

KÜRESELLEŞME VE MİLLİ KÜLTÜR

132736

Cahit GELEKÇİ

132736

Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

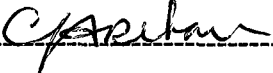
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Sosyoloji Anabilim Dalı için öngördüğü
DOKTORA TEZİ
olarak hazırlanmıştır.

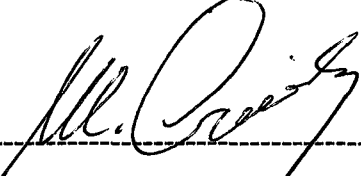
Ankara
Haziran, 2003

DOKÜMANASTON MÜHÜRÜ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Prof . Dr. Gülay ARIKAN

Üye
Prof . Dr. M. Cihat ÖZÖNDER (Danışman)

Üye
Prof . Dr. Nevin Güngör ERGAN

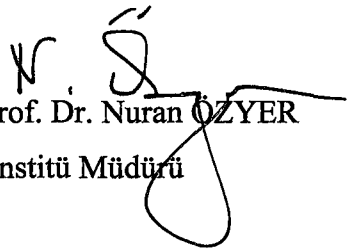
Üye
Doç . Dr. Vedat BİLGİN

Üye
Yrd.Doç. Dr. Serdar SAĞLAM

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

18../7./2003

Prof. Dr. Nuran ÖZYER
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın konusunun belirlenmesinden sonuçlanmasına kadar olan her aşamasında desteğini esirgemeyen, konuya getirdiği eleştiriler ve yeni bakış açılarıyla çalışmanın ilerlemesinde ve sonuçlanmasında büyük pay sahibi olan çok kıymetli hocam, tez danışmanım Prof.Dr. M. Cihat ÖZÖNDER'e teşekkür ederim.

Çalışmanın başlangıcından sonuçlanmasına kadar ki bütün aşamalarında yönlendirici katkılarını ve desteklerini gördüğüm tez izleme komitesi üyesi hocalarım Prof.Dr. Nevin Güngör ERGAN ve Yrd.Doç. Dr. Serdar SAĞLAM'a, çalışma boyunca yardımlarını ve teşviklerini aldığım hocam Prof.Dr. Gülay ARIKAN'a, çalışmanın uygulamalı bölümünde evren ve örneklemin tespit edilmesinde yardımlarını aldığım O.D.T.Ü. Sosyoloji Bölümü Öğretim üyesi Prof. Dr. Yusuf Ziya ÖZCAN'a, çalışma boyunca teşviklerini aldığım arkadaşlarım Dr. Abdulreşit CELİL, Dr. Erdal AKSOY, Dr. Hayati BEŞİRLİ, Arş. Gör. Şeref ULUOCAK, Arş. Gör. Gökhan KÖKTÜRK ve Arş. Gör. Serkan GÜZEL'e teşekkür ederim.

Son olarak, bu araştırmanın saha çalışması kısmında kendileriyle görüşme fırsatını bana veren Hacettepe Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi akademik personeline, çalışmanın her safhasında destek ve yardımlarını aldığım anneme, babama, kayınpederim ve kayınvalideme, kardeşlerime ve çalışma boyunca yardım, destek ve teşviklerini gördüğüm eşim Ebru GELEKÇİ'ye, çalışma süresince bana enerji veren kızım Damla GELEKÇİ'ye ve doktora savunmamdan bir gün önce doğan oğlum Onur GELEKÇİ'ye teşekkür ederim.

ÖZET

Dünyanın yaşadığı son aşamayı kavramsallaştırmak için kullanılan, hakkında yoğun tartışmaların devam ettiği ve henüz üzerinde fikir birliğine varılmamış bir sürece işaret eden “küreselleşme” tartışıldığı zemine ve bakış açısına göre değişik anlamların atfedildiği çok karmaşık bir kavramdır. Günümüzde kullanılan anlam genişliği içerisinde ele alındığında yeni bir kavram olan “küreselleşme” herkesin baktığı noktaya göre anlamını bulan, hakkında olumlu ve olumsuz yaklaşımlarda bulunulan karmaşık bir sosyolojik olgudur. Başlangıçta tartışmaların özellikle ekonomik boyutu üzerinde yoğunlaştığı “küreselleşme”, siyasi, sosyo-kültürel, teknolojik ve ekolojik yönü olan çok boyutlu bir süreçtir. 1960’lı yıllarda Fransa ve Amerika’daki yazılarda geçmeye başlayan son zamanlarda ise dünyadaki bütün önemli dillerde yerini alan “küreselleşme”; gelişen teknoloji ve ulaşım alanında yaşanan hızlı gelişmeler çerçevesinde insanların, sermayenin, malların, bilginin küresel düzeyde akışlarının artmasına bağlı olarak toplumlar arasındaki ilişkilerin ve etkileşimin yoğunlaşmasına gönderme yapar. Bu çerçevede, başlangıçta daha çok ekonomik ve teknolojik gelişmeler bağlamında kullanılan küreselleşme kavramı 1980’li yıllarda akademik düzeyde 2000’li yıllarda ise hemen her alanda tartışılan bir konu haline gelmiştir.

Bu gelişmeler doğrultusunda bu araştırma son zamanlarda dünyada ve Türkiye’de sıkça tartışılan küreselleşme kavramının ne anlama geldiğini, küreselleşme sürecini *modernleşme* ve *postmodernleşme* süreçlerini de dikkate alarak bölgeselleşme ve yerelleşme süreçleri ile birlikte açıklamayı ve küreselleşme ile ilgili yaklaşımları ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışmada küreselleşmenin ekonomik, sosyo-kültürel, siyasi, teknolojik ve ekolojik boyutları incelenmiş, küreselleşme sürecinin aktörleri bağlamında ise ulus-devletler, uluslar arası örgütler ve çokuluslu/ulusötesi şirketler ele alınmıştır. Küreselleşme ile ilgili yaklaşımlarda küreselleşmenin siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan nasıl kavramsallaştırıldığı, daha önceki dönem

ile ilişkilendirildiğinde ise çağdaş küreselleşmenin ayırt edici unsurlarının neler olduğu üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın uygulamalı bölümünde ise ikinci dünya savaşından sonra uluslar arası düzeyde siyasi, ekonomik, teknolojik ve kültürel alanlarda kendisini yoğun bir şekilde hissettirmiş olan küreselleşme sürecinin ulus-devlete ve millî kültüre etkileri Türkiye örneğinde ele alınarak incelenmiştir. Bu bağlamda; küreselleşme, bölgesel bütünleşme ve yerelleşme sürecinde Türkiye'nin konumu araştırmanın evreni ve örneklemi çerçevesinde belirlenen Türk aydınını görüşlerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

SUMMARY

As a term referring to the conceptualization of the final stage that the world has undergone, and still being devoid of a consensus over its definition, "globalization" is quite a complicated concept, which is attributed different meanings according to the point of view and context of the ongoing discussion. When it is evaluated on the basis of this broad definition, "globalization" becomes a complicated sociological phenomenon, which is redefined positively or negatively according to the point of view of the researcher. The discussions concerning "globalization" previously focused merely on economical dimension; however it is a multi-dimensional process with political, socio-cultural, technological and ecological facets. The term "globalization" was first mentioned in papers around 1960's in France and America; and now it exists in any prominent world language, referring to the increasing societal interactions and relations that stem from global transfer of people, capital, goods and information due to the rapid development of technology and transportation. Within this framework, the concept of globalization, which is previously used in the sense of economical and technological developments, became an academic subject in 1980's and finally in 2000's it turned to a widespread subject commonly discussed in various areas.

The aim of this research has been to define the concept of globalization; to explain the process of globalization together with the processes of localization and regionalization, taking into account the processes of modernization and post modernization, and to reveal the approaches to globalization. In the research, economical, socio-cultural, political, technological and ecological dimensions of globalization and within the context of the actors of globalization context, national states, international organizations and multi-national companies have been scrutinized. Within the frame of approaches to globalization, it has been examined the way

globalization is conceptualized in political, economical and cultural perspectives.

In the application section of this study, globalization, which became very prominent after the Second World War in political, economical, technological and cultural arenas, has been examined in case of Turkey as its implications on nation-state and national culture. In this context, the place of Turkey in the processes of globalization, regional integration and localization has been evaluated on the basis of the arguments of the Turkish intellectuals that had been identified within the universe and sampling of the research.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
SUMMARY.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR.....	xvi
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	7
1.1 Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi	7
1.2. Araştırmanın Problemleri.....	8
1.3. Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler.....	10
1.3.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi	11
1.3.2. Veri Toplama Tekniği (Anket Uygulaması)	15
1.3.3. Veri Değerlendirme Tekniği	16
1.4. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler	17
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	19
2.1. Kültür.....	19
2.1.1. Milli Kültür	25
2.1.2. Kimlik, Millî Kimlik	30
2.2. Kültürel Etkileşime ve İlişkilere Bağlı Kavramlar.....	32
2.2.1. Kültürel Görecelilik.....	32

2.2.2.Alt Kùltür	33
2.2.3.Karşı Kùltür	34
2.2.4. Kùltür Taassubu(Etnosantirizim)	34
2.2.5.Asimilasyon.....	35
2.2.6.Amalgamasyon	36
2.2.7.Akùltürasyon	36
2.3. Medeniyet	36
2.3.1.Batı Medeniyeti	39
2.3.2.Kùltür ve Medeniyet Arasındaki Farklılıklar	40
2.4.Batılılaşma, Çağdaşlaşma, Modernleşme	41
2.5.Kùltürler Arası Etkileşim ve Geçişlilik	43
2.6. İrk ve Etniklik	47
2.6.1. İrk ve İrk İlişkileri	47
2.6.2.Etnik ve Etniklik Kavramları	48
2.6.2.1.Etnik Grup	50
2.6.2.2. Azınlık Grup	52
3. MODERNLEŞME-POSTMODERNLEŞME ve KÜRESELLEŞME	55
3.1.Modernleşme-Modernite-Modernlik-Modernizm	55
3.2.Postmodernleşme-Postmodernite-Postmodernlik-Postmodernizm	63
3.3. Kùreselleşme.....	71
3.3.1.Kùreselleşme İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar	80
3.3.1.1. Kùreselleşmeciler.....	81

3.3.1.2. Küreselleşmeye Şüphe İle Bakanlar: Gelenekselciler (Şüpheciler).....	88
3.3.1.3.Küreselleşmeye Dönüşümcü Bir Süreç Olarak Yaklaşan Kuramsal Bakış :Dönüşümcüler	92
3.3.2.Yerelleşme.....	<u>134</u>
3.3.3. Küreselleşme -Yerelleşme ilişkisi	<u>138</u>
3.3.4.Küreselleşme Süreci.....	140
3.3.5. Küreselleşme ve Küresel Kültür	<u>143</u>
3.3.6.Küreselleşme ve Eşitlik.....	150
3.3.7.Küreselleşme ve Risk	156
3.3.8.Küreselleşme ve Göç.....	157
3.3.9. Küreselleşme Sürecinin Boyutları	159
3.3.9.1.Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu.....	161
3.3.9.2. Küreselleşmenin Sosyo- Kültürel Boyutu	167
3.3.9.3. Küreselleşmenin Siyasi Boyutu	175
3.3.9.4. KüreselleşmeninTeknolojik Boyutu.....	180
3.3.9.5.Küreselleşmenin Ekolojik Boyutu	183
3.3.10 Kitle İletişim Araçlarının Küreselleşme Sürecindeki Yeri ve Önemi	185
3.3.11. Küreselleşme Karşıtı Hareketler	191
3.3.12. Küreselleşme Sürecinin Aktörleri	193
3.3.12.1. Ulus-Devletler.....	193
3.3.12.1.1 Ulus-Devletlerin Ortaya Çıkışı.....	193
3.3.12.1.2. Ulus-Devletlerin Bugünkü Durumu.....	197

3.3.12.1.3.Ulus-Devletlerin Küreselleşme Sürecindeki Rolü ve Geleceği.....	201
3.3.12.2. Uluslar Arası Örgütler.....	205
3.3.12.3.Çokuluslu Şirketler/Ulusötesi Şirketler.....	209
4. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE AVRUPA'DA BÖLGESEL BÜTÜNLEŞME VE TÜRKİYE.....	213
4.1. Avrupa Birliği	214
4.1.1. Avrupa Birliğinin Kuruluş Amacı.....	214
4.1.2. Avrupa Birliğinin Genişleme Süreci.....	216
4.1.3. <u>Avrupa Birliğinin Sosyo-Kültürel Temelleri</u>	<u>220</u>
4.2. Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri.....	222
4.3. Küreselleşme, Bölgesel Bütünleşme ve Yerelleşme Ekseninde Türkiye ve Türk Kültürü	225
5. VERİLERİN ANALİZİ.....	230
SONUÇ.....	293
KAYNAKÇA.....	305
EKLER.....	330

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Akademik Personelin Görev Yaptıkları Üniversitelere Göre Dağılımı...	230
Tablo 2: Akademik Personelin Görev Yaptıkları Fakültelere Göre Dağılımı.....	230
Tablo 3: Akademik Personelin Görev Yaptığı Bölümlere Göre Dağılımı	231
Tablo 4: Akademik Personelin Akademik Unvanlarına Göre Dağılımı	231
Tablo 5: Akademik Personelin Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı	232
Tablo 6: Akademik Personelin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	232
Tablo 7: Akademik Personelin Medeni Duruma Göre Dağılımı	232
Tablo 8: Akademik Personelin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Dağılımı...	233
Tablo 9: Akademik Personelin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı	233
Tablo 10: Akademik Personelin Aylık Ortalama Gelire Göre Dağılımı	233
Tablo 11: Akademik Personelin Yüksek Lisans Yaptığı/yapıyor Olduğu Üniversiteye Göre Dağılımı.....	234
Tablo 12: Akademik Personelin Doktora Yaptığı/Yapıyor Olduğu Üniversiteye Göre Dağılımı	234
Tablo 13: Akademik Personelin Batı Uygarlığı Kavramının Kendilerinde İlk Olarak Çağrıştırdığı Anlam İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	235
Tablo 14: Akademik Personelin Batılılaşmadan Daha Çok Ne Anladıklarıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı	235
Tablo 15: Akademik Personelin Türkiye'nin Batı Uygarlığı İçersinde Yer Alıp Almamasıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı	236
Tablo 16: Akademik Personelin Türkiye'nin Batı uygarlığı İçerisinde Yer Alması Gerektiğini Söyleyenlerin Bunun Nasıl Olması Gerektiği İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	237
Tablo 17: Akademik Personelin Türkiye'nin Avrupa Birliğine Üye Olup- Olmamasıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı	238
Tablo 18: Akademik Personelin Türkiye'nin Önümüzdeki Süreçte Avrupa Birliği Üyeliğine Kabul Edilip-Edilmemesiyle İlgili Görüşlerinin Dağılım	239
Tablo 19: Akademik Personelin Türkiye'nin Şimdiye Kadar Avrupa Birliğine Üye Olamamasında Türkiye'nin Müslüman Bir Ülke Olmasının Bir Etkisinin Olup-Olmamasıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı	239

Tablo 20: Akademik Personelin Türkiye'nin Avrupa Birliğine Girmesi Durumunda Daha Çok Hangi Sonucu Beraberinde Getireceği İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	240
Tablo 21: Akademik Personelin Avrupa Birliğine Girme Sürecinde Türkiye'nin Yunanistan İle Arasındaki Ege ve Azınlık Sorunları İle Kıbrıs Sorunlarının Çözümü Noktasındaki Görüşlerinin Dağılımı.....	241
Tablo 22: Akademik Personelin Türkiye'nin Avrupa Birliğine Kabul Edilmesinin Uzun Vadede Türk Toplumunun Daha Çok Yararına mı? Yoksa Zararına mı? Olacağı İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	241
Tablo 23.1: Akademik Personelin Küreselleşme (Globalleşme) Sözcüğünden İlk Olarak Ne Anladıkları İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	242
Tablo 23.2: Akademik Personelin Küreselleşme (Globalleşme) Sözcüğünden İkinci Olarak Ne Anladıkları İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	244
Tablo 23.3: Akademik Personelin Küreselleşme (Globalleşme) Sözcüğünden Üçüncü Olarak Ne Anladıkları İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	245
Tablo 24: Millet kavramının Akademik Personelde İlk olarak Neyi Çağrıştırdığı İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılımı.....	246
Tablo 25: Akademik Personelin Etnik Grup Kavramından Ne Anladıkları İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılım.....	246
Tablo 26: Akademik Personelin Küreselleşme Sürecinin Kendiliğinden mi Yoksa Kontrollü mü Olarak Geliştiği İle İlgili Düşüncelerine Göre Dağılımı ...	247
Tablo 27: Akademik Personelin Küreselleşme Sürecinde Kimin Daha Çok Etkili Olduğu İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılım.....	249
Tablo 28: Akademik Personelin Küreselleşme Sürecinin Kültürel Açından Bütün Kültürlere Bu Sürece Eşit Derecede Katılma Hakkı Verip-Vermediği İle İlgili Görüşlerinin Dağılım.....	249
Tablo 29.1: Akademik Personelin Günümüzde Kültürler Arası Etkileşimde Birinci Derecede Önemli Gördükleri Kitle İletişim Aracıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı	250
Tablo 29.2: Akademik Personelin Günümüzde Kültürler Arası Etkileşimde İkinci Derecede Önemli Gördükleri Kitle İletişim Aracıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı	251

Tablo 29.3: Akademik Personelin Günümüzde Kültürler Arası Etkileşimde Üçüncü Derecede Önemli Gördükleri Kitle İletişim Aracıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı	251
Tablo 30: Akademik Personelin Küreselleşme Sürecinin Dünyada Bir Güvenlik Sorunu Yaratıp-Yaratmayacağı Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı ..	252
Tablo 31: Akademik Personelin Dünyanın Güvenliği Açısından NATO devam etmesiyle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	252
Tablo 32: Akademik Personelin Küreselleşme Karşıtı Hareketler Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı	253
Tablo 33: Akademik Personelin Yerelleşme Süreci Hakkındaki Görüşlerinin Dağılım	253
Tablo 34: Akademik Personelin Küreselleşme Süreci İle Gündeme Gelen Yerelleşme Hareketlerinin Küreselleşme Süreci İle Çelişkili Olup-Olmadığı İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	254
Tablo 35: Akademik Personelin Küreselleşme Sürecinde Mikro Düzeyde Etnik Milliyetçiliklere Dayalı Yerel Kültürlerin yükselişe Geçmesinin Ulus-Devletleri Aşındırmak İçin Bilinçli Olarak mı? Ön Plana Çıkarıldığı İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	255
Tablo 36: Akademik Personelin küreselleşme Süreci İle Gündeme Gelen Yerelleşme Hareketlerin Ulus-Devletler İçin Bir Tehdit Oluşturup-Oluşturmayacağı İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	257
Tablo 37: Akademik Personelin Küreselleşme İle Gündeme Gelen Yerleşme Hareketleri Doğrultusunda Ulus Devletler İle Etnik Gruplar Arasındaki İlişkiler İle ilgili Görüşlerinin Dağılımı	257
Tablo 38: Akademik Personelin Günümüzde İdeolojilerin Sona Erip-Ermediği İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	258
Tablo 39: Akademik Personelin Son Zamanlarda Sosyal Bilimcilerce Yazılıp Tartışılan "Medeniyetler Çatışması", "Tarihin sonu" ,"Dünya toplumu" Gibi Makaleler Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı	259
Tablo 40: Akademik Personelin IMF ve Dünya Bankası Gibi Kuruluşların Türkiye'ye Ekonomik Yardımları Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı .	259

Tablo 41: Akademik Personelin Türkiye'nin Kendisini İlgilendiren Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Konularda Karar Verirken Genellikle Bağımsız Olarak Hareket Edip-Etmediği İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	261
Tablo 42: Akademik Personelin Türkiye'nin Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Konularda Bağımsız Olarak Hareket Edemediğini Söyleyenlerden Türkiye'nin Bu Konularda Karar Alırken Kimlerin Daha Çok Etkili Olduğu İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	262
Tablo43.1:Akademik Personelin Türk Toplumunu Bir Arada Tutan Birinci Derecede Önemli Unsur İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	262
Tablo 43.2:Akademik Personelin Türk Toplumunu Bir Arada Tutan İkinci Derecede Önemli Unsur İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	263
Tablo 43.3:Akademik Personelin Türk Toplumunu Bir Arada Tutan Üçüncü Derecede Önemli Unsur İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	264
Tablo 44.1: Akademik Personelin Birinci Derecede Önemli Gördükleri Kültür Unsur İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	264
Tablo 44.2: Akademik Personelin İkinci Derecede Önemli Gördükleri Kültür Unsur İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	265
Tablo 44.3: Akademik Personelin Üçüncü Derecede Önemli Kültür Unsur İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	266
Tablo 44.4: Akademik Personelin Dördüncü Derecede Önemli Kültür Unsur İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	266
Tablo 44.5: Akademik Personelin Beşinci Derecede Önemli Kültür Unsur İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	267
Tablo 45: Akademik Personelin Türkiye'nin Sosyo-Kültürel Yapısı İtibariyle Daha Çok Hangi Kültürel Coğrafyaya Dahil Edilebileceği İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	267
Tablo 46: Akademik Personelin Günlük Yaşamda Sıkça Karşılaşılan Hamburger Tarzı Yemek Yem Alışkanlıkları, Cola Kültürü, Kot Pantolon Giyimi vb. Şeylerin Yeme, içme ve Giyim Alanında Küreselleşme Sürecinin göstergeleri Olup-Olmadığı İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılım	268

Tablo 47: Akademik Personelin Günlük Yaşamda Karşılaşılan Hamburger Tarzı Yemek Yeme Alışkanlıkları, Cola Kültürü vb. Türk Mutfak Kültürüne Etkisi İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı.....	269
Tablo 48: Akademik Personelin Küreselleşme sürecinin Türk diline etkisi İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılım	270
Tablo 49: Küreselleşme Sürecinin Türk Dilini olumsuz yönde etkileyeceğini Belirten Akademik Personelin Bu Etkinin Hangi yönde Olacağıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı	271
Tablo 50: Akademik Personelin Son Zamanlarda Bazı Özel Kurum ve Kuruluşlara (örneğin işyerlerine, televizyon kanallarına , dergilere vb.) Yabancı İsimlerin Verilmesinin Türk kültürüne, Türk Diline Olumsuz Yönde Etkide Bulunup-Bulunmayacağı İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	271
Tablo 51: Akademik Personelin Yabancı Dilde Eğitimle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	272
Tablo 52: Akademik Personelin Türkiye'nin Küreselleşme Sürecinin Dışında Kalıp-Kalamayacağı İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	273
Tablo 53: Akademik Personelin Türkiye'nin Önümüzdeki Yirmi Yıl İçerisinde Küreselleşme Olarak Adlandırılan Bu Süreçten Daha Çok Zarar mı? Yoksa Yarar mı? Göreceği İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	273
Tablo 54: Akademik Personelin Küreselleşme İle Gündeme Gelen Yerelleşme Hareketlerinin Türkiye'de Bir Etnik Çatışma Ortamına Yol Açıp-Açmayacağı İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı.....	274
Tablo 55: Akademik Personelin Önümüzdeki Yıllarda Türkiye'nin Hangi Uluslararası örgütlenme içerisinde yer Alması Gerektiği İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	275
Tablo 56: Akademik Personelin Küreselleşme Sürecinin Türk Ekonomisine Etkisi İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	276
Tablo 57: Akademik Personelin Türkiye'ye Yabancı Sermayenin Girmesi Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı	277
Tablo 58.1: Akademik Personelin Türkiye'nin Şu Andaki Birinci Derecedeki En Önemli Sorunu İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	277

Tablo 58.2: Akademik Personelin Türkiye'nin Şu Andaki İkinci Derecedeki En Önemli Sorunu İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	278
Tablo 58.3: Akademik Personelin Türkiye'nin Şu Andaki Üçüncü Derecedeki En Önemli Sorunu İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	279
Tablo 59: Akademik Personelin Türkiye'de Siyasi Olarak En Etkili Grupla İlgili Görüşlerinin Dağılımı	280
Tablo 60: Akademik Personelin Türkiye'de Siyasi Olarak En Etkisiz Grupla İlgili Görüşlerinin Dağılımı	280
Tablo 61: Akademik Personelin Atatürk İlke ve inkılâplarının Türk Toplumunda Günümüze Kadarki Benimsenmesiyle ilgili Görüşlerinin Dağılımı.....	281
Tablo 62: Akademik Personelin Türkiye'nin şimdiye kadar Avrupa Birliğine üye olamamasında Türkiye'nin Müslüman bir ülke olmasının rolü ile ilgili..... görüşleri ve Akademik Unvan.....	282
Tablo 63: Akademik Personelin Türkiye'nin Avrupa Birliğine Üye Olup Olmaması	283
ile ilgili görüşleri ve Cinsiyet	283
Tablo 64: Küreselleşme Sürecinin Türk diline Etkisi ve Akademik Personelin Görev	284
Yaptığı Üniversite.....	284
Tablo 65: Akademik Personelin Yabancı Dilde Eğitim Hakkındaki Düşüncesi ve	285
Akademik Unvan	285
Tablo 66: Yabancı Dilde Eğitim Hakkındaki Düşünce ve Görev yapılan Üniversite	286
Tablo 67: Küreselleşme Sürecinin Gelişimi ve Görev yapılan Üniversite	287
Tablo 69: Küreselleşme Sürecinin Gelişimi ve Akademik Unvan	289
Tablo 70: Küreselleşme Sürecinin Gelişimi ve Cinsiyet	289
Tablo 71: Akademik Personelin Türkiye Hangi Uluslararası Örgütlenme İçerisinde Yer Alması ve Türkiye'nin Avrupa Birliğine Üye Olup Olmaması İle İlgili Görüşler.....	290

KISALTMALAR

AAET	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AHİS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
ASEAN	: Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği
AT	: Avrupa Topluluğu
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirketler
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü (WTO)
EFT	: Elektronik Fon Transferi
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade)
GB	: Gümrük Birliği
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
JICA	: Japonya Uluslararası Kooperasyon Ajansı
IBRD	: Uluslar arası İmar ve Kalkınma Bankası – Dünya Bankası (International Bank for Reconstruction and Development)
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labor Organization)
IMF	: Uluslararası Para Fonu (International Money Fund)
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
NAFTA	: Kuzey amerika Serbest Ticaret Anlaşması (North American Free Trade Agreement)
NGO	: Hükümetlerdışı Örgütler (Non-governmental Organaizations)
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organization for Economic Co-orperation and Development)

- UNCTAD : Birleşmiş Milletler Ticaret ve Gelişme Konferansı (United Nations Conference on Trade and Development)
- UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organizations)
- USAID : Birleşik Devletler Uluslararası Gelişme Ajansı
- WTO : Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) (World Trade Organizations)

GİRİŞ

Son zamanlarda bir çok alanda tartışılan konuların başında küreselleşme, bölgeselleşme, yerelleşme kavramları ve süreçleri ile bu süreçlere bağlı olarak sosyo-kültürel, siyasal, ekonomik, teknolojik ve ekolojik anlamda dünyada meydana gelen değişim ve dönüşümler yer almaktadır. Özellikle Ekonomi, Siyaset, Sosyoloji, Antropoloji, Felsefe gibi bir çok bilim dalında tartışma konusu olan bu kavramların içerdiği anlamlar, süreçler, unsurlar, faydaları ve zararları konusunda birbirinden farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bu tartışmalar bağlamında; toplumlar günümüzde ulaştıkları bu noktaya varana kadar yüzyıllardır devamlı olarak bir hareketlilik içerisinde bulunmuş, bu uzun süreçte yeni karalar ve denizler keşfetmiş ve dünyanın keşfedilmeyen yerlerini keşfetme çabası içerisinde olmuşlardır. Bu anlamda dikkat çekici olan ise insanların ancak son beş yüz yılda dünyayı bir bütün olarak dolaşmış olmalarıdır. Son beş yüz yılda Amerika kıtasının keşfi ile birlikte Amerika kıtası ile Okyanuslar ve Afrika ile Asya kıtaları birbirine bağlanmıştır. Karşılıklı ekonomik değişim, savaşlar ve göçteki büyük artış toplumların değişmesinde ve dönüşümünde önemli bir rol oynamıştır. Daha sonraki dönemlerde karşılıklı değişim sistemleri ve ağları artarak dünyayı sarmaya başlamıştır. Son yüz yıllar da ise insanların, bilginin ve malların bölgesel ve küresel hareketliliği daha fazla artmış, siyasal, ekonomik ve kültürel hareketler kıtalar, bölgeler ve toplumlar arasında artarak yayılmıştır. Kontrol ve güç mekanizmaları, organizasyonları imparatorluklar, sömürgeci güçler ve büyük şirketler gibi, dünyayı kendi faydalarına kullanma çabası içerisine girmişlerdir. Ortaya çıkan yeni iletişim ve ulaşım sistemleri toplumlararası ilişkileri daha da yoğunlaştırmış, yeni ekonomik , siyasi ve kültürel alanda gelişen yapılar ve organizasyonlar iş ve sosyal ilişkiler alanındaki dönüşümleri olanaklı kılmış ve bütün dünyada etkili olmuştur.

Bu anlamda dünyanın yaşadığı en son aşama olarak tartışılan “Küreselleşme” genellikle ekonomik yönü öne çıkarılarak açıklanmaya çalışılsa da, gerçekte çok boyutlu ve karmaşık bir süreçtir. Bu sürecin sadece

ekonomik boyuta indirgenerek açıklanmaya çalışılması çabaları dünyanın içinde bulunduğu gelişmeleri değerlendirmede ve anlamlandırmada yetersiz kalmaktadır. Günümüzde yoğun tartışmalara konu olan küreselleşme sürecinin ekonomik boyutunun yanında, sosyo-kültürel, siyasal, teknolojik ve ekolojik boyutları da söz konusudur. Dolayısıyla küreselleşme, sadece bu boyutlardan birine indirgenerek açıklanamaz. Küreselleşme küresel anlamda bütünleştirici ve birleştirici olarak görüldüğü kadar ulusal ve yerel anlamda ayrıştırıcı ve parçalayıcı bir süreç olarakta görülmektedir. Küreselleşmenin bu yönü, onun çatışmasız ve uyumlu bir süreç olmadığını göstermektedir. Küreselleşme bölgesel bütünleşme ve yerelleşme süreçleri ile birlikte işleyen çelişkileri ve çatışmaları bünyesinde barındıran bir yapı sunmaktadır.

Günümüzde küreselleşme; ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel, teknolojik ve ekolojik alanlar başta olmak üzere yaşamın bütün alanlarında etkili olmaktadır. Küreselleşme, çalışmanın bir çok yerinde ifade edildiği üzere, sadece uyumlu ve bütünleşme yönünde ilerleyen bir süreç değildir. Küreselleşme süreci bir taraftan benzerlikleri vurgulayarak, ya da üreterek, bütünsel bir yapıya doğru ilerleme yönünde aşama kaydetmekte diğer taraftan, özellikle yerel anlamda, farklılıkları ön plana çıkararak gerek ulus-devlet içerisinde gerekse uluslar arası düzeyde bir çatışma ortamına yol açmaktadır. Bu süreçte bir taraftan ulus-devlet, millî kimlik ve millî kültür aşınırken diğer yandan etnik kimlikler, dini kimlikler ve yerel ile evrensele ilişkin değerler yükselişe geçmektedir. Bu açıdan küreselleşme; yerelleşme, bölgesel bütünleşmeyle birlikte ilerleyen bir süreçtir. Küreselleşme süreciyle birlikte bölgesel bütünleşmenin, çokuluslu şirketlerin ve uluslar arası örgütlerin gücünü artırması ulus-devletin egemenlik anlayışında da bir takım değişikliklerin ve dönüşümlerin yaşanmasına yol açmıştır.

Bu kadar tartışmalı ve karmaşık bir konu olan küreselleşmeyi açıklamada üç yaklaşımdan bahsetmek mümkündür. Bunlar: “Küreselciler”, “Gelenekselciler (Şüpheliler)” ve “Dönüşümcüler”dir. Küreselcilere göre, günümüzde işleyen süreç ekonomik, siyasal ve diğer alanlarda insanlığa

yarar sağlamakta, bu süreçte ulus-devletler artık işlevini tamamlamış, millî kültürlerin yerini ise karşılıklı kültürel akışlar sonucu oluşan bir küresel kültür almaya başlamıştır. Küreselcilerin küreselleşme ile ilgili olarak ileri sürdükleri iddiaların karşısında yer alan Gelenekselciler(Şüpheciler)'e göre ise tamamen küreselleşmiş bir ekonomiden ve ulus-devletin işlevinin sona erdiğinden bahsetmek mümkün değildir. Millî kültür ve millî kimlik tek yönlü kültürel akışlar karşısında- gelişmiş ülkelere, özellikle ABD'den diğer ülkelere doğru- çaresiz kalmaktadır. Bu süreçten fayda sağlayanlar gelişmiş ülkelerdir. Dolayısıyla küreselleşme süreci gelişmiş ülkelere hizmet etmektedir. Küreselleşmeye "Dönüşümcü" bakış açısından bakanlar ise bu olgunun olumlu ve olumsuz yönlerini birlikte ele almakta ve konuya tarihsel dönüşüm açısından bakmaktadırlar. Dönüşümcüler bu süreçte küreselleşme ve yerelleşmenin iki yüzünün olduğunu belirtmektedirler. Onlara göre; ulusüstü sistemin yükselmesi ve yerel kimliklerin yükselmesi kol kola gitmektedir.

Çalışmanın kuramsal kısmında küreselleşme ve küreselleşme süreci, kültürel homojenlik ve heterojenlik problemi, küreselleşmenin insanlığa sağladığı eşitlik ve eşitsizlikler, modern ulus-devletin rolüne ilişkin durum, doğaya etkileri, toplumlararası göç durum, bölgesel bütünleşme ve yerel ayrışmalar ve sürecin tarihsel yörüngesi ile ilgili gelişmelere yer verilerek açıklanmıştır.

Dünyadaki gelişmeler, değişim ve dönüşümler toplumları er-geç etkilemekte ve süreçteki konumlarını şekillendirmektedir. Bu gelişmeler modernleşme, postmodernleşme ve küreselleşme süreçlerinde olduğu gibi genellikle Batı kaynaklı olmuştur ve günümüzde de olmaktadır. Genellikle ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel yapılarıdaki dönüşümün, bilimsel alanlardaki gelişmelerin kaynağı Batı olunca diğer toplumların bir yüzüde Batıya dönük olmaktadır. Bu bağlamda; Türk toplumunun Batı ile olan ilişkilerinin, çok daha eskilere dayanmasına karşılık, 19.yüzyılın başlarından itibaren dahada yoğunlaştığı görülmektedir. Bu dönemde Batıda etkili olan

modernleşme sürecinin Türk toplumunda da etkisini hissettirmeye başlamasının izlerine rastlanmaktadır. Bu dönemden başlayarak, Batı ile olan ilişkilerin yoğunlaşmasına paralel bir şekilde, Osmanlı İmparatorluğu mevcut yapısını muhafaza etmek için bir takım ıslahat hareketlerine girişerek modernleşme sürecindeki yerini almaya çalışmıştır. Bu bağlamda; 1839 yılında "Tanzimat Fermanı"nı, 1856 yılında "Islahat Fermanı"nı gerçekleştirmiş, 1876 yılındada ilk Anayasasını yürürlüğe koymuştur. Ancak modernleşme süreci ile birlikte gelişen ve 19.yüzyılın sonlarına doğru ve 20.yüzyılın başlarında doruk noktasına ulaşan milliyetçilik anlayışının yükselmesi ve diğer gelişmeler doğrultusunda Osmanlı İmparatorluğu, egemenliği altında bulunan birbirinden farklı toplumlar ve diğerleri ile mücadele içerisine girmiş, bu süreçte birtakım ülkeler bağımsızlıklarını ilan etmiş, katıldığı "I.Dünya Savaşı"ndan yenilgi ile çıkmasından sonra ise yerine Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulmuştur.

I.Dünya Savaşı sonrasında kurulan Türkiye modernleşme unsurlarını ve çağın gereklerini de dikkate alarak yeniden yapılanma süreci içerisine girmiş, gelişmelere de paralel olarak, II.Dünya Savaşından sonra Batı ile olan ilişkilerini daha da yoğunlaştırmıştır. II.Dünya Savaşı sonrasında siyasi, ekonomik ve güvenlik ile ilgili olarak küresel ve bölgesel alanda meydana gelen değişimler ve gelişmeler Türkiye'yi bu süreç içerisinde yer alması konusunda arayışlara itmiştir. Bu bağlamda Türkiye, siyasi alanda Birleşmiş Milletler Örgütü(BM)'ne, ekonomik alanda Dünya Bankası(IBRD), Uluslar arası Para Fonu(IMF) ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü(OECD)'ne, askeri alanda Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı(NATO)'na üye olmuş ve bir çok uluslar arası anlaşma içerisinde yer almıştır.

II.Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da, başlangıçta daha çok ekonomik alanda olmak üzere, başlayan bölgesel bütünleşme hareketi Türkiye'nin bu konuda bir karar almasını gerektirmiştir. Bu bağlamda Türkiye; 31 Mayıs 1959 yılında o zamanki adıyla "Avrupa Ekonomik Topluluğu(AET)"na üyelik için başvuruda bulunmuş, bu başvuru sürecini takiben 12 Eylül 1963 tarihinde

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir ortaklık kuran “Ankara Antlaşması” imzalanmıştır. Türkiye yaklaşık 24 yıl aradan sonra 14 Nisan 1987 tarihinde Avrupa Ekonomik Topluluğu’na tam üyelik için resmi başvuruda bulunmuştur. 1 Ocak 1996 tarihi itibarıyla, 6 Mart 1995 gün ve 1/95 sayılı “Ortaklık Konseyi Kararı” gereğince, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında “Gümrük Birliği”ne geçilmiştir. Bölgesel bütünleşme sürecinde Avrupa Birliği ile olan ilişkilerine devam eden Türkiye, Küreselleşme, bölgeselleşme ve yerelleşme sürecinde gerek ulusüstü örgütlerin, gerek bölgesel bütünleşmenin gerekse yerel hareketlerin etkisini çok derinden hissetmektedir. Türkiye’nin bu süreçteki konumu araştırmanın uygulamalı kısmında ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Küreselleşme, bölgesel bütünleşme ve yerelleşme kavramlarını kültürel açıdan ele alıp incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın kavramsal çerçevesi; kültür, medeniyet ve etniklikle ilgili kavramların kısaca ele alınarak açıklanmasını kapsamaktadır. Çalışmanın kuramsal kısmında küreselleşme ve yerelleşme kavramları modernleşme ve postmodernleşme süreçleride dikkate alınarak açıklanmaya çalışılmış, küreselleşme ile ilgili kuramsal yaklaşımlar ele alınmıştır. Küreselleşmeye yaklaşımlar üç grupta ele alınarak incelenmiştir. Küreselleşme ile ilgili yaklaşımlardan ise Kenich Ohmae, Paul Hirst ve Graham Thompson, Anthony Giddens, Ronald Robertson, Arjun Appadurai, Martin Albrow, Brayan Turner, Jonathan Friedman, Immanuel Wallerstein, Stuart Hall, Ulf Hannerz, Francis Fukuyama ve Samuel Huntington gibi düşünürlerin görüşleri verilemeye çalışılmıştır. Çalışmada küreselleşmenin ekonomik, sosyo-kültürel, siyasi, teknolojik ve ekolojik boyutları incelenmiş, ayrıca küreselleşme sürecinin aktörleri bağlamında ulus-devletler, uluslar arası örgütler ve çokuluslu/ulusötesi şirketler ele alınmıştır. Küreselleşme ile ilgili yaklaşımlarda küreselleşmenin siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan nasıl kavramsallaştırıldığı, daha önceki dönem ile ilişkilendirildiğinde ise çağdaş küreselleşmenin ayırd edici unsurlarının neler olduğu üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın dördüncü bölümünde küreselleşme sürecinde bölgesel bütünleşme ve Türkiye'nin durumu Avrupa Birliği bağlamında ele alınarak incelenmiştir. Çalışmanın uygulamalı bölümünde ise küreselleşme, bölgesel bütünleşme ve yerelleşme sürecinde Türkiye'nin konumu araştırmanın evreni ve örnekleme çerçevesinde belirlenen Türk aydınını görüşlerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Araştırmanın konusunu; “Küreselleşme ve Millî Kültür” oluşturmaktadır. Günümüzde üzerinde en çok tartışılan, hakkında olumlu ve olumsuz yaklaşımlarda bulunulan, henüz üzerinde görüş birliğine varılamayan bir kavram, bir süreçtir “küreselleşme”. Herkesin baktığı noktaya göre anlamını bulan küreselleşme, üzerindeki tartışmalardanda anlaşılacağı üzere karmaşık bir sosyolojik olgudur. Başlangıçta tartışmaların özellikle ekonomik boyutu üzerinde yoğunlaştığı “küreselleşme”, siyasi, sosyo-kültürel, teknolojik ve ekolojik yönü olan çok boyutlu bir süreçtir. Kimi yazarlarca modernleşmenin devamı, kimilerince ayrı bir süreci ifade eden küreselleşme, bölgeselleşme ve yerelleşme süreçlerini de kendisiyle işleten bir görünüm sergilemektedir. Küreselleşmenin bu yönü kendi içerisinde diyalektik bir süreç olarak görülmektedir. Küreselleşmeye olumlu yaklaşanlara göre bu süreç; ekonomik anlamda sınırların olmadığı küresel bütünleşmeye, siyasi anlamda ulusüstü örgütlerin, çokuluslu/ulusötesi şirketlerin egemen olduğu ve ulus-devletlerin sona erdiği bir yapıya, kültürel anlamda küresel bir kültüre, teknolojik anlamda karşılıklı iletişimin arttığı bir sürece işaret etmektedir. Küreselleşme karşıtlarının ise aksi yönde görüş bildirdikleri küreselleşme, çok yönlü bir araştırmayı gerekli kılmaktadır. Küreselleşme ile ilgili tartışmaların yoğunluğu ve karmaşıklığı bu konunun çok boyutlu olarak araştırılmasını önemine işaret etmektedir.

Buradan hareketle bu araştırma son zamanlarda dünyada ve Türkiye’de sıkça tartışılan küreselleşme kavramının ne anlama geldiğini, küreselleşme sürecini, modernleşme ve postmodernleşme süreçlerini de dikkate alarak bölgeselleşme ve yerelleşme süreçleri ile birlikte açıklamayı, küreselleşme ile ilgili yaklaşımları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada küreselleşme, bölgesel bütünleşme ve yerelleşme bağlamında ulus-devletlerin durumu analiz edilmekte, ulus-devletin değişmekte olan egemenlik anlayışına açıklama getirilmektedir. İkinci dünya savaşından sonra “küreselleşme”

uluslar arası düzeyde siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda kendisini yoğun bir şekilde hissettirmiş 1980'li yıllardan sonra ise hızını daha da artırmıştır.

İletişimin ve teknolojik gelişmelerin büyük bir hızla ilerlediği günümüzde küreselleşme sürecinin millî kültürlere etkisi, araştırmanın saha çalışması kısmında Türk kültürü çerçevesinde ele alınmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede bu çalışmada, küreselleşme ve bölgeselleşme süreçlerinin Türkiye'ye ve Türk kültürüne etkileri ülkenin aydınları içerisinde yer alan akademik çevrelerin görüşleri de alınarak ortaya konması amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Problemleri

Günümüzde günlük dilde bile sıkça kullanılan kavramlardan birisi haline gelen küreselleşme, üzerinde fikir birliğine varılmış bir kavram değildir. Bazı düşünürler küreselleşmenin ekonomik boyutunu öne çıkarırken bazıları da siyasal ya da sosyo-kültürel boyutunu vurgulamaktadırlar. Bazı düşünürler küreselleşme kavramıyla kendiliğinden gelişen yeni bir sürece işaret ederken, bazıları ise kökleri çok eskilere dayanan bir süreçten bahsetmektedirler. Küreselleşmeyle ilgili tanımlar ve küreselleşme ile ilgili yaklaşımlardaki farklı bakışlar araştırmanın temel problemlerinden birisini oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın problemlerinden bir diğeri ise; küreselleşme ile birlikte işleyen bölgesel bütünleşme ve yerelleşme süreçleri oluşturmaktadır. Ulus-devlet, bir taraftan küreselleşme ve bölgesel bütünleşme süreçleriyle baskıya maruz kalırken diğer yandan yerelleşme bağlamında parçalanmaya ve yeni ulus-devletlerin ortaya çıkmasına tanıklık etmektedir. Birbiriyle çelişkili gibi görünen bu durum araştırmanın problemlerinden bir diğeri oluşturmaktadır.

Küreselleşme ve bölgesel bütünleşme hareketleri ulus-devletlerin egemenlik anlayışlarını değiştirmeye başlamıştır. Artık dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir olay özellikle ekonomik ve siyasi alanda bütün ülkeleri etkilemektedir. Bu süreçte gelişmesini tamamlayamamış olan ülkeler oluşan uluslararası yapıların kontrolü ve denetimini yoğun şekilde hissetmeye

başlamıştır. Bu bağlamda araştırmanın problemlerinden birisini küreselleşme, bölgesel bütünleşme ve yerelleşme bağlamında Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve kültürel açılardan içinde bulunduğu durum oluşturmaktadır. Araştırmada, küreselleşmenin Türkiye'ye ve Türk kültürüne etkileri literatür bilgileri ve araştırmanın saha çalışması kısmından elde edilen bilgiler doğrultusunda ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Küreselleşme ile ilgili tartışmalar bağlamında, çalışma aşağıdaki kabullerden hareketle gerçekleştirilmiştir.

- Küreselleşme sürecinde, ekonomik ve siyasal açıdan güçlü, teknolojiyi üreten ve pazarlayan, kitle iletişim araçlarının gücünü elinde bulunduran toplumlar küresel düzeydeki kültürel etkileşim sürecinde kendi kültürlerini koruma ve yayma açısından daha avantajlı durumdadırlar.

- Küreselleşme süreci bütün kültürlerle bu sürece eşit düzeyde katılma hakkı vermemektedir.

- Küreselleşme sürecinde kültürel akışlar büyük ölçüde gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere ve gelişmemiş ülkelere doğrudur.

- Küreselleşme sürecinde yaşanan kültürel akışlarda teknolojik gelişmeler, kitle iletişim araçları özellikle televizyon ve internet çok önemli bir yere sahiptir.

- Küreselleşme , ekonomik, siyasal ve kültürel açılardan, bir taraftan küresel bütünleşme sürecini diğer taraftan bölgesel bütünleşme ve yerelleşme süreçlerini bünyesinde barındırmaktadır.

- Küreselleşme sürecine paralel bir şekilde güçlenen uluslararası örgütler ve çokuluslu/ulusötesi şirketler modern ulus-devlete yukarıdan baskıda bulunurken, yerelleşme bağlamında mikro milliyetçilik hareketleri ulus-devleti aşağıdan aşındırmaktadır.

- Türkiye içerisinde bulunduğu ekonomik temelli problemler nedeniyle ekonomik yardım talep ettiği uluslararası örgütlerin(IMF, DB gibi) siyasi ve ekonomik müdahalesine maruz kalmaktadır.

- Küreselleşme süreci ile birlikte işleyen bölgesel bütünleşme sürecinde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olarak kabul edilmemesinde Türkiye'nin Müslüman bir ülke olmasının da rolü vardır.

- Küreselleşme sürecinin günümüzdeki işleyiş şekli Türk kültürüne ve Türk kültürünün en önemli unsurlarından olan Türk diline olumsuz yönde etkide bulunmaktadır.

- Küreselleşme sürecinde Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu en önemli problemlerden birisi ekonomik kaynaklıdır.

1.3. Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler

"Küreselleşme ve Milli Kültür" konulu doktora tez çalışması teorik ve uygulamalı olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. Çalışmanın özelliğinden kaynaklanan nedenlerden dolayı çok boyutlu ve bütüncül bir metodolojik yaklaşım benimsenmiştir. Araştırmanın ilk aşamasında, çalışmanın teorik çerçevesini oluşturmaya katkı yapacak şekilde geniş bir literatür taraması yapılmış, bu tarama sonucu elde edilmiş olan yerli ve yabancı kaynakların okumaları ve çevrileri yapılarak, konu ile ilgili teorik bilgiler elde edilmiştir. Araştırmanın teorik çerçevesini oluşturabilmek için, modernleşme, postmodernleşme, küreselleşme, bölgesel bütünleşme ve yerelleşme süreçlerine bağlı olarak ortaya çıkabilecek kavram kargaşalarını ortadan kaldırmak için bir kavramsal çerçeve oluşturulmuş, bu çerçevede; genelde kültür kavramına yaklaşımlar ve kültürle ilgili kavramların açıklanması, kültür ve medeniyet arasındaki ilişkiler, benzerlik ve farklılıklar, küreselleşme-yerelleşme bağlamında ise ırk ve etnisite ilişkisi, ırk, etniklik , etnik grup, azınlık grup kavramları ile ilgili tanımlar kısaca verilmiştir. Araştırmanın konusunu oluşturan küreselleşme kavramı ve süreçleri modernleşme-

postmodernleşme ve küreselleşme bağlamında açıklanmaya çalışılmıştır. Küreselleşme ile ilgili kuramsal yaklaşımlar, küreselleşme-yerelleşme ve bölgesel bütünleşme süreçleride göz önünde bulundurularak ele alınmıştır. Küreselleşme sürecinin daha iyi anlaşılabilmesi için küreselleşmenin, siyasi, ekonomik, teknolojik, sosyo-kültürel boyutları ele alınmış olup, bu süreçte küreselleşme sürecinin aktörleri, ulus-devletler, uluslar arası Örgütler ve Çokuluslu/ulusaşırı şirketlerin rollerine değinilmiştir. Bölgesel bütünleşme bağlamında Avrupa'da bölgesel bütünleşme ve Türkiye ilişkileri(Avrupa Birliğinin siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel temelleri) ile ilgili konular kısaca ele alınmıştır.

Çalışmanın uygulamalı kısmında anket ve mülakat tekniklerinden yararlanılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda hazırlanmış olan soru kağıdında, soruların anlaşılabilirliğini ölçmek soru kağıdını uygulamak için ayrılmış olan sürenin yeterli olup olmadığını belirlemek ve çalışma sahasının özelliklerini tespit etmek amacıyla Nisan-Mayıs 2002 tarihlerinde bir pilot çalışma yapılmış ve bu çalışma sonucunda ortaya çıkan eksiklikler tamamlanarak çalışmanın saha araştırması kısmı Mayıs-Temmuz 2002 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Yapılan literatür taraması ve saha çalışması sonucunda elde edilen bilgiler bir araya getirilerek araştırma tamamlanmıştır.

1.3.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evreni, ekonomik koşullar ve zaman da göz önünde bulundurularak, Ankara ilinde bulunan üniversitelerden Hacettepe Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesinin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerine bağlı İktisat, İşletme, Uluslar arası İlişkiler ve Kamu Yönetimi/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümleri ile Edebiyat/Fen Edebiyat Fakültelerine bağlı Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyoloji ve Tarih bölümleri ile Bilkent Üniversitesi İşletme Fakültesine bağlı İşletme bölümü, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesine bağlı İktisat, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Uluslar arası İlişkiler ve Tarih bölümlerinde görev yapan

akademik personel olarak belirlenmiştir. Araştırmanın evreni olarak yukarıdaki bölümlerin seçilme nedeni, küreselleşme, küreselleşme süreçleri küreselleşmenin boyutları, bölgeselleşme ve yerelleşme süreçleri göz önüne alındığında konu ile ilgili en yakın bilim dalları olmalarıdır.

Araştırmanın evrenini ve örneklemini tespit etmek için araştırmanın uygulamalı kısmının gerçekleştirildiği Ankara ilinde bulunan üniversitelerden Hacettepe Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesinin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerine bağlı İktisat, İşletme, Uluslar arası İlişkiler ve Kamu Yönetimi/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümleri ile Edebiyat/Fen Edebiyat Fakültelerine bağlı Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyoloji ve Tarih bölümleri ile Bilkent Üniversitesi İşletme Fakültesine bağlı İşletme bölümü, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesine bağlı İktisat, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Uluslar arası İlişkiler ve Tarih Bölümünde görev yapan akademik personelin toplam sayısına bölüm başkanlıkları aracılığıyla ulaşılmıştır. Söz konusu üniversitelerden elde edilen sayıya göre araştırmanın evrenini 719 akademik personel oluşturmaktadır.

Çalışmada örneklem seçimi için Tabakalı Rastgele Örneklem tekniği kullanılmıştır. “Her bir tabakaya basit rastgele örnekleme yönteminin uygulandığı tabakalı örnekleme” tabakalı rastgele örnekleme” adı verilmektedir(Çingir 1984 :15).

Araştırmada 0,95 güven düzeyi, $\alpha = 0,05$, $P = 0,5$ için 719 kitle genişliği ve 0,04 hoşgörü miktarına göre örneklem genişliği tespit edilmiştir. Araştırmanın örneklemini kullandığımız her bir tabakaya örneklem genişliği oranında dağıtılmıştır.

Çalışmanın örneklemini aşağıdaki formülasyon sonucunda belirlenmiştir.

N =Araştırmanın Evreni

d = Hoş Görü Miktarı

n =Araştırmanın Örneklemini

n_o = Örneklem Genişliği

$N = 719$

$d= 0,04$

$t= 1,96$

$P= 0,5$

$Q= 0,5$

$n_o = t^2 \cdot P \cdot Q / d^2$ formülasyonundan $n_o = 1,96^2 \cdot 0,5 \cdot 0,5 / 0,04^2$ den $n_o = 600$

$n = n_o / (1 + n_o / N)$ formülünden $n = 600 / (1 + 600 / 719) = 328$

Araştırmada 0,95 güven düzeyi, $\alpha=0,05$, $P= 0,5$ için 719 kitle genişliği ve 0,04 hoşgörü miktarına göre örneklem 328 olarak tespit edilmiştir. Bu örneklemün üniversitelere ve onların her bir bölümüne, her bir tabakaya temsilleri oranında dağıtımı aşağıdaki gibidir:

Tablo 1: Üniversitelerin Evren ve Örneklem içerisindeki Temsilleri

Evren içerisindeki temsil sayısı	Örneklem içerisindeki temsil sayısı
Hacettepe Üniversitesi = 221	101
Gazi Üniversitesi = 211	96
O. D.T.Ü =207	94
Bilkent Üniversitesi =80	37
Toplam= 719	Toplam=328

Tablo 2: Hacettepe Üniversitesine bağlı bölümlerin evren ve örneklem içerisindeki dağılımları

H.Ü. İçerisinde Bölümlere Göre Toplam Akademik Personel Sayısı	H.Ü. de Bölümlere Uygulanacak anket sayısı
İşletme = 53	24
İktisat = 42	19
Uluslar arası İlişkiler=9	4
Kamu Yönetimi = 24	11
Türk Dili ve Edebiyatı= 29	13
Sosyoloji =34	16
Tarih =30	14
Toplam= 221	Toplam=101

Tablo 3: Gazi Üniversitesine bağlı bölümlerin evren ve örneklem içerisindeki dağılımları

G.Ü. İçerisinde Bölümlere Göre Toplam Akademik Personel Sayısı	G.Ü. de Bölümlere Uygulanacak anket sayısı
İşletme = 46	21
İktisat = 54	25
Uluslar arası İlişkiler=19	9
Kamu Yönetimi = 31	14
Türk Dili ve Edebiyatı=27	12
Tarih =34	15
Toplam= 211	Toplam=96

Tablo 4: O.D.T.Ü.'ne bağlı bölümlerin evren ve örneklem içerisindeki dağılımları

O.D.T.Ü. İçerisinde Bölümlere Göre Toplam Akademik Personel Sayısı	O.D.T.Ü. de Bölümlere Uygulanacak anket sayısı
İşletme = 37	17
İktisat = 57	26
Uluslar arası İlişkiler=35	16
S. B. ve Kamu Yönetimi = 32	14
Sosyoloji =28	13
Tarih =18	8
Toplam= 207	Toplam=94

Tablo 5: Bilkent Üniversitesine bağlı bölümlerin evren ve örneklem içerisindeki dağılımları

B.Ü. İçerisinde Bölümlere Göre Toplam Akademik Personel Sayısı	B.Ü. de Bölümlere Uygulanacak anket sayısı
İşletme = 23	11
İktisat = 20	9
Uluslar arası İlişkiler=13	6
S. B. ve Kamu Yönetimi = 18	8
Tarih =6	3
Toplam= 80	Toplam=37

1.3.2. Veri Toplama Tekniği (Anket Uygulaması)

Bu araştırmanın saha çalışması bölümünde anket ve mülakat teknikleri kullanılmıştır. Akademik personel ile ilgili olarak hazırlanmış olan soru kağıdı, çoktan seçmeli ve açık uçlu olmak üzere iki farklı tipte sorudan meydana gelmiştir .

Araştırmanın uygulamalı aşamasında çalışmanın örneklemini oluşturan Akademik personelin sosyo-demoğrafik özellikleri: Yaş , medeni durum , eğitim durumu ve çocuk sayısı ile ilgili değişkenlere ilişkin sorular düzenlenmiştir. Daha sonra akademik personelin batı uygarlığı, batılılaşma, çağdaşlaşma, küreselleşme, etnik grup ve millet kavramlarından ne anladıkları, küreselleşmenin kendiliğinden mi? Yoksa kontrollü olarak gelişen bir süreç mi? olduğu, Türk toplumunu bir arada tutan unsurların neler olduğu, Türkiye’de siyasi olarak en etkin veya yeterince etkili olamayan grupların hangileri oldukları, Türkiye’nin şu andaki en önemli problemlerinin neler olduğu, küreselleşme sürecinin Türk diline, Türk sosyo-kültürel yapısına etkisi, Türkiye’de yabancı dilde eğitim, yerelleşme, bölgesel bütünleşme sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkileri, Türkiye’nin Avrupa Birliğine kabul edilip-edilmeyeceği, Türkiye’nin Avrupa Birliğine girip-girmemesi, IMF ve Dünya bankasının Türkiye’ye ekonomik yardımları ile ilgili görüşleri ve bu süreçlerde Türkiye’nin durumu ve Türk kültürü üzerine düşünceleri elde edilmeye çalışılmıştır. Araştırma, teorik ve uygulamalı çalışmadan elde edilen bilgiler ışığında sonuçlanmıştır.

1.3.3. Veri Değerlendirme Tekniği

Araştırmadan elde edilen tüm veriler çeşitli istatistikî teknikler kullanılarak değerlendirilmiştir.

Araştırmada öncelikle frekans tabloları oluşturularak, değişkenlerin örneklem içindeki yüzde dağılımları elde edilmiş, örneklemin genel özellikleri tek yönlü tablolar halinde sunulmuştur. Daha sonra ise araştırmada belirlenmiş olan bazı değişkenler arasındaki Khi-Kare ilişkileri SPSS istatistik paket programı yardımıyla saptanmıştır.

1.4. ARAŞTIRMADA KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Araştırmada karşılaşılan güçlüklerin başında konunun geniş kapsamlı olması gelmektedir. Çalışmanın istenilen düzeye ulaşılabilmesi için konu; modernleşme, postmodernleşme, küreselleşme ve küreselleşmeye bağlı olarak yerelleşme ve bölgesel bütünleşme bağlamında ele alınmak istenmiştir. Konunun çok yönlülüğü ve karmaşıklığından dolayı ancak bir ölçüde sınırlandırmaya gidilebilmiştir. Bu nedenle modernleşme ve postmodernleşme sadece küreselleşme ile ilgisi bağlamında ele alınmış, bu konuların ayrıntılarına fazla yer verilememiştir.

Çalışmada karşılaşılan diğer bir güçlük ise gerek modernleşme, gerekse postmodernleşme ve küreselleşme ile ilgili kaynakların sayısının çok fazla olmasıdır. Sözkonusu konularla ilgili kaynakların sayısındaki büyük miktar hedeflenen süre içerisinde hepsine ulaşılmasını imkansız kılmıştır. Öyleki, neredeyse her gün gerek yurt içinde gerekse yurt dışında konu ile ilgili yeni kaynaklar literatüre geçmektedir. Konu ile ilgili olarak internet ortamında da çok sayıda kaynak mevcuttur. Ayrıca çalışmada internet ortamında yer alan kaynakların yazılı orjinallerine ulaşıldığı için internetten kaynakça kullanılmasına gerek kalmamıştır.

Araştırmada karşılaşılan güçlüklerden biri ise çalışma konusunu oluşturan "Küreselleşme ve Millî Kültür" konusu ile ilgili doğrudan yapılmış olan çalışmaların yetersiz olmasıdır. Genelde yapılan çalışmalarda küreselleşme, ekonomi ve siyaset bağlamında ele alınmaktadır.

Araştırmanın saha çalışması kısmında karşılaşılan güçlüklerin başında ise araştırmanın gerçekleştirildiği üniversitelerin bazı bölümlerinde konuya ideolojik açıdan yaklaşan akademisyenlerle karşılaşılmaması olmuştur. Bu nedenle bir takım akademisyenler kendilerinin cevap verecekleri cevaplar dışındaki seçenekleri kabul etmez bir tutum sergileyerek, ya anketi cevaplamayı yarıda bırakmışlar ya da cevaplamayı reddetmişlerdir.

Araştırmada karşılaşılan bu güçlük ise hesaplanan örneklemden fazla anket yapılarak geçersiz anketlerin yerine kullanılması ile giderilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Küreselleşme süreci ile birlikte, kültür, medeniyet, milli kültür, alt kültür v.b gibi kültür ile ilgili kavramların yanına 1960'li yıllardan sonra bir kavram daha eklendi. Bu kavram "Küresel Kültür" kavramıdır. Ancak küresel kültür kavramı kendisiyle birlikte bir takım tartışmalarında beraberinde getirmiştir. Bir tarafta, bazılarının göre dünyanın gittikçe homojen bazılarının göre ise çeşitlilik içerisinde benzerliklerin fazla olduğu küresel bir kültüre doğru gidilmektedir. Diğer tarafta ise Huntington'un ileri sürdüğü gibi; benzer kültürel unsurlar(özellikle din temelli) çerçevesinde meydana gelen medeniyetler arası çatışma durumu yer almaktadır. Bu durum "kültür" alanının küreselleşme olarak adlandırılan süreçte de en tartışmalı alanlardan birisini oluşturmaya devam ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda; Küreselleşme sürecine paralel olarak son zamanlarda sıkça tartışılan bir kavram haline gelen "küresel kültür" kavramının içerdiği anlamlar ve geçirdiği süreci anlama açısından "kültür", bu süreç ile birlikte yükselişe geçen yerelleşme süreci doğrultusunda "ırk ve etniklik" ile ilgili bir takım kavramlara kısaca açıklık getirmekte yarar görülmüştür.

2.1. Kültür

"Küreselleşme ve Millî Kültür" konulu bu çalışmada kültür kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Tanımı tarihi süreç içerisinde niceliksel olarak devamlı artan kültür kavramı bu alanla ilgili çalışanlar için bazı güçlükleride beraberinde getirmektedir. Her geçen zaman dilimi içerisinde ve değişen koşullara göre kültür ile ilgilenenler tarafından bu kavramın yeni tanımları geliştirilmekte, sergilenen bu durumda gerek ulusal gerekse uluslar arası alanda kültürün tanımı konusunda tam bir uzlaşmanın olmasını olanaksız hale getirmektedir. Kültür tanımlarının çokluğunu Özönder, kültürlerin çıkış kaynağı tarafından belirlenmesi ve kültürlerin benzemezliğinden kaynaklandığını belirtir. Özönder, bu nedenden dolayı " 'etnogenesis', kültürlerin bir gün kendilerini tanımlamalarında (etnonimi) hala tarihin bilinmeyen zamanlarından günümüze taşınmış, kültürel bencilliklerin bu

temel efsanelerle karışmış formlarda kendi ifadelerini” bulduklarını belirtir (Özönder 2001b:1). Her hangi bir konuda veya kavramla ilgili olarak yapılan tarifler yada tanımlar, olguların somut görünüşlerinin hepsini kapsayacak şekilde yapıma çabasına işaret eder. Bu bağlamda Özakpınar’a göre “bir tarif ne kadar ayrıntılı olursa olsun bazı öğeler ve özellikler tarifi dışında kalır. Oysa, dışta kalanlar, başka bir araştırmacının gözünde önem taşıyabilir. Bu durumda, başka bir tarifi ortaya çıkması kaçınılmazdır. Böylece, her tarif birtakım olayları dışta bırakır.”(Özakpınar 1999:28). Buna bağlı olarak kültürü tarif etmekte karşılaşılan güçlüğü’nin nedenini Turhan, çok defa mevcut bilgi ve malzemenin eksikliğinden ziyade terimlerin mensup oldukları ilimlerin gelişimine bağlı olarak onu takip edip ve bu yüzden zaman zaman yeniden tarif edilmesine bağlar(Turhan 1969:35).

Kültür araştırmalarında ve kültür tanımlarını yapılmasında genellikle ikili bir ayrımın yapılması görüşü dile getirilmiştir. Toplumlar kendi içerisinde yaşadıkları kültürleri tanımlarken “biz” kendi dışında kalan toplumları ve kültürlerini tanımlarken de “öteki” kavramından hareket ederler. Bu durumda kültür tanımlamalarında bir “içten bakış” birde “dıştan bakış” söz konusudur. İçten bakışta her kültür kendi unsurlarını, değerlerini ve normlarını doğru olarak görürken ötekinin kültürünü de bu esasa göre değerlendirirler.

Özönder, kültürlerin ve medeniyetlerin sınıflandırılmasında göz önünde bulundurulacak ölçütlerden birisinin ise iç ve dış dinamiklerin değerlendirilmesi noktasında odaklaştığını, iç ve dış dinamiklerin bileşkesinin farklılıkların somutlaşması sonucunu doğurduğunu ileri sürer. Özönder, bu açıdan bakıldığında “kültürlerin genellikle belirgin ve keskin bir şekilde birbirinden ayrılmış birimler veya hayat tarzları olarak tanımlandığı”, ifade eder(Özönder 2001b:1). Kültür kavramı ile ilgili tanımlamaların çok olmasının nedenlerini gösteren bu açıklamalardan sonra kültür kavramını çeşitli yönlerini ön plana çıkararak yapılan tanımlamalardan örnekler verilebilir. Örneğin Nirun ve Özönderde kültürü şu şekilde tanımlıyorlar: “Kültür bir birikim, bir miras, aynı zamanda bir davranışlar ve değerler sistemidir. Kültür genç kuşaklara

öğrenme yoluyla geçer, korunması ise ortak dil ile mümkün olur”(Nirun ve Özönder 1990:263). Yine kültürü;

Wissler, bir topluluğun yaşam tarzı olarak görürken, Sapir atalardan devralınan maddî-mânevî değerlerin toplamı, Young insanın, tarihi boyunca, tabiatı ve kendisini idare usulünü öğrenmek suretiyle, bizzat meydana getirdiği eser, Thurnwald örf ve adetlerden, davranış tarzlarından, teşkilat ve tesislerden kurulu ahenkli bir bütün, Kohen ise genel olarak inançları, değer hükümlerini, örf ve adetleri, zevkleri, peşin hükümleri, insan tarafından yapılmış ve yaratılmış olan her şey olarak görmektedir (Kafesoğlu 1999:56).

Kültür tarihsel olarak gelişmekte ve kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Kültür, idealleri, davranış kurallarını ve maddi unsurları yapımını ifade eder. Sosyal bilimciler açısından “kültür bir toplumu karakterize eden düşünce ve değerler biçimini, aynı zamanda, maddi kültürler açısından sanatta, müzikte, edebiyatta, modada mimaride, yiyecekte, sporda, alet-edevatta ve toplumu karakterize eden diğer varlıkların yansımasını gösterir” (Cockerham 1995:66). Bu anlamda Kültür; “belirli bir toplumu oluşturan insanlar tarafından paylaşılan bilgiler, inançlar, değerler, gelenekler, alışkanlıklar ve davranışlar olarak tanımlanabilir”(Cockerham 1995:66).

Kültür kavramı üzerinde duranlardan biriside Eliot’dur. Eliot, kültür kavramını önce antropologların söyledikleri gibi, “bir yerde ve birlikte yaşayan belli bir toplumun yaşayış biçimi” olarak tanımladığını ifade etmektedir. Ona göre bu kültür, onların sanatlarında, sosyal sistemlerinde, alışkanlık ve adetlerinde ve dinlerinde gözle görülür bir şekilde yaşamaktadır. Fakat bütün bu unsurların toplamı, kolaylık olsun diye konuşmalarımızda genellikle ifade ettiğimiz gibi, kültürü oluşturmaz. Ona göre bir insan, vücudunun bütün uzuvlarının toplamından daha anlamlı ve büyük bir şey olduğu gibi, kültür de, sanatların, âdetlerin ve dini inanışların toplamından daha büyük ve farklı bir şeydir. Kültürü oluşturan bu unsurların hepsi etkileşim içindedirler; tek bir

unsuru anlamak için, hepsini anlamak gereklidir(Eliot 1981:132). “Bir başka ifade ile kültür toplumu toplum yapan şeydir. Yani kültür toplumun herhangi bir kesiminin, herhangi bir sınıfının yarattığı bir şey değildir. Kültür: bir bütün olarak toplumun mahsulüdür” (Eliot 1981:31).

Thompson, sembolik bir perspektif ile kültürü: “bireylerin birbirleriyle iletişim kurduğu ve deneyim, düşünce ve inançlarını paylaştığı eylem, ifade ediş ve çeşitli türden anlamlı nesneler içeren simgesel biçimlerde somutlaşan anlam kalıpları” olarak tanımlamaktadır(Guibernau 1997:132). Malinowski (1992:22) ye göre Kültür süreci somut tezahürlerinden herhangi birinde incelendiğinde, her zaman, birbiriyle belirli ilişkiler içinde bulunan, yani örgütlenmiş olan, insan elinin ürünü nesneler kullanan ve birbiriyle dil veya başka tür bir sembolizm aracılığıyla ilişki kuran insanların varlığını gerektirdiği görülür. El ürünleri, örgütlü gruplar ve sembolizimler kültür sürecinin üç boyutudur ve bu üç boyut birbirine sıkıca bağlıdır. Malinowski (1990 : 39) kültürü ; “aletlerden ve tüketim mallarından , çeşitli toplumsal gruplaşmalar için yapılan anayasal belgelerden insana özgü düşün ve becerilerden , inanç ve törelerden oluşan bütünsel bir toplam” olarak tanımlamaktadır.

Kültür her toplumda kuşaktan kuşağa aktarılan alışkanlıkları, teknikleri, fikir ve davranışları içerisine alan öğrenilmiş davranışlardır. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu sosyal miras bireylere toplumda karşılaştıkları problemler karşısında çözüm yollarını sunarlar. Her toplumda bulunan bu sosyal miras ve ya da öğrenilmiş davranışlara kültür denir(Bilton ve diğerleri 1987:11). “Kültür, aynı birikim ve geleneği paylaşan insanların çocuklarına yeni nesillere aktardıkları bir grup öğrenilmiş davranışlar bütünüdür” (Erkal .1998:131). “Kültür bir insan topluluğunun kendi tarihi gelişimi hususunda sahip olduğu şuurdur” (Erkal 1998:133).

Yukarıdaki tariflerin hepsinde kültürün daha çok bir toplumun kendine has yaşayış ve davranış tarzı olarak ele alındığı ve tarihilik özelliği taşıdığı görülmektedir. Kültürün bu karakteri Ziya Gökalp'in tarifinde daha açık bir şekilde görülmektedir: “Kültür (Hars), bir milletin dinî, ahlakî, hukukî, bedîî,

lisanî, İktisadî ve fennî hayatlarının âhenkli bir bütünüdür”(Ziya Gökalp 1970:30).

Malinowski (1992:21-22) alanda edinilen her deneyimin ve örgütlü insan davranışının gerçekten anlamlı tezahürlerini konu alan her araştırmanın aşağıdaki aksiyomların geçerliliğini kanıtlayacağını ileri sürmektedir.

1) Kültür özünde araç olan bir aygıttır; insan çevresinde ve ihtiyaçlarının giderilmesi sürecinde karşılaştığı özel, somut problemleri onun sayesinde daha iyi çözme durumunda olur.

2) Kültür bir nesneler, eylemler ve zihniyetler sistemidir, bu sistem içerisinde her parça bir amaca hizmet eden bir araç olarak bulunur.

3) Kültür çeşitli unsurları karşılıklı bir birine bağlı olan bir bütündür.

4) Böyle eylemler, önemli yaşamsal ödevler çevresinde kurumlar halinde örgütlenmiştir, sözgelimi aile, klan, köy, kabile gibi, ekonomik işbirliği için, politik, hukuki veya eğitim etkinlikleri için örgütlenmiş birlikler gibi.

5) Dinamik açısından, yani etkinliğin türüne göre kültürde bazı yanlar ayırt edilir, sözgelimi eğitim, toplumsal denetim, ekonomi, bilgi sistemleri, ahlak ve inanç, yaratıcı ve sanatlı anlatım biçimleri gibi.

Günümüzdeki kültür tanımlamalarının sayısı çok fazla olmakla birlikte, özellikle antropologların da üzerinde sıklıkla durduğu kültür kavramı ile ilgili tanımlamalar içerisinde genel kabul görenini Taylor yapmıştır. Taylor’a göre kültür ; “toplumun bir üyesi olarak insanın elde ettiği bilgi , inanç , sanat , ahlak, hukuk , gelenek , ve diğer yetenek ve alışkanlıklarını kapsayan bir bütündür”(Ogburn 1964: 1). Fichter, ise kültürün “toplumdaki kişilerin ortaklaşa paylaştığı toplum kurumların bir bileşkesi” olduğunu ifade etmektedir. Bu ağ içerisinde birbiriyle ilgili ve eşgüdümlemiş kurumlar bir sistem olarak işlevde bulunurlar. Ancak bütün birey ve gruplar aynı biçimde ve eşit paylaşma içinde bulunmazlar. Kültürün en geniş parçası kurum, en

küçük parçası ise davranış örüntüleridir (Fichter 1996 : 133). Fichter, bir toplumda kültürün işlevlerini şu şekilde sıralar:

1. Bir kültürün yaptığı ilk işlev, yaptığı en önemli şey, toplumda bir yaşama şeması veya yaşama deseni sağlamasıdır.
2. Kültür toplumun değerlerini bir araya getirir, içerir ve yorumlar.
3. Kültür sosyal dayanışma için bir temel oluşturur.
4. Kültür her toplumda farklı olduğu için toplumların birbirinden ayrılmasını sağlar.
5. Her kültür sosyal kişiliğin oluşmasında en önemli faktördür(Fichter 1996:136-137).

Küreselleşme sürecinin en önemli ve tartışmalı boyutlarından birisi olan kültür kavramının çeşitli tanımları ve önemi ile ilgili görüşlerden sonra bu süreçte taşıdığı anlamları daha iyi anlayabilmek için kültüre yönelik kuramsal bakışlara kısaca değinelim.

Sosyologlar kültürün iki farklı düzeyde işlediğini ileri sürerler. Bunlar makro düzey ve mikro düzeylerdir. Normlar ve değerler daha geniş sosyal düzenin sembolleridir. Makro düzeydeki başlıca sosyolojik teoriler, fonksiyonalizm ve çatışma teorisi, kültürün sosyal yaşamın genel unsurları üzerine olan etkisinin rolü üzerinde dururlar ve bununla ilgili görürler. Kültür aynı zamanda, insanların yüz yüze temelinde, diğer insanlarla ilişkilerin ve etkileşimlerinin de meydana getirir. Sosyal varlığın mikro düzeydeki bu yönünde sembolik etkileşim teorisi analiz eder(Cockerham 1995:88).

Fonksiyonalist bakış açısından kültür dengeyi ve istikrarı sağlar(Parsons 1951). Normlar, değerler ve kültürel fikirler yeni üyelerine transfer edilerek bu bireylerin hüküm süren geçerli yaşam biçimi ile bütünleşmeleri sağlanır. Parsons, bu durumu bireysel benliklerle (kişiliklerle) sosyal sistemlerin

paylaşılan kültür vasıtasıyla dengelenmesi şeklinde açıklar(Parsons 1951). Fonksiyonalist bakış açısından kültür; toplumun parçalanmasına ve toplum için fonksiyonel olmayan durumlara karşı, sosyal uyumu sağlayacak ve işletecek olan uzlaşmaya dayanır(Cockerham 1995:89). Fonksiyonalist teori, hakim kültürün toplumun bütün üyelerini birarada tutarak birbirine bağladığını vurgular.

Çatışmacı yaklaşımın öncülerinde Karl Marx(1961), kültürün toplumdaki hakim grubun değerlerini, normlarını yansıttığını ve statükonun kabulü ve uygunluğunu sağlamak için bir silah olarak kullandığını ileri sürer. Çatışmacı yaklaşım kültürün, hakim sınıfın değerlerini ve davranışlarını daha alt sınıfta bulunanlara empoze ettiğini iddia eder. Hem Marxist hemde Feminist teori “Kültür”ün insanların davranışlarını ve beklentilerini kontrol etmek için kullanıldığını ileri sürmektedirler(Cockerham 1995:90).

Sembolik etkileşim teorisi ise kültürün toplum içerisinde bulunan mikro düzeydeki rolü üzerinde odaklanır. Sembolik etkileşim teorisi kültürü, insan gruplarınca şekillendirilen temaüle uygun anlayışların bileşkesi olarak görür. Sembolik etkileşim teorisi kültürün değişmez ve statik olmadığı üzerinde durur. Bu yaklaşıma göre, tam tersine, kültür insanlar yeni değerler ve normlar meydana getirdiğinde değişir. Bu bağlamda kültür iletişim sürecinde oluşturulur(Cockerham 1995:90). Bütün bu tanımlamalardan ve yaklaşımlardan da anlaşılacağı üzere “kültür” kimi zaman bir toplumun kendisine içten bakışı kimi zaman ise genel kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde tanımlanmaktadır.

2.1.1. Milli Kültür

Çalışmanın konusunu oluşturan temel kavramlardan birisi Millî kültürdür. Millî kültür kavramıda tıpkı “kültür” kavramı gibi üzerinde tartışmaların durulmadığı, görünen duruma görede ilerleyen süreçte, durulmayacağı kavramlardan birisidir. Küreselleşme süreci ile birlikte küreselleşme savunucularınca ileri sürülen ulus-devletlerin aşındığı; iletişim, ulaşım ve

diğer alanlardaki teknolojik gelişmelere bağılı olarak artan toplumlararası ilişkilerin yoğunlaşmasının türdeş toplum yapısını(millî kültürlerin) ortadan kaldırmaya başladığı ve yerine küresel kültürün geçmekte olduğu yolundaki iddialar millî kültür ile ilgili tartışmaların önemini gündeme getirmiştir. Ancak bu konuda birbirinden farklı görüşler ileri sürülmektedir. Örneğin küreselleşme savunucularınca yukarıda ileri sürülen görüşün aksine geleneksel bakış açısından küreselleşmeyi değerlendirenler; küreselleşme sürecinde bir küresel kültüre yol açacak karşılıklı kültürel akışların yerine daha çok tek yönlü kültür akışının olduğunu bu durumun ise millî kültürleri tehdit ederek kültür emperyalizmine yol açtığını ileri sürmektedirler. Dünyada Millî kültürlerin durumu ve tanımına yönelik yaşanan tartışmaların dışında, bu kavramın yabancı dillerden Türkçe'ye aktarılmasında da bir takım zorluklara karşılaşılmaktadır. İngilizce karşılığı "nation" olan kelime Türkçeye çevriyi yapan kişiye göre "ulus" veya "millet" bu kelimedenden türeyen "national" kelimesi ise "ulusal" veya "millî" olarak çevrilmektedir. Burada problemi oluşturan nokta "Ulusal" veya "Millî" kavramlarının taşıdığı anlamlardır. Çünkü genellikle bu iki kavram ile farklı şeyler anlatılmak istenmektedir. Bu kavramların tanımları genellikle kültür kavramına yönelik kuramsal bakış açıları doğrultusunda yapılmaktadır. Bu çalışmada da bu durum bir problem olarak karşımıza çıkmış olup çözümü noktasında ise yayınlardaki kullanım şekilleri dikkate alınıp kullanılarak problem giderilmeye çalışılmıştır.

Yukarıda kültür kavramı ile ilgili yapılan tanım ve açıklamalarda hep bir kültürün diğer kültürlerden farklı ve kendine özgün yönlerinin altı çizilmektedir. Bu özgünlükten amaç Millî kültüre olan vurgudur. Millî kültürler tarihsel süreç içerisinde oluşurlar. Özönder(1999:1), insanlık tarihinin özünde yatan dinamo olarak değerlendirilebilecek gücün, tarihsel süreç içerisinde kaçınılmaz olarak birbirleriyle giriştikleri mücadeleleri, çatışmaları ve varlıklarını gelişerek devam ettirme arzularından kaynaklanan sosyal içgüdü olduğunu belirtir. Toplumlari yüzyıllar boyu bir arada tutan, kendi iç bütünleşmelerini sağlayan, bunu yaparken kendi üyeleri arasında "biz"

duygusunu pekiştiren buna karşılık “onlar” hakkındaki ortak tutum ve davranışların temelini teşkil eden şey bu içgüdüdür. Özönder, kültürlerin ilk ortaya çıktıkları dönemlerden günümüze gelinceye kadar farklılaşarak kendi sosyal normlarını, kurallarını oluşturdıklarını, bu süreç içerisinde ise meydana gelen bu çerçevenin içeriğini dolduran değerlerin giderek daha somut bir hal aldığını ifade eder. Özönder, bu nedenlerden dolayı “insanlık tarihinin, milletlerin birbirlerinden farklılaşmış kültürlerinin tarihi olarak da değerlendirilebileceğini” ileri sürer(Özönder 1999:1).

Tilley , akademik tartışmalarda sıkça dile getirilen bir ilkedden bahseder. Bu ilke, kullanılan kavramların tanımlanmasına öncelik verildiği takdirde sosyal bilimlerde pek çok tartışma konusunun çözüme ulaşacağıdır. (Özkırımlı 1999:65). Gerçekten de tanım konusu, sosyal bilimlerin diğer alanlarında olduğu gibi kültür ile ilgili alandada çokça tartışılan bir husustur. Bu bağlamda Millî kültür ile ilgili bazı tanımları vererek çalışmada hangi kapsamda kullanıldığına açıklık getirmekte yarar vardır. Gökçe, Millî kültürü şu şekilde tanımlar;

Milli kültür olgusunun zihinlerde oluşmasında toplumların etnik kökenleri , üretim ve tüketim kalıpları, dilleri, dinleri, sanat anlayışları ve buna benzer unsurların tarihi süreç içerisindeki gelişimi rol oynamaktadır(Gökçe 1998:286).

Gökçe'ye göre, bu açıdan bakıldığında , küreselleşme olgusu içerisinde, toplumların yeni bir kültür arayışı toplumların asgari bazı müşterekleri kabul etmesi suretiyle gerçekleşebilir. Buna karşılık “Millî kültür, halkın geleneklerinden, yapageldiği şeylerden, örflerinden, sözlü ve yazılı edebiyatından, dilinden, musikisinden, dininden, ahlakından, estetik ve ekonomik mahsullerinden ibarettir”(Ziya Gökalp 1970:104). Millîlik ise, “kültürün bütünlüğü demektir. Bütünlük, kalıplaşma değil, kültürün hayatiyetini ve direncini sağlayan birleştirici esaslara sahip olmadır” (Özakpınar1998 :48). Kösoğlu, Millî kültürün, maddesi ve uslubu ile millet hayatının bütününe ifade ettiğini belirtir. Millî kültürü oluşturan sayısız

maddi ve manevi unsurlar vardır(Kösoğlu 2001:43). Bu bağlamda Türk kültürü:

Bilinen özellikleri arasından unsurlarının işlevsel açıdan âdetler, örfler, görenekler ve gelenekler ile dil ve tarihte; ve sosyal bünyede oluşup evrensel niteliğe doğru gelişme gösteren unsurlarının edebiyatta, sanatta, bilim ve teknolojide oluşturduğu kalıbı içerisinde millî yanı çok belirgin olan ve özellikleri bulunan folklorumuz ile birlikte aralarındaki etkileşimleri sonucu bir bütün halini almaktadır(Nirun ve Özönder 1990:263).

Bolay (2002: 63) Millî kültürü bir milletin dünya görüşünün, inançlarının, bu inançlara uygun hayat tarzının eşyaya ve olaylara verdiği mana bakımından somut hale getirilmiş şekli; tabiatla kendi toplumu arasında gerçeğe uygun olarak kurulan bir dengenin daimi hamlesi olarak tanımlamaktadır. Günümüzde küreselleşme taraftarlarınca, küreselleşme sürecindeki ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel ve teknolojik akışların ulusal sınırları ve Millî kültürleri ortadan kaldırarak küresel bir kültüre doğru gidildiği yönündeki iddialarına karşılık, Bolay, Millî bir kültürün karşısında küresel bir kültürün olabilmesi için etnik ve dini açıdan, örf, adet ve dünya görüşleri bakımından çok farklı durumlarda olan toplumların uzun tarih dönemleri içinde meydana getirdikleri kültürlerini yeniden tarif etmek için belli başlı noktalarda asgari mutabakatı sağlanmasının gerekliliğine işaret eder. Halbuki halen dünyanın çeşitli bölgelerindeki oluşum ve gelişmeler, küreselci anlayışın aksi istikametindedirler. Küreselleşme millî kültürü ve millî devleti uluslararası kılmaya çalışırken bir açmaza düşmekte; böylece millîğin, millî şuurun kamçılanmasına da yol açmaktadır (Bolay 2002: 66-67)

Kafesoğlu'na göre (1999: 33) , bir insanın uzuvlarının umumi hey'etiyle nasıl diğer insanlardan farklı ise, bir cemiyetinde kendine mahsus olan dili, tarihi, sanatı vb. den oluşan sosyal unsurlarıyla diğer cemiyetlerden farklıdır. Kafesoğlu, her cemiyetin kendine has sosyal unsurlarının toplamını "Millî Kültür" olarak adlandırmaktadır. Bu bağlamda ona göre bir cemiyetin ilerleyip

yükselmesi milli kültür unsurlarının, anlaşma ve uzlaşma halinde ve birbirini ikmal eder şekilde geliştirmesine bağlıdır.

Millî kültür kavramından bahsedildiğinde başvuru kavramlarından birisini de “Millet” kavramı oluşturmaktadır. Tanım konusu ile ilgili problemin çözülmediği sürece kullanılan kavramların anlaşılmasının çok zor olduğunu belirten Connor’a göre(1994:92-102) bu problemi millet ve milliyetçilik kavramları içinde söz konusudur. Connor’un üzerinde dikkatle durduğu karışıklık ise millet ve devlet kavramlarının bir birinin yerine kullanılmasıdır. Bunun yanında söz konusu karışıklığa yalnızca akademik eserlerde rastlanmaz, dünya siyaset sahnesinde de bu karışıklıklara meydan verecek kullanımlar da bulunmaktadır. Bu durumun en ilginç örneğini de farklı devletlerden oluşan bir kurum olan “Birleşmiş Milletler”in isminde “devlet” yerine “millet” kavramının kullanılmasıdır. Smith milletlerin kökeni konusunda “doğal” ya da “modern” kuram arasında seçim yapma sorununu çözmeye çalışırken, ethnîe ya da etnik topluluk kavramını geliştirir. Smith milletin doğasını, biçimlerini ve efsaneleri ile sembollerinin içeriğini, tarihsel anılarını ve merkezi değerlerini incelemekte, bunlara “efsane-simge” bileşimi adı vermektedir. Smith’e göre “Orta Çağ Avrupası ile Yakın Doğu’nun ilk dönemlerinin antik sosyal ve kültürel yaşamına nüfuz eden, milletlerden çok ethnîe’ler, milliyetten çok etnik kökendir (Smith 1986:89).

Bu bağlamda Weber’e göre millet(1987:172), “kendini bağımsız bir devlet biçiminde ifade edebilen bir duygu birliğidir; normal olarak kendi devletini yaratma eğilimini taşıyan bir topluluğu” , devleti ise “verili bir toprak üzerinde fiziki güç kullanımının yasal tekeli elinde tutan insan topluluğu” olarak tanımlıyor(Guibernau1997: 92).

Durkheim ise milleti şu şekilde tarif eder: “Millet etnolojik veya tarihi esaslara istinaden aynı kanunlar altında, ayrı bir devlet olarak yaşamak arzu ve iradesini besleyen fertlerden mürekkep bir beşeri zümredir.” (Arsal 1979:

102). Durkheim, “devlet” ve “millet” arasında ayrım yapar. “Devlet” ile egemen otoritenin temsilcilerini kastetmektedir. “Millet” ile hem “devlet” hem de “milliyet” olan bir grubu anlatmaktadır (Guibernau 1997: 68).

2.1.2. Kimlik, Millî Kimlik

Kültür ile ilgili kavram ailesi içerisinde yer alan kavramlardan biriside “Kimlik” ve “Millî kimlik” kavramlarıdır. Kimliğe ilişkin anahtar soru “ben kimim?” dir. Kimlik, insanın hem toplumsal hem de psikolojik anlamda kendisinin ne ve nerede olduğunu açıklamasıdır. Bir kişi kimlik edindiğinde yerini de belirtmiş olur, yani “ katıldığı veya üyesi olduğu toplumsal ilişkiler ışığında bir toplumsal nesne olarak şekillenmiştir” (Guibernau 1997:127). kimlikler yalnızca onları tanımlayan ve organize eden toplumlarda var olur. Baumeister’in belirttiği gibi: “kimlik arayışı bir bütün olarak bireyin toplumla uygun bağının ne olduğu sorusunu da içerir” bu arayış aynı zamanda birey düzeyinde bir topluluğa ait olma gereksinimi ile ortaya çıkmaktadır(Guibernau 1997:127). Yaşadığımız dönemde millet bu topluluklardan birini temsil eder. Millî kimlik ise onun ürünüdür. Guibernau kimliği tanımlayan kriterlerin şunlar olduğunu belirtir:

Kimliği tanımlayan kriterler: zaman içerisinde süreklilik ve ötekilerden farklılıktır, bunların her ikisi de millî kimliğin temel unsurlarıdır. Süreklilik, milletin tarihsel kökleri olan ve geleceğe uzanan bir varlık olarak kavranmasından doğar. Bireyler, zamana yayılmış bir deney birikimi aracılığıyla algılar ve sadece “topluluk üyelerinin” anlayabileceği ortak amaç tarafından birleştirilirler. Farklılık, ortak bir kültür, somut bir toprağa bağlılık ve bir topluluk oluşturma bilincinden kaynaklanır, her iki unsurda da o toplumun üyeleri ile “yabancılar”, “ötekiler” ve “farklı olan” arasındaki ayrıma yol açar(Guibernau 1997:127).

Kösoğlu kimliği şu şekilde tanımlar: “Kimlik kişinin yahut bir sosyal grubun çeşitli mensubiyetlerini açıklayan, onun tanınmasını sağlayan ve dış

gözlemle kavranabilen özellikleridir". Bu özellikler onu diğerlerinden ayırarak diğerleri içerisinde farkedilmesini ve bilinmesini sağlar. Bu bağlamda ona göre kimlik özneyi diğerlerinden ayıran farklılıklardır (Kösoğlu 1996:91). Kimlik bir yandan tüm yeni bütün kuramsal söylemler dizisinin kesiştiği, diğer yandan tüm yeni pratikler dizisinin ortaya çıktığı bir noktadır(Hall 1998b:64). Hall'a göre kimlikler asla tamamlanmazlar, asla bitmezler; öznellik olarak daima inşa halindedirler. Kimlik özdeşleşme sürecini ifade eder(Hall 1998b:70-71).

Guibernau, kimliğin üç temel işlevi yerine getirdiğini ileri sürmektedir: seçim yapmaya yardımcı olur, millî kimliğin tam olarak ifade edilebilmesi ve gelişebilmesi için milleti oluşturan insanların kendi ortak siyasal kaderlerine ilişkin karar verme hakkına sahip olmaları gerekir. İkincisi, eğer kişisel düzeyde ele alırsak, milli kimlik ötekilerle ilişkileri açıkca olanaklı kılar, çünkü millet ortak kültüre sahip bireylerin anlamlı bir dünya yaratmak için yaşadığı ve çalıştığı bir ortak havuz olarak görülür. Son olarak, millî kimlik bireylere kendilerini aşan bir varlık-millet- ile, özdeşleşmelerini yansıttığı ölçüde, güç ve kuvvet verir(Guibernau 1997:128).

Kişinin sahip olduğu meslekî, dinî, siyasî, ailevî, sosyal ve diğer bir çok alanda mensubiyetini belirten bir çok kimlikleri vardır. Kişinin sahip olduğu kimlikler içerisinde en önemlilerinden birisi içerisine doğup-büyüdüğü, sosyalleşme süreci ile kendine has bütün özelliklerini edindiği ve mensubiyeti olduğu toplumun kültürüdür. Kişinin üyesi olduğu topluma kültürel mensubiyetini gösteren kimlik o toplumun millî kimliğidir. Bu bağlamda Millî kimlik; bir milletin tanınmasını sağlayan kültürel özelliklerdir. Millî kimlik, bir millî kültüre mensubiyetin ifadesidir ve millî kimlik millî kültürden oluşur. Örneğin Türk kültürüne sahip insanlar Türk Kimliğini taşırlar(Kösoğlu 2001:42). Bu anlamda Türk toplumu içerisine doğan ve Türk kültürü çevresinde Türk kültürünün özelliklerini edinen kişinin sahip olduğu kimlik Türk kimliğidir.

2.2. Kültürel Etkileşime ve İlişkilere Bağlı Kavramlar

Günümüzde modernleşme, postmodernleşme ve küreselleşme süreçlerinin işleyişine bağlı olarak kültürlerarası etkileşim geçmişte olduğundan daha karmaşık ve daha yoğun bir hal almıştır. Özönder'e göre;

Kültürler arası temaslar söz konusu olduğu zaman, kültürleşme, kültürleme, kültürlenme ve mecburi kültürlenme kavramları kültürel temasta bulunan kültürlerin kuvvetlerinin güçleri doğrultusunda söz konusu olmaktadır(Özönder 1984:146).

Bu bağlamda kültür ile ilgili kavramlara açıklama getirme nedeni toplumlararası etkileşimin ve ilişkilerin yoğunlaştığı ve dünyada meydana gelen her şeyin küreselleşme ile açıklanmaya çalışılması çabası, kültür değişmelerinin meydana geldiği durumlar üzerinde etkili olan faktörleri ortaya koyma gerekliliği, bu çalışmada kültürle ilgili kavramların kısaca açıklanmasını gerektirmiştir. Tarihsel süreç içerisinde toplumların birbirleriyle ilişkilerini ve birbirlerine karşı bakış açısını anlayabilmek için ortaya konan kültür ile ilgili kavramlar kısaca değinmekte yarar görülmüştür.

2.2.1.Kültürel Görecelilik

Her toplumun kültürü kendine özgü özelliklerden oluşan bir yapıyı yansıtır. Sencer(1979:16), bir insan topluluğunun ayrıca yaşam biçimi ya da tüm yaşam tasarımı olarak kültürün toplumdan topluma derin ayrımlar gösterdiğini belirtir. Çağdaş bilimsel ölçütlere göre, ister ilkel topluluk kültürü ister çağdaş kültür söz konusu olsun her kültürün bir yaşam biçimi olarak eşdeğerliliği vurgulanmaktadır. Özönder, "kültürel izafiyet" kavramının kültür değerlerinin incelenmesinde doğru-yanlış, iyi-kötü gibi sosyal kıymetlendirmeleri geçersiz kıldığını belirtir(Özönder 1984:141). Buradan hareketle kültürel görecelilik: İnsanların kendi dışındaki diğer grupları, toplumları, toplulukları onların kendi motifleri, inançları ve değerleri ışığında değerlendirmesi bakış açısıdır. Bu bakış açısıyla diğer insanların davranışları

kendi kültürel perspektifleri doğrultusunda değerlendirilir(Zanden 1993:42). Kültürel görecelilik toplumların kendi dışındaki diğer toplumların kültürlerini değerlendirmede hoşgörülü bakış açısını getirir. Aksi taktirde kültürler iyi-kötü, aşağı-yukarı gibi istenmeyen kategorilerde değerlendirilir.

2.2.2.Alt Kültür

Bir toplum içerisinde kültürel çeşitliliklerin bulunması doğaldır. Bir çok modern toplumda bazı grupların üyeleri içinde bulundukları toplumun esas kültürünü paylaşıırken aynı zamanda birtakım farklı değerlere, normlara, geleneklere ve yaşama tarzına da sahip olabilirler. Aynı kültür yapısına sahip olmakla birlikte, kültür unsurlarından sadece bir tanesinde veya bir kaçında meydana gelebilen bir kopma nedeniyle ortaya çıkan farklılaşmanın her kültürün içerisinde gözlenebileceğine işaret eden Özönder, bütün kültürlerin bu şekilde farklılaşmalardan meydana gelebilecek bir takım alt-kültür gruplarını veya bunların oluşma potansiyellerini bünyelerinde barındırdığını ifade eder. Örneğin, gecekondü alt-kültürü, vb., (Özönder 1984:145). İçinde yer aldıkları ekonomik, siyasal ve kültürel yapının temel değerlerine karşı olmamakla beraber hakim kültürden kısmi olarak farklılaşan bu kültürel durum "alt kültür" olarak adlandırılır(Zanden 1993:42).

Her kültürde toplumsal farklılaşmaya dayanan bir çeşitlilik mevcuttur. Bu toplumsal farklılaşmalara göre ortaya çıkan değişimler ise "alt kültür" kavramıyla dile getirilir. "Gordon'a göre "sınıf statüsü, etnik köken, bölgesel ayrımlar, kır-kent farklılaşması ve dini bağlılıklar gibi toplumsal durumlardan kaynaklanan alt kültür, bireyler üzerinde bütünleştirici etkilerde bulunan işlevsel bir birliktir" (Sencer 1979:40). Buna karşılık alt kültürün hakim kültür ile aralarında yaşanan farklılaşmanın artması hakim kültür ile alt kültür arasında daha fazla farklılıkların oluşmasına ve aralarındaki kültürel bağın kopmasınada yol açabilir.

2.2.3. Karşı Kültür

Eğer bir alt kültürün normları, değerleri ve yaşama tarzı içinde bulunulan toplumun kültüründen oldukça fazla bir farklılık gösteriyorsa o zaman bir karşı kültürden bahsetmek söz konusudur. Karşı kültür; "hakim kültür içerisindeki bazı standartlaşmış davranış biçimlerini ve hakim bakış açısını reddeder"(Zanden 1993:43). Bu reddediş tamamen zıt değer hükümleri ve inançlarından, davranış şekillerinden kaynaklanır(Erkal 1998:145). Karşı kültürün alt kültürden farkı hakim kültüre karşı bir isyan niteliğinde olması ve onu reddetmesidir(Dönmezer 1994:117). Bu bağlamda "karşı kültür"; "hakim kültüre yada onun bazı görünüşlerine doğrudan karşı olan alt kültür"dür(Cockerham 1995:86).

2.2.4. Kültür Taassubu(Etnosantirizim)

Bir kültürün varlığını muhafaza etmesinde rol oynayan en önemli etken o kültür içerisinde yaşayanların kendi kültürlerinin bilincine varmasıdır. Sencer, bu etkenin, kültürün toplumsal bir olgu ya da toplumsal bilinçlilik ürünü olmasından kaynaklandığını ileri sürer. Bu durumda kültür taşıyıcısı olan bireylerin kendi kültürleriyle aynışma ve diğer kültür öğelerine karşı yabancılaşma eğiliminin kültür taassubu olduğunu belirtir(Sencer 1979:47). İnsanların çoğunluğu doğdukları kültür içerisinde yaşamlarını sürdürürler. Bu bağlamda kendi kültürlerinin yaşam şekillerini öğrenir ve uygularlar. Bu nedenle de kendi kültürlerini daha ön planda tutma eğilimi içerisinde bulunurlar. İnsanların diğer toplumlarla ilişkilerinde kendi kültürlerini daha ön planda tutmalarına kültür taassubuna yol açar. Kültür taassubu insanları kültürel temelde iç grup ve dış grup olarak ayırır(Cockerham 1995:87).

Kültür taassubu; içinde yaşanılan sosyal ve kültürel ortamın referans merkezi kabul edilerek diğer toplumlar ve onlara ait ürünlerin referans sistemine olan yakınlık veya uzaklık, uyuma veya çelişme durumuna göre sınıflandırılması, değerlendirilmesi veya anlamlandırılmasıdır (Acar ve Demir 1997:83). Bu durumda kişi ait olduğu grup kültürünün, duygusal tepkilerini,

estetik ve ahlaki yargılarını(Dönmezer 1994:120), örf ve adetlerini, gelenek ve göreneklerini ve inançlarını da dikkate alarak diğer kültürleri bunlara göre değerlendirmektedir. Bu durumda kişi kendi kültürel değerlerine daha fazla yakınlık duymakta ve kendi kültürel grubuyla daha fazla bütünleşmesini sağlamaktadır.

2.2.5.Asimilasyon

Asimilasyon kavramı iki anlam taşımaktadır. Bunlardan ilki, “güçlü bir toplum veya kültürün daha zayıf toplum veya kültürleri kendi içinde dönüştürerek eritmesi, kendine benzetmesidir”. İkincisi ise “bir bireyin doğup büyüdüğü toplumun dışında bir toplumla veya azınlıkla ya da göçmen bir topluluğun başka bir toplulukla geliştirdiği ilişkiler sonucunda kendi özgün kültürel kimliğini yitirmesi ve yeni kültür ortamında eritilmesi” anlamını taşır(Acar ve Demir 1997:25).

Yukarıda ifade edilen ikinci anlamında Berry(1965:247), asimilasyon kavramının farklı kültürlerle sahip grupların aynı kültüre sahip olma süreci anlamını taşıdığını belirtir. Yalnız bu sadece kültürün; giyim-kuşam, çatal-bıçak, yiyecekler, sporlar ve otomobiller gibi kazanımı ve uyumu kolay olan unsurların yanında daha az maddi yönü olan değerler, geçmişler, fikirler ve davranışlar anlamında taşır. Asimilasyon kültürel mirasın karışımına karşılık gelir. Ancak asimilasyonun taşıdığı bu anlam amalgamasyon ile karıştırılmamalıdır. Amalgamasyon aşağıda da belirtildiği üzere, kökenleri farklı olan ırki özelliklerin biyolojik karışımını gösterir. Berry, sosyo-kültürel anlamda “Amerikanlaşmanın” tipik bir asimilasyon şekli olduğunu ve bu süreçte yabancı kültürel miraslara sahip kişilerin, Amerikan toplumunun geleneklerini, fikir yapılarını ve o topuma sadakati öğrendiklerini ifade eder. Aynı şeyin Avrupalılaşma içinde söz konusu olduğunu belirtir.

2.2.6. Amalgamasyon

Kültür kavramına bağlı olarak gündeme gelen ve tartışma alanlarından birisini oluşturan amalgamasyon kavramını Berry (1965:247), “kökenleri farklı olan ırki özelliklerin biyolojik karışımı” olarak tanımlar. Berry’nin kullandığı anlamda amalgamasyon fiziki görünüş olarak birbirinden farklı olan ırkların biyolojik karışımı sonucunda ortaya melez bir yapı çıkmaktadır. Bu durumu Amerikan toplumunda sıkça karşılaşılan bir şeydir. Berry, amalgamasyon ve asimilasyon süreçlerinin genellikle birlikte hareket ettiğini belirtir. Asimilasyon ve amalgamasyon süreçlerinin birlikte hareket ettiği sürece en iyi örneği ABD oluşturmaktadır. Günümüzde kültürler arası etkileşimin gittikçe daha da artması ve yoğunlaşması dünyanın her yerinde biyolojik açıdan farklı ırklara sahip insanların evlenmelerini olanaklı kılmakta, bu süreçte dünyada biyolojik açıdan bir melezleşme durumunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

2.2.7. Akültürasyon

Birbirinden farklı kültürel yapıya ve özelliklere sahip toplumların tarihsel süreç içerisinde çeşitli nedenlerle karşı karşıya gelmeleri durumunda meydana gelen kültürel değişme türlerinden birisi “akültürasyon” adıyla adlandırılmaktadır. Akültürasyon, birbiriyle doğrudan ve sürekli temas sonucu “bir grup veya ferdin başka bir kültürün özelliklerini elde etmesi”dir (Dönmezer 1994:121). Akültürasyona maruz kalan grup veya ferd etkileşime de bulunduğu kültürün özelliklerini benimseyerek kendi kültürel özelliklerini kaybederler. Bu süreçte alınan kültür unsurları eskisinin yerine konulur. Bu bağlamda, akültürasyonun asimilasyondan farkı; akültürasyonun genellikle egemen bir gücün veya istilacı bir toplumun zorlamaları sonucu meydana gelmesidir (Turhan 1969:60). Akültürasyonda bir zorlama, sevk ve idare vardır.

2.3. Medeniyet

“Medeniyet” kavramı çoğu zaman “kültür” kavramı ile birlikte aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. Ancak “kültür” kavramı ile ilgili

açıklamalarda da değinildiği üzere “medeniyet” farklı anlamlar içermektedir. Buradan hareketle medeniyet; “milletlerarası ortak değerler seviyesine yükselen anlayış, davranış ve yaşama vasıtaları bütünüdür”(Kafesoğlu 1993:16). Medeniyetlerin birden fazla olduğuna değinen Ziya Gökalp’e göre ise Medeniyet;”cemiyetler arasındaki müşterek müessselerin mecmûudur” (Ziya Gökalp 1976:17).Günümüzde, ekonomik, siyasi ve teknolojik açıdan geri kalmış ve ya gelişmekte olan ülkeler geleceğe yönelik hedeflerini (Türkiye’inde olduğu gibi), en üst medeniyet düzeyine ulaşmak olarak belirlemektedirler. Bu anlamda Batı Medeniyet, günümüzde en ileride olan medeniyete olarak değerlendirilmektedir. Türkçe’de medeniyet kavramını yerine uygarlık kavramı da kullanılmaktadır. Küreselleşme ile ilgili tartışmalarda ileri sürülen küresel türdeşlik, kültürel melezleşme, kültürel bütünlük gibi kavramların yanında ileri sürülen kavramlardan biriside kültürel çatışma kavramıdır. Bu görüşlerden birisinin sahibi de Huntington’dur. Huntington, küresel bütünleşme iddialarına karşı din temelli medeniyet anlayışını ve buna bağlı olarak önümüzdeki süreci “medeniyetler çatışması” şeklinde kavramlaştırmaktadır. Bu bağlamda medeniyet ve kültür arasındaki ayrıma değinmeden önce medeniyet kavramı ve tarihsel süreç içerisindeki medeniyetlere kısaca değinelim.

Medeniyetler üzerine araştırma ve incelemelerde bulunan Toynbee’ye göre, “medeniyetlerin ortaya çıkması ve gelişmesi; coğrafi çevre şartlarına, toplulukta bir yaratıcı grubun var olmasına ve çevre ile insan arasında devamlı bir meydan okuma durumunun mevcut olmasına bağlıdır”(Kafesoğlu 1993:25).

Huntington’a göre;

Medeniyet, insanların kendilerini diğer türlerden ayırteden yönünden başka onların sahip olduğu en yüksek kültürel gruplaşma ve en geniş kültürel kimlik seviyesidir. Medeniyet, hem dil, tarih, din, âdetler, müesseseler gibi ortak objektif unsurlar vasıtasıyla ve hem de insanların subjektif olarak kendi kendilerini teşhis etmeleri suretiyle

tarif edilir. Medeniyetler dinamikler, zaman içerisinde yükselirler ve düşerler, bölünür ve birleşirler. Meydana gelirler ya da yok olurlar”(Huntington 2000:24).

Toynbee ise medeniyet kavramı ile“tarihi araştırma alanından ibaret olmayan, kısımları, birbirine anlamlılık ve nedensellik bağlarıyla bağlı birleşik bir bütünü” kasteder(Sorokin 1964:3). Toynbee’ye göre:

Uygarlıklar, bütün kısımları birbirine yapışık olan ve karşılıklı olarak birbirlerini etkileyen bütünlüklüdür...Büyüme süreci içindeki uygarlıkların ayırıcı özelliklerinden biriside, bunların sosyal hayatlarının bütün görünüş ve faaliyetlerinin ekonomik, politik ve kültürel unsurların büyüyen sosyal bedenin iç ahengiyle zarif bir uyuşma halinde tutuldukları tek bir sosyal bütünün içinde koordine edilmiş olmasıdır(Sorokin 1964:3).

Toynbee’ye göre uygarlıklar, tıpkı anayasalar, devletler, kiliseler gibi-ve aynı nedenlerle- gözle görülemeyen varlıklardır. Ama uygarlıklarında gözle görülür tezahürleri olur: Prusya devletinin altın taçlı kartalları ve dikenli miğferleri, Hristiyan kilisesinin çarmıhları ve cüppeleri gibi (Toynbee 1978:47-48).

Toynbee yirmi altı uygarlıktan bahseder. Bunlar; Mısır, And dağları mıntıkası, Minos, Sümer, Maya, Hint, Hitit, Suriye, Yunan, Babil, Meksika, Arap, Yukatan, Osmanlı, Çin, Batı, Yakın Doğu, Hristiyan, İslam, Rusya , Hindu, Uzak Doğu Çin, Japon, Polonezya, Eskimo ve göçebe uygarlıklar.Toynbee’ye göre bu uygarlıklardan en az on altısı günümüzde ölmüş bulunmaktadır. Toynbee’nin sözünü ettiği ölü uygarlıklar; Mısır, And dağları mıntıkası, Minos, Sümer, Maya, Hint, Hitit, Suriye, Yunan, Babil, Meksika, Arap, Yukatan, Osmanlı ve Çin Uygarlıklarıdır. Ona göre günümüzde varlığını devam ettiren uygarlıklardan Batı uygarlığının dışında kalanların hepsi Batı uygarlığı tarafından yok edilme veya kapsanma tehlikesi altında çan çekişmelerinin son safhasındadırlar. (Sorokin 1964:15).

2.3.1.Batı Medeniyeti

Kafesoğlu , milletlerarası arası bir değerler manzumesi olarak gördüğü medeniyetin kültürlerden doğduğunu ifade etmektedir. Ona göre bu,

Eski Türk kültürünün esasları üzerinde kurulmuş Bozkır medeniyetinde olduğu gibi, yüksek bir kültürün , başka topluluklara geçmek suretiyle, kavimler üstü bir hüviyet kazanması şeklinde olabileceği gibi, birçok kültürlerin, türlü tesirler altında, birbirleriyle kaynaşarak ve birbirini tamamlayarak topluluklar-arası müşterek kıymetlerin ortaya çıkması yoluyla da meydana gelebilir(Kafesoğlu 1999:49).

Kafesoğlu Batı medeniyetinin ikinci tarzın en iyi örneğini teşkil ettiğini, çünkü “Avrupa kültürleriyle, Yakın ve Orta Doğu, Orta ve Kuzey Asya kavimlerinden alınan, beşeri kabiliyet ve istidatların gelişmesini sağlamaya elverişli kültür unsurlarının ahenkli bir şekilde terkibinden doğduğunu” belirtmektedir(Kafesoğlu 1999:49).

Ziya Gökalp, Avrupa ve Amerika medeniyet dairesindeki bütün Avrupa milletlerinin arasındaki müşterek medeniyetin Batı medeniyeti olduğunu ifade eder(Ziya Gökalp 1970:30). Kafesoğlu'na göre (1999:28) insanlığın en yüksek hayat şekli olan Batı medeniyeti, ilmiyle, felsefesiyle, tefekkürüyle ve sanatıyla yüzyıllardan beri süregelen normal bir tefekkürün ürünüdür. Ona göre batı medeniyeti din (hristiyanlık), hukuki nizam (Roma hukuku), ve müspet düşünce (İlim) üçgeninde temellenmiş ve bu hüviyetiyle 16. yüzyılda teşekküle başlamıştır(Kafesoğlu 1999:44)

Batı medeniyeti ile dünyanın diğer medeniyetleri arasındaki gelecekteki çatışmaları tarihin başlıca konusu olarak gören Huntington, farklı medeniyet ve kültürleri meydana getiren ve belirleyen en kuvvetli etken olarak din ögesini ileri sürmektedir. O, insanlığı din-medeniyet esasına göre, İslam ,

Konfüçiyen, Batı Hristiyan, Doğu Hristiyan gibi tasnif etmektedir. Ona göre din veya medeniyet kimliği en geniş, en derin ve en güçlü kimliktir.

2.3.2.Kültür ve Medeniyet Arasındaki Farklılıklar

Batı literatüründe, kültür ve medeniyet kavramları ile çoğu zaman aynı şeyler ifade edilmektedir. Batı literatüründe bu iki kavramın genellikle birbirine yerine kullanılması kavram kargaşasına da yol açmaktadır. Bu bağlamda Kafesoğlu, batı literatüründe medeniyet kavramının bazen kültür kavramının yerine kullanılmasının ilmî açıdan yanlış olduğunu belirtmektedir(Kafesoğlu 1999:55). Kafesoğlu'na göre;

Kültür, Latince bir sözdür ve “toprağı verimlendirmek için çalışma” demektir. Daha sonraları “yüksek umumi bilgi” manasında Türkçe'ye girmiştir. Kültür kelimesi biraz daha hususileştirildiğinde : İptidai kültür-ileri kültür, teknik kültür-beserî kültür, yerleşik kültür-aşirete ait kültür, tabiat kavimleri-kültür kavimleri....manalarında kullanıldıkları görülmektedir(Kafesoğlu 1999:55).

Kültür ve medeniyet kavramları üzerinde sıkca duranlardan birisi olan Ziya GÖKALP'e göre ise, kültür ile medeniyet dolayısıyla da millî kültür ile medeniyet arasında hem birleşme hem de ayrışma noktaları vardır:

Millî kültür ile medeniyet arasındaki birleşme noktası, ikisinin de bütün sosyal hayatları içine almasıdır. Sosyal hayatlar şunlardır: Dini hayat, ahlâki hayat, hukukî hayat, rasyonel hayat, İktisadî hayat, lisanî hayat, fennî hayat... Kültür, yalnız bir milletin dinî, ahlakî, hukukî, aklî, estetik, lisanî, iktisadî ve fennî hayatlarının âhenkli bir bütünüdür. Medeniyet ise, aynı medeniyet dairesine giren birçok milletlerin sosyal hayatlarının müşterek bir yekûnudur(Ziya Gökalp 1970:30).

Ziya Gökalp, bu sekiz çeşit sosyal hayatın bütününe millî kültür adı verildiği gibi medeniyette denildiğini belirtir.“Medeniyet çeşitli kültürlerin ortak

taraflarını temsil ettiğine göre, bir cemiyet hem millî bir kültüre, hem de müşterek bir medeniyete sahip olabilir” (Güngör 1999:80).

Ziya Gökalp (1976:19) “Türk Medeniyeti Tarihi” isimli çalışmasında medeniyet ile kültür (hars) arasındaki farkları ise aşağıdaki gibi özetlemiştir

1) Medeniyet beynelmilel olduğu halde, hars millîdir

2) Medeniyet bir milletten başka bir millete geçebilir, fakat, hars geçemez

3) Medeniyet, usûl ve akıl vâsıtalarıyla yapılır. Hars, ilham ve hads vâsıtalarıyla yapılır.

4) Bir millet, medeniyetini değiştirebilir; fakat hars'ını değiştiremez.

5) Medeniyet, iktisadî, dinî, hukukî, ahlakî ilh.fikirlerin mecmûudur.

6) Hars, dinî, ahlakî, bedîî duyguların mecmûudur.

Güngör(1991:48-49)'e göre, kültür medeniyet ayrımına tenkitçi bir yaklaşımla bakıldığında: farklı ülkeler sözkonusu olduğu zaman kültür-medeniyet ayrımının benimsenebilir. Örneğin “batı kültürü”nden değil, “Batı medeniyeti”nden söz etmek daha uygundur. Batı medeniyeti içinde “Fransız kültürü”nden, “Alman kültürü”ndenbahsedilebilir. Ancak aynı ülke sözkonusu olduğu zaman, kültür ve medeniyet ayrımı fonksiyonunu kaybeder, çünkü aynı ülkenin kültürüne ait unsurlarla medeniyete ait unsurlar çoğu zaman kaynaşmış durumdadır.

2.4.Batılılaşma, Çağdaşlaşma, Modernleşme

Batılılaşma, çağdaşlaşma ve modernleşme kavramları büyük çoğunlukla birbirlerinin yerine kullanılan kavramlar olmakla beraber içerdikleri anlamları açısından farklılaşma göstermektedirler. Dünyanın her bölgesindeki gelişmemiş, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler siyasi, sosyo-kültürel, ekonomik, teknolojik, askeri, demokrasi vb. hayatın her alanında gelişme ve

ilerlemede kendilerine bazı hedefler koymakta ve bu doğrultuda değişimin gerçekleşmesi için politikalar üretmektedirler. Bu politikalar üretilirken özellikle teknolojik ve ekonomik açıdan gelişmiş olan Batı medeniyeti model olarak alınmak istemektedir. Günümüzde çağdaşlaşmanın düzeyi siyasi, sosyal, ekonomik, teknolojik ve diğer alanlarda Batının bulunduğu duruma ve onun kriterlerine göre değerlendirilmektedir. Bu durumda modernleşme ve çağdaşlaşmadan söz edildiğinde Batı medeniyeti göz önünde bulundurulmaktadır. Bu bağlamda az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ulaşmak istedikleri düzeyin adını koyarken batılılaşma, çağdaşlaşma ve modernleşme kavramlarından yararlanmaktadırlar. Söz konusu kavramların içerdiği anlam ve sunduğu çözümler konusunda gelişmekte olan ülke aydınları arasında derin fikri ayrılıkların doğmasına yol açmaktadır. Bu fikri farklılıkların derin bir şekilde yaşandığı ülkelerden birisi de Türkiye'dir. Kurtuluş savaşı ile birlikte, uzun bir dönemi kapsayan imparatorluk döneminden sonra, bağımsızlığını kazanan ve ulus-devlet olarak tarihsel süreç içinde yerini alan Türkiye Cumhuriyeti gündelik yaşamda ve hayatın her alanında karşı karşıya kaldığı sorunların çözümü için yüzünü Batıya dönmüştür.

Batılılaşma veya Batı medeniyeti içerisinde yer almanın Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya dışında ki bütün ülkelerin ortak problemi olduğunu belirten Güngör'e göre; Batı medeniyetinin nelerden ibaret olduğu noktasında bir uzlaşma söz konusu değildir. Ancak modernleşme çabasındaki ülkelerin bu medeniyetten bekledikleri aşağı-yukarı şunlardır: "Milletlere kendi başına ayakta durabilecek gücü vermek için gerekli ilim ve teknik seviyesine ve bunlarla organize edilecek bir sosyal bünyeye kavuşmak."(Güngör 1999:78). Güngör, modern medeniyetin batı ülkelerinde gelişmesinden dolayı, bu medeniyete sonradan katılmak isteyen ülkeler bu memleketleri örnek almakta ve bu yüzden kalkınma, modernleşme, batılılaşma gibi kavramlar çoğu zaman aynı anlamda kullanılmaktadır. Erkal (1998:133), çağdaşlaşmayı "yaşanan çağın özelliklerini farkedebilme süreci" olarak tanımlar.

Çağdaşlaşma içerisinde bulunulan dönemin değerlerini ve yaşama biçimini yansıtır.

Gökçe, yaşadığımız çağda iletişim imkanlarının kullanılarak geniş halk kitleleri üzerinde modernizm anlayışının dayatma biçimindeki bir çağdaşlık anlayışının yaygınlaştırıldığını ileri sürer. Ona göre bu anlayış, kuralları Batı Avrupa ve yeni dünyada konulan ve buralardan bütün dünyaya yayılan bir batılılaştırma hareketidir(Gökçe 1998:285). Bu bağlamda; İskenderoğlu, Türkiye'deki aydınların ülke sorunlarını çözmek için başvurdukları Batılılaştırma/çağdaşlaşma yönteminin Türkiye'nin problemlerine ne kısa ne de uzun vadede kalıcı ve gerçek çözümler getirmediğini ileri sürer. Bu anlamda değişim ve yenileşme içindeki gruplar ile gelenekle bağını koruyanlar arasında ortaya çıkan karşılıklı güvensizlik , batılılaştırmaya ilişkin yakın tarihin en somut gerçeğidir(İskenderoğlu 2001:192).

2.5.Kültürler Arası Etkileşim ve Geçişlilik

Toplumlar tarih sahnesine çıktıkları günden bu güne kadar gerek ekonomik, gerek savaşlar gerekse turizm v.b. nedenlerden dolayı karşı karşıya gelmiş, bu süreç içerisinde devamlı bir etkileşim içerisinde bulunmuş, bu etkileşim çerçevesinde devamlı olarak bazı kültürel değerlerin bazen karşılıklı bazende tek taraflı alış-verişinde bulunmuşlardır. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak gerek ulaşım gerekse kitle iletişim araçlarının henüz ilerlemediği dönemlerde bu kültürel alış-verişler bir birine sınır olan toplumlar arasında daha fazla olmuştur. Özönder, insanlar, topluluklar ve kültürler arasındaki etkileşimleri, değişim ve dönüşümleri, farklılıkları ve benzerlikleri kesin olarak belirlemenin mümkün olmadığına işaret ederek, gerek ulus-devletler içindeki etnik gruplar, gerek hakim kültür ile etnik gruplar, gerekse ulus-devletler arasındaki kültürel etkileşimler dolayısıyla benzerlikler ve geçişliliklerin doğal olduğunu belirtir(Özönder 2001b:3). Kültürlerarası alış-veriş ve bunun insanlığa yansımaları Linton'un aşağıdaki anlatımı çok açık bir şekilde göstermektedir:

Sabahleyin uyuyan tipik bir Amerikalının karyolası ilk defa Yakındoğu'da icat edilen bir biçime göre imal edilmiş, sonra Kuzey Avrupa'da bazı değişikliklere uğrayarak Amerika'ya intikal etmiştir. Üstündeki yorgan pamuktansa bu ilk olarak Hindistan'da, ketendense Yakındoğu'da yetiştirilmiş, eğer ipektense ipeğin kullanılma tarzı da Çin'de keşfedilmiştir. Bütün bu maddelerin iplik haline getirilme ve dokunması usulleri de Yakındoğu'da bulunmuştur. Yataktan kalktığı zaman ayağına geçirdiği mokasen terlikler Doğu ormanlarında yaşayan Kızılderililerin icadıdır. Girdiği banyonun teçhizatı yakın zamanlara ait Avrupa ve Amerikan icatlarının bir terkididir. Üstünden çıkardığı pijama Hindistan'da icat edilmiş bir çamaşırdır. Yıkandığı sabun da eski Gaul'lerin icadıdır. Bu Amerikalıların giydiği esvapların aslı Asya bozkırlarından yaşayan göçebelerin kullandıkları deri elbiselerdir. Ayakkabıları Eski Mısır'da icat edilen bir usule göre de bağlanan derilerden çıkan kalıplara göre kesilip yapılmaktadır; boynuna bağladığı parlak renkli bir kumaş parçası olan kravatı da on yedinci yüzyıl Hırvatlarının omuzlarına attıkları bir şalın bozulmuş, küçülmüş bir kalıntısıdır. Kahvaltıda dışarı çıkmadan önce baktığı pencerenin camları Mısır'da icat edilmiştir. Eğer yağmur yağıyorsa ayakkabılarının üstüne geçirdiği lastikler orta Amerika yerlilerinin keşfettikleri kauçuktan yapılmıştır. Yanına şemsiye alıyorsa bu da güney Asya'da icat edilmiştir. Başına geçirdiği şapkanın keçesi de Asya steplerinde icat edilmiş. Kahvaltıya giderken yolda bir gazete almak için cebinden çıkardığı bozuk paralar bir Lidya icadıdır. Lokantada yine başka kültürlerden geçmiş pek çok şeyle karşılaşacaktır. Önüne konulan tabak Çin'de icat edilen porselenin bir çeşididir. Eline aldığı çelik bıçak ilk defa Güney Hindistan'da kullanılan bir bileşimden yapılmıştır. Çatal Ortaçağ İtalya'sının bir icadıdır; kaşığın aslında eski Roma'dır. Eğer bizim Amerikalı kahvaltıya portakalla başlıyorsa portakalın aslı Doğu Akdeniz'dir; dilimli kavun İran'dan, karpuz ise Afrika'dan gelmiştir. Sabahları kahve içiyorsa bunun aslı bir Habeşistan ağacıdır. Süt veya krem ile

sağmak fikrinin aslı ise ineğin ilk defa ehlileştirildiği Yakındoğu'dur. Şekerde ilk olarak Hindistan'da imal edilmiştir. Meyve ve kahveden sonra kek ve benzeri yiyeceklere geçiyorsa bunlar da Anadolu'da yetiştirilmiş maddelerden İskandinav tekniğine göre yapılmaktadır. Bu keklerin veya çöreklerin üstüne döktüğü Akçaağaç pekmezi de doğu ormanlarında yaşayan Kızılderili Yerlilerin icadıdır. Bunlardan önce yumurta ve ince kıyılmış et dilimleri yemişse, yumurta Çin Hindinde ehlileştirilmiş bir tür kuştan temin edilmiştir; et dilimlerine gelince, ilk defa Doğu Asya'da ehlileştirilen bir hayvan etinden Kuzey Avrupa usulüne göre tuzlanıp tutsülendirilmektedir. Dostumuz Amerikalı yemeğini bitirdikten sonra arkaya yaslanıp sigara içecektir. Sigara amerikan Kızılderililerinin çok eski bir alışkanlığıdır. Yerliler Brezilya'da yetiştirilen bir bitkiyi ya Virjinya Kızılderililerinin icadı olan pipoya koyarak veya Meksikalıların yaptığı gibi sigara şeklinde içerlerdi. Eğer puro içiyorsa bu da İspanyalılar vasıtasıyla Antillerden gelmiştir. Sigara içerken günün haberini okuyacaktır; bunlar Almanya'da icat edilen bir usulle Çin'de icat edilmiş bir maddenin üstüne eski Samilerin icat ettiği işaretler halinde basılmıştır. Dış haberler kısmındaki karışıklıkları da gözden geçirdikten sonra, eğer iyi bir muhafazakar vatandaş ise, yüzde yüz Amerikalı oluşundan dolayı, Hindo-Avrupai bir dilde bir İbrani tanrısına şükredecektir"(Güngör 1999:87-89).

Linton, yukarıdaki anlatımıyla kültürler arası alış verişin evrensel boyutunu acık bir şekilde göstermektedir. Teknoloji ve iletişim alanlarında meydana gelen büyük değişim ve ilerlemeye paralel olarak zaman ve mekan kavramını eskiye oranla önemini yitirmesi, insanların istedikleri bir yere geçmişe oranla çok kısa bir zaman içerisinde varması, kitle iletişim araçları vasıtasıyla her an dünyadaki gelişmelerin izlenmesi, kitle iletişim araçlarının kültürlerin yayılmasındaki rolü, liberal piyasa ekonomisinin dünyaya yayılmasına paralel olarak çokuluslu şirketlerin kurulması ve bunlar vasıtasıyla kültürel alışverişlerin artması millî kültürlerin günümüzdeki

durumunu ve kültürel sınırların nasıl belirlenebileceği sorularını gündeme getirmiştir. Küreselleşme sürecine paralel olarak kültürler arası etkileşimin bu boyutunu Özönder şu şekilde açıklar;

Kültür sınırları, artık günümüzün değişen, gelişen teknolojilerinin bir sonucu olarak kesin ve keskin sınırlarla hem kendi içlerinde hem de çevrelerinde belirsizliklerle varlıklarını sürdürmektedirler. Kültürlerin kendi içlerindeki bu geçişlilikleri 'dikey bulutsu kültür alanlar' adlandırmak doğru olacaktır. Bu noktada kastedilen, kır-kent kültür farklılıklarından ağız-lehçe farklılıklarına, tüketim alışkanlıklarındaki farklılıklardan eğitim alanındaki farklılıklara kadar sosyo-kültürel yapıyı meydana getiren bütün kurumlardaki farklılıklardır. Diğer taraftan kültürlerin muğlak sınırlarında da "yatay bulutsu kültür alanları" oluşmakta, kesin ve keskin sınırlar çizebilmek mümkün olmamaktadır. Türkçeye yerleşmiş Farsça, Arapça kelimeler, Balkan dillerine yerleşmiş Türkçe kelimeler yatay bulutsu kültür alanlarının hemen tespit edilebilen örneklerini teşkil etmektedir"(Özönder 2001b:3-4).

Kültürler arası temaslar söz konusu olduğu zaman, kültürleşme, kültürleme, kültürlenme ve mecburi kültürlenme kavramları kültürel temasta bulunan kültürlerin kuvvetlerinin güçleri doğrultusunda söz konusu olmaktadır(Özönder 1984:146). Küreselleşme sürecinde kültürel akışlar, siyasi ve ekonomik güce elinde bulunduran, teknolojiye ve iletişim araçlarına sahip gelişmiş ülkelere bunlara sahip olmayan ülkelere doğru çoğunlukla tek yönlüdür. Bu durumda karşılıklı kültürel temastan öteye bir şey, belirli kültürlerin ve onların unsurlarının diğer kültürlerle yönelik tek yönlü akışı söz konusudur. Günümüzdeki kültürel temaslar "konusuna küreselleşme ve küresel kültür" konusunda daha fazla yer verilmiştir

2.6. Irk ve Etniklik

Küreselleşme süreci ile birlikte dünyanın her yerinde meydana gelen sosyal değişimler, serbest piyasa ekonomisinin büyük bir hızla dünyanın her tarafına yayılma girişimi sosyo-kültürel yapıları değişime uğratmış, buna paralel olarak ırk, etnisite, azınlık-çoğunluk, mikro-milliyetçilik kavramlarında da köklü değişimler meydana gelmeye başlamıştır(Özönder 2000a:71). “ırk” belirli bir kollektifin üyeleri ile “ötekiler”, “yabancılar” arasındaki farkları adlandırmanın bir yoludur. Irk, “esas olarak kültürde veya yaşam tarzında ifade edilsin yada edilmesin, her zaman insan nüfusunun bölünmesinin bazı ırki kavramlar ya da ortak kalıtsal özellikler üzerine temellendirildiği” belirli biyolojik veya fizyonomik karakteristikleri paylaşanlar arasında bir sınır oluşturur(Guibernau 1997:144). Özönder, günümüzde “ırk ilişkileri” teriminin fiziki farklılıkları bulunan iki grup üyeleri arasındaki ilişkiler için kullanıldığını belirtir. “Fizik antropolojik özellikler, etnik cemaatler etrafındaki cemaatlerin hepsinde değilse bile, bir-iki veya daha çoğundan ayırt etmede önemli olmakla beraber, yardımcı bir rol oynar”(Özönder 2000a:70). Gordon, fizik farklarını kendilerini diğerlerinden ayrı görmek için kullanıldığı zaman bir etnik gruptan söz edilebileceğini belirtir. Ona göre, “fiziki olarak farklı olan bir grup insan kendilerinden sayıca daha büyük bir nüfus içinde var olduğunda ırk veya etnik grup ilişkisinden bahsedilebilir”(Özönder 2000a:70).

2.6.1. Irk ve Irk İlişkileri

Bulgulara ve üzerindeki tartışmalara bakıldığında, günümüz üzerinde durulması ve açıklaması getirilmesi gereken en önemli kavramlardan birinin ‘ırk’ olduğu anlaşılmaktadır. Özönder, “ırk” ve buna bağlı olarak “etnik” ve “etniklik” kavramlarının “İnsanların bir arada yaşamaya başladıkları bilenemeyen zamanlardan itibaren oluşturdukları ‘biz-onlar’ ekseninin her kültür için giderek karmaşılaşmasının bir sonucu” olduğunu ve günümüzde şuur-dışı bir şekilde kitleler tarafından özümleildiğini belirtir(Özönder 2000a-65). Dünyada deri rengi, saç şekilleri, yüz özellikleri, kafa şekilleri itibariyle bir birinden farklı olan insanların varlığı söz konusudur. Ancak aynı zamanda

insanlar sahip oldukları bu farklılıklardan daha önemli özellikleri paylaşmaktadırlar. Biyolojik anlamıyla “ırk” kavramı kalıtsal farklılıkları göstermektedir (Zanden 1993: 201).

Türkdoğan (1997:39) “ırk” kavramını kendine özgü ortak kalıtsal değerler sergileyen ve biyolojik olarak diğerlerinden farklı bir grup olarak tanımlandığını belirtirken; Mason, “ırk” kelimesinin günümüzde sürekli olarak bir çok değişik anlamlarda kullanılmakta olduğunu, temelde bu kelimenin değiştirilemez bir şekilde, esas tabiatı itibariyle başka gruplardan değişik olduğuna inanan insan grupları olduğunu ileri sürer(Özönder 2000a: 67-68).

Dünyada özellikle antropoloji alanında “ırk” konusundaki çalışmaların fazla olmasına karşılık Türk kültürü içerisinde, ırk ve etniklik kavramları ile ilgili araştırmaların, bilimsel değerlendirmelerin çok sınırlı olduğu bilinmektedir. Özönder, bunu iki nedene bağlamaktadır: ilki, hoşgörülü bir yapıya sahip olan Türk kültür yapısının özelliklerinden kaynaklanmaktadır; ikincisi ise, siyaset kurumunda yakın dönemlerdeki iç ve dış dinamiklerin etkileri ile meydana gelen değişimlerdir. Bu konuda Cumhuriyetin kurulmasını takip eden zaman dilimi içerisinde, Atatürk’ün yönlendirmesi doğrultusunda, Şevket Aziz Kansu ve diğer antropologların Türk ırkının özelliklerini belirleme çalışmaları yaptığı görülmektedir. Atatürk sonrası dönemde, 1944 yılından sonra, bu alandaki araştırmalar yasaklanmıştır(Özönder 2000a: 65-66).Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere ırk kavramı ile ilgili açıklamalar biyolojik veya kültürel temellere dayanılarak yapılmaktadır.

2.6.2.Etnik ve Etniklik Kavramları

Etniklik, insanların konuşabilmesi için gerekli bir yer ve alandır. Son yirmi yılı dönüştüren tüm yerel ve marjinal hareketlerin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde çok önemli bir yere sahiptir(Hall 1998a:57). Glazer ve Daniel, “etniklik” kelimesinin kullanımının yakın zamanda olduğunu, kelimenin sözlüklerde ilk olarak yer almasının ise 1972 yılında Oxford İngilizce

sözlüğünde görüldüğünü ileri sürmektedirler. Etniklik kelimesini ilk kullananın David Riesman olduğunu belirten Eriksen'e göre, "etnik" kelimesi ise çok daha eskidir. "Etnik" kelimesi Yunanca "ethnos"dan gelmekte ve kelimenin orijinal anlamı "heathen" veya "pagan"dır. Eriksen, "Etnik" kavramının İngilizcede bu anlamıyla ondokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar kullanıldığını, Birleşik Devletlerde ise II. Dünya savaşı sırasında Yahudileri, İtalyanları, İrlandalıları ve diğer grup insanları nazikçe ifade etmek için kullanıldığını ileri sürmektedir(Eriksen 1993:3-4). Günümüzde gittikçe karmaşılaşan ve teknoloji ile küçülen dünyada, Özönder ise, etnik ve etniklik kavramlarının, coğrafi anlamda sosyal hareketlilik, göç olgusunun yardımı ile gittikçe daha izafi bir özellik taşıyan bir durum aldığına dikkat çeker(Özönder 2000a:71).

Hall'a göre kendinden her şeyi kuşatmışçasına söz eden etniklik, etnik kimliğin çok özgül ve kendine özgül bir biçiminden başka bir şey değildir. Etniklik kavramı sosyal etkileşim esnasında paylaşılan normlara ortaklık üyelerinin uygunluk derecesine gönderme yapar(Hall 1998a:42). Etnikliğin çeşitli alt grup özellikleri ile karıştırılmamasına dikkat çeken Erkal (2001:34) ise etnikliğin, bir sosyal grubun kimlik yapısı olduğunu belirtir.

"Etniklik" konusu üzerinde sıkca duranlardan birisi olan Smith, etnikliğin milliyetçiliğin henüz doğmadığı ilkel-promordial dönemlerde de varolduğuna dikkat çekmektedir. Smith, milletlerin modern dönemin siyasi toplulukları olmakla birlikte tarihten kopuk olmadıklarını, modern öncesi dönemlerde de bütün milletlerin birleştirici ve kapsayıcı mekanizmalarla zaman içerisinde kurulmuş tarihi bir etnik merkeze sahip olduklarını belirtir(Smith 1999:119). Günümüzdeki etnik ayrılıklar ile ilgili tartışmalara bağlı olarak Çeçen, Batı'da iki yeni kavramın ön plana çıktığını belirtir. Bunlar: Kavimcilik ve cemaatçiliktir. Kavimciliğin etnik, cemaatçiliğin ise dini yapıya dayandığını ifade eden Çeçen'e göre, ulusal kimlik altında bütünleşmiş bir toplum içerisinde alt kimliklerin ortaya çıkması, herkesin etnik ve dini kimlikleriyle hareket etmesine, bu durum ise ulusal toplum yapısının çökmesine, ulus-

devletlerin toplumsal tabanının ortadan kalkmasına ve ulus-devletlerin tasfiye olma süreçlerin hızlanmasına neden olacaktır(Çeçen 1996:76).

Krüger (1993:13)'de etnikliğin bir siyasal ve sosyal oluşum, bir süreç olduğunu belirtmektedir. Bir grubun etnik kimliğinin olabilmesi içinde kendilerini diğerlerinden ayırt edebilecekleri bir kültürlerinin olması gerektiği fikrindedir. Küreselleşme sürecinde yerelleşme milletler açısından küreselleşmenin karşısında kendi kültürünü ayakta tutabilmenin bir aracı olurken bir taraftan da etnik mikro milliyetçilik akımlarına yol açarak ulus-devlet anlayışını tehdit etmektedir(Erbay 1998:149). Bu bağlamda küreselleşme sürecinin paradoksal olarak doğurduğu parçalanma ve ufalanmaların bir ürünü olan etnik anlayışlar, ulus-devleti alttan bir sıkıştırmaya tabii tutmaktadırlar(Erbay 1998:149). Küreselleşme sürecinde yerelleşme doğrultusunda yükselen etnik anlayışlar konusuna küreselleşme bölümünde daha ayrıntılı değinilmiştir.

2.6.2.1.Etnik Grup

Küreselleşme süreci ile birlikte gündeme gelen en önemli kavramlardan birisi "etnik grup" kavramıdır. Bu sürece paralel olarak etnik kimliklerin ön plana çıktığı görülmektedir. Cohen(1996:370), etnik grubun operasyonel olarak: a) bazı normatif davranış kalıplarını paylaşan ve bir sosyal sistem içerisinde bulunan diğer müştereklerle etkileşimde bulunan; b) daha geniş nüfusun bir parçası olan ortaklık olarak tanımlanabileceğini belirtirken, Barth, antropolojik açıdan etnik grubun : 1) Geniş ölçüde biyolojik olarak kendini devam ettiren; 2) başlıca kültürel değerleri paylaşan; 3) bir etkileşim ve iletişim alanı oluşturan ve; 4) aynı yapı içerisinde yer alan diğer kategorilerden ayırd edilebilecek şekilde, diğerleri tarafından tanımlanan ve kendisini tanımlayan bir kategoriye üyeliği gösterdiğini belirtir(Barth 1996:296).

Weber'e göre etnik grup, duygu yüklü kavramlar içinde en tartışmalı olanıdır. Sosyolojik bir tanım girişiminde bulunduğu millet adını alır.

Weber, etnik grubu: "Etnik grup olarak fiziki türleri ve ya gelenekleri benzeşen veya sömürge ya da göç nedeniyle ortak bir kadere sahip olduklarına ilişkin öznel bir inanca sahip insan grupları" olarak tanımlamaktadır(Guibernau 1997:39). Türkdoğan (1997:59,40) ise Etnik kavramını: "Dil, din ve kültürel farklılaşmaların bir yansıması" olarak değerlendirmektedir. Ona göre "etnik grup"; genellikle üyeleri nesilden nesile taşınan, kendine özgü ve başka gruplardan farklı sosyal ve kültürel geleneği paylaşan veya daha karmaşık bir toplumun parçası olan ya da tek başına bir gruptur. Erkal(1994b:133) etnik grubu, "birbirinden sosyal mesafe bakımından uzak, ırkî veya kültürel olarak oluşmuş bir sosyal grup" olarak tanımlamaktadır. Etnik grubu kültürel unsurların belirlediğini belirten Erkal, bu unsurlar arasında değer hükümleri, davranış normları, din, dil, örf ve adetleri saymaktadır. Erkal (1994a: 90-91), bir etnik grubun oluşması için ana kültür kalıbından dilde, dinde, görenek ve geleneklerde, edebiyatta, mimaride, sosyal hayatın her parçasında tamamen farklılıkların söz konusu olması gerektiğini ileri sürer.

Etniklik ve etnik grup kavramları ilgili çalışmaları ile dikkatleri çeken Smith (1988:9) bir topluluğunun etnik kimliğinin tanımlarken öncelikli olarak o topluluğunun soy, tarih, yaygın kültürü, dayanışması ve anıldıkları isme bakmak gerektiğini kaydetmektedir. Etnik grubu da; "ortak bir geçmişe sahip, yaygın bir şekilde tarih şuuru olan, bulundukları toprak üzerindeki unsurları paylaşan ve dayanışma içerisinde olan gruplar" olarak tanımlamaktadır. Smith bu tanımlamasında etnik unsur için tarihin ve ortak geçmişin çok önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bir milletin kim olduğu ile ilgili sorunun cevabının ise o milletin etnik kökeninde aranması gerektiği görüşünü ileri süren Smith(1999), buna neden olarak da günümüzde milletlerin büyük bir kısmının belirli bir etnik topluluğun devamı olmasını göstermektedir.

Etnik grup tanımlamaları içerisinde en tartışmalı olanlardan birisi ise Peter Alford Andrews'in tanımlamasıdır. Andrews (1989; 17), etniklikten "etnik grupları karakterize eden kavramları, duygu, düşünce ve hareketler"i

anladığını kaydetmektedir. Ancak Andrews'ın bu tanımlaması çok geniş bir tanımlamadır. Bu tanımlamaya göre sosyolojik olarak alt kültür grubu olarak tanımlanan bütün alt kültürler etnik grup olarak görülmektedir.

2.6.2.2. Azınlık Grup

Küreselleşme süreci çoğu kez iddia edildiği gibi her zaman uyumlu ve bütünleştirici bir görüntü sergilemez. Küreselleşme bir tarafta küresel kültür ile ilgili iddiaları gündeme getirerek ulusüstü bir kültürel yapıya işaret eder, diğer yandan yerelleşme bağlamında, demokrasi ve insan haklarına dayanarak, etnik grupların, azınlık gruplarının kültürel haklarını gündeme taşır. Bu süreçte millî kültürler yukarıdan küresel kültür, aşağıdan ise etnik grupların baskısına maruz kalmaktadır. Falk, "aşağıdan küreselleşmenin, sosyal adalet, çevrenin korunması, insan hakları gibi evrensel değerlerle harekete geçirilen ve doğrudan eylem ve demokratik olarak doğrudan katılma fikirlerine dayanan ulusaşırı girişimler ve yerel çeşitliliklerle yükümlü olduğu"nu belirtir(Falk 2000:379).

Sosyolojik açıdan 'azınlık' ve 'çoğunluk' kavramlarının tamamen izafi bir durum sergilediğine dikkat çeken Özönder'e göre azınlık, "paylaşılan genel kültürün değerlerinden bir veya birden fazla kısmında farklı veya farklılaşmış, bu farklılıklar ile toplum içinde sayıca az da olsa bir grup meydana getirmiş toplulukları ifade etmek için kullanılır. Sayıca daha fazla olanlar çoğunluk, az olanlar azınlıktır " (Özönder 2000a:67). Özönder, azınlık veya etnik grupların meydana gelişini şu şekilde açıklar:

Azınlık veya etnik gruplar ya göç adı verilen ve coğrafi mekan üzerinde gerçekleşen hususi bir yatay sosyal hareketlilik veya zaman içinde sosyo-kültürel açıdan tecrit neticesinde birbirinden farklı iki veya daha fazla sayıdaki ırk, dil, inanç sistemlerine sahip insan topluluklarının aynı coğrafi mekanı paylaşması ve belli bir müddet bir arada yaşaması halinde meydana gelirler"(Özönder 1984:146).

Türkdoğan(1997:22)'a göre ise azınlık: "Avrupa'da çoğu kez kendisini savaş ve ya siyaset sonucunda daha büyük bir siyasi birimin parçası olarak bulmuş bir halk ve ya milliyeti çağrıştırmaktadır. Burada hakim millet ona karşı kendisini bir biçimde ayırt etmektedir", Azınlıklar, bir kültür içinde fizyonomi, dil, örf ve adetler veya kültürel örnekler(bu öğelerin herhangi bir bileşimi de dahil) açısından bir farklılaşma nedeniyle hakim gruptan ayırt edilebilen alt gruplardır. Bu gibi alt gruplar aslî olarak farklı ve hakim gruba "ait olmayan" olarak kabul edilirler. Bu nedenle onlar kültürel yaşama tam katılımdan bilinçli veya bilinçsiz olarak dışlanırlar.

Dünyadaki toplumlar adetleri, dinleri, dilleri ve deri renkleri farklı olan insanlardan oluşmaktadır. Bu fiziksel ve kültürel özellikler grup üyelerinin görünen sembollerini oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle ait olunan grubun yapısı içerisindeki insanlara statü atfedilmiştir(Zenden 1993: 201). Bu açıdan bakıldığında "azınlık grubu", "Ulus-Devlet içerisinde hakim olan grubun baskısı altında bulunan, grup içi evliliklerin yüksek olduğu, ırkî ya da kültürel öz-şuura sahip insanların oluşturduğu grup" olarak tanımlamak mümkündür(Zenden 1993: 203).

Zenden (1993:203-204) göre, sosyologlar azınlık grupların beş özelliğinden bahsederler. Bunlar ise;

1.Azınlıklar bir sosyal gruptur. Grubun üyeleri, hakim gurubun baskısına ve fark gözetmesine maruz kalırlar. İki grup arasındaki güç farklılığının sonucunda azınlık grubun üyeleri dezavantajlı duruma düşerler.

2.Azınlık grupları kendilerini hakim gruptan ayırt eden fizikî ya da kültürel özellikler ile karakterize edilirler. Söz konusu olunan özellikleri açısından, bu grubun üyeleri bir araya toplanıyorlar ve sosyal yapıda az istek gören konumlara yerleştiriliyorlar.

3.Azınlık gruplar bir arada olma bilinciyle karakterize edilen, bir arada bulunan sosyal gruplardır. Azınlık grup üyelerinin diğerleriyle birlikte kendileri

gibi sosyal ve psikolojik olarak sahip olma(hükmetme) eğilimleri vatandaşlık düşüncesini sağlamaktadır.

4.Azınlık grubuna üyelik genellikle gönüllü değildir. Grup üyeliği doğumla birlikte üyelerine atfedilmektedir. Sonuç itibariyle insanlar siyah ya da beyaz olmayı seçme şansına sahip değildirler.

5.Azınlıklar genellikle grup içi evlilik yapmaktadırlar. Bunun en önemli nedenlerinden biriside kendi kültürlerini muhafaza etme düşüncesidir.

Azınlık, gerçekten bir toplulukta herhangi bir nitelik bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanlardır. Yani çoğunluk karşıtı. Başka bir deyişle, bir ülkede egemen ulusa göre ayrı soydan gelen ve sayıca az olan topluluklardır. Türkiye ve Türk kültürü açısından azınlık kavramına bakıldığında Türkiye'nin kabul ettiği ve Lozan anlaşması ile belirlene, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlık haklarına sahip olan azınlıklar Rumlar, Museviler ve Ermenilerdir. Özönder, bu grupların " dil, din ve soy bakımından Türklerden tamamen farklı özelliklere sahip olduğunu ve bunlardan başka Türkiye'de hukuk karşısında 'azınlık' olarak tanımlanabilecek grup" olmadığını belirtir(Özönder 2000a:66).

3. MODERNLEŞME-POSTMODERNLEŞME ve KÜRESELLEŞME

3.1.Modernleşme-Modernite-Modernlik-Modernizm

Günümüzde, modernleşme ve postmodernleşme süreçleri Batıda ortaya çıkan ve gelişmiş bazı toplumlar için son aşaması yaşanan yada geride kalmış süreçler olarak görülme eğiliminde olunulan bir döneme işaret etmektedir. Ancak Batının modernleşme süreci ile ilgili bugün gelmiş olduğu noktaya karşılık henüz bu süreçleri yeni yaşayan hatta yaşamaya başlamayan toplumların varlığı da söz konusudur. Dolayısıyla modernleşme ile ilgili olarak Batıda sonuna gelindiği hatta sona erdiği şeklindeki yaklaşımlar dünyanın geri kalan kısmı için geçerli değildir. Bu bağlamda kaynağı Batı olan, küresel alanda küreselleşme tartışmalarının çok fazla yaşandığı bu dönemde Batının dışındaki toplumlar için küreselleşme sürecinde modernleşmenin taşıdığı anlam önem kazanmaktadır.

Küreselleşme bugün kullanılan anlam genişliği içerisinde ele alındığında, yeni bir kavramdır. Ancak, küreselleşmenin değindiği olayların veya süreçlerin içinde yer alan unsurların bir kısmı insanlık tarihi kadar eskidir. Bu anlamda küreselleşme kavramının “modernlik”, “evrensellik” ve benzeri kavramlarla yakından ilişkisi vardır (Aydın 2002:12). Modernleşme kavramı sosyolojide iktisadi gelişmelerin geleneksel toplumsal yapılar ve değerler üzerindeki etkilerine işaret etmek amacıyla, modernleşme teorisi ise endüstrileşme, bilim ve teknolojinin ilerlemesi, modern ulus-devlet, kapitalist dünya piyasası, kentleşme ve diğer altyapısal öğelere dayanan toplumsal gelişme aşamalarından söz etmek için kullanılmaktadır(Featherstone 1996:26). Bauman’a göre, Modernleşme, “her şey bir yana, insanların dünyasını cemaatler ötesi, devlet hakimiyeti altındaki bir devlet için elverişli hale getirmektir: ve bu görev, zorunlu bir koşul olarak, dünyayı yönetim güçleri için şeffaf ve okunabilir kılmayı gerektiriyordu”(Bauman 1999:41).

Sosyal gelişme ve modernleşme ile ilgili çalışmalar değişik yaklaşımlarla ele alınıp incelenmiştir. Chodak, bu çalışmaları beş yaklaşım

çerçevesinde sınıflandırmıştır. İliki, Comte ve Spencer'ın yer aldığı dönemlere ait evrimci yaklaşımdır. Bu yaklaşım kültürde devamlı bir evrimi kabul eder. Organizmacı yaklaşım da bu çerçevede değerlendirilmektedir. İkinci yaklaşım ise sanayileşmenin makro-sosyolojik yorumuna dayanarak değişimin ortaya çıkardığı sonuçları ele alıp incelemektedir. Bu yaklaşıma; Cooley'in birincil-ikincil grupları, Durkheim'ın mekanik-organik dayanışması, Tönnies'in cemaat-cemiyeti örnek olarak verilebilir. Üçüncü yaklaşım, gelişmenin sosyal ve kurumsal görüntüleri ile ilgilenmektedir. Weber'in protaştan etiği, Lerner'in empatisi bu yaklaşımın örneklerindendir. Dördüncü yaklaşım ekonomik ve politik alanlar gibi gelişmenin özel alanlarını inceleyen çalışmalar, beşinci yaklaşım ise yeni ulusların gelişmesiyle ilgilenen çalışmalardır(Yılmaz 1995:36).

Sosyolojide, Marx, Durkheim ve Weber'in çalışmalardan kaynaklananlarda dahil olmak üzere, bu alandaki en önemli kuramsal gelenekler modernliğin doğasını yorumlarken tek bir egemen dönüşüm dinamiğine bakma eğiliminde olmuşlardır. Marx'tan etkilenen yazarlar açısından, modern dünyayı biçimlendiren ana dönüştürücü güç kapitalizmdir. Saint-Simon ve Durkheim geleneğinde modern kuramların doğası endüstriyalizmin etkisi doğrultusunda incelenmiştir. Durkheim'a göre, modern toplumsal yaşamın hızla değişen karakteri aslında kapitalizmden değil, doğanın endüstriyel amaçlı kullanımı yoluyla, üretimi insan gereksinimlerine göre biçimlendiren karmaşık işbölümünün canlandırıcı etkisinden kaynaklanmıştır; dolayısıyla yaşanan düzen kapitalist değil endüstriyel bir düzendir. Weber'in endüstriyel düzenin yerine kapitalizmden söz etmesine rağmen görüşleri Marx'tan daha çok Durkheim'a yakındır. Onun kullandığı kapitalizm kavramında Marx'inkinden farklı olarak "rasyonelleşme" anahtar kavram konumundadır. Giddens ise modernliğin kuramlar düzeyinde çok boyutlu olduğunu ve bu sözü edilen çeşitli gelenekler tarafından belirlenen unsurlardan her birinin burada ayrı bir rolünün olduğunu ileri sürer. (Giddens1998:20-21). Modernleşme süreci "modernleşme" kavramına bağlı olarak modernite, modernizm, modernlik gibi modernden türeyen

kavramlarında akademik tartışmalarda ve günlük dilde yer almasına neden olmuştur.

Modern kavramının gündelik dildeki kullanımı ile akademik tartışmalar arasındaki kullanımında bir farklılaşma söz konusudur. Gündelik kullanımında “modern” hala yaygınlıkla “çağdaş” ve “güncel” anlamını taşır. Akademik dünyada ise “modern” ve modernite” nin kullanımı- ve bunların sonuçları hakkındaki yargılar- çok daha muğlaktır. Akademik tartışmada modernite, ayrı(süreksiz) bir tarihsel değişimle çok daha güçlü özdeşleştirilmeye başlanmış ve buna uygun olarak da çok daha zayıf bir “kalıcı şimdi” olma anlamı edinmiştir. Çeşitli karmaşıklık düzeyleriyle onaltıncı ve onsekizinci yüzyıllar arasında bir dönemde ortaya çıkan modern dünya, kendisinden önceki geleneksel durumla çatışır. Pek çok yaklaşımda bu durum hızlı bir dönüşümü ifade eder(Pierson 200:64-65). Bu bağlamda:

Modernlik gündelik hayata ve modern sanata, tüketim toplumunun ürünlerinin, yeni teknolojilerin ve yeni ulaşım ve iletişim yayılması yoluyla girmiştir. Modernleşme ise hepsi bir arada modern dünyayı oluşturan bireyselleşme, sekülerleşme, endüstrileşme, kültürel farklılaşma, metalaşma, kentleşme, bürokratikleşme ve rasyonelleşme süreçlerini anlatan bir terimdir(Best ve Kellner 1998:15).

Modernleşme belirli zihinsel ve toplumsal dönüşümleri hem faydalı hem kaçınılmaz olarak gören bir süreçtir. İlerleme, bürokratik devlet anlayışı, hukuki ilkeler, medya, artan hareketlilik, okur-yazarlık ve kentleşme gibi(Kömeçoğlu 2002:17). Modernleşmeye kuramsal açıdan yaklaşan Lerner, Batılı modernleşme modelinin değişmesi olanaksız belli başlı evrensel özellikler taşıdığını ileri sürer. Lerner, bu modelin uygulandığı her yerde kentleşmeyle birlikte okuryazarlığın yükselmesine, okuryazarlık oranındaki artışın gazetelerin yaygınlaşmasına ön ayak olduğunu, yaygınlaşan gazeteler ile birlikte daha geniş ekonomik (kişi başına düşen ekonomik gelirin oranı artmakta) ve (oy verme oranlarının artmasıyla birlikte) daha büyük siyasi

katılımın gerçekleştiğini belirtmektedir. Lerner, Batı'da gelişen bu modelin süreçlerinin, bu sıra ile bütün modernleşmekte olan ülkelerde de kendini göstererek uygulanabileceğini ileri sürmektedir(Lerner1955:46).

Lerner'a göre, modern bir devletin kurulmasından önceki ilk evrede, kırsal kesimden kente göç olgusunun tamamlanmış olması gerekir. Böylece kentleşme sağlanmış olacak, bu durum ise sonraki evrede okuma yazma oranlarının yükselmesine ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasına yol açacaktır. Bu evrede ise empati olayının ateşlenmesi yani bireyin kendisini toplumsal olarak değiştirmeye hazırlaması gerçekleşecektir. Empati, ekonomik büyümenin ve daha büyük siyasi katılımın söz konusu olduğu son evrenin önkoşuludur(Mcphail 1991b:169). Lerner'ın modernleşme kuramı gelişmiş batı toplumlarının az gelişmiş toplumlar için izlenecek bir model oluşturduğunu önermektedir(Aslanoğlu 1998:263). Ancak az gelişmiş ülkelerdeki modernleşme Batı modernitesinden farklı gelişmektedir. Bu durum ilk olarak merkez-çevre kuramcıları tarafından saptanmıştır. "Merkez-çevre kuramı Batı modernitesinin ilerlemeci çizgisine az gelişmiş ülke açısından bakışı içermektedir. Modernliğin tek bir merkezden yayılarak çevre ülkelerinde etkili olması, çevre ülkelerinin modernleşme süreci yerine çevreselleşme sürecine sokmuştur"(Aslanoğlu 1998:264).

Gelişme evreleri ile ilgili sınıflama yapanlardan birisi de Rostow'dur. Rostow gelişme sürecinin beş evreye bölünerek incelenebileceğini ileri sürmüştür. Bu evreler: geleneksel toplum; "sıçrama" için ön koşulun hazırlanması, "sıçrama evresinden" ekonomik büyümeye geçiş; ekonomik gelişmenin ve büyümenin tamamlanması ve yoğun kitlesel tüketim ortamının yaratılmasıdır(Mcphail 1991b:169). Yalnız Lerner ve Rostow'un toplumların gelişmesi için model olarak sundukları modernleşme yaklaşımlarında ön görülen bu aşamaların bütün toplumlarda aynı yada yaklaşık düzeylerde işlemesi mümkün değildir. Bunun nedenlerinden birisini dünyanın bir kısmının bu süreçleri daha önceden yaşaması ve süreci kontrol eder bir pozisyona geçmesidir. Bu çerçevede, Giddens modernliği iki yönlü olgu olarak

gördüğünü belirtmektedir. Ona göre modern toplumsal kuramların gelişimi ve bunların dünya çapındaki yaygınlığı, insanoğlunun güvenli ve çok hoş bir yaşamın tadını çıkarması için modernlik öncesi sistemlerin herhangi bir çeşidinden çok daha fazla fırsat yaratmış durumdadır. Ancak bu yüzyıl içinde iyice belirginleşmiş olan karanlık bir yönünü de vardır(Giddens 1998:16).

Modernlik kavramını modern toplumu ve endüstriyel uygarlığı aynı anda anlatan temsili bir kavram olarak tanımlayan Giddens'a göre; bu kavrama daha ayrıntılı olarak ele aldığımızda, 1) dünyaya karşı belirli yerleşik tutumları, insanın müdahalesiyle şekil almaya açık bir dünya fikrini; 2) ekonomik kurumların karmaşık bir birleşimini, özellikle endüstriyel üretim ve pazar ekonomisini; 3) ulus-devlet ve kitle demokrasisi dahil olmak üzere, belirli siyasal kurumları göstermektedir. Modernlik, büyük oranda, bu niteliklerin bir sonucu olarak, daha önceki tarihsel süreç içerisindeki herhangi bir toplum biçimine göre daha dinamik bir yapıya sahiptir(Giddens ve Pierson 2001:84). Giddens'a göre, modern toplumsal yaşamın düşünümselliği, "toplumsal uygulamaların, bu uygulamalar ile ilgili yeni bilgiler ışığında sürekli olarak incelenip reforme edildiği, böylece karakterlerini yapıcı olarak değiştirdikleri gerçeğinden oluşur". Modernliğin temel özelliğinin, yeni olana karşı bir açıklık olduğu sık sık söylenmesine karşı Giddens'a göre bu tamamıyla doğru olmayabilir. Modernliği belirleyen şey, yeninin yalnızca yeni olduğu için kucaklanması değil, büyük çapta bir düşünümsellik beklentisidir; bu da kuşkusuz, düşünümün doğası üzerine düşünüm geliştirmeyi de içerir(Giddens 1998:42-43). Giddens'a göre modernlik, sadece bir diğer uygarlık değildir. Batının dünyanın geri kalan kısmını kavrayan penceresinin giderek gevşemesi, ilk önce Batıda ortaya çıkmış olan kurumların etkisinin azalmasının değil, tam tersine bunların küresel olarak yaygınlaşmasının bir sonucudur. Batı'ya üstünlük sağlayan ve modernliğin dört kuramsal boyutunun kesişim noktası üzerine kurulmuş olan ekonomik, siyasal ve askeri güç, artık, Batılı ülkeleri diğerlerinden o kadar da ayırmamaktadır. Giddens bu süreci küreselleşme süreçlerinden biri olarak yorumluyor(Giddens 1998:54).

Giddens modernliğin dört kurumsal boyutunun olduğunu ileri sürer. Bunlar; 1)Kapitalizm (Rekabetçi emek ve ürün piyasaları bağlamında sermaye birikimi); 2)Gözetleme (Enformasyonun ve toplumsal denetlemenin kontrolü); 3) Askeri iktidar(Savaşın endüstrileşmesi bağlamında şiddet araçlarının kontrolü); 4)Endüstriyalizm (Doğanın dönüştürülmesi, “yapay çevre”nin gelişimi). Giddens bu kurumsal boyutlar arasındaki ilişkileri ise şöyle açıklar: Kapitalizm, rekabetçi emek ve ürün pazarları zemininde ekonominin siyasetten yalıtımıyla ilgilidir. Gözetleme ise modernliğin yükselişiyle ilişkili olan bütün örgütlenme türlerinin, özellikle karşılıklı gelişmelerinde tarihsel olarak kapitalizmle iç içe geçmiş ulus-devletin temelidir. Ulus-devletlerin gözetim işlemleriyle askeri gücün modern dönemdeki değişen doğası arasında oldukça yakın bağlantılar vardır. Modern devletin şiddet araçları üzerindeki başarılı tekeli, suç hukukuyla ilgili yeni kodların dünyevi bir biçimde korunması ve buna ek olarak, “sapkınlığın” gözetim kontrolü üzerine kuruludur. Askeri güç, sivil otoritelerin ülke içindeki hegemonyalarına görece bir uzak destek oluşturur ve silahlı kuvvetler çoğu zaman dışarıya, diğer devletlere yöneliktir. Askeri güç ile endüstriyalizm arasında doğrudan ilişkiler vardır, bunların belli başlılarından biride savaşın endüstrileşmesidir. Buna benzer şekilde, endüstriyalizm ve kapitalizm arasında da belirgin bağlantılar kurulabilir; bunlar, oldukça iyi bilinen ve belgelere dayandırılmış bağlantılardır. Endüstriyalizm, insanoğlunun modernlik koşullarında doğayla olan etkileşiminin ana eksenine durumuna gelir(Giddens 1998:62-63). Giddens'a göre, modern kurumların hız kazanmasında ve yaygınlaşmasında önemli kurumsal unsurlardan birinin kapitalizmse, diğeri de ulus-devlettir. Ona göre söz konusu kurumsal kümelerin arkasında modernliğin dinamizminin üç kaynağı yatar:Zaman-uzam uzaklaşması, yerinden çıkarma ve düşünömsellikler(Giddens 1998:65). Giddens'a göre modernlik yapısal olarak küreselleştiricidir; bu nitelik, modern kurumların en temel karakteristiklerinin bazılarında, özellikle, yerinden çıkarılmışlıkları ve düşünömselliklerininide kapsayacak şekilde açıkça görülür(Giddens 1998:66).

Modernitenin sadece belirli bir zamanda değil ayrıca özel bir yerde -yani Avrupa'da- ortaya çıktığını ve özünde bu Avrupalı gelişmenin karmaşık yayılımı yoluyla da modernitenin dünya ölçüsünde bir olgu haline geldiğini belirten Pierson (2000: 65-67)'a göre, moderniteye geçişle pek çok özellik özdeşleştirilmektedir. Bu çerçevede ona göre modernleşmenin en yaygın olarak anılan öğeleri şunlardır:

- Sanayileşme: Tarımsal bir toplumdan sanayi toplumuna geçiş.
- Demografik geçiş: Nüfusun büyüklüğünde ve dağılımda dönüşüm.
- Ticarileşme ve ekonomik ilişkilerin bunu izleyen metalaşması, sosyal hayatın öteki yönlerinden daha açıkça ayırt edilebilir hale gelmiştir.
- Kapitalizmin yükselişi: Feodal bir ekonomiden yada daha geniş olarak üretim tarzından kapitalist bir ekonomiye yada üretim tarzına geçiş.
- Sosyal işbölümünün büyümesi, sosyal ve ekonomik uzmanlaşmanın büyümesi(ekonomik ve siyasi işlevlerin farklılaşması dahil).
- Bilimsel düşünce tarzlarının yükselişi ve bunların sanayileşmiş üretime ve oradan da daha genel olarak sosyal hayata uygulanması.
- İletişim tarzlarının dönüşümü, kişiler, mallar ve bilgi için .
- Kentleşme: Niteliksel bakımdan sanayi kentlerinin büyümesi ve kent ve kırsal arasındaki ilişkinin değişmesi.
- Demokratikleşme: Yeni siyasi kurumlarla ve siyasi meşruiyetin yeni biçimleriyle (sosyalizme ve ulusçuluğa yönelişler dahil) siyasi katılımın genişlemesi.

Modernleşme süreci bütün dünyada farklı bilim dallarını , düşünürleri yazarları, siyasetcileri meşgul etmiştir. Modernleşmeyi açıklamak için çok farklı yaklaşımlar geliştirilmiş, bu sürecin ayırdedici özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede, Huntington(2000:146-147),

modernleşme ile ilgili olarak yazarların bu sürecin belirgin dokuz özelliğini ön plana çıkararak vurguladıklarını belirtir. Bunlar:

1. Modernleşme devrimci bir süreçtir. Burada, geleneksel toplum ile modern toplum arasında bir karşıtlık söz konusudur. Gelenekselden moderne geçişte, insan yaşamının bütün unsurlarının toptan ve radikal bir şekilde değişimi söz konusudur.

2. Modernleşme karmaşık bir süreçtir. Modernleşme basit faktörlere ve basit bölümlere indirgenemez. Modernleşme insan yaşamı ve düşüncesine dair bütün alanlardaki değişimleri kapsar. Asgari seviyede, modernleşmenin unsurları: endüstrileşmeyi, kentleşmeyi, sosyal hareketliliği, farklılaşmayı, laikliği, medyanın yaygınlaşmasını, okur-yazarlığın artmasını, siyasi katılımın genişlemesini kapsar.

3. Modernleşme bütün sisteme etki eden sistematik bir süreçtir. Herhangi bir faktörde meydana gelen değişim diğer faktörlerle de ilgilidir ve onları da değiştirmektedir.

4. Modernleşme küresel bir süreçtir. Modernleşme onbeşinci ve onaltıncı yüzyıllarda Avrupa'da ortaya çıkmasına karşılık günümüzde bütün dünyayı ilgilendiren bir olay haline gelmiştir. Bu durum modern düşüncenin ve tekniklerin Batı'nın merkezinden Batılı olmayan bölgelere doğru yayılımına neden olmuştur.

5. Modernleşme uzun bir süreçtir. Toplumların geleneksel yapıdan modern yapıya geçişi uzun bir süreç almaktadır. Batı toplumlarının modernleşmesi birkaç yüzyıl almıştır.

6. Modernleşme aşamalı bir süreçtir. Toplumlar arasında modernleşmenin farklı safhalarını ya da seviyelerini görmek mümkündür.

7. Modernleştirme homojenleştirici bir süreçtir. Bazı tip geleneksel toplumlar artık yoktur. Temelde ise modernitenin dışında kalan az sayıda

toplum vardır. Modern toplumlar aynı benzerlikleri paylaşmaktadırlar. Modernleşme toplumlar arasında birbirine doğru yaklaşma eğilimlerini doğurmuştur.

8. Modernleşme geri dönüşü mümkün olmayan bir süreçtir.

9. Modernleşme ilerleyici bir süreçtir. Uzun dönemde modernleşme kaçınılmaz olmamakla birlikte istenen bir şeydir.

Modernite aydınlanma düşüncesinin bir ürünü olarak görülmektedir. Bu ölçüde de ilerlemeye ve sosyal düzenin aklın öngördüğü düzenlenmesine yöneliktir. Sonuç itibarıyla ekonomik anlamda kapitalizm, siyasi anlamda ulus-devletler ve buna bağlı olarak millî kültürler, teknolojik alanda ilerlemeler, iletişim alanında yaşanan gelişmeler, kentleşme v.b. gibi özelliklerin toplum yaşamına yansıdığı bir sürecin adı olan modernleşme günümüzde ise küreselleşme tartışmalarının odak noktalarından birisini oluşturmaktadır.

3.2.POSTMODERNLEŞME-POSTMODERNİTE-POSTMODERNLİK- POSTMODERNİZM

Modernleşme süreci ile ilgili tartışmaları takiben 1970 li yıllardan sonra insan ve toplum yaşamının her alanında kendini gösteren değişim içinde ilgi çeken, üzerinde tartışılan süreçlerden biri düşün ve sanat alanında kendini gösteren yeni yaklaşımlar olmuştur. Bu yaklaşımlar genel olarak İngilizce, Fransızca gibi batı dillerinde sonrası anlamına gelen post sözcüğü ile yapılan tamlamalardır. Örneğin postmodernizm, postyapısalcılık, post-marksizm gibi(Şaylan 1999:19).

Modernliğinine eşdeğer postmodernliği de tarif etmeye çalışan çok sayıda kişi olmuştur. Bu bağlamda postmodernizmin anlamına yönelik bir başlangıç yapabilmek için “postmodern”den türeyen terim ailesini saptanması gerekmektedir. Bunu yapabilmenin en iyi yol “modern”den türeyen terim ailesinin karşıt bir konumuna yerleştirilmesidir. Buna göre;

<u>Modern</u>	<u>Postmodern</u>
Modernlik	Postmodernlik
Modernite	Postmodernite
Modernleşme	Postmodernleşme
Modernizm	Postmodernizm

Postmodernist kavramına atfedilen anlam ve yapılan vurgu farklılıklarından dolayı bu kavramı bir bütünlük içerisinde ortaya koymak çok güçtür. Postmodernist düşüncenin herbiri modernist ideolojiyle bir kopma biçimini temsil eder. Featherstone, türü tanımlayan terimlerin “modern” ve “postmodern” olması durumunda, “post” önekinin moderne karşıt olarak tanımlanan modernin sonrasını, modernden bir kırılmayı ya da kopmayı gösterdiğini belirtir. Bu bağlamda “postmodernizm” terimi “modernin bir yadsınışını, belirgin bir şekilde terk edilmesini, modernin tayin edici görünümünden bağlantısal uzaklaşma anlamının vurgulandığı bir kırılmayı ya da uzaklaşmayı anlatır”(Featherstone 1996:21). Genellikle Rönesana’la ortaya çıktığı savunulan modernlik, Alman sosyolojik teorisinin bakış açısından ele alındığında, geleneksel düzenle karşıtlık içerisine konulan ve toplumsal dünyanın ilerici iktisadi ve yönetiminin rasyonelleşmesini ve farklılaşmasını içerir. Postmodernlikten söz etmek ise “Baudrillard, Lyotard ve bir ölçüde Jameson’ın yazılarından sezildiği üzere- kendine özgü örgütleyici ilkelere sahip yeni bir toplumsal totalitenin ortaya çıkışını içeren bir çağ değişikliğini ya da modernlikten kopuşu ileri sürer” (Featherstone 1996:21-22).

Modernite/postmodernite kavram çifti, tarihsel süreç içerisinde iki farklı dönemi ifade etmektedir. Bu çerçevede postmodernite moderniteden sonra gelen dönemin adıdır. Modern/postmodern kavram çifti ise dilbilgisi açısından sıfat olarak tanımlanabilir. Bu kavram çifti, birer sıfat olarak bu dönemlere özgün nitelikleri kapsayan bir çerçevede anlamlandırılmaktadır. Modernleşme/postmodernleşme kavram çifti sürecin dinamik yönüne, iki

farklı aşamanın oluşumuna işaret eder. Modernizm/postmodernizm kavram çifti ise söylemin ideolojik boyutuna işaret eder(Şaylan 1999:42-43).

Amerikalı kültür tarihçisi Rosenberg, postmodern sözcüğünü yeni bir kültürel oluşumu ifade edecek şekilde kullanmıştır; bu, kitle kültürüdür. Rosenberg'e göre kapitalizm bütün dünyayı bütünleştirmektedir ve bu oluşum içerisinde dünyanın her yöresine yayılan bir kitlesel kültür ortaya çıkmaktadır. İşte postmodern insan, Rosenberg'e göre bu kültürün ürünü olan insandır. Her tarafı metalar ile sarılmış, ortak tüketim ve statü normları benimsemek durumunda kalmış, bir kitlenin parçası olan kişi postmodern olarak nitelenmektedir (Şaylan 1999:23). Bu çerçevede postmodern felsefe:

Modern toplumsal dünyaya çorak bir aynılık dayatmış olan sömürgeci kapitalizm ve bürokratik sosyalizme aynı anda bir büyük anlatılar suçlamasında bulunur. Feminizm ve anti-kolonyalizmde müttefikler bulan postmodernizm Batılı modernizmin tek biçimli, pederşâhi, rasyonalist ve hiyerarşik yapısını mahkum eder. Postmodernizmin bir başka eleştirisi hatalı bir biçimde siyasî bir mesajının olmadığını öne sürmüşse de, postmodernizm farka, heterojenliğe, paradox ve çelişkiye ve yerel bilgiye öncelik veren yeni bir adalet görüşü önerir (Turner 1999b:47).

Postmodernizm, bir dizi farklı, genellikle birbiriyle çatışan eğilimden alınan unsurların bir araya gelmesini temsil eder. "Fransız yapısalcılığını, romantizmi, fenemolojiyi, nihilizmi, popülizmi, varoluşculuğu, yorumbilgisini, Batı Marksizmini, Eleştirel teoriyi ve anarşizmi temellük eder, dönüştürür ve aşar."(Rosenau 1998:36). Bununla birlikte, postmodernizm bunların her biriyle belli unsurları paylaşmasına karşılık hepsiyle de çeliştiği ve anlaşılmadığı noktaları vardır. Çalışmanın kapsamı açısından bu ilişkilere yer verilmemektedir. Rosenau, modern ve postmodern arasındaki ilişkiyi aşağıdaki gibi açıklar:

Post-modernizm, en uç biçimi dikkate alındığında devrimci bir yapıya bürünür; toplum bilimini oluşturan şeyin özüne sirayet ederek onu kökten tasfiye eder. Daha esnek bir açıdan bakıldığında ise yeniden-tanımlamayı ve yenilik yapılması noktasında teşvik edicidir. Bu anlamda postmodernizm kendisini modern paradigmanın dışında kurarak, modernliği kendi ölçütleri ile sorgulamak yerine üzerinde düşünerek yapıbozumuna uğratmayı düşünür(Rosenau 1998:24).

Modernliğin artık özgürleştirici bir güç değil de, bir boyun eğdirme, baskı ve ezme kaynağı olarak gören postmodernistler, modernliğin yarattığı herşeyi eleştiriye tutarlar. Bu eleştiriler genellikle şunlara yöneliktir:

Batı uygarlığının tarihsel süreç içerisinde edindiği deneyim birikimi, modernleşmenin karakteristik özelliklerini oluşturan, sanayileşme, kentleşme, ileri teknoloji ve ulus-devlet gibi. Postmodernistler, modernleşmeye bağlı olarak modern önceliklere de meydan okurlar; liberal demokrasi, bürokrasi, eşitlikçilik, kariyer, büro, bireysel sorumluluk, hoşgörü, hümanizm, eşitlikçilik, değer-içermeyen deneyler, değerlendirme ölçütleri, tarafsız ölçütler, gayri şahsi kurallar ve rasyonalite(Rosenau 1998:25).

Yenilikçi iddiası ile ortaya çıkan pek çok şey gibi, postmodernizmde tam olarak özgün sayılmaz. Her yeni olan şey mutlaka bir öncekinden bazı şeyler almıştır ve onlar üzerine kurgulanmıştır. Buna karşılık, Postmodern anlayışın, modern dönemden farklılaşmasında en dikkat çekici nokta bireyin konumu ile ilgilidir. Postmodern anlayışta bireyin konumu ve özellikleri modern anlayışa göre oldukça farklılaşmaktadır.Bu bağlamda;

Postmodern birey gevşek ve esnektir, duygulara ve içselleştirmeye yöneliktir, geçici olanı kalıcı olana tercih eder, yaşa ve yaşat tavrı

içerisindedir, geleneğe, antikalaşmış olana, egzotik olana, kutsal olana, sıradışı olana ve genel ya da evrensel olana karşı yerel olana merak duyar. Postmodern bireyler kendi hayatlarıyla, kendi tanımları ve kişisel tatminleriyle ilgilidirler. Bu anlamda postmodern birey, evlilik, aile, kilise ve millet gibi eski bağlılıklar ve modern yakınlıklarla pek ilgili olmamakta, daha çok kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olmaktadır. Kendi konusunda bilinçli olan postmodern birey, kurtuluşun ve özgürleşmenin peşindedir(Rosenau 1998:98-98).

“Modernizm” ve “Postmodernizm” terimlerinin daha geniş kültür komplekslerine gönderme yapan daha kapsamlı kullanımları da var. Bu çerçevede modernizm modernliğin kültürü, postmodernizm de postmodernliğin doğan kültürü olmaktadır. Frederic Jameson, modernizmi tekelci kapitalizm aşamasıyla, postmodernizmi ise daha ziyade İkinci Dünya Savaşı sonrasında kaynaklanan kapitalizmin üçüncü büyük aşamasının, geç kapitalizmin kültürel egemeni ya da kültürel mantığı olarak kavramaktadır (Featherstone 1996:23-29). Wallerstein, modern dünya sistemimiz tarihinde iki modernliğin olduğunu ileri sürmektedir: Teknoloji modernliği ve özgürleşme modernliği(Wallerstein 1998:125). Bu çerçevede ona göre postmodernizm modern-sonrası değildir. Postmodernizm, özgürleşme modernliği lehine teknoloji modernliğini reddetme tarzıdır(Wallerstein 1998:139). Postmodernliği, modernliğin rüştünü ispatlaması olarak gören Bauman’a (1991: 272) göre ise modernliğin içten değil, belirli bir mesafeden kendisine bakışıdır.

Featherstone(1996:27), modernizm ve postmodernizm terimlerinin ortak noktasının kültürün merkeziliği olduğunu ileri sürerken; Turner, Lyotard’ı(1990) izleyerek postmodernizmi basitçe “meta-anlatılara güvensizlik” olarak tanımlanabileceğini belirtir(Turner 1999b:47). Postmodernlikle ise;

Enformasyon teknolojileri, küreselleşme, yaşam biçimlerinin farklılaşması, hiper-tüketicilik, finansal pazarların kamu faydalarının

düzensizleşmesi, ulus-devletin modasının geçmesi ve gelenekse yaşam seyriyle toplumsal deneyimin bir sonucu olan postmodern toplumsal durum”u kastetmektedir(Turner 1999b:51).

Swingewood ise(1998:376) postmodernlik kavramının, tarihsel açıdan, sanayi üretimi, sınıfsal yapıyla çıkarların gerilmesini, bunun karşılığında tüketimcilik, teknolojik iletişim tarzları ve farklılaşmış statü yapısını vurgulayan post-endüstriyel toplum teziyle bağlantılı olduğunu ileri sürer. Ona göre, modernlik kültürel alanı toplumsal alandan ayırdığı ve kitle kültürü ile eleştirel, “yüksek” kültür arasında temel bir ayrılığa yol açtığı halde; postmodernlik, popüler/kitlese “meta” kültürünü modernist estetiğin biçimleriyle birleştirmektedir. Modernlik içinde etkili olan yıkıcı, eleştirel ilke, ne merkezi ne de yapısı olan şekilsiz, çoğulcu bir kültürde özümsemiştir(Swingewood 1998:376).

Postmodern düşünürler için belirleyici bir toplum kuramı olanaksızdır. Çünkü insan ve toplum belirlenemez olgulardır. Postmodern düşünürlere göre, genel olarak toplumda parçalanmışlık, kaos ve süreksizlik vardır ve bu nedenle herhangi bir toplumsal kuramın belirleme iddiası havada kalacaktır. Toplumda parçalanmışlık, kaos ya da kısaca belli bir düzensizlik yoksa toplumu kavramak, açıklamak ve buna bağlı olarak geleceğe dönük kestirim yapmak olanaksızdır. Postmodern düşünürlere göre, herhangi bir toplumsal olguyu açıklamak (belirlemek) iddiasında olan kuram, aslında daha önce inşa edilmiş metinlere yönelik bir yapıştırma ve montajdan başka bir şey olmayacaktır (Şaylan 1999:192).

Modernliğin yapısal olarak küreselleştirici olduğunu ileri süren Giddens, modernlik, postmodernlik tartışmasında ise postmodernizmi; en iyi bir biçimde, edebiyat, resim, plastik sanatlar ve mimarideki stil ve akımlara işaret etmeyle sınırlandırılması gerektiğini, postmodernliği ise , eğer bir postmodernlik dönemine gidiyorsak, bunun anlamı, “toplumsal gelişimin yörüngesinin bizi modernliğin kurumlarından uzaklaştırıp, yeni ve farklı bir toplumsal düzene götürdüğüdür”. Bu durumda postmodernizm bu tür bir

geçişin farkında olduğunu anlatabilir, ancak varolduğunu göstermez (Giddens 1998:48-49).

Giddens'a göre bir postmodernlik dönemine girmek yerine, modernliğin sonuçlarının eskisinden çok daha fazla radikalleştiği ve evrenselleştiği bir başka döneme "öncelikle endüstrileşmiş toplumlarda, ancak bir dereceye kadar da bütün dünya da, geleneğin güvencesiyle ve uzun bir dönem için demir attığı (hem 'içerdikleri' hem de öbürleri açısından) 'avantajlı konum'la- yani, Batı'nın üstünlüğüyle olan bağları kesilmiş bir yüksek modernlik dönemine" doğru gidiyoruz (Giddens 1998:171). Giddens, postmodernlik ile ilgili düşüncelerin -bunların çoğunlukla post-yapısalcı düşünceden kaynaklandığını ileri sürer- bazı farklı örüntüler içerdiği görüşündedir. Postmodernliğin bu biçimini "radikalleşmiş modernlik" olarak adlandıran Giddens(1998:144)'ın "postmodernlik" ve "radikalleşmiş modernlik" düşünceleri arasında aşağıdaki karşılaştırmayı yapmaktadır .

Postmodernlik	Radikalleşmiş Modernlik
1.Günümüzdeki dönüşümleri epistemolojik terimlerle anlar ya da epistemolojiyi tümüyle bir kenara iter	1.Bir bölünme ve dağılma duygusu yaratan kurumsal gelişmeleri belirler
2.Günümüzün toplumsal dönüşümlerinin merkezkaç eğilimleri ve bunların altüst edici karakteri üzerinde odaklanır.	2.Yüksek modernliği, dağılmanın küresel bütünleşmeye yönelik egemen eğilimlerle diyalektik olarak bağlantılı olduğu bir koşullar kümesi gibi görür.
3.Benliği, deneyimin bölünmesiyle, çözülmüş ya da parçalanmış olarak değerlendirir.	3.Benliği, yalnızca, kesişen güçler alanı olmaktan öte bir şey olarak görür; aktif düşünsel kimlik süreçleri modernlikle olasıdır.
4.Hakikat savlarının bağlamsallığını tartışır ya da bunları "tarihsel" olarak görür.	4.Küresel nitelikteki sorunların önceliği göz önüne alındığında, hakikat savlarının evrensel özelliklerinin kendilerini bize karşı konulmaz biçimde dayattığını ileri sürer. Bu gelişmelerle ilgili sistematik bilgi modernliğin düşünselliği tarafından engellenemez.
5.Bireylerin küreselleştirici eğilimler karşısında hissettikleri güçsüzlüğü kurumsallaştırır.	5.Güçsüzleşme ve güçlenme diyalektiğini hem deneyim hem de eylem bağlamında analiz eder.
6.Günlük yaşamın "boşaltılmasını" soyut sistemlerin devreye girişinin bir sonucu olarak görür.	6.Günlük yaşam, soyut sistemlere karşı, yitimi olduğu kadar, yeniden temellükü de içeren etkin bir tepkiler bütünü olarak görür.
7.Eşgüdümlü siyasal girişimi bağlamsallığın önceliği ve dağılma tarafından engellenen bir şey olarak ele alır.	7.Eşgüdümlü siyasal girişimi yerel düzeyde olduğu kadar, küresel düzeyde de hem olanaklı hem de gerekli olarak değerlendirir.
8.Postmodernliği, epistemolojinin, bireyin/ ahlakın sonu olarak tanımlar.	8.Postmodernliği, modernlik kuramlarının "ötesine" yönelen olası dönüşümler olarak tanımlar.

Tablo 1.Giddens 1998:144.

Modernizm ve postmodernizm ilişkisine bakıldığında modernden bir kopmayı yada kırılmayı işaret eden postmodernizmin küreselleşme ile ilişkisine bakıldığında ise küresel olana yönelik her şeyi eleştirdiği görülür:

Postmodernizm ister siyasi, ister dinsel, ister toplumsal nitelikli olsun bütün küresel, her şeyi kapsayıcı dünya görüşlerine meydan okur. Marxsizimi, Hristiyanlığı, Faşizmi, Stalinizmi, Liberal demokrasiyi, Laik hümanizmi, feminizmi, İslam'ı ve modern bilimi aynı dereceye indirir ve bunların bütün soruları önceden tahmin edip önceden belirlenmiş cevaplar veren sözmerkezci, aşkın ve totalize edici üst anlatılar olduklarını söyleyerek hepsini elinin tersiyle iter (Rosenau 1998:25).

Özetlemek gerekirse, "postmodern" teriminin "küreselleşme" gibi henüz üzerinde anlaşma sağlanmış bir anlamı yoktur. Bu kavramın türevleri olan *postmodernlik*, *postmodernite*, *postmodernleşme* ve *postmodernizmden* oluşan kavram grubu sıklıkla kafa karıştıran ve birbirinin yerine geçebilen tarzlarda kullanılmaktadır. Genel olarak modernleşmeden bir kopmayı ifade eden postmodernleşme yaklaşımları küreselleşmeye karşı eleştirel bir tutum sergilemektedirler.

3.3. KÜRESELLEŞME

Yüzyıllardır devamlı olarak bir hareketlilik içerisinde olan insanoğlu, bu doğrultuda uzak yerlere seyahatlar etmiş, yeni karalar ve denizler keşfetmiş ve imparatorluklar kurmuş, son beş yüz yılda ise dünyayı bir bütün olarak dolaşmaya başlamıştır. Son beş yüz yılda Amerika kıtasının keşfi ile birlikte Amerika kıtası ile okyanuslar ve Afrika ile Asya kıtaları birbirine bağlanmış, karşılıklı ekonomik değişim, savaşlar ve göçteki büyük artış, toplumların şekillerinin ve biçimlerinin dönüşümünde çok büyük bir etken olmuştur. Daha sonraki dönemlerde karşılıklı değişim sistemleri ve ağları artarak dünyayı sarmaya başlamıştır. Son yüz yıllar da ise insanların, bilginin ve malların bölgesel ve küresel hareketliliği daha fazla artmış, bu gelişmeler bağlamında

1980'li yıllardan sonra öncelikli olarak akademik çevrelerde tartışılan "küreselleşme" son zamanlarda ise hemen her yerde tartışılan bir konu durumuna gelmiştir. Üzerinde henüz fikir birliğine varılmamış bir kavram olan küreselleşme tartışıldığı zemine ve bakış açısına göre farklı anlamlar içermektedir. Küreselleşmenin ilk olarak iktisat literatüründe sıkça kullanılmaya başlaması bazı yazarların bu kavramı açıklamada ekonomik boyutu öne çıkarmalarına yol açmıştır. Başlangıçta tek boyutlu olarak açıklama girişimlerine karşılık günümüzdeki yaklaşımlar küreselleşmenin çok boyutluluğunu göz önünde bulundurmaktadırlar. Bu çerçevede küreselleşme yaklaşımları ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel, teknolojik ve ekolojik boyutları da dikkate alarak yapılmaktadır. Bu açıdan, Arnason, küreselleşme kavramının hem tarihsel süreçlere hemde kavramsal değişmeye işaret edecek şekilde kullanabileceğini belirtir (Arnason 1990:220) Özellikle son birkaç yüzyılda;

Sosyal, siyasal ve ekonomik hareketler kıtalar, bölgeler ve toplumlar arasında yayılmış; insanlar enerjilerini artan bir şekilde kültür, yatırım ve ticaret akışları gibi hareketlere ayırmışlardı; Kontrol ve güç mekanizmaları ve organizasyonları (İmparatorluklar, koloni kurma ve büyük şirketler) Dünyayı kendi faydalarına kullanmak için araştırma içerisine girmişlerdir. Bunların gerçekleşmesi ihtimali, yeni iletişim ve ulaşım sistemlerinin ortaya çıkması ile çok daha kısa sürede gerçekleşmiştir" (Held 2000a:1-2).

Dünyanın yaşadığı son aşamayı kavramsallaştırmak için kullanılan "küreselleşme"nin çok geniş ve karmaşık bir kavram ve sosyal olay olduğunu belirten Kalb, temel olarak coğrafi bir gerçeklikten başka bir şey olmadığına dikkat çekmektedir. Ona göre küreselleşme; "insanların, bilginin/fikirlerin, paranın/malların, uluslararası akışlarının artmasına bağlı olarak insanların ve mekanların diğerleri ile aralarındaki ilişkinin çok daha artmış ve yoğunlaşmış olması"dır (Kalb 2000:1). Bu bağlamda Giddens, Küreselleşmeyi:

Uzak yerleşimleri birbirlerine, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği yada bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması(Giddens 1998:66).

olarak tanımlarken, Waters(1995:3); “sosyal, ekonomik ve kültürel düzenlemeler içerisinde mekanın etkisinin giderek azaldığı ve bireylerin bunun farkına varma düzeylerinin arttığı süreç” olarak görmektedir. Bauman ise, son zamanların moda kavramı olarak adlandırdığı küreselleşmede anlamını bulan şeyin “şeylerin elimizden” kaçtığı hissi olduğunu belirtir. Bauman’a göre, küreselleşme fikrinden çıkan en derin anlam; “dünya meselelerinin belirsiz, kuralsız ve kendi başına buyruk doğasıdır; bir merkezin, bir kontrol masasının, bir yönetim kurulunun, bir idari büronun yokluğudur. Küreselleşme başka bir ifadeyle Jowitt’in ‘yeni dünya düzensizliği’” dir(Bauman 1999:69). Bu bakış açısından;

Bazılarına göre, “küreselleşme” onsuz mutlu olamayacağımız şeydir; bazılarına göre ise, “küreselleşme” mutsuzluğun nedenidir. Ancak herkesin birleştiği nokta ,”küreselleşme”nin dünyanın kaçamayacağı kaderi, geri dönüşü olmayan bir süreç olduğudur(Bauman 1999:7).

Sosyolojik açıdan yaşanan son dönemi içeren küreselleşme çok boyutlu bir süreçtir. Küreselleşmeyi herhangi bir unsura indirgeyerek açıklama çabası eksik yaklaşımlara neden olmaktadır. Bu nedenden dolayı küreselleşme ile ilgili yaklaşımların hem tarihsel süreçten kopuk olmayacak şekilde hem de çok boyutlu olarak küreselleşme olgusunu ele alması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında bir çok boyutu olan küreselleşme kavramı kültürel anlamda; “bazen dünya toplumlarının birbirine benzeme süreçlerini; buna bağlı olarak tek bir küresel kültürün ortaya çıkmasını; bazen de toplumların, toplulukların ve kimliklerin kendi farklılıklarını ifade etme ve tanımlama sürecinde kullanılabilmektedir” (Keyman ve Sarıbay , 1998:9). Sosyolojik çalışmalarda küreselleşmenin toplum ve aile yaşamına, millî kültür ve millî

kimlik anlayışına yönelik etkileri bir çok kişi tarafından dile getirilmektedir. Bu çerçevede Koçdemir(1999a:6-7)'e göre sosyolojik anlamda küreselleşme;

Mahalli kültürlerin ve geleneksel sosyal bağların çözüldüğü, millî devletlerin belirleyiciliğinin azaldığı, gruplar ve kişiler arasındaki her türlü ilişkinin kolaylaşıp yaygınlaştığı, üretimin ve işbölümünün yeni bir dönüşüm içine girdiği, gerek toplumlar arasında gerekse aynı toplum içerisinde sürtüşmelerin yayılma tehlikesinin her zamankinden daha çok olduğu, sınırların ve geleneksel aktörlerin öneminin azaldığı, farklı bir bireyselleşmenin geçerli olduğu, geleneksel sosyal kurumların fonksiyonlarını yitirdiği, dayanışmanın azaldığı, değerler sistemi henüz ortaya konulmamış bir süreçtir.

Küreselleşme ile ilgi bu tanımlardan hareketle Cochrane ve Pain küreselleşme ile ifade edilmek istenen anlamları kısaca şöyle sıralamaktadırlar:

-Küreselleşme küresel karşılıklı bağlantıları tanımlamakta, sosyal ilişki biçimlerindeki değişiklikleri temsil etmektedir. Yerel ve küresel süreçler arasındaki etkileşim gittikçe artmakta ve önemli hale gelmektedir.

-Küreselleşme küresel düzeyde gücün kullanımını ve organizasyonunu içermektedir.

-Küreselleşme çok boyutlu bir süreçtir. Sosyal ilişkilerin bütün yönlerini, kültürel, ekonomik ve siyasi, temsil eder. Küreselleşmenin etkisi sosyal yaşamın bütün görünüşlerinden, yediğimiz yiyecekten izlediğimiz televizyona kadar çevremizde görülebilir.

-Küreselleşme kötümser olarak görüldüğü kadar iyimser olarakta görülebilir. Küreselleşme toplum için faydalı olduğu kadar riskde taşır. Yerel mekanlar ve kültürler küresel akışlar tarafından artan oranda tehdit ediliyor şeklinde görülebileceği gibi, buna alternatif bir şekilde, yeni ve

çeşitli yollarla yeniden icat edilebilir şekilde de görülebilmektedirler (Cochrane ve Pain 2000:15).

Çağımız, kökenleri onyedinci ve onsekizinci yüzyıl Avrupa'sına uzanan bilim, teknoloji ve akılcı düşüncenin etkisiyle gelişmiş, Batı'nın sanayi kültürünü ise Aydınlanma şekillendirmiştir(Giddens 2000:13). Bu süreci takiben 1960'lı yıllarda uluslar arası ekonomik hareketleri betimleme tarzı olarak akademik dile giren küreselleşme kavramı, 1990'lı yıllarda gittikçe önem kazanmış ve bir toplumsal değişim paradigması ya da bir analiz birimi olarak kullanılmaya başlanmıştır(Keyman 1998a:36). Bu bağlamda, Giddens(2000:15)'a göre, küreselleşme yaşamımızı sürdürdüğümüz usulleri (üstelik çok derin bir biçimde) yeniden yapılandırmaktır. Bu sürecin motoru ise 'Batı'dır. Ona göre, Amerikan siyasal ve ekonomik gücünün ağırlıklı etkisini taşıyan, oldukça eşitsiz sonuçlara gebe bir süreç olan küreselleşme, aynı zamanda yalnızca Batının diğer bölgeler üzerinde egemenlik kurması anlamını taşımamaktadır. Bu bağlamda, Giddens küreselleşmenin başka ülkeleri olduğu gibi ABD'yi de etkileyen bir olgu olduğunu belirtmektedir. Diğer yandan önümüzdeki süreci çatışma noktasından değerlendiren Barber, "küreselleşmenin doğal uzantısı olarak dünyanın Mc World dediği bir tür Amerikanımsı ile 'Cihad' diye tanımladığı tüm radikal yerel (kabilevi) başkaldırıları arasındaki çatışmalara gebe olduğunu"(Öke 2001:66) ileri sürerken, Sassen geniş anlamda küreselleşmenin Amerikanlaşma olduğunu iddia etmekte, Kalb ise, küresel işlemin artmasına bağlı olarak, ticaret hukukunun, hakemliğin ve diğer işlemlerin artan bir oranda Amerikan ve ya Anglo-Sakson çizgisinde ilerlediğine dikkatleri çekmektedir(Kalb 2000:17). Beyer'e göre ise, küreselleşme; "Batı modernitesinin küresel yayılmasına doğru evrimci bir süreçtir"(Beyer 1990:390). Görüldüğü üzere küreselleşme ağırlıklı olarak batının sosyo-kültüre, ekonomik ve siyasal anlayışlarının dünyaya yansıdığı bir sürece işaret etmektedir. Bu çerçevede Özönder, sömürgeciliğin isim değiştirerek yeni dünya düzeni olduğuna ve küreselleşme kavramının yardımcı slogan olarak dünya bilimsel literatürünü kapladığını ileri sürer(Özönder 2000a:66). Özönder, özellikle ekonomik alanda olmak üzere

siyasi ve kültürel alandaki gelişmelerin toplumların birbirleriyle olan etkileşimleri artırdığı, bölgesel ve dünya ölçeğinde meydana gelen bütünleşme hareketlerinin ise küreselleşme sürecinin temel olgusu olduğunu belirtir. Özönder, bu alandaki gelişmeler sonucunda ekonomik bir değer haline gelen “bilgi”ye günümüzdeki küreselleşmenin yanı sıra “bilgi toplumu”(Drucker 1994:118), nitelemesi yapılmasının temel sebeplerinden birini, başta ekonomi olmak üzere, bilginin hemen her alanda toplanması-seçimi-korunması-analizi-sınıflandırılması ve işletilmesi çabalarının önem kazanmış olmasına bağlar (Özönder 2001b:3). Küreselleşmeyi dünya da belirli ülkelerin çıkarlarına yeniden şekil verme hareketi olarak yorumlayan Erkal’a göre ise bu süreç “parçayı, mahalli olanı, ferdi önplana çıkarmakta, onları toplumdan soyutlamakta, sosyal devlet anlayışını reddetmek suretiyle millî sermayeyi ve coğrafyayı vatansızlaştırma, milletleri kalabalıklaştırma, millî devlete reddiye çıkarma ve kabilecilik peşinde koşmaktır.”(Erkal 2001:38).

Günümüz toplumuna ilişkin olarak Drucker, çoktan başlamış olan yeni toplumun “kapitalist ötesi toplum” olduğunu ileri sürer. Ona göre kapitalist ötesi topluma kayış II.Dünya Savaşı’ndan kısa bir süre sonra başlamıştır. Geleceğin toplumunun Marksist bir toplum hatta “kapitalizm dışı” bir toplumun bile olmayacağını savunan Drucker’a göre, kapitalist ötesi toplumun esas ağırlık merkezi –yapısı, sosyal ve ekonomik dinamiği, sosyal sınıfları ve sosyal sorunları- son 250 yıla hakim olanlardan, siyasi partilerin, sosyal grupların, sosyal değer sistemlerinin, kişisel ve siyasal taahhütlerin şimdiye kadar tanımlandığından farklı olacaktır. Drucker, artık temel ekonomik kaynağın, yani üretim araçlarının artık ne “sermaye” ne “doğal kaynaklar” nede “emek”in olmadığını “bilgi” nin olduğunu ve “bilgi”nin olacağını ileri sürmektedir(Drucker 1994:13-18). Bu çerçevede Drucker, dünün dünya düzeninin geçmişte kaldığını yarının dünya düzeninin ise henüz kendisini belli etmediğini ileri sürmektedir. Ona göre günümüz iddia edildiği gibi “yeni dünya düzeni”yle karşı karşıya değiliz, karşı karşıya kaldığımız şey “yeni dünya düzensizliği”dir ve bunu ne kadar süreceğini hiç kimse

bilmemektedir(Drucker 1994:161). Bu anlamda, Bauman'a göre, teknolojik gelişmelere bağlı olarak zaman ve mesafenin eski anlamını yitirmesi, homojenleştirme yerine kutuplaştırma eğilimi taşımaktadır. Merkezinde hareket özgürlüğü yatan günümüz kutuplaşması çok boyutludur; yani merkez, zenginle fakir, göçebeyle yerleşik, "normal"le anormal ya da yasayı ihlal edenler arasındaki çağlar süren ayrımları örtbas etmiştir(Bauman 1999:9). Bauman, dünyanın eskiden bir bütünlük arzmesine karşılık büyük bölünmenin ortadan kalkması ile dünyanın artık bir bütünlük sergilemediği görüşündedir. Ona göre artık hiç kimse kontrolü elinde bulundurmamaktadır. Dolayısıyla kontrolü elde tutmanın neye benzeyeceği de pek açık değildir. Bu durumda eskiden olduğu gibi insanlık için sesini yükseltecek ya da sesini yükselttiğinde insanlık tarafından dinlenecek ve itaat edilecek kadar mağrur bir yerelliğin olmadığını ileri süren Bauman için herkesin rıza göstereceği küresel işlerin bütünselliğini kavrayıp açıklayabilmemizi sağlayacak tek bir olgu da kalmamıştır(Bauman 1999:69).

Keyman(2002:34)'a göre, küreselleşme düşüncesinin somut görünüşleri, örgütlü kapitalizmin sonu ve esnek birikimin ortaya çıkışı ile üretim tarzında önemli değişiklikleri içerir.

i) Devlet egemenliği ve küresel dünya ekonomisi arasında gittikçe büyüyen uçurumlar, ii) zaman-mekan sıkışmışlığının iletişim ve bilgi teknolojileri vasıtasıyla yoğunlaşması, iii) Batı modernitesinin kendisini geçmişteki sömürgelerinden ayırmakta gittikçe daha fazla başarısız olması ile örtüşen kültürlerin, çatışan akımların, ifadelerin ortaya çıkışı.

Keyman, küreselleşme düşüncesinin bu somut görünüşleri karşısında iki önemli noktanın altını çizer: bunlardan ilki küreselleşmenin, modernitenin gelişiminde ve yayılmasında yeni bir aşama olarak görülmemesi gerektiği; dikkat edilmesi gereken ikinci nokta ise küreselleşme düşüncesinin yeni bir durumu, hali, oluşturduğu düşüncesiyle ilgilidir. Ona göre bu şekilde düşünmek bizi yanılsıza götürür. Keyman, küreselleşmenin, Robertson'unda

ileri sürdüğü gibi, “dünyanın birleştiği ancak hiçbir şekilde naif işlevselci bir tarzda bütünleşmediği” bir süreç olduğunu ileri sürer. Bu anlamda, “küreselleşme sadece uluslar arası ilişkilerin evrimci gelişiminde yerli bir aşamayı, ya da eskinin bitişini ve yeninin başlangıcını belirleyen müstakil bir durumu değil, aksine modernite sorununu küresellik sorununa dönüştürerek, küreselleşme sürecini devlet/toplum kompleksine içkin bir unsur kılan bir kopuşu simgelemektedir

Keyman (1998b:207)’a göre, günümüz küreselleşmesinin temel özelliği “evrenselcilik ve yerellik arasındaki gerilim”dir. Ona göre modern bir durum olarak küreselleşme düşüncesinden iki önemli sonuç çıkarsanabilir:

1.Küreselleşme bir yandan evrensellik iddiasını, diğer yandan farklılığın kimlik içerisinden çözülmesine karşı farklı özne konumlarından ve farklı mekânlarından çıkan bir direnişi taşır.

2.Küreselleşme sürecinin zaman-uzam ilişkisinde bir dönüşüme neden olmasına rağmen, hala sermaye birikiminin temel kurallarına içsel olması ve bu kurallar tarafından üst-belirlenmesidir(Keyman 2002:34).

Küreselleşmenin dünyayı küresel bir köy haline getirdiği veya getireceği iddiası ;bu “köy”de tüketim kalıplarının, kurumların, grupların birbirine benzemekte olduğunu ileri sürmektedir. Bu anlamda küreselleşme büyük bir aynılaştırıcı, farklılıkları ortadan kaldıran bir süreç olarak görülmektedir. Koçdemir, küreselleşmenin farklı hayat tarzlarını zorlaştırdığını, yemekten giyime, eğlenceden dinlenmeye kadar birçok alanda “tektipleşme”nin yaşandığını belirtir(Koçdemir 1999a:8). Bu çerçevede Koçdemir, küreselleşme sürecinin ayırddedici özellikleri olarak:

Ticaretin ve doğrudan yabancı yatırımların artması, uluslar arası şirketlerin etkinliklerinin artması, ulaşım ve iletişimin baş döndürücü gelişimi, insanlar, mallar, hizmetler ve sermayenin önündeki sınırların

ortadan kalkması, teknolojinin dünyanın her yerinde üretime ve pazarlamaya imkan vermesi, ekonominin bilhassa finansman alanında virtüel hale gelmesi, kültürlerarası çatışmaların sona ererek bir batılı dünya kültürünün hakim olması, buna bağlı olarak kültürel bir aynılaşıma ya da tektipleşmenin yaşanması...

gibi hususların görüldüğünü ileri sürer(Koçdemir 1999a:7). Bu anlamda, yeni ekonomik , siyasi ve kültürel alanda gelişen yapılar ve organizasyonlar iş ve sosyal ilişkiler alanında dönüşümleri olanaklı kılmış, bütün dünyada etkili olmuştur. Bu durumda çağdaş küreselleşmenin ayırıcı unsurları ise: 1) Westphalian devlet sisteminin erezyona uğraması; 2) paranın dolaşımının öneminin artması; 3) devlet ve sermaye birikimini bağlayıcı bağının gevşemesidir(Hanagan 2000:79-80).

Küreselleşme ile ilgili tartışmalarda gündeme gelen bir kavramda "küresel entelektüel hegemonya"dır. Bu çerçevede, küreselleşme sürecinde ortaya çıkan ve 1990'lı yılların tanımlayıcı özelliklerinden biri olarak "küresel entelektüel hegemonya"dan bahseden Gosoviç'e göre, dünya kamuoyunun etkilenmesi ve tektipleştirilmesi sonucu kişiler güncel süreçleri ve olayları bu hakim kavramsal çerçeve aracılığıyla değerlendirmekte, yorumlamakta ve açıklamaktadırlar (Gosoviç 2001:153). Gosoviç küresel entelektüel hegemonyanın gücünü şu şekilde belirtir:

Küresel Entelektüel Hegemonya, Birleşmiş Milletler ve genel olarak milletlerarası kuruluşların yapısını, bakışını, çalışmalarını ve ortaya koyduklarını değiştiren başlıca faktörlerden de biri olmuştur. Bu değişim öyle oldu ki, sözkonusu kuruluşları, giderek Kuzey'in güçlü ülkelerinin ve çıkarlarının denetimindeki aygıtlar haline getirmiştir. Bu kuruluşların kurulmasındaki demokratik niyetler böylece zayıflamış ve açıkca hedef haline getirilmiştir. Zenginlik ve gücün Kuzey'de temerküz etmesinin küresel alanda yarattığı dengesizliklerin ve sakat ilişkilerin tazmin edilmesi ve (bir dereceye kadar) düzeltilmesi

yönündeki hayati işlevleri de aşındırmıştır. BM'nin, insanlığın milletlerarası ekonomik düzenin işleyişi sonucunda marjinalleşen büyük çoğunluğunun ihtiyaçlarını ifade etme, savunma ve koruma sorumluluğu geri planda kalmıştır. Sonuçta BM'nin kuruluşları Kuzey'in büyük şirketleri ile ortak çalışmanın da dahil olduğu bir bağlamda, evcilleştirilmiştir" (Gosoviç 2001:155).

Sonuç itibariyle taşıdığı anlam konusunda bile üzerinde uzlaşmanın sağlanamadığı "küreselleşme"nin günümüzde yaşanan toplumsal yapılara, ulusal ekonomilere, ulus-devlet anlayışlarına ve buna bağlı olarak millî kültürlerle yaptığı veya yapacağı olumlu ve olumsuz etkilerde tartışma konusudur. Bunun yanında küreselleşme ile birlikte gündeme gelen bu sürecin kendiliğinden mi? Yoksa kontrollü mü? olarak ilerlediği, kimlerin bu süreçten yarar sağlarken kimlerin zararına olduğu yönündeki sorularda tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Bu konulara, Küreselleşmeye kuramsal yaklaşımlar bölümü ile araştırmanın verilerinin analizi bölümünde daha fazal açıklık getirilmektedir.

3.3.1.KÜRESELLEŞME İLE İLGİLİ KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Günümüzde küreselleşmeyle ilgili çağdaş tartışmalar bütün hızıyla devam etmektedir. Bu tartışmalar küreselleşmenin her alanda çok koyu bir savunuculuğundan bunun tam aksi yönde her alanda eleştirilmesine kadar uzun bir aralıkta devam etmektedir. Küreselleşme tartışmalarının bu derece geniş bir yelpazede yapılması küreselleşme ile ilgili yaklaşımların bir kategoriye tabi tutulmasını da zorlaştırmaktadır. Bu noktada yaşanan zorluğa karşılık Anthony Giddens ikili bir ayrım yaparken(Radikaller ve Şüpheciler), Anthony McGrew, Hugh Mackay, Grahame Thompson, Allan Cochrane ve Kathy Pain gibi yazarlar genel hatlarıyla bu yaklaşımları üç grupta toplayıp değerlendirmişlerdir. Küreselleşme kavramsallaştırması ile ilgili bu üç eğilim; küreselleşmeyi destekleyen "Küreselciler (Aşırı-Küreselciler)"; küreselleşmeye karşı şüphe duyan ve bu şüpheleri doğrultusunda eleştirilerde bulunan "Gelenekselciler(Şüpheciler)" ve

küreselleşmeyi bir tarihsel süreç olarak ele alıp olumlu ve olumsuz noktaları ile ilgili görüşte bulunan “Dönüşümcüler”dir.

3.3.1.1. KÜRESELLEŞMECİLER

Küreselciler, küreselleşmenin gerçek bir olay olduğunu ileri sürerler. Sosyal ilişkiler coğrafyasında önemli değişikliklerin meydana geldiğini ve küresel düzeyde sosyal süreçlerin işlediğini tartışmaktadırlar. Onlara göre, küreselleşmenin etkisi dünyanın her yerinde hissedilmekte, küresel karşılıklı bağlar artmakta, bu durum ise ulusal sınırların önemini azaltmaktadır. Millî kültürler, ekonomiler ve siyasetler küresel akışlar ağının kapsamı içerisine girmişlerdir. Yerel ve ulusal farklılıkların, özerklik ve egemenliğin azalması daha homojen bir küresel kültür ve ekonomi meydana getirmiştir. Küreselciler insanların, organizasyonların ve ülkelerin nasıl hareket edeceğine yönelik kuralları olan yeni bir küresel yapının ortaya çıktığını ileri sürmektedirler (Cochrane ve Pain 2000:22). Bu bakış açısına göre küreselleşme ondan kaçınmanın mümkün olmadığı bir gelişme yörüngesidir.

Küreselleşmenin en önemli unsurlarından birisini oluşturan “kültür”, mekan ve millet arasındaki bağın merkezinde yer alır. Bu açıdan küreselleşme sürecinde büyük bir öneme sahiptir. Küreselciler, küreselleşme sürecinde ülkeler arasında geniş ve çok hızlı artan bir kültürel akışın olduğunu ileri sürerler. Buradaki en önemli nedenlerin başında televizyon, internet ve uluslar arası yayıncılık gelmektedir.

Mackay(2000:46-55), millî kültürlerin çöküşünü ve küresel kültürel akışların arttığını ileri süren küreselleşmecilerin iki kategoriye ayrıldığını belirtir. Bunlar: iyimser(pozitif) küreselciler ve karamsar küreselecilerdir. İyimser küreselciler küreselleşmeyi olumlu bir gelişme olarak görmektedirler; onlara göre, yeni iletişim teknolojileri ile birlikte “küresel köy”e doğru ilerlenmektedir. iyimser küreselciler “küresel köy” fikrinin ilerleyici olasılığı ve liberal bakış üzerine odaklanmaktadırlar. Kültürün ve iletişimin küresel düzeydeki akışlarında meydana gelen artışı “güzel bir durum” olarak gören

iyimser küreselleşmecilerin aksine “karamsar küreselciler”, yapılar üzerine odaklanarak, akışlar, bilgi ve iletişim araçlarına sahiplik unsurları ile karakterize edilen, derinleşerek büyüyen eşitsizliklere değinmektedirler. Karamsar küreselciler, aynı zamanda, kültürel akışlar ve iletişim ağlarının homojenleştirici sonuçlarına da işaret etmektedirler. Dünyada kültürlerin daha fazla homojenleştiği fikrine dikkatleri çeken bu düşünce-kültürel küreselleşme yaklaşımını açıklamada- kültür emperyalizmi iddiasının açıklanmasında anahtar unsuru oluşturmaktadır.

Küreselleşme yaklaşımçılarından iyimser küreselciler, küreselleşmenin yararlarına işaret etmekte ve küreselliğin etkilerini olumlu görmektedirler. Onlar daha çok insanların bir arada olmasına, yaşam kalitesinin yükselmesine, yaşam standartının artmasına ve iyileştirilecek sosyal ilişkilerin genişleme potansiyeli üzerine odaklanmaktadır. Küreselleşmeye pozitif açıdan yaklaşanların desteklediği diğer bir nokta ise; dünyadaki milletler arasında kültürlerin paylaşımı anlayışıdır. Küreselciler ekolojik denge ve çevre konusunda dikkatli olunması yönünde hassasiyetlerini de dile getirmektedirler (Cochrane ve Pain 2000:22).

Küreselciler içerisinde, Küreselleşmeye şüpheli bir bakış açısından bakan “karamsarlar” ise iyimser küreselleşmecilerin aksine, bu süreçte dünyayı daha az çeşitli ve daha çok homojen olarak görmektedirler. Bunlar büyük ekonomik ve siyasi menfaatlerin, özellikle kuzeyde bulunan ABD, Avrupanın Batısı ve Japonya’nın, hakimiyetini vurgulamaktadırlar. Onlara göre, söz konusu ülkeler değişimin bütün yönünü ellerinde bulundurmaktadırlar ve bu gücü dünyada kendi gündemlerini oluşturmak için kullanmaktadırlar. Karamsar küreselciler millî kimliklerin ve hakimiyetin azalmasına negatif açıdan yaklaşmakta, küreselleşmenin istenmeyen sonuçlarına dikkat çekmektedirler (Cochrane ve Pain 2000:22)

Küreselleşmeye iyimser açıdan bakanlar küresel kültür akışlarındaki artışın millî kültürlerin terkedildiğine yönelik işaretlerin göstergesi olduğunu ileri sürmektedirler. Karamsar küreselciler ise kültürün küreselleşmesi ile ilgili

olarak eleştirel bir tutum içerisindeyler. Çünkü bu süreçte, küresel iletişim ve iletişim teknolojilerinin kullanımında ve sahipliğindeki büyüme aynı zamanda küresel eşitsizliklerin artmasına yol açmaktadır. Bu süreçte eşitsizlik hem uluslar içerisinde hem de uluslararası artmaktadır. İkinci bir husus ise küresel medya pazarına 10 büyük uluslar arası şirketin hakim olmasıdır. Bu şirketler şunlardır: Time Warner, Disney, Bertelsmann, Viacom, Tele Communications Inc. New Corporation, Sony, Seagram(Universal), General Electric(NBS), ve Phillips(Polygram)dir(Mackay 2000:57). Karamsar küreselcilerin kültür ile ilgili olarak endişe duydukları diğer bir nokta ise "kültürel emperyalizm"dir. Burada kültür emperyalizminden kastedilen şey dünyadaki kültürel farklılıkların azalmasıdır. Bu bakış açısına göre kültürel akışlar son derece dengesizdir. Bu çerçevede hakim kültürler daha çok saldırı yapmaya hazır bir şekilde bekleyen tehdit edici unsurlardır. Bu durumda küresel kültür dünyada kültürel çeşitliliği, dengeyi ve sentezi değil de ABD veya Batı kültüründen ibaret olmuş olacaktır (Mackay 2000:60-61).

Mackay'ın (2000:64-65)da belirttiği gibi karamsar küreselcilere göre; küreselleşme tekdüzeliliği artırmakla kalmayıp aynı zamanda toplumlar arasında eşitsizliklerin artmasına da yol açıyor. Küresel medya ve kültürel teşekküller kütleli yapılardır ve artan bir oranda küresel ekonominin önemli bir unsuru haline almaktadırlar. Kültürel emperyalizm ise kültürün küreselleşmesini anlamadaki en önemli yoldur. Bu yapısal analizin iki özü mevcuttur: ABD'nin ve Batının hakim kültürü homojenleşme sürecinde azınlık kültürleri kendi içerisine alıp eritmekte; ikincisi ise: bunun, ABD'nin ve diğer Batılı Devletlerin ekonomik faydaları için bir strateji olduğu şeklindedir.

Küreselciler için ekonomik küreselleşme, finans ve ticaretin, üretim ağlarının uluslararasılaşmasının sonucuna bağlı olarak ekonomilerin artık ulusallıktan çıkmasıdır. Küreselciler, radikal yeni dünya düzeni ile birlikte, küresel ekonominin yükselişte olduğunu, küresel yönetim kurumlarının ortaya çıktığını, küresel yayılma ve kültürel melezleşmenin gerçekleşeceğini ve gelecekte ulus-devlet'in terk edileceğini öne sürmektedirler(McGrew 1998:9-

11). Bu durumda ulus-devletlerin sahip oldukları topraklar ulusaşırı akışlara ve küresel bir konuma geleceklerdir. Bununla birlikte bölgesel yönetim, küresel mekanizmalar ve kurumlar devletin sahip olduğu özerklik ve egemenlikten daha güçlü bir hale geleceklerdir. Bu suretle de devlet aşınacaktır(McGrew 1998:11). Bu bakış açısına göre artık ekonomik güç ve siyasi otorite ulus-devlet'te olduğu gibi, merkezilikten ve ulusal olmaktan çıkacaktır. Küreselleşmecilerin bakış açılarının daha iyi anlaşılabilmesi için en önemli temsilcisi Japon Kenichi OHMAE'nin görüşleri kısaca aşağıda verilmiştir.

Günümüzde ulus-devlete yönelttiği eleştiriler ile dikkatleri üzerinde toplayan Ohmae, küreselleşme ve ulus-devletle ilgili bir takım sorulara cevap bulabilmek için, yatırımlar, endüstri, enformasyon teknolojisi ve bireysel tüketicilerden oluşan dört faktörün hareketliliğinin toplam sonucu olarak, dünyanın herhangi bir noktasında bulunan yaşama gücüne sahip ekonomik birimlerin gelişme için her şeyi elde edebilmesinin mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Bunların çeşitli yerlerden kaynak çekip kendilerine aktarması için hükümetlerin biçimsel çabalarına ihtiyaç duymadıklarını iddia eden Ohmae'ye göre her dört faktörde de küresel piyasalar kendi başına aksamadan işlediği için, ulus-devletlerin piyasa oluşturucu bir rol oynamasına artık ihtiyaç kalmamıştır, hatta çoğu zaman yol üzerinde bir engel oluşturmaktadırlar(Ohmae 1996:15-19).

Ohmae'ye göre bu dört faktörün dizginsiz hareketi ulus-devletin aracılık rolünü gereksizleştirmesi durumunda, küresel masada yer almak ve küresel çözümlerden yararlanmak için gerekli nitelikler:

Ülkelerin yapay resmi sınırlarından çok, gerçek işin yapıldığı ve gerçek pazarların boy attığı daha odaklanmış coğrafi birimlere-örneğin Hong Kong ve çevresindeki Güney Çin şeridi ya da Osaka çevresindeki Kansai bölgesi veya Katolonya- denk düşüyor demektir (Ohmae 1996:19).

Ohmae, bu birimleri “bölge-devletler” olarak adlandırıyor. Ona göre bu bölge-devletler, bir ulus-devletin sınırları içerisinde bulunabileceği gibi, birçok ulus-devletin sınırlarıyla da kesişebilir. Bu durumun hiçbir öneminin olmadığını belirten Ohmae, bu birimleri tanımlayan şeyin, “politik sınırların nerede olduğu değil, bunların günümüz global ekonomisinde doğal ve gerçek iş birimleri olacak şekilde doğru boyut ve ölçeklere sahip olma olgusu” olduğunu belirtir (Ohmae 1996:19).

Ohmae, soğuk savaşın sona ermesi ve iki kutuplu yapılanmanın ortadan kalkmasına paralel olarak dünyada yaşanan değişimlerin en önemlisi olarak 18. ve 19. yüzyılın ürünü olan modern ulus-devletin aşınmaya başlamasını gösterir. Ulus-devletin işleyişine tamamen ekonomik açıdan bakan Ohmae, modern ulus-devletin harita ve kılavuzlarının büyük ölçüde politik terimlerden oluştuğunu ve ulus-devletlerin değişen sınırlarını yansıtmak üzere BM türü haritaların yeniden çizilme çabası içerisinde olduğunu savunur. Ona göre bu çabalar yanılgıdan başka bir şey değildir ve tamamen gereksizdir (Ohmae 1996:21-23).

Ohmae, günümüzde dünyanın ekonomik faaliyetteki gerçek akışları açısından ulus-devletlerin önemlerini yitirmelerinin nedenleri olarak şu görüşleri ileri sürer:

1)Uzun yıllar politik bakımdan tanımlanmış ulus-devletlerin yapabileceği fazla bir katkı kalmamış, hatta katkıda bulunma özgürlükleri de son derece sınırlamıştır.

2)Ulus-devletler gittikçe nostaljik bir hayal haline gelmektedir.

3)Dünyada üretilen ve alınıp satılan mal ve hizmetlere ve bunlardan sorumlu olan firmalara bakıldığında bunlara belirli bir ulusal ülkenin etiketini yapıştırmak hiç de kolay değildir.

4)Günümüzde ekonomik faaliyette belirgin bir ulusal etiketinin öne çıkarılması, ucuz bir milliyetçilikten başka bir şey değildir. Ancak bölge-

devletlerde bu durum söz konusu değildir. Ulus-devletin ekonomik açıdan artık doğal olmayan, hatta ters işlevli bir birim haline geldiğini öne süren Ohmae'ye göre, artık bir işe yaramayan eski haritalar, bütünüyle bir yanılısamaya dönüşmüşlerdir (Ohmae 1996:26-36).

Ohmae, özellikle son zamanlarda Levi's marka kot giyimi, Nike spor ayakkabıları ve Hermes eşarpları gibi tüketici ürünleri piyasalarının ilerleyen küreselleşmesini; coğrafi bakımdan ne kadar uzak, kültürel bakımdan ne kadar farklı olurlarsa olsunlar, insanların küresel planda aynı bilgi akışına, aynı kültürel ikonlara, aynı reklamlara hedef olmasının getirdiği bir süreç olarak değerlendirir. Ohmae, bu durumu "zevkin Kaliforniyalılaşması" olarak adlandırır. Ona göre, bu durumu zevkin de ötesinde, dünya görüşü, kafa yapısı ve düşünce süreci gibi çok daha temel boyutlara ulaşmıştır. Bu bakış açısından ekonomik anlamda bölge-devletleri savunan Ohmae, sosyo-kültürel anlamda gittikçe homojenleşen bir görünümün olacağını ileri sürmektedir. Ona göre günümüzde küresel tüketicilerin bir çok açıdan birbirlerine, küresel yönelimi olmayan komşularına veya babalarına ya da dedelerine oranla, çok daha benzer hale gelmektedirler(Ohmae 1996:31-44).

Ohmae, teknolojik gelişmelere bağlı olarak büyük medya deneyimlerinin insanların, zevk (ve onun kültürdeki yansımaları), düşünce süreçleri ve kafa yapısının temelleri üzerinde sonuçları olduğunu belirtir. Ohmae, bu durumu şu şekilde dile getirir:

Multimedyanın etkisine açık olan toplumlarda kritik denge değişmeye başlamıştır bile; çocuklar ve gençler, duyarlılık ve dünya görüşünün derinlerdeki düzeylerinde, öteki toplumdaki aynı şekilde etkilenen yaşlılarına, kendi kültürlerindeki daha yaşlı kuşaklara oranla daha çok benzer hale gelmektedir. Her toplumun birlik ve beraberliğini sağlamak ve ayakta kalabilmek için dayanmak zorunda olduğu kuşaklar arasındaki esastaki süreklilik aşınmaya başlamaktadır (Ohmae 1996:47).

Bura da söz konusu olan aşınma büyük oranda tek yönlü bir aşınmadır. Ohmae, "sınırsız bir dünyada-süvbansiyon ve korumacılığın bir kılıf haline gelmiş olarak değerlendirerek- geleneksel ulusal çıkarı anlamlı bulmadığını dile getirmektedir(Ohmae 1996:87).

Küresel ekonominin gücünden ulus-devletin yararlanmasının mümkün olmadığını belirten Ohame'ye göre, ulus-devlet "merkezi desteğe sürekli bir bağımlılık yaratan sınırlanmış, cilalı bir aygıttır". Ohmae, günümüzün şartlarında şekillenen sınırsız dünyada başarılı olmanın en önemli faktörü olarak artan ölçüde yerel değil evrensel koşullara bağlı olmanın geldiğini savunmaktadır(Ohmae 1996:92).

Ulus-devletleri, topraklarını, kaynaklarını, işyerlerini, sektörlerini ve hatta ideolojileri korumakla suçlayan Ohmae, kendisinin önerdiği "bölge-devletler" modelinin coğrafi birimlere ilişkin ayrım çizgilerinin gerçekten bir anlam taşıdığını savunmaktadır. Bölge-devletlere örnek olarak "Kuzey İtalya, Galler, San Diego/Tijuana, Hong Kong/Güney Çin, Kaliforniya'da Silikon Vadisi/Bay Area ve Kore yarımadasının en güneyindeki Pusan ile Japonya'nın Kuyuşu adasının kuzeyindeki Fukuoka ve Kitakyuşu" şehirlerini vs. veriyor. Bu bölge devletler belirli bir ulus-devletin sınırları içerisinde olabileceği gibi, birden çok ulus-devletin sınırları içerisinde de yer alabilirler. Gelecekte ekonomik büyümenin itici gücünün ulus-devletler olmadığını iddia eden Ohmae'ye göre, ekonomik büyümenin aslan payı bu tür bölgesel olarak belirlenmiş alanlardan geçecektir. Bölge-devletlerin ekonomik birimler olduğuna işaret eden Ohmae'ye göre, odak noktaları ise kesinlikle yerel olmayan; yabancı yatırımlara kucak açan, yabancı mülkiyeti ve yabancı malları hoş karşılayan bir yapıyı temsil etmektedir. Ona göre, bölge-devletlerin yönelimleri ülke içine değil de küresel ekonomiye doğru olduğundan dolayı, alışılmış toplumsal gerilim türlerinin çoğunu etkisizleştiren uluslar arası bir toplumsal dünya görüşünün güçlenmesine de katkıda bulunmaktadır(Ohmae 1996:105-122).

Ulus-devletleri tarihsel süreç içerisinde ekonomik işleri örgütlemenin geçici bir birimi olarak gören Ohmae, artık ulus-devletlerin bu işlevini yerine

getiremediğini, bu dönemde reçetenin “bölge-devletler” olduğunu iddia etmektedir. Bölge-devletlerin de gelecekteki herhangi bir zaman diliminde yararlı olmaktan çıkacağını belirten Ohmae, hiçbir şeyin ebedi olmadığını dile getirmektedir(Ohmae 1996:179-188). Ohmae’nin bu görüşleri küreselleşme ile ilgili tartışmalarda küreselleşme taraftarı olanlarca uygun bulunurken küreselleşme karşıtlarının yoğun eleştirisine neden olmaktadır. İleri sürdüğü ve savunduğu iddialar daha çok ekonomik temelli olan Ohmae, ekonomik anlamda en yüksek faydayı her şeyin önünde görmektedir. Bu bağlamda ona göre millî kültürlerin ve ulus-devletlerin yaşanılan bu dönemde bir önemi kalmamıştır. Ancak Ohmae’nin önerdiği modelde Batı medeniyeti-Özellikle Amerikan kitle kültürü- kültürel alanda hakim kılınmaktadır.

3.3.1.2.KÜRESELLEŞMEYE ŞÜPHE İLE BAKANLAR: GELENEKSELCİLER (ŞÜPHECİLER)

Geleneksel bakış açısından küreselleşmeye yaklaşanlar bu sürece şüphe ile bakmaktadırlar. Gelenekselciler küreselleşmenin bir mit olduğunu ileri sürerken, aynı zamanda ayırtedici yeni bir olay olarak çok fazla abartıldığına dikkat çekmektedirler. Bu bağlamda onlara göre küreselleşme kuru bir gürültüden ibarettir. Onlar geçmiş ve gelecek arasındaki devamlılığa vurgu yaparak, aşırı küreselleşmecilerin ileri sürdüğü; dünyada son zamanlarda para ve ticaretin küresel akışındaki büyük artış iddiasına karşılık, daha önceki tarihsel dönem içerisinde ülkeler arasında meydana gelen ekonomik ve sosyal etkileşimlerden tam olarak farklı bir şey olmadığı görüşünü ileri sürmektedirler. Gelenekselcilere göre malların ve kültürlerin değişimi ve liberal ekonomik ilişkiler ondokuzuncu yüzyılda da mevcut olan şeylerdi. Dolayısıyla bu konuda yeni olan bir şey yok. Ulus-devletlerin ise küreselcilerin iddia ettiklerinden daha güçlü konumda olduklarını vurgulamaktadırlar(Cochrane ve Pain 2000:23). Gelenekselcilere göre, küresel ekonomi, sağladığı yararlar, kazandırdığı deneyimler ve getirdiği musibetler ne olursa olsun, önceki dönemlerde varolan ekonomiden özellikle farklı bir şey değildir. Dünya büyük ölçüde eskisi gibi dönüyor. Çoğu ülkenin

gelirlerinin ancak küçük bir miktarını dış ticaretten elde ediyorlar, ekonomik alış-verişlerin ve sosyal faaliyetlerin önemli bir kısmı, gerçekten dünya çapında olmaktan ziyade yakın bölgeler arasında gerçekleşiyor. Örneğin Avrupa Birliği ülkeleri çoğunlukla kendi aralarında ticaret yapıyorlar. Aynı durum, Asya-Pasifik ya da Kuzey Amerika bölgeleri gibi belli başlı ticaret blokları için de geçerli (Giddens 2000: 20-21).

Gelenekselciler hiçbir şeyin değişmediği noktasında herhangi bir tartışmaya girmezlerken ulusal medyanın gücünün devamlılığıyla yerel ve ulusal kültürel üretim ve tüketimin anlamlılığının devamlılığına dikkat çekmektedirler. Küreselleşme ile ilgili tartışmalarda kitle iletişim araçları üzerinde duran gelenekselcilere göre ulusal yayıncılık halen varlığını devam ettirmekte, küresel televizyon izleyicilerinin oranı çok az, reklam biçimleri ve uygulamalar ise büyük oranda ulusal yayın organizasyonlarının muhtevasının etkisindedirler. Basın organizasyonları ulusaldır, haberler her ne kadar küresel kaynaklı olsalar da bütünüyle ulusaldır ve yerel olarak üretilmektedirler. Medyayı düzenleyen ana organ olarak ise ulus-devletler halen varlığını devam ettirmektedirler(Mackay 2000:71).

Küreselleşme ile ilgili tartışmalara şüphe ile bakanlar arasında en ön sıralarda Boyer, Hirst ve Thompson gelmektedir. Şüpheler günümüzdeki iş, yatırım ve ticaret akışını 19. yüzyıldakiler ile karşılaştırarak aşırı-küreselleşmecilere karşı çıkarlar.

Küreselleşmeyi ekonomik ve siyasi açıdan sorgulayan Hirst ve Thompson, 1990'larda uluslararasılaşmış üretimin (çokuluslu şirketlerin kendi ülkeleri dışındaki üretimlerinin) dünya üretimindeki payının sadece %7 civarında olduğunu belirtirler. Ancak 1970'li yıllardan sonra devamlı bir artış içerisinde olduğu gözlenmektedir. Buna göre, 1970'de %4.5; 1977'de %5.4; 1982'de %5.7; 1988'de %6.6; 1990'da %6.8'dir. Ulusötesi şirketlerin sayısının az olduğunu ileri süren Hirst ve Thompson'a göre çokuluslu şirketlerin varlıklarının üçte ikisi ana bölge/ülkelerindedir ve hizmetlerinin üçte ikisini ana bölge/ülkelerinde satmaktadırlar(Hirst ve Thompson 1998:16).

Hirst ve Thompson, Türkçe'ye "Küreselleşme Sorgulanıyor" adı ile çevrilen kitaplarında, aşırı küreselleşmeciler tarafından ileri sürülen, millî kültürlerin, ulusal ekonomilerin ve ulusal sınırların çözüldüğü, sosyal hayatın büyük bir bölümünün küresel süreçler tarafından belirlendiği iddialarına karşılık şu görüşleri ileri sürerler:

1. Bugünün büyük ölçüde uluslararasılaşmış ekonomisi öncesiz değildir: ekonominin modern endüstriyel teknoloji üzerine kurulmasının yaygınlaştığı 1860'lardan bu yana var olan birtakım farklı uluslar arası ekonomi konjektürlerinden ya da durumlarından biridir. Mevcut uluslar arası ekonomi, bazı yönleriyle, 1870-1914 yılları arasında hüküm süren rejimden daha az açıktır ve daha az bütünleşmiştir.
2. Gerçek uluötesi şirketlere görece az rastlanır. Çoğu şirket ulusal temellidir, asıl ulusal üretim ve satış bölgelerinin gücüne göre çokuluslu ticaret yapılmaktadır. Gerçek ululararası şirketlerin büyümesi konusunda önemli bir değişim görülüyor.
3. Sermaye hareketliliği, gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere doğru yoğun bir yatırım ve istihdam akışına sebep olmuyor. Hatta doğrudan yabancı yatırım, büyük ölçüde gelişmiş endüstriyel ekonomiler arasında yoğunlaşmış durumdadır; Üçüncü dünya, yeni endüstrileşmiş birkaç ülke dışında, yatırım ve ticarete marjinal kalıyor.
4. Dünya ekonomisi küresel olmaktan çok uzaktır. Ticaret, yatırım ve finansal hareketler daha çok Avrupa, Japonya ve Kuzey Amerika üçgeninde yoğunlaşmış durumda ve bu egemenlik süreceğe benziyor.
5. Büyük ekonomik güçlerin (G3) finansal piyasaları ve diğer ekonomik yönelimler üzerinde güçlü bir etkisi varsa da küresel piyasalar hiç de kontrol edilemez ve düzenlenemez değillerdir(Hirst ve Thompson 1998:27-28).

Hirst ve Thompson (1998:34), çokuluslu şirketlerin asli özelliğinin, “açık bir ulusal tabanı korumaları, anavatanlarının ulusal düzenlemelerine tabi olmaları ve genellikle anavatanları tarafından etkin bir biçimde korunmaları”nın olduğunu ileri sürerler. “1990’ların başlarında, 170.000 bağlı organizasyonu kontrol eden tahmini 37.000 çokuluslu şirket vardı. Bunların 24.000’i (yaklaşık %70’i) on dört kalkınmış OECD ülkesindedir. Çokuluslu şirket merkezlerinin %90’ı da gelişmiş ülkelerdedir” (Hirst ve Thompson 1998:80).

Küreselleşen uluslar arası ekonomi düşüncesinin sonuçlarından birisinin, çokuluslu şirketlerin, dünya ekonomisinin baş oyuncularını olarak “ulusötesi şirketler”e dönüşmesidir. Bu bağlamda ulusötesi şirket, “uluslararasılaşmış bir yönetimi olan, dünya da en güvenli ya da en yüksek kazancın olduğu yerlere yerleşmeyi veya taşınmayı en azından potansiyel olarak uman, özel bir ulusal kimliği olmayan, gerçekten serbest olan sermayedir” (Hirst ve Thompson 1998:37).

Çokuluslu şirketlerin aksine ulusötesi şirketlerin belirli ulus-devletlerin politikaları ile kontrol edilemeyeceğini hatta kısıtlanamayacağını savunan Hirst ve Thompson’a (1998:37) göre, “ulusötesi şirketler gerçekten küreselleşmiş bir ekonominin temel göstergesidir.”. onlara göre, uluslar arası şirketler hala çokuluslu şirket niteliği taşırlar, burada tanımlandığı biçimiyle ulusötesi şirket niteliği değil (Hirst ve Thompson 1998:124). Gerçek ulusötesi şirkete ise çok az rastlanır(Hirst ve Thompson 1998:234). Küreselleşmeye geleneksel açıdan bakanlar küresel düzeyde en önemli aktörün ulus-devletler olduğunu ileri sürerlerken tamamen küreselleşmiş bir ekonomi tezine karşı çıkarlar. Onlara göre ulus-devletlere bağlı olarak millî kültürlerde varlıklarını muhafaza etmektedirler.

3.3.1.3.KÜRESELLEŞMEYE DÖNÜŞÜMCÜ BİR SÜREÇ OLARAK YAKLAŞAN KURAMSAL BAKIŞ :DÖNÜŞÜMCÜLER

Dönüşümcüler, küreselleşme taraftarları ile gelenekselciler arasındaki tartışmalardan sıyrılarak, bu bakış açılarının kutuplaşmasını kabul etmemektedirler. Dönüşümcüler küreselleşmenin küreselciler tarafından fazla abartıldığı noktasında gelenekselciler ile aynı fikiri paylaşmaktadırlar. Onlar ulus-devletlerin ekonomik, askeri ve siyasi güç açısından hala güçlü bir konumda olduğunu ileri sürmektedirler. Bu noktada küreselcilerden ayrılan dönüşümcüler, gelenekselcilerin kabul etmediği küreselleşme fikiri ve onun etkileri noktasında da onlardan ayrılmaktadırlar. Dönüşümcüler çağdaş küresel etkileşimlerin sonuçlarının karmaşık, çeşitli ve tahmin edilemez olduğunu, ayrıca, beklenmedik ve istenmeyen sonuçları da beraberinde getirebileceğini ileri sürmektedirler.

Dönüşümcüler küreselleşmenin aldığı kesin biçimlerin kaçınılmaz olmadığını belirterek bunların yeniden tersine çevrilebileceğini ileri sürmektedirler. Çözümün ise küresel yönetim sistemi ve demokratik sorumluluk temelinde yeni ve ilerici yapılara dayandığını ifade etmektedirler. Onlara göre bu sistemde küresel kurumlar demokratikleştirilecek ve güçlenecek, bununla birlikte ulus-devletler ülke toprakları, meşrutiye ve siyaset çerçevesinde anahtar rol olmayı muhafaza etmekte ve edeceklerdir. Dönüşümcüler, küreselleşen eğilimlerce temsil edilen yapısal bağlantı ve neyin mümkün olacağına ilişkin yerel ve ulusal girişimler arasındaki karşılıklı etkileşimin önemini vurgulamaktadırlar(Cochrane ve Pain 2000:24-25). Dönüşümcüler önemli değişimlerin küresel kültür akışlarında meydana geldiğini ve bunların sonuçlarının küreselcilerin ya da gelenekselcilerin ileri sürdüklerinden çok daha karmaşık ve daha az tek yönlü olduğunu ileri sürmektedirler. Dönüşümcülere göre uluslar arası televizyon akışları hakimiyeti göstermez. Akışlar küresel olduğu kadar bölgeseldir de. Yeni teknolojiler ise kültürel küreselleşmenin anahtar unsurlarıdır(Mackay 2000:78-80).

Dönüşümcüler, küresel ekonominin tarihsel örneklerinin istatistiki sonuçlarının, askeri, teknolojik, ekolojik, göç ve siyasi kültürel akışların ve etkileşimlerin ikna edici bir şekilde küreselleşmenin çağdaş süreçlerinin etkisiyle genişlediğini ve derinleştiğini ileri sürmektedirler. Onlar hemen hemen her durumda gelenekselcilerin aksine tarihsel kanıtların ışığında küresel ekonomik faaliyetlerin, ticaret oranlarının, diplomatik ilişkilerin ve karşılıklı değişim akışlarının gelişip büyüdüğünü ileri sürmektedirler(McGrew 1998:14).

Dönüşümcüler çağdaş küreselleşmenin ulusal hükümetlerin otoritelerini, fonksiyonlarını ve gücünü yeniden inşa ettiğini, oluşturduğunu belirtirler(McGrew 1998:15). Onlar, küreselleşmenin ulusal hükümetlerin otoritesini ve gücünü dönüştürdüğünü veya yeniden tanımladığını ileri sürmekle, ulus-devletlerin egemenliğinin sona ereceğini iddia eden “aşırı-küreselleşmeciler” ile bu noktada henüz bir şeyin değişmediğini ileri süren “gelenekselciler(şüpheliler)”le farklılaşmaktadırlar. McGrew, günümüzde egemenliğin, devlet gücü ve toprağa bağlılığın modern ulus-devletin ilerlediği dönemden daha karmaşık ilişkiler içerisinde olduğunun altını çizer(McGrew 1998:17). Held ise, artık egemenliğin ulusal, bölgesel ve uluslar arası bir bağlamda bölündüğünü ve bu çoğulculuğun mahiyeti ile sınırlandırıldığını ileri sürmektedir(Held 1991:222).

Temelde “dönüşümcüler” ileri sürdükleri küreselleşme fikrinin sadece yeni “egemenlik rejimi” ile değil küresel alandaki toprağa bağlı olmayan güçlü yeni ekonomik biçimlerin ve siyasi organizasyonlarında ortaya çıkışıyla, örneğin çokuluslu şirketler, ulusaşırı sosyal hareketler ve uluslar arası düzenleyici kurumlar v.b. ilgili olduğunu savunmaktadırlar(McGrew 1998:17). Goldblatt, Held, McGrew ve Perraton(1998), küreselleşmeyi, ulus-devletler arasında ve ulusal toprak sınırları boyunca basit akışlar ve iletişimden daha fazla şeyi kapsayan tarihsel bir süreç olarak görmektedirler. Dönüşümcülere göre, küreselleşme, “gücün kullanımı ve etkisi, kıtaaşır ya da bölgelerarası ilişki biçimlerine doğru sosyo-ekonomik ve siyasi hareketin organizasyon

sahasındaki yapısal değişim” olarak tanımlanabilir. Bu açıdan bakıldığında küreselleşme ister istemez, sosyal gücün kıtalararası ve ulusaşırı alanlarda kullanımı ve organizasyonunu içermektedir(McGrew 1998:21).

Sonuç olarak küreselleşmeye dönüşümcü bakış açısından yaklaşan McGrew, küreselleşmenin hem küresel parçalanmayı hem de küresel bütünleşmeye neden olan diyalektik bir süreç olduğunu ileri sürmektedir. Bu anlamda küreselleşme kendiliğinden hem aynı yerel içerisinde hemde kürenin farklı kısımları arasında sosyal dayanışmaları bir taraftan aşındırmakta diğer taraftan kuvvetlendirmektedir(McGrew 1998:21-22).

Dönüşümcüler arasında Giddens; Castells, Held ve Rosenau sayılabilir. Dönüşümcülere göre küreselleşmenin çağdaş süreçleri tarihseldir. Bu çağdaş süreçler küresel siyasi ekonomide yeni dahili ve harici modellerini üretmişlerdir(McGrew 1998:14). Küreselleşme ye dönüşümcü açıdan yaklaşanlardan Giddens'ın küreselleşme ile ilgili görüşleri ise aşağıdaki gibi şekillenmektedir.

Giddens'a göre modernliğin temel sonuçlarından birisi küreselleşmedir. Ona göre bu, Batı kurumlarının dünya üzerindeki diğer kültürleri ezip geçerek yayılmasından da öte bir şeydir. Eşgüdümleyen, aynı zamanda, parçalara da ayıran bir eşitsiz gelişim süreci olarak gördüğü küreselleşmenin, dünya üzerinde, içinde artık “başkalarının” olmadığı yeni karşılıklı bağımlılık biçimlerini ortaya çıkardığını ileri sürer. Söz konusu biçimler, “uzak erimli küresel güvenlik olanaklarını geliştirirlerken aynı anda da yeni risk ve tehlike biçimlerini de yaratırlar”. Giddens, ne modernliğin radikalleşmesinin ne de toplumsal yaşamın küreselleşmesinin hiçbir şekilde tamamlanmamış süreçler olduğuna dikkat çeker. Modernliğin, yalnızca küresel etkisi açısından değil, dinamik karakterlerin de temel önemde olan düşünümsel bilgi açısından da evrenselleştirici olduğunu ileri sürer(Giddens 1998:170).Giddens'a göre;

Modernlik yapısal olarak küreselleştiricidir ve bu olgunun sarsıcı sonuçları modernliğin düşünümsel karakterinin döngüselliliğiyle

birleşerek risk ve tehlikenin yeni bir yapıya büründüğü bir olaylar evreni oluşturur. Modernliğin küreselleştirici eğilimleri eş zamanlı olarak hem yaygın hem de yoğun niteliktedir; hem yerel hem de küresel kutuplarda karmaşık değişim diyalektiğinin parçası olarak bireyleri geniş ölçekli sistemlerle bağlantılı duruma getirirler(Giddens 1998:172).

Giddens, kapitalist dünya ekonomisini, modernlik kurumlarının dörtlü sınıflamasını izleyerek, küreselleşmenin dört boyutundan biri olarak ele almaktadır. Küreselleşmenin ikinci boyutu; ulus-devlet sistemi, üçüncü boyut; askeri dünya düzeni, dördüncü boyutu; uluslar arası iş bölümüdür. Ona göre bu boyutlar çeşitli yollarla birbiriyle bağlantılı olsalar da, hiç biri bir diğeri kullanılarak kapsamlı bir biçimde açıklanamaz(Giddens 1998:71-74). Ona göre ticari kuruluşlar, özellikle de ulusaşırı şirketler, ellerinde çok büyük ekonomik güç bulundurabilirler ve kendi ülkelerinde ki ya da herhangi başka bir ülkedeki siyasaları etkileme gücüne sahiptirler. Bu bağlam da ulus-devletler, küresel siyasal düzendeki başlıca “aktörler” ise, şirketlerde dünya ekonomisi içindeki esas faillerdir. Şirketler ticari ilişkilerinde kâr için üretime dayanırlar. Dolayısıyla şirketlerin etkilerinin yaygınlaşıp genişlemesi bunun yanında meta pazarlarının, para pazarlarını da kapsayacak biçimde genişlemesini getirmektedir. Buna karşılık, kapitalist dünya ekonomisi, başlangıcında bile, asla yalnızca mal ve hizmetlerin ticareti için bir pazar olmamıştır. Ona göre işçileri üretim araçlarının kontrolünden ayıran sınıf ilişkileri içinde işgücünün metalaştırılmasıyla ilgiliydi ve bu günde ilgilidir. Bu süreç, kuşkusuz, küresel eşitsizliklerle ilgili içerimlerle yüklüdür(Giddens 1998:72-73).Giddens’a göre ulus-devlet sistemi, bir bütün olarak modernliğin düşünümsellik karakterine uzun süre katkı sağlamıştır. Bizzat egemenliğin varlığı düşünümsel olarak denetlenen bir şey olarak anlaşılmalıdır(Giddens 1998:73).

Küreselleşmenin üçüncü boyutu olan askeri dünya düzeni; savaşın endüstrileşmesini, silah ve askeri örgütlenme tekniklerinin dünyanın bazı

bölümlerinden diğerlerine akışını ve devletlerin birbirleriyle kurdukları ittifaklar arasındaki bağlantıları içerir(Giddens 1998:74). Askeri ittifaklar, bazı durumlar haricinde, bir devletin kendi toprakları içinde şiddet araçları üzerinde kurduğu tekelden vermesini gerektirmez. Giddens'a göre ekonomik açıdan zayıf olan bir çok üçüncü dünya ülkesi askeri açıdan güçlü bir konumdadır. Dolayısıyla silah açısından "Üçüncü Dünya" değil sadece "Birinci Dünya" söz konusudur. Yani çoğu ülke askeri açıdan teknolojik olarak ileri düzeydedir ve ordularını tamamen modernize etmişlerdir. Askeri gücün küreselleşmesi, kuşkusuz, silahlara ve değişik ülkelerin askeri güçleri arasındaki ittifaklarla kısıtlı kalmayıp, savaşın kendisiyle de ilişkilidir. Birinci ve ikinci Dünya Savaşlarının her ikisi de yerel çatışmaları küresel boyutta konular durumuna getiren sürecin tanıklarıdır(Giddens 1998:74-75).

Giddens'a göre küreselleşmenin dördüncü boyutu endüstriyel gelişmeyle ilgilidir. Bunun en belirgin görüntüsü, küresel işbölümünün dünyanın az çok endüstrileşmiş alanları arasındaki farklılaşmaları da içerecek biçimde genişlemesidir. Bu bağlamda, modern endüstri, "yalnızca yapılan iş düzeyindeki değil; endüstri türü, gerekli beceriler ve hammadde üretimi yönlerinden de bölgesel uzmanlaşma düzeyindeki işbölümlerine dayanır". Ona göre, endüstriyalizmin küreselleştirici içerimlerinin ana özelliklerinden biri de makine teknolojilerinin dünya çapındaki yayılışıdır. Endüstriyel gelişimin etkisi sadece üretim alanlarıyla sınırlı değildir, insanların maddi çevreleriyle etkileşimlerinin genel karakterini olduğu kadar günlük yaşamın bir çok yönünü de etkilemektedir(Giddens 1998:76). Endüstriyel gelişme olumsuz ve korkutucu anlamda bir "tek dünya" da yaratmış bulunmaktadır. Ancak ona göre endüstriyalizm, "tek dünya" içinde yaşama bilincinin özünüde kesinlikle belirlemiştir. Çünkü, endüstriyel gelişmenin en önemli etkilerinden biriside iletişim teknolojilerinin biçim değiştirmesi olmuştur. Giddens'a göre bu yorum, şimdiye kadar sözü edilen çeşitli kurumsal boyutlardan her birinin arkasında yatan ve kültürel küreselleşme olarak anılabilecek daha ileri ve oldukça temel bir yönüne işaret eder. Giddens, mekanize iletişim teknolojilerinin, mekanik baskı tekniklerinin Avrupa'da ilk kez kullanılmaya başlamasından bu yana

görülmeyen bir biçimde, küreselleşmenin bütün yönlerini dramatik bir biçimde etkilediğini, bunlarında, modernliğin düşünömselliğinin ve modern olanı gelenekselden koparmış bulunan süreksizliklerin temel ögesini oluşturduklarını ileri sürer(Giddens 1998:77).

Giddens, küreselleşmenin dünya çapında meydana gelen olduğı kadar gündelik yaşamı da etkilediğini vurgulamaktadır. Giddens , küreselleşmenin dünyanın çoğı bölgesindeki kültürleri ve geleneksel yaşam tarzlarını etkileyen gerilim ve sıkıntılara yeni boyutlar eklediğini örneğın, geleneksel ailenin tehdit altında olduğunu, değışmekte olduğunu ve çok daha ciddi değışmeler geçireceğini, dinle bağlantılı olan türde başka geleneklerin de köklü değışimler yaşanmakta olduğunu, nitekim fundemantalizmin asıl kaynağının dünyadaki geleneklerin çatırdayarak çökmesinden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Ona göre küreselciler bu kültürel karmaşayı memnurlukla karşılayıp benimsiyorlar, ancak gelenekselciler bu eğilimi rahatsız edici ve tehlikeli buluyorlar ve her alanda –din, etnik kimlik, ya da milliyetçilik gibi- yepyeni ve saflaşmış geleneğe (genellikle de şiddete) sığınmaktadırlar(Giddens 2000:16). Giddens, yaptığımız şeylerin hemen her yönünü etkileyen bir dönüşömler çağında yaşanıldığını, ister daha iyi ister daha kötü yönde olsun, hiç kimsenin tam olarak anlamadığı, ama etkisini herkes üzerinde hissettiren bir küresel düzene doğru sürüklenildiğini ileri sürmektedir(Giddens 2000:19).

Giddens'a göre, küreselleşme konusunda son birkaç yılda alevlenen farklı düşünörlər birbirlerine tam zıt görüşler benimsemişlerdir. Giddens, bunlardan olayı baştan sona tartışmalı bulanlara "şüpheciler" diğerlerini ise "radikaller" olarak adlandırıyor(Giddens 2000:20). Giddens göre "şüpheci"ler daha çok siyasal solda, özellikle eski solda toplanıyorlar. Bu görüştekilere göre hükömetler ekonomik yaşamı hala denetimleri altında tutabiliyorlar ve refah devleti varlığını sürdürüyor. Onlara göre, Küreselleşeme fikri, refah sistemlerini ortadan kaldırmak ve devlet harcamalarında kısıntı yapmak isteyen serbest piyasacıların ortaya attığı ideoloji. Gördüklerimiz ise

yüz yıl önceki dünyanın bir tekrarından ibaret. Para ticareti dahil olmak üzere yoğun ticaretin yapıldığı, açık bir küresel ekonomi on dokuzuncu yüzyılın sonunda da vardı. Radikaller ise olaya çok farklı bir açıdan yaklaşıyorlar. Onlar küreselleşmenin tamamen gerçek olduğunu iddia etmekle yetinmiyor, sonuçlarının istisnasız her yerde hissedilebileceğini de söylüyorlar (Giddens2000:21). Giddens dünya ticaretinin bu günkü düzeyinin eskisinden çok daha fazla ve çok daha kapsamlı mallarla hizmetler içerdiğini, ancak en büyük farklılığın, finans ve sermayenin akış düzeyinde görüldüğünü, eski dönemlerde, elektronik paraya göre ayarlanmış olan bugünkü dünya ekonomisiyle paralel sayılabilecek hiçbir örneğin olmadığını öne sürerek bu tartışmalarda "Radikaller"in daha haklı oldukları görüşünde olduğunu belirtmektedir(Giddens 2000:22).

Giddens, şüphecilerin de radikallerin de küreselleşmenin ne olduğunu ya da kendi açısından ne tür sonuçlara gebe olduğunu doğru anladıklarına inanmadığını, iki grubunda olaya hemen hemen yanlıca ekonomik açıdan baktıklarını, ancak küreselleşmenin ekonomik olduğu kadar siyasal, teknolojik ve kültürel boyutlu bir olgu olduğunu ileri sürmektedir(Giddens 2000:23).

Küreselleşmenin salt dünya finans düzeni gibi büyük sistemlerle ilgili bir şey olarak görünmesinin yanlış olduğunu belirten Giddens'a göre küreselleşme sadece "orada", bireyden uzak yerlerde olan şeylerle ilgili değildir. Küreselleşme aynı zamanda "burada" fenomeni olup, yaşamlarımızın mahrem ve kişisel yönlerini de etkiler. Örneğin geleneksel aile sistemleri dünyanın bir çok bölgelerinde ve özellikle kadınların daha fazla eşitlik talep etmesiyle ya köklü dönüşüm geçiriyor ya da zorlanıyor(Giddens 2000:24).

Küreselleşmeyi; "karmaşık süreçlerin bir araya geldiği bir olgular kümesi, üstelik çelişkili ya da birbirine zıt etkenlerin devreye girdiği bir süreç" olarak gören Giddens'a göre küreselleşme, "çoğu insanın gözünde basitçe gücün ya da etkinin yerel toplulukların "elinden alınıp" küresel arenaya aktarılmasından

ibarettir”(Giddens 2000:25). Giddens, küreselleşmenin sonuçlarından birisinin bu olduğunu, ancak küreselleşmenin yalnızca yukarıya doğru bir süreç değil, aynı zamanda yerel özellik doğrultusunda yeni baskılar yaratarak aşağıya doğru inen bir olguda olduğu görüşündedir. Giddens, Amerikalı sosyolog Daniel Bell’in ulusun artık büyük problemleri çözemeyecek kadar küçük kaldığı, ama küçük problemleri çözemeyecek kadar da büyük olduğu bir birim haline geldiğine dikkat çektiği zaman bu durumu çok iyi anlattığı fikrindedir(Giddens 2000:25).

Giddens, değişikliklerin itici gücünün, teknolojiyle ve kültürel yayımla, ayrıca hükümetlerin ulusal ekonomilerini liberalleştirme ve mevcut bozma kararlarıyla şekillendiği görüşündedir(Giddens 2000:25-26). Küreselleşmenin tarafsız bir şekilde gelişmediğini ve sonuçları bakımından da tamamen hayırlı bir olay olmadığına dikkat çeken Giddens, Avrupa’nın ve Kuzey Amerika’nın dışında yaşayan bir çok insanın gözünde, rahatsız edici derecede Batılılaştırma (belki, şimdi tek süper güç, küresel düzende ekonomik, kültürel askeri konumuyla sağladığı hakimiyetten dolayı ABD olduğu için, Amerikanlaştırma da diyebiliriz) taşıyan küreselleşmenin en göze çarpan kültürel ifadelerinden bazılarının,örneğin; Coca-cola, McDonald’s ve CNN gibi, tamamen Amerikan olduğunu belirtmektedir(Giddens 2000:26-27). Bu çerçevede, Giddens küreselleşmenin kısmen Batılılaştırma olduğu görüşünü savunmaktadır(Giddens 2000:28).

Giddens bu gün küreselleşmenin etkisi ile iki temel değişikliğin meydana geldiğini ileri sürmektedir. Batı ülkelerinde şimdi yalnızca kamusal kurumlar değil, gündelik yaşam da geleneğin kısılcısından kurtulmaktadır. Daha geleneksel kalan dünyanın diğer toplumları geleneklerinden uzaklaşma süreçlerine girmişlerdir. Giddens değinmiş olduğu yeni ortaya çıkan küresel kozmopolit toplumun özünde yatan değişimin bu olduğu fikrindedir(Giddens 2000: 56).

Giddens’a göre küreselleşme tartışmaları birbirinden farklı iki literatür kümesi içerisinde belirme eğilimi gösterir. Bunlardan biri, uluslar arası ilişkiler

çıkmasında önemli gördüğü araçlardan birisini oluşturan internette Amerikada ortaya çıkmış ve günümüzde kullanıcılarının büyük bir kısmını Amerikalılar oluşturmaktadır.

Kitle iletişiminin küreselleşmesinin kültürel benzeşmeye değil de kültürel parçalanmaya yol açtığını ileri süren Pells, buna örnek olarak İngilizceyi vermektedir. Ona göre İngilizce yaygın bir kullanıma sahip olmasına rağmen, bütün insanlar tarafından aynı düzeyde anlaşılıp konuşulan evrensel bir dil değildir. Pells, bunun nedenini, ana dili İngilizce olmayan milyonlarca insanın sürekli olarak kendi sözcüklerini de ekleyerek, İngiliz ve Amerikan kültürünü yansıtmayan yerel gereksinimler doğrultusunda geliştirilmiş bir karma dil oluşturulması olarak görmektedir(Pells 2001:32). Pells'in İngiltere ve Amerika dışında oluşan İngilizcenin bu kültürleri yansıtmadığını ileri sürerken dikkat etmediği husus oluşan bu dilin konuşulduğu yerlerde anadilleri tehdit ederek onların yerini almaya başlamasıdır. Bu anlamda kültürün en önemli unsurlarından birisi olan dil, İngilizcenin dışındaki diller, iletişimin küreselleşmesi ile birlikte kendi kültürlerini yansıtamaz bir hale gelmektedir. Bu noktada, küresel kültürü üretenin Batı medeniyeti olduğunu ileri süren Spybey'e göre Batılı ülkeler küresel kültürü kontrol etmeye devam etmemektedirler. Çünkü ona göre Batı medeniyeti dışındaki ülkeler Batıdan aldıklarını kendi kültürleri ile yoğunlaştırmakta ve yeniden üretmektedirler(Spybey 1996:7). Buradan hareketle kültürel akışların Batı'dan diğer ülkelere doğru daha fazla olduğu, bu çerçevede de Batı medeniyetinin kültürel unsurlarının ürettiği küresel kültürel değerlerle değişime ve dönüşüme uğrayan, bazı noktalarda bu kültüre benzeyen Batı dışında küresel kültürel akışlara tek yönlü maruz kalan ülkeler olduğu söylenebilir.

Küreselleşmenin kültür üzerindeki etkileri ile uğraşırken, tekelleşmiş bir küresel kültüre doğrumu gidildiği, yoksa tersine küreselleşmenin özel kültürlerin gücünü artırıp yenilerinin ortaya çıkmasına mı yol açacağı konusunda önemli bir soru ortaya çıkmaktadır. Guiberanu, küreselleşme kültüre uygulandığında olguları sınırladığı gibi, onlara olanak da sağladığını

Türkiye'nin bu gün geldiği nokta da küreselleşmenin, küresel güçlerin ve küresel sermayenin bir tercihidir(Büyükuslu 2000:125). Büyükuslu'ya göre, Türkiye, küreselleşme sürecinde olduğu gibi, AB'ye üyelik noktasındada bu değişimde belirleyici rol oynayamamıştır. Büyükuslu, yeni oluşumlarda, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere diğer gelişmiş ülkelerin Türkiye'ye yeni bir vizyon ve misyon yüklediğini ileri sürmektedir(Büyükuslu 2000:126).

Bütün bu tartışmalar doğrultusunda son olarak Giddens, Avrupa Birliği'nin özel olarak demokratik olmadığı görüşündedir. Giddens Avrupa Birliği ile ilgili şu söze "katılmak için kendisi başvursaydı alınmazdı" atfen , Avrupa Birliğinin, üyelerinden talep ettiği demokratik ölçülere kendisinin uygun olmadığı görüşündedir(Giddens 2000:94).

4.3. KÜRESELLEŞME, BÖLGESEL BÜTÜNLEŞME ve YERELLEŞME EKSENİNDE TÜRKİYE ve TÜRK KÜLTÜRÜ

Günümüzde dünyanın herhangi bir alanında siyasi, ekonomik, teknolojik veya ekolojik anlamda meydana gelen olumlu veya olumsuz değişiklikler küresel düzeyde yankı bulmaktadır. Bütün diğer ülkelerde olduğu gibi bu etkilerden Türkiye'de kendi payına düşeni almaktadır. Tarihsel süreç içerisinde modernleşme, postmodernleşme ve küreselleşme süreçlerine bağlı olarak meydana gelen değişiklikler Türkiye'yi de etkilemekte, Türk toplumsal yapısının bu süreçlere ayak uydurması için gerek içeriden gerekse dışarıdan baskılar yapılmaktadır. Özönder, bu baskılar altında Türkiye'nin durumunu şu şekilde dile getirir:

Sosyal değişme olarak adlandırdığımız olgu, teknolojik değişmelere ve gelişmelere bağlı olarak tarihi süreç içerisindeki en hızlı dönemini yaşamaktadır. İç ve dış olaylar açısından Türkiye'de son zamanlarda daha önceki yıllara ve dönemlere oranla hızlı bir değişim süreci içerisinde (Özönder 2000b:1).

Modernleşme süreci ile birlikte hızlı bir değişim sürecine giren Türkiye henüz bu sürecin sancılarını atlatmadan küreselleşme, bölgesel bütünleşme ve yerelleşme süreçleri ile karşı karşıya kalmıştır. Bu çerçevede küreselleşmenin Türkiye'ye yönelik etkilerini Öke, şu şekilde açıklar:

İletişim Devrimi'nin, iktisadi küreselleşmenin, güvenlik kaygılarının toprakları üzerinde yankı bulduğu bir ülke, Türkiye. Ayrıca küreselleşme olgusu sınırlar içerisindeki hayatı da etkiliyor. Çevre sorunlarından, etnik/ dini kimlik krizlerine, göçlerden McDonaldslaşmaya, mimariden televizyon programlarına, post-modern teşhirlerden gelir dağılımındaki adaletsizliğe kadar küresel trendler ulusal ölçekte kendi oluşumlarını yaratmakta. Kısacası, Türkiye küreselleşmeden soyutlanmış, yalıtılmış değil, ana mecrasında...(Öke 2001:105).

Öke ile benzer görüşte olan Halil İnalçık (2002: 122-123)da Türkiye'nin altına imzasını koyduğu bir çok uluslar arası anlaşmalarla ve pazar ekonomisini benimsemekle kendisini küreselleşmenin tam ortasında bulunduğunu ifade etmektedir. İnalçık, bütünleşme, iç küreselleşme, sürecinde Türkiye'nin siyasi istikrarsızlığın yanında ekonomik sorunlarla da karşı karşıya olduğunu belirtir.

Toplumların sosyal yapısını meydana getiren sosyal kurumlar, tarih içinde oluşarak ve birbirleriyle etkileşimde bulunarak bütünü meydana getirirler. Bütünü oluşturan sosyal kurumlardan herhangi birinin işlevini yerine getirmemesi veya yeterince istenileni yapamaması durumlarda, örneğin eğitim, sağlık, hukuk, ekonomi, din, siyaset kurumu v.b. gibi, söz konusu sosyal yapı içerisinde uyumsuzluklar kendini gösterir. Bu uyumsuzlukların boyutu o toplumsal kurumun işlevini ne kadar yerine getirdiğine göre değişiklik gösterir. Sosyal yapıyı meydana getiren kurumlardan biri veya bir kaç dönemin özelliklerine göre o sosyal yapı içerisinde ön plana çıkabilmektedir. Bu çerçevede Özönder (2000c:3), günümüzde "sosyal yapıların iç ve dış dinamiklerin etkisi ile aldığı şekli, sosyal ve kültürel

kurumların etkileşme yumağının değişme yönünü ve gücünü belirleyen en önemli kurum olarak siyaset kurumu”nun ön plana çıktığını ifade eder. Bu anlamda, Türkiye’de gerek küreselleşme sürecinde gerekse bölgesel bütünleşme anlamında Avrupa Birliği ile yürütülen görüşmelerde siyaset kurumu ile ekonomi kurumunun ön plana çıktığı görülmektedir. Türkiye’nin bölgeselleşme sürecinde Avrupa Birliği ile ilişkilerinde, kamuoyunda “Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB)” olarak bilinen ve Avrupa Birliğine Katılım Kriterleri olarak Türkiye’nin önüne sürülen siyasi ve ekonomik şartların Özönder (2000c:4-8) “iç dayanışma açısından yumuşatılmış bir durumda olan Türkiye’nin dışarıdan da sıkıştırılması, bir çok konuda sosyo-kültürel yapısının, bütünlüğünün, dışarıdan yapılan baskılarla bozulması meselesini” gündeme getirdiğini belirtir. Özönder, Avrupa Birliğine giriş sürecinde Türkiye ile yapılan görüşmelerde Türkiye’nin yerine getirmesi için önüne sürülen kriterlerin “Türkiye Cumhuriyeti’nin üniter yapısını ortadan kaldırmadan AB ile müzakerelere dahi başlanamayacağının bir ifadesi olduğunu” belirtir (Özönder 2000c:6).

Günümüzde küreselleşme sürecine paralel olarak bir küresel kültürün meydana geldiği yönünde görüşler de ileri sürülmektedir. Bu iddialara göre, çalışmanın bir çok yerinde bahsedildiği üzere, teknolojik alanda yaşanan gelişmelere bağlı olarak iletişim ve ulaşım alanında yaşanan ilerlemeler toplumlar arasındaki etkileşimleri ve ilişkileri yoğunlaştırmıştır. Yoğunlaşan bu ilişkiler doğrultusunda karşılıklı kültürel akışlar sonucunda ortak bir küresel kültür oluşmaktadır. Bu iddialara karşılık küreselleşme sürecinde kültürel akışların karşılıklı olmaktan çok tek yönlü olduğu görülmektedir. Genelde bu kültürel akışlar ABD ve gelişmiş Batı ülkelerinden diğer gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelere doğru olduğu söylenebilir. Bu çerçevede Batı dışındaki millî kültürler Batı kültürünün etkisi altına girmektedir. Bu bağlamda Türk kültüründe dünyada yaşanan bu gelişmelerden etkilenmektedir. Günümüzde Türkiye’de yeme içme alışkanlıklarından giyime, eğlenme şekillerine kadar bir çok alanda Batının kültürel simgelerini görmek mümkündür. Küreselleşme ve bölgesel bütünleşme sürecinde Türk kültürünü

derinden etkileyen konuların başında ise dil meselesi gelmektedir. Günümüzde hemen her alanda: işyerlerine, her çeşit markalara, televizyon, dergi ve gazetelere, hemen her alanda kullanılan malzemelere başta İngilizce olmak üzere yabancı isimler konulmakta, yabancı dilde eğitim ve öğretim yaygınlaşmakta, konuşma ve yazma dilinde yabancı kelimeler sıkça kullanılmaktadır. Kültürü meydana getiren en önemli unsurlardan birisi olan “dil”, diğer unsurlarla birlikte, kültürün en dinamik yanını teşkil eder(Özönder 1984:139). Özönder, sosyolojik açıdan standart ve kalıcı Türkçe’nin önemini şu şekilde ifade eder; “a. Cemiyeti meydana getiren fertler arasında haberleşme ve dolayısıyla etkileşme ve bütünleşmenin ilk aracı olarak, b. Nesiller arası kültürün aktarılmasında köprü olarak, c. Türküye Türk kültürü ile devlet sınırları dışındaki Türk kültür merkezleri arasında mevcut olan bağı sağlamak bakımlarından önemli bir fonksiyonlar demetidir.”(Özönder 1984:140). Türk kültürünün en önemli unsuru olan Türk dili, Türk milletinin dünya görüşünü yansıtmaktadır. Her dil konuşulduğu milletin dünya görüşünü yansıtır. Kılıç’ın(1999:22) da ifade ettiği gibi “her dil konuşanlarına ortak bir düşünme, dünyayı ortak bir biçimde algılama özelliği verir. Buna dil-içi dünya görüşü denilmektedir.”.

19.yy dan itibaren dünyada her alanda yoğunlaşmaya başlayan karşılıklı alış-veriş ve iletişimin artmasına yönelik olarak, başlangıçtan beri var olan devletler arası ilişkilerin idare edilmesi için gerekli görülen dillerin öğrenilmesi için bulunan kişilerin dışında, uluslar arası gelişmelerin, teknolojik ilerlemelerin takip edilmesi, gerek ticari gerekse turizm amaçlı anadilden başka dillerinde öğrenilmesi devletlerin gündeminde daha sıkça yer almaya başlamıştır. Söz konusu durum eski SSCB, Çin ve ulus-devletler içerisinde bulunan azınlıklar ve etnik gruplar için, içinde bulundukları devlet içerisinde bir yerlere gelebilmek ve işlerini idare edebilmek açısından zorunluluk olarak kendisini göstermekteydi ve halen göstermektedir. Bu durum Trudgill’in, ifade ettiği gibi “iki dilli veya iki lehçeli konuşurların aynı konuşma içinde bir dil veya lehçe ile diğeri arasında gidip gelmesi” olarak tanımlanan kod/dil kaydırımının her türü ile özellikle tahsilli elitlerde gözlenen kod karıştırımına neden

olmaktadır(Barutçu Özönder 1999:37). Türkiye ve Türk dilide bu süreç içerisinde yerini almıştır. Barutçu Özönder, bu durumun Sovyet sonrası Türk toplumlarının, Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki Türklerin ve başka devletlerin sınırları içerisinde azınlık olarak yaşayan Türk kökenlilerin başvurdukları bir dil davranışı olarak karşımıza çıktığını belirtir. Barutçu Özönder, çok dilli durumların yaygın dil davranışı olan kod/dil kaydırımının hâkim olan dile doğru olduğunu ve Türkçe aleyhinde dil kaydırımlarının Türk dilinin gelecekte ulaşacağı boyutların önemi noktasına dikkat çekerken, Türkiye'den yurt dışına eğitim görmek için giden veya orada yerleşerek eğitimlerine devam edenlerin ve Türkiye'de ilkökul veya ortaokul eğitim dönemlerinden başlayarak öğrenimini yabancı dilde yapmış iki dilli "tahsilli elit"ler ile "tahsilli elit" olmaya aday gençlerinde sıkça bu dil davranışı içerisine girdiklerini ileri sürmektedir(Barutçu Özönder 1999:37-38). Bu çerçevede küreselleşme sürecinde Türk kültürünün en önemli unsurlarından biri olan Türk dilinin iç ve dış gelişmeler doğrultusunda olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir.

Sonuç olarak küreselleşme, bölgesel bütünleşme ve yerelleşme üçgeninde dünyada ve Türkiye'de meydana gelen çok hızlı değişimler sosyal yapıları oluşturan kurumların bu hızlı değişim içerisinde yerini almasına neden olmuştur. Her toplum gibi iç ve dış dinamiklerin etkisinin Türkiye'de de ağırlığını hissettirdiğine dikkat çeken Özönder, dış dinamiklerinin etkisinin özellikle içeride siyaset kurumuna şekil ve yön verecek kadar yoğunlaştığını belirtmektedir. Özönder, son zamanlarda Türkiye'de yönetimin tamamıyla IMF ve Dünya Bankası'nın karar ve yönlendirmelerine odaklanmış bir görüntü sergilediğini ileri sürmektedir (Özönder 2001a:1). Bu çerçevede Türkiye'nin bölgesel bütünleşme bağlamında Avrupa Birliği ile olan ilişkiler ve küreselleşme sürecindeki konumu araştırmanın saha çalışması kısmında, araştırmanın örnekleme çerçevesinde belirlenen akademik personelin görüşleri doğrultusunda, geniş bir şekilde açıklanmıştır.

5. VERİLERİN ANALİZİ

Çalışmanın uygulamalı kısmı küreselleşme süreci ile birlikte bölgesel ve yerel gelişmelere bağlı olarak Türkiye'nin konumuna Türk aydınınının bakış açısını içermektedir. Günümüzde küreselleşme, bölgesel bütünleşme ve yerelleşme bağlamında Türkiye'nin içinde bulunduğu durum Türk aydınınının görüşlerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda açıklanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede araştırmanın örneklemini oluşturan akademik personelin öncelikli olarak sosyo-demografik özellikleri daha sonra ise bölgesel bütünleşme bağlamında Türkiye Avrupa Birliği ilişkileri, küreselleşme ve yerelleşme süreçleri, bu süreçlerle ilgili kavramlar hakkındaki görüşleri, küreselleşme, bölgesel bütünleşme ve yerelleşme süreçlerinin Türkiye'ye ve Türk kültürüne etkileri tek yönlü tablolar şeklinde sunulmuş, ayrıca bazı değişkenler arasındaki χ^2 ilişkileri SPSS istatistik paket programıyla saptanmıştır.

Tablo 1: Akademik Personelin Görev Yaptıkları Üniversitelere Göre Dağılımı

Görev Yapılan Üniversite	Frekans	Yüzde
Hacettepe Üniversitesi	101	30,8
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	94	28,7
Bilkent Üniversitesi	37	11,3
Gazi Üniversitesi	96	29,3
Toplam	328	100,0

Akademik personelin görev yaptığı üniversitelerin dağılımını gösteren tablo 1'e bakıldığında % 30,8 ile ilk sırada Hacettepe üniversitesi, ikinci sırada % 29,3 ile Gazi üniversitesi, üçüncü sırada % 28,7 ile Orta Doğu Teknik Üniversitesi, dördüncü sırada ise % 11,3 ile Bilkent Üniversitesinin yer aldığı görülmektedir.

Tablo 2: Akademik Personelin Görev Yaptıkları Fakültelere Göre Dağılımı

Görev Yapılan Fakülte	Frekans	Yüzde
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	199	60,7
Edebiyat Fakültesi	44	13,4
Fen-Edebiyat Fakültesi	48	14,6
İşletme Fakültesi	11	3,4
İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi	26	7,9
Toplam	328	100,0

Çalışmanın evrenini oluşturan üniversitelerde, araştırmanın kapsamı içerisinde yer alan bölümlerin bağlı oldukları fakültelerin isimleri üniversitelere göre farklılıklar gösterebilmektedir. Buna göre akademik personelin görev yaptıkları fakültelere bakıldığında ilk sırada %60.7 ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinin, ikinci sırada %14.6 ile Fen-Edebiyat Fakültesin, üçüncü sırada %13.4 ile Edebiyat Fakültesinin, dördüncü sırada %7.9 ile İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesinin, beşinci sırada ise %3.4 ile İşletme Fakültesinin yer aldığı görülmektedir (tablo 2).

Tablo 3: Akademik Personelin Görev Yaptığı Bölümlere Göre Dağılımı

Görev Yapılan Bölüm	Frekans	Yüzde
Kamu Yönetimi/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	47	14,3
Uluslararası İlişkiler	35	10,7
İktisat	79	24,1
İşletme	73	22,3
Sosyoloji	29	8,8
Tarih	40	12,2
Türk Dili ve Edebiyatı	25	7,6
Toplam	328	100,0

Araştırma konusuyla yakından ilgili olarak belirlenen bölümler tablo 3'de ki gibi bir dağılım göstermişlerdir. Bu dağılımda %24.1 ile ilk sırada yer alan İktisat bölümünü, %22.3 ile işletme bölümü, %14.3 ile Kamu Yönetimi/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümü, %12.2 ile Tarih bölümü, %10.7 ile Uluslararası İlişkiler bölümü, %8.8 ile Sosyoloji bölümü ve %7.6 ile Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri izlemiştir. Bu bölümlerden; Kamu Yönetimi/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Uluslararası İlişkiler, İktisat, İşletme ve Tarih bölümleri araştırmanın gerçekleştirildiği dört üniversitenin hepsinde varken, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü Hacettepe Üniversitesi ve Gazi Üniversitesinde, Sosyoloji bölümü ise Hacettepe Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde yer almaktadır.

Tablo 4: Akademik Personelin Akademik Unvanlarına Göre Dağılımı

Akademik Ünvan	Frekans	Yüzde
Prof.Dr.	25	7,6
Doç.Dr.	43	13,1
Yrd.Doç.Dr.	85	25,9
Dr.	42	12,8
Arş.Gör.	133	40,5
Toplam	328	100,0

Çalışmanın örneklemini oluşturan akademik personelin akademik unvanlarına göre dağılımında ilk sırayı %40.5 ile Araştırma Görevlileri alırken, onları %25.9 ile Yrd. Doç. Dr.'lar, %13.1 ile Doç. Dr.'lar, %12,8 ile Dr.'lar, %7.6 ile de Prof. Dr.'lar takip etmektedirler(Tablo 4).

Tablo 5: Akademik Personelin Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	117	35,7
Erkek	211	64,3
Toplam	328	100,0

Akademik personelin cinsiyet durumlarına göre dağılımlarının yer aldığı tablo 5'de örneklemin %64.3'ünü erkekler oluştururken, %35.7'side kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo 6: Akademik Personelin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Frekans	Yüzde
20-24	24	7,3
25-29	79	24,1
30-34	82	25,0
35-39	57	17,4
40-44	38	11,6
45-49	15	4,6
50-54	12	3,7
55-59	12	3,7
60-64	7	2,1
65-69	2	,6
Toplam	328	100,0

Akademik Personelin yaş dağılımlarının yer aldığı Tablo 6'ya bakıldığında ilk sırada %25 ile 30-34 yaş arasının bulunduğu, bu yaş grubunu sırasıyla %24.1 ile 25-29 yaş grubu, %17.4 ile 35-39 yaş grubu, 11.6 ile 40-44 yaş grubu, %7.3 ile 20-24 yaş grubu, %4.6 ile 45-49 yaş grubu, %3.7 ile

50-54 ve yine %3.7 ile 55-59 yaş grupları, %2.1 ile 60 –64 yaş grubu ve son olarak da %06 ile 65-69 arası yaş gruplarının takip ettiği görülmektedir. Tablo dan da anlaşılacağı üzere araştırmada yer alan örneklemin çoğunluğu 30-44 yaş grubu içerisinde yer almaktadır.

Tablo 7: Akademik Personelin Medeni Duruma Göre Dağılımı

Medeni Durum	Frekans	Yüzde
Evli	193	58,8
Bekar	127	38,7
Eşinden Ayrılmış	6	1,8
Eşi Ölmüş	2	,6
Toplam	328	100,0

Tablo 7'deki akademik personelin medeni durumlarını gösteren dağılıma bakıldığında %58.8'inin evli, %38.7'inin bekar, %1.8 inin eşinden ayrılmış, %06'sının ise eşinin ölmüş olduğu görülmektedir.

Tablo 8: Akademik Personelin Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Dağılımı

Çocuk Sayısı	Frekans	Yüzde
Bir	84	41,8
İki	49	24,4
Üç	2	1
Dört ve daha fazla	2	1
Çocuğum yok	64	31,8
Toplam	201	100,0

Tablo 8'de evli olan, eşinden ayrılmış yada eşi ölmüş olan akademik personelin sahip oldukları çocuk sayısı ile ilgili dağılıma bakıldığında ilk sırada %41.8 ile bir çocuk, ikinci sırada %24.4 ile iki çocuk, üçüncü sırada %1 ile üç çocuk, dördüncü sırada yine %1 ile dört ve daha fazla çocuğa sahip oldukları, %31.8'nini ise çocuğunun olmadığı görülmektedir.

Tablo 9: Akademik Personelin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı

Doğum Yeri	Frekans	Yüzde
İl	218	66,5
İlçe	65	19,8
Kasaba	6	1,8
Köy	39	11,9
Toplam	328	100,0

Akademik personelin doğum yerleri ile ilgili dağılımda ilk sıradaki %66,5 ile il doğumluları, %19,8 ile ilçe doğumlular, %11,9 ile köy doğumlular ve %1,8 ile kasaba doğumluların takip ettiği görülmektedir(Tablo 9).

Tablo 10: Akademik Personelin Aylık Ortalama Gelire Göre Dağılımı

Aylık Ortalama Gelir	Frekans	Yüzde
400-800Milyon arası	82	25,0
801 Milyon-1 Milyar 200 Milyon arası	75	22,9
1 Milyar 201 Milyon- 1 Milyar 600 Milyon arası	52	15,9
1 Milyar 601 Milyon- 2 Milyar arası	40	12,2
2 Milyar 1 Milyon- 2 Milyar 400 Milyon arası	25	7,6
2 Milyar 401 Milyon ve yukarısı	54	16,5
Toplam	328	100,0

Akademik personelin aylık ortalama gelirlerine göre dağılımlarının yer aldığı tablo 10'da, ilk sırada %25 ile 400-800 Milyon arası, ikinci sırada %22,9 ile 801 Milyon-1 Milyar 200 Milyon arası, üçüncü sırada %16,5 ile 2 Milyar 401 Milyon ve yukarısı, dördüncü sırada %15,9 ile 1 Milyar 201 Milyon- 1 Milyar 600 Milyon arası, beşinci sırada %12,2 ile 1 Milyar 601 Milyon- 2 Milyar arası, son sırada ise %7,6 ile 2 Milyar 1 Milyon- 2 Milyar 400 Milyon arası gelire sahip akademik personelin bulunduğu görülmektedir.

Tablo 11: Akademik Personelin Yüksek Lisans Yaptığı/yapıyor Olduğu Üniversiteye Göre Dağılımı

Yüksek lisans yapılan yer	Frekans	Yüzde
Yurtiçi	267	81,4
Yurtdışı	61	18,6
Toplam	328	100,0

Akademik personelin yurtiçinde mi yoksa yurtdışında mı yüksek lisans yaptığı veya halen yapıyor olduğu ile ilgili dağılıma bakıldığında akademik personelin %81,4 gibi büyük bir çoğunluğunun yüksek lisansını yurtiçinde yaptığı veya yapıyor olduğu, %18,6 sının ise yurtdışında yapmış olduğu görülüyor(tablo 11). Tablo 12 dikkate alındığında ise anket uygulaması yapılan akademik personelin sadece %11'nin şu anda yüksek lisans yaptığı, %89'unun ise yüksek lisansı bitirmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 12' de doktora yapmış veya yapıyor olan akademik personelin yurt içinde mi? yoksa yurt dışında mı? doktora yaptığı veya halen yapıyor olduğu ile ilgili dağılıma bakıldığında %71 gibi büyük bir çoğunluğunun doktorasını yurtiçinde yaptığı veya yapıyor olduğu, %18'inin ise yurtdışında yaptığı yada yapıyor olduğu, örneklemin %11'inin ise halen yüksek lisans yaptığı görülüyor. Tablo 4 ve tablo 11 dikkate alındığında akademik personelin %29,5'i şu anda doktora yapıyor, %59,5'i doktorasını bitirmiş durumdadır.

Tablo 12: Akademik Personelin Doktora Yaptığı/Yapıyor Olduğu Üniversiteye Göre Dağılımı

Doktora Yapılan Yer	Frekans	Yüzde
Yurtiçi	233	71,0
Yurtdışı	59	18,0
Uygulanamaz	36	11,0
Toplam	328	100,0

Tablo 13: Akademik Personelin Batı Uygarlığı Kavramının Kendilerinde İlk Olarak Çağrıştırdığı Anlam ile İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Batı Uygarlığı Kavramı ile İlgili Görüşleri	Frekans	Yüzde
Sanayi-teknoloji ve kültür açısından dünyanın ulaştığı en son aşama	30	9,1
Batılı zengin ülkelerin ulaştığı teknolojik-iktisadi seviye	72	22,0
Dünyanın diğer halk ve devletlerini sömürerek varlığını sürdüren bir güç	51	15,5
Bireyin egemenliği,akılcılık,teknoloji ve iktisadi seviye bakımından günümüzü temsil eden uygarlık	172	52,4
Cevapsız	3	,9
Toplam	328	100,0

Günümüzde uygarlık ve medeniyet kavramları genellikle aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. Uygarlık yada medeniyet kavramları çoğu zaman kültür kavramı ile de karıştırılmakta zaman zaman birbirinin yerine geçecek şekilde kullanılmaktadır. Kültür ve medeniyet kavramına çalışmanın kavramsal çerçevesinde yer verildiğinden burada açıklama yapılmaya gerek görülmemiştir. Akademik personelin Batı uygarlığı kavramı ile ilgili görüşlerinin yer aldığı tablo 13'e bakıldığında; %52,4'ü Batı uygarlığı

kavramının kendilerinde ilk olarak çağrıştırdığı şeyin bireyin egemenliği, akılcılık, teknoloji ve iktisadi seviye bakımından günümüzü temsil eden uygarlık olduğunu ifade ederken, %22'si Batılı zengin ülkelerin ulaştığı teknolojik-iktisadi seviyeyi, %15,5'i dünyanın diğer halk ve devletlerini sömürerek varlığını sürdüren bir gücü, %9,1'nin ise sanayi-teknoloji ve kültür açısından dünyanın ulaştığı en son aşamayı çağrıştırdığını belirttikleri görülmektedir.

Tablo 14: Akademik Personelin Batılılaşmadan Daha Çok Ne Anladıklarıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Batılılaşma Kavramından Ne Anlaşıyor	Frekans	Yüzde
Batının kültürel değerlerini alarak kendi kültürünü kaybetme	15	4,6
Batının siyasi ve ekonomik egemenliğine girme.	14	4,3
Batılı yaşam tarzını benimseme	67	20,4
Batının ilim ve tekniğini alma	49	14,9
Batının ilim ve tekniğini almanın yanında kendi kültürü açısından doğru değerleri de alıp kendi kültürel değerleriyle kaynaştırarak yaşamak	180	54,9
Cevapsız	3	,9
Toplam	328	100,0

Türkiye'de modernleşme, çağdaşlaşma ve batılılaşma kavramları genellikle birbirinin yerine kullanılmakla birlikte, bu kavramların içerdiği anlamlar birbirinden farklılaşmaktadır. Türk toplumu Osmanlı imparatorluğunun son dönemlerinden başlayarak, özellikle başlangıçta askeri amaçlı, Batıya askerler, bilim adamları ve öğrenciler gönderilmek suretiyle Batıdaki ilim, teknoloji ve diğer alanlarda yaşanan gelişmeleri yakından takip etmeye çalışılmış, bu yöndeki çabalar I.Dünya Savaşı'ndan sonra ise daha da hızlanmıştır. Cumhuriyetin ilân edilmesini takiben ise Türkiye çağdaşlaşma, modernleşme yolunda yüzünü Batıya çevirmiş, bu çerçevede Türkiye'nin kendi kültür dairesi içerisinde modernleşmesi mi? yoksa Batı kültürü dahilinde Batılılaşması mı? yönündeki tartışmalar gündeme gelmiştir. Bu tartışmalar günümüzde de kısmen devam etmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin aydın kesimini oluşturan akademik personelin Türkiye açısından Batılılaşmanın kendileri için ne ifade ettiği yönündeki dağılımın yer aldığı tablo 14'e bakıldığında akademik personelin %54,9'nun Batılılaşma

kavramından Batının ilim ve tekniğini almanın yanında Türk kültürü açısından doğru değerlerini de alıp kendi kültürel değerleri ile kaynaştırmayı, %20,4'nün Batılı yaşam tarzını benimsemeyi, %14,9'nun Batının ilim ve tekniğini almayı, %4,6'sının Batının kültürel değerlerini alarak kendi kültürünü kaybetmeyi, % 4,3'nün ise Batının siyasi ve ekonomik egemenliğine girmeyi anladıkları görülmektedir. Dağılımdan da anlaşılacağı üzere Batılılaşma kavramı olumlu ve olumsuz olmak üzere iki farklı düzeyde algılanmaktadır. Bu durumda söz konusu kavram üzerinde tartışmaları kaçınılmaz kılmaktadır

Tablo 15: Akademik Personelin Türkiye'nin Batı Uygarlığı İçerisinde Yer Alıp Almamasıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Batı Uygarlığında Yer Alma	Frekans	Yüzde
Evet	289	88,1
Hayır	39	11,9
Toplam	328	100,0

Günümüzde Batı uygarlığı kavramı daha çok teknolojik açıdan gelişmiş, iktisadi ve siyasi açıdan güçlü, sosyal yapı içerisinde bireyin daha etkin olduğu bir durumu ifade etmektedir. Batının sahip olduğu bu koşullar çerçevesinde şekillenen sosyal yaşama ilişkin durum ise modernleşmenin, çağdaşlaşmanın ölçütü olarak görülmektedir. Bu bağlamda Akademik personelin Türkiye'nin Batı uygarlığı içerisinde yer alıp almamasıyla ilgili görüşlerinin yer aldığı tablo 15'de ise akademik personelin %88,1'inin Türkiye'nin Batı uygarlığı içerisinde yer alması gerektiğini ifade etmelerine karşın %11,9 yer almaması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar Türkiye'nin modernleşme ve çağdaşlaşma açısından neden yüzünü Batıya döndüğünü açıklamakta yardımcı olmaktadır.

Tablo 16: Akademik Personelin Türkiye'nin Batı uygarlığı içerisinde Yer Alması Gerektiğini Söyleyenlerin Bunun Nasıl Olması Gerektiği İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Batı Uygarlığı İçerisinde Nasıl Yer Alınmalı	Frekans	Yüzde
Türkiye Batının bütün değerlerini kayıtsız şartsız kabul etmeli	6	2,1
Türkiye Batının siyasi ve ekonomik egemenliğini kabul ederek bu uygarlık içerisinde yer almalı	11	3,6
Türkiye Batının yaşam tarzını benimsemeli.	28	9,6
Türkiye Batının ilim ve tekniğini almanın yanında Türk kültürü açısından olumlu değerleri de alıp kendi kültürüyle kaynaştırarak bu uygarlık içerisinde yer almalı	242	84
Cevapsız	2	,7
Toplam	289	100,0

Tablo 15 de Akademik Personelin %88,1 nin Türkiye'nin Batı uygarlığı içerisinde yer alması gerektiğinin ifade ettikleri görülmektedir. Tablo 16'da ise söz konusu Akademik personelin Türkiye'nin Batı uygarlığı içerisinde nasıl yer alması gerektiği ile ilgili görüşlerinin dağılımı yer almaktadır. Bu dağılıma göre; Akademik personelin %84'ü Türkiye'nin Batının ilim ve tekniğini almanın yanında Türk kültürü açısından olumlu değerleri de alıp kendi kültürüyle kaynaştırarak, %9,6'sı Türkiye'nin Batının yaşam tarzını benimseyerek, %3,6'sı Türkiye'nin Batının siyasi ve ekonomik egemenliğini kabul ederek, %2,1' i ise Türkiye'nin Batının bütün değerlerini kayıtsız şartsız kabul ederek bu uygarlık içerisinde yer alması gerektiği görüşünde olduklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlara bakılarak akademik personelin Türkiye'nin Batının ilim ve tekniğinin yanında sosyal yaşamdaki Türk kültürüne uygun değerlerini de bünyesine alarak çağdaş ve modern medeniyet düzeyine ulaşması gerektiğini belirttikleri söylenebilir. Bu anlamda istenen Türkiye'nin Batılılaşması değil, çağdaş ve modern seviyeye ulaşmasıdır.

Tablo 17: Akademik Personelin Türkiye'nin Avrupa Birliğine Üye Olup-Olmamasıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Avrupa Birliğine Üye Olup-Olmama	Frekans	Yüzde
Olmalı	200	61,0
Olsada olur olmasada olur	82	25,0
Olmamalı	35	10,7
Fikrim yok	9	2,7
Cevapsız	2	,6
Toplam	328	100,0

Günümüzde yaşanan küreselleşme süreci bölgesel bütünleşme ve yerelleşme süreçleri ile birlikte kol kola bir şekilde devam etmektedir. 20.yüzyılın ikinci yarısından sonra küresel düzeyde hızını artıran küreselleşme ve buna bağlı olarak bölgeselleşme sürecinde Türkiye konumunu belirleyebilmek amacıyla Avrupa'da oluşturulan bölgesel oluşum içerisinde yer almak istemiştir. Bu çerçevede Türkiye'nin bugünkü adı ile Avrupa Birliği'ne üyelik için 1959 yılındaki ilk başvurusu ve bunu takiben 1987 yılındaki tam üyelik başvurusu henüz sonuçlanmamıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üye Olup-Olmamasıyla İlgili Görüşlerin yer aldığı tablo 17'deki dağılıma bakıldığında akademik personelin %61'inin Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesinden yana olduğu, %25'nin olsa da olur olmasa da olur düşüncesinde olduğu, %10,7'sinin Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmemesinden yana olduğu, %2,7'sinin ise bu konuda kesinleşmiş bir fikirlerinin olmadığı görülmektedir.

Tablo 18: Akademik Personelin Türkiye'nin Önümüzdeki Süreçte Avrupa Birliği Üyeliğine Kabul Edilip-Edilmemesiyle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Avrupa Birliği Üyeliğine Kabul Edilip-Edilmeme	Frekans	Yüzde
Evet	186	56,7
Hayır	138	42,1
Cevapsız	4	1,2
Toplam	328	100,0

Bölgeselleşme sürecinde genişlemeye devam eden Avrupa Birliği üyeliğine Türkiye'nin önümüzdeki süreçte kabul edilip-edilmemesiyle ilgili görüşlerin yer aldığı Tablo 18'deki dağılıma bakıldığında akademik personelin %56,7'sinin Türkiye'nin önümüzdeki süreçte Avrupa Birliği üyeliğine kabul edilebileceği görüşünü ifade etmelerine karşın %42,1'nin kabul edilmeyeceği düşüncesinde oldukları görülmektedir. Burada dikkat çekici bir noktada tablo 20'de Akademik personelin %43,3 nün Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne kabul edileceğini sanmadığını belirtmesidir. Farklı iki dağılımda da yaklaşık aynı cevapların alınması araştırmanın güvenilirliği açısından önem arz etmektedir.

Tablo 19: Akademik Personelin Türkiye'nin Şimdiye Kadar Avrupa Birliğine Üye Olamamasında Türkiye'nin Müslüman Bir Ülke Olmasının Bir Etkisinin Olup-Olmamasıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Türkiye'nin Avrupa Birliğine Üye Olamamasında Müslüman Bir Ülke Olmasının Bir Rolü Var mı?	Frekans	Yüzde
Evet	221	67,4
Hayır	106	32,3
Cevapsız	1	,3
Toplam	328	100,0

Türkiye'nin şimdiye kadar Avrupa Birliğine üye olamamasında Müslüman bir ülke olmasının herhangi bir etkisinin olup-olmamasıyla ilgili olarak tablo 19'da ki dağılıma bakıldığında; akademik personelin %67,4 gibi büyük bir çoğunluğu Türkiye'nin Müslüman bir ülke olmasının etkili olduğu, %32,3'ü ise etkili olmadığı görüşünde oldukları görülmektedir. Kültürün en önemli unsurlarından birisi olan din o kültürün şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Türk kültürü içerisinde de Müslüman dininin önemli bir etkisi vardır. Dolayısıyla Türk kültürü tarihten getirdiği unsurlar ile Müslümanlık dinini kabul ettikten sonra her ikisinin de özelliklerini kendi bünyesinde kaynaştırarak kendine özgü bir kültürel yapı sunmaktadır. Avrupa Birliğini oluşturan ülkelerin hepsinin dini inancı Hristiyanlık olması ise Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye arasında ki kültür farklılaşmasının nedenlerinden birisi olarak görülmektedir. Bu konuya Avrupa Birliğinin sosyo-kültürel temelleri ile ilgili bölümde daha geniş olarak yer verilmiştir.

Tablo 20: Akademik Personelin Türkiye'nin Avrupa Birliğine Girmesi Durumunda Daha Çok Hangi Sonucu Beraberinde Getireceği İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Türkiye'nin Avrupa Birliğine Girmesinin Getireceği En Önemli Sonuç	Frekans	Yüzde
Türkiye'nin Avrupa Birliğine kabul edileceğini sanmıyorum.	142	43,3
Türkiye siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan bir sömürge ülkesi haline gelecek	12	3,7
İnsanların refah seviyesi yükselecek.	53	16,2
Türkiye'nin ekonomik açıdan durumu daha iyi olacak ancak kültürel açıdan olumsuz yönde etkilenecek	36	11,0
Demokratik yapı daha sağlam hale gelecek	80	24,4
Cevapsız	5	1,5
Toplam	328	100,0

Türkiye'nin Avrupa Birliğine kabul edilip-edilmeyeceği, edilir ise hangi sonuçları beraberinde getireceği ile ilgili dağılımın yer aldığı tablo 20'de akademik personelin %43,3'nün Türkiye'nin Avrupa Birliğine kabul edileceğini sanmadığını, kabul edileceğini belirtenlerden ise %24,4'ü demokratik yapının daha sağlam hale geleceğini, %16,2'si İnsanların refah seviyesinin yükseleceğini, %11'i Türkiye'nin ekonomik açıdan durumunun daha iyi olacağını ancak kültürel açıdan olumsuz yönde etkileneceğini, %3,7'si ise Türkiye'nin siyasi ekonomik ve kültürel açıdan bir sömürge ülkesi haline geleceğini ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo 21: Akademik Personelin Avrupa Birliğine Girme Sürecinde Türkiye'nin Yunanistan İle Arasındaki Ege ve Azınlık Sorunları İle Kıbrıs Sorunlarının Çözümü Noktasındaki Görüşlerinin Dağılımı

Ege, Kıbrıs ve Azınlıklar Sorununun Çözümü İle İlgili Görüşler	Frekans	Yüzde
Müzakere yoluyla gerekirse taviz vererek çözmeli	102	31,1
Herhangi bir taviz vermeden çözmeli	196	59,8
Fikrim yok.	28	8,5
Cevapsız	2	,6
Toplam	328	100,0

Özellikle ekonomik açıdan bölgesel bütünleşme sürecinde önem arz eden Avrupa Birliğine Türkiye uzun bir süreden beri katılmak istemektedir. Bu noktada da Türkiye'nin önüne sürülen siyasi, sosyal ve ekonomik bir takım kriterlerin içerisinde Ege, Kıbrıs ve Azınlıklar sorunları da yer almaktadır. Avrupa Birliğine girme sürecinde Türkiye'nin Yunanistan ile arasındaki Ege ve azınlık sorunları ile Kıbrıs sorunlarının çözümü ile ilgili görüşlerin yer aldığı tablo 21'de ki dağılımda akademik personelin %59,8'i bu konularla ilgili olarak Türkiye'nin istediği şekilde her hangi bir taviz vermeden çözüme ulaşması gerektiğini, %31,1'i müzakere yoluyla gerekirse taviz vererek çözmesi gerektiğini, %8,5'i ise bu konuda herhangi bir fikirlerinin olmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 22: Akademik Personelin Türkiye'nin Avrupa Birliğine Kabul Edilmesinin Uzun Vadede Türk Toplumunun Daha Çok Yararına mı? Yoksa Zararına mı? Olacağı İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Türkiye'nin Avrupa Birliğine Kabulünün sonucu	Frekans	Yüzde
Yararına olur	260	79,3
Zararına olur	63	19,2
Cevapsız	5	1,5
Toplam	328	100,0

Türkiye'nin Avrupa Birliğine kabul edilmesi durumunun uzun vadede Türk toplumunun daha çok yararına mı? yoksa zararına mı? olacağı ile ilgili görüşlerin yer aldığı dağılımda akademik personelin %79,3'ü Türkiye'nin Avrupa Birliğine kabul edilmesini uzun vadede Türk toplumunun daha çok yararına olacağı görüşünde iken, %19,2'si ise zararına olacağı düşüncesinde olduklarını ifade etmişlerdir(tablo 22).

Tablo 23.1: Akademik Personelin Küreselleşme (Globalleşme) Sözcüğünden İlk Olarak Ne Anladıkları İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşme Kavramı	Frekans	Yüzde
Ulus-devletlerin aşınması yada yok oluşu	61	18,6
Ekonomik anlamda rahatlık	8	2,4
Çağımızda emperyalizmin yeni adı	76	23,2
Sınırların kalkması ile küresel kültürün ortaya çıkması	74	22,6
Sınırların kaldırılarak kültürlerin sömürülmesi	10	3,0
İletişim teknolojisindeki gelişmeler	58	17,7
Gelişmiş ülkelerin yeni bir tuzağı	13	4,0
Zaman ve mekan kavramının ortadan kalkması	27	8,2
Cevapsız	1	,3
Toplam	328	100,0

Tablo 23.1, 23.2 ve 23.3 de Akademik personelin 1980'li yıllardan sonra özellikle akademik tartışmalarda çok önemli bir yere sahip olan küreselleşme kavramının tanımına yönelik görüşlerinin elde edilmesi amaçlanmıştır. Küreselleşme kavramı henüz üzerinde herkesçe kabul gören bir tanıma kavuşmuş değildir. Yaşamın her alanında kendisinden söz ettiren küreselleşme süreci akademik çevrelerde çok farklı görüşlerin ortaya atılmasına neden olmuştur. Bu anlamda bu tablodan çıkacak sonuçlar küreselleşme kavramını ve küreselleşme sürecinin araştırmanın kapsamı

içerisinde bulunan akademisyenlerce nasıl anlaşıldığı noktasında bir fikir sunacaktır. Tablo 23.1’de akademik personelin küreselleşme kavramından ilk olarak ne anladıklarına yönelik düşünceleri alınmıştır. Buna göre akademik personelin % 23,2’si küreselleşmeden çağımızda emperyalizmin yeni adı olduğunu, %22,6’sı sınırların kalkması ile küresel kültürün ortaya çıkmasını, % 18,6’sı ulus-devletlerin aşınmasını ya da yok oluşunu, % 17,7’si iletişim teknolojisindeki gelişmeleri, % 8,2’si zaman ve mekan kavramının ortadan kalkmasını, %4’ü gelişmiş ülkelerin yeni bir tuzağını, %3’ü sınırların kaldırılarak kültürlerin sömürülmesini, %2,4’ü ise ekonomik anlamda rahatlığı anladıklarını ifade etmişlerdir. Küreselleşme süreci ile birlikte gündemdeki yerini koruyan emperyalizm kavramı yeni tartışmalara yol açmıştır. Boratav(1997:23), küreselleşme ile emperyalizm arasındaki ilişkiyi şu şekilde dile getirir:

Küreselleşme, bazılarının ileri sürdüğü gibi, yeni bir olgu değildir. Sadece yeni bir terimdir. Bu yüzyılın başında bilimsel terminolojiye girmiş olan emperyalizmin kendisidir. Ancak, terimin değişmesi, bir ideolojik amaç içeriyor. Emperyalizm denen olguya saygınlık kazandırma, emperyalizm karşısında çaresizlik yaratma çabasıdır. Emperyalizmin temel bakış açısı, kutuplu ve çıkar çatışmasına dayalı bir dünya tablosudur. Bu dünya, güçlü, egemen ve çevresine hakim olan bir merkez ile bağımlı çevre öğelerinden oluşur. Çevre, merkeze kaynak aktarır, yani sömürülür. Bu bağımlılık, ekonomik olmanın ötesinde de siyasi, ideolojik, kültürel öğeleri içerir. Örneğin, kültür emperyalizmi kavramı, bu açıdan geçerli bir kavramdır. Buna karşın, günümüzde moda olan küreselleşme terimi; aynı olguya bakıyor, ama kutuplaşmayı görmüyor, inkâr ediyor. Bizim, tek bir gezegende kaderi müşterek insanlardan oluşan bir topluluk olduğumuzu vurguluyor.

Küreselleşme sürecinde ileri sürülen en önemli iddialardan birisinde de; artık dünyanın teknolojik alanda yaşanan gelişmelere ve ulaşım

alanında yaşanan ilerlemelere bağlı olarak karşılıklı kültürel akışların arttığı ve bunun sonucunda da küresel bir kültürün ortaya çıkma olasılığı üzerinde durulmaktadır. Ancak dünyada kültürel alanlardaki gelişmelere bakıldığında karşılıklı kültürel akışlardan çok tek yönlü kültür akışlarının fazlalığı dikkatleri çekmektedir. Bu bağlamda karşılıklı kültürel akışlar sonucunda, daha çok homojen yada heterojen, belirli bir küresel kültürün ortaya çıkması olasılığından çok belirli kültürlerin tek yönlü akışları sonucu küresel kültür konumuna yükselme ihtimalleri daha fazla görülmektedir.

Tablo 23.2: Akademik Personelin Küreselleşme (Globalleşme) Sözcüğünden İkinci Olarak Ne Anladıkları İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşme Kavramı	Frekans	Yüzde
Ulus devletlerin aşınması ya da yok oluşu	36	11,0
Ekonomik anlamda rahatlık	16	4,9
Çağımızda emperyalizmin yeni adı	27	8,2
Sınırların kalkması ile küresel kültürün ortaya çıkması	59	18,0
Sınırların kaldırılarak kültürlerin sömürülmesi	43	13,1
İletişim teknolojisindeki gelişmeler	67	20,4
Gelişmiş ülkelerin yeni bir tuzağı	22	6,7
Zaman ve mekan kavramının ortadan kalkması	30	9,1
Cevapsız	28	8,5
Toplam	328	100,0

Akademik personelin küreselleşme kavramından ikinci olarak ne anladıklarına yönelik düşüncelerinin yer aldığı tablo 23.2’de % 20,4’ü iletişim teknolojisindeki gelişmeleri, %18’i sınırların kalkması ile küresel kültürün ortaya çıkmasını, % 13,1’i sınırların kaldırılarak kültürlerin sömürülmesini, % 11’i ulus-devletlerin aşınmasını ya da yok oluşunu, % 9,1’i zaman ve mekan kavramının ortadan kalkmasını, % 8,2’si çağımızda emperyalizmin yeni adı olduğunu, % 6,7’si gelişmiş ülkelerin yeni bir tuzağını, %4’9’u ise ekonomik anlamda rahatlığı anladıklarını ifade etmişlerdir. Küreselleşme sürecinin en önemli özelliklerinden birisi teknolojik alandaki gelişmeler oluşturmaktadır. Dünya gittikçe teknolojik anlamda birbirine bağımlı sistemlerin yer aldığı bir yapıya, küresel ağa dönüşüyor. “Bu küresel ağın lifleri bilgisayarlar, fax makineleri, uydular, yüksek-çözünümlü monitörler ve modemlerdir; bunların hepside dünyanın her bir yanındaki tasarımcı, mühendis, müteahhit, lisansör ve satıcıları birbirine bağlamaktadır” (Reich 1994:52). Dolayısıyla

küreselleşme sürecinin esas itici güçlerinden birisi olan, her alandaki teknolojik gelişmeler onun tanımlanmasında da önem arz etmektedir.

Tablo 23.3: Akademik Personelin Küreselleşme (Globalleşme) Sözcüğünden Üçüncü Olarak Ne Anladıkları İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşme Kavramı	Frekans	Yüzde
Ulus devletlerin aşınması ya da yok oluşu	38	11,6
Ekonomik anlamda rahatlık	15	4,6
Çağımızda emperyalizmin yeni adı	32	9,8
Sınırların kalkması ile küresel kültürün ortaya çıkması	49	14,9
Sınırların kaldırılarak kültürlerin sömürülmesi	36	11,0
İletişim teknolojisindeki gelişmeler	51	15,5
Gelişmiş ülkelerin yeni bir tuzağı	24	7,3
Zaman ve mekan kavramının ortadan kalkması	46	14,0
Rekabet ve verimli çalışma	1	,3
Cevapsız	36	11,0
Toplam	328	100,0

Tablo 23.3'de akademik personelin küreselleşme kavramından üçüncü olarak ise %15,5'i iletişim teknolojisindeki gelişmeleri, %14,9'u sınırların kalkması ile küresel kültürün ortaya çıkmasını, %14'ü zaman ve mekan kavramının ortadan kalkmasını, %11,6'sı ulus devletlerin aşınmasını ya da yok oluşunu, %9,8'i çağımızda emperyalizmin yeni adını, %7,3'ü gelişmiş ülkelerin yeni bir tuzağını, %4,6'sı ekonomik anlamda rahatlığı, %03'ü ise rekabet ve verimli çalışmayı anladıklarını belirtmişlerdir. Tablo 23.1, 23.2, 23.3'de ki dağılımlara bakara araştırma kapsamındaki Türk aydınının küreselleşme kavramından genellikle çağımızda emperyalizmin yeni adı olduğunu, iletişim teknolojisindeki, dolayısıyla teknolojik alandaki gelişmeleri ve bu süreçte küresel bir kültürün ortaya çıkışına yönelik gelişmeler ile ulus-devletlerin aşınması ya da yok olmasına yönelik gelişmeleri anladıkları görülmektedir.

Tablo 24: Millet kavramının Akademik Personelde İlk olarak Neyi Çağrıştırdığı İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılımı

Millet Kavramı	Frekans	Yüzde
Belirli bir toprak üzerinde yaşayan insan topluluğu	59	18,0
Aynı kültür unsurlarına sahip toplulukların oluşturduğu bütün	242	73,8
Aynı dili konuşan topluluklar	22	6,7
Aynı inanca/dine sahip topluluklar	5	1,5
Toplam	328	100,0

Tarihi süreç içerisinde olduğu gibi “millet” kavramı günümüzde de en tartışmalı kavramlardan birisini oluşturmaktadır. Dünya literatürüne benzer şekilde Türkçe’de de “Millet” kavramından farklı anlamlar anlaşılmaktadır. Bu kavram kargaşasında akademik personelin bu kavramdan daha çok ne anladıklarına dair soruya verdikleri cevapların dağılımının yer aldığı tablo 24’de %73,8 gibi büyük bir çoğunluğu “millet” kavramından aynı kültür unsurlarına sahip(dil, din, örf, adet, gelenek ve göreneklerin ve maddi kültür unsurlarından oluşan kültürel yapı) toplulukların oluşturduğu bütünü, %18’i belirli bir toprak üzerinde yaşayan insan topluluğunu, %6,7’si aynı dili konuşan toplulukları, %1,5’i ise aynı inanca/dine sahip toplulukları anladıklarını ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo 25: Akademik Personelin Etnik Grup Kavramından Ne Anladıkları İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılım

Etnik Grup Kavramı	Frekans	Yüzde
Aynı duygu, düşünce ve zevklere sahip topluluk	21	6,4
Aynı dili konuşan topluluk	23	7,0
Aynı dine sahip topluluk	5	1,5
Aynı tarihi geçmişe sahip, aynı dili konuşan , aynı inanca sahip, aynı kültüre sahip topluluk	187	57,0
Aynı soydan gelen topluluk	91	27,7
Cevapsız	1	,3
Toplam	328	100,0

Küreselleşme ve yerelleşme bağlamında gündeme gelen tartışmalı kavramlardan biriside “etnik grup” kavramıdır. Küreselleşmeye paralel gelişen yerelleşme süreci bağlamında mikro milliyetçiliklere dayalı hareketler ulus-devlete aşağıdan baskı yapmaya başlamıştır. Bu çerçevede de “etnik grup” kavramı önem kazanmaktadır. Çalışmanın kavramsal çerçevesinde de

görüreceği üzere etnik grup tanımlamaları birbirinden çok farklılıklar göstermektedir. Kimi tanımlamalarda, biyolojik faktörler kimi tanımlamalarda kültürel durum, kimi tanımlamalarda ise kültür unsurlarından sadece biri dikkate alınmıştır. Kısaca etnik grup tanımlamaları içinde bulunan toplumun özelliklerine ve tanımlamayı yapan kişinin bakış açısına göre değişmektedir. Bu durumda kavram üzerinde kesin bir tanım yapılmasını güçleştirmektedir. Bu çerçevede tablo 25'de akademik personelin etnik grup kavramından ne anladıkları ile ilgili görüşlerinin dağılımına bakıldığında, %57'si aynı tarihi geçmişe sahip, aynı dili konuşan , aynı inanca sahip, aynı kültüre sahip topluluğu, %27.7'si aynı soydan gelen topluluğu, %7'si aynı dili konuşan topluluğu, %6.4'ü aynı duygu, düşünce ve zevklere sahip topluluğu, %1.5'i ise aynı dine sahip topluluğu anladıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 26: Akademik Personelin Küreselleşme Sürecinin Kendiliğinden mi Yoksa Kontrollü mü Olarak Geliştiği İle İlgili Düşüncelerine Göre Dağılımı

Küreselleşme Süreci	Frekans	Yüzde
Kendiliğinden gelişen bir süreç	124	37,8
Kontrollü olarak gelişen bir süreç	204	62,2
Toplam	328	100,0

Günümüzde en çok tartışılan konulardan birisi küreselleşmenin kendiliğinden mi? gelişen bir süreç olduğu, yoksa kontrollü mü? olarak gelişip ilerlediği noktasında odaklanmaktadır. Kimi yaklaşımcılar bu sürecin kendiliğinden, tarihsel sürecin akışı çerçevesinde şekillendiğini ve geliştiğini ileri sürerken; kimi yaklaşımcılarda bu sürecin daha çok kontrollü olarak ilerlediğini, bunu da gelişmiş Batı ülkelerinin kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirdiğini ileri sürmektedirler. Bu çerçevede Thomas Friedman, küreselleşmenin kaçınılmaz olduğunu ileri sürerken aynı zamanda bunun kontrol edilerek yönetilmediğine de inanmak gerektiğini savunur. Friedman bu görüşünü şu şekilde dile getirir:

Küreselleşme bir seçenek değildir. Bir gerçekliktir... ve hiç kimse bundan mesul değil – ne George Soros, ne de 'büyük güçler'... onlar başlatmadılar ki onu durdurabilsinler...(Pronk 2000:46).

Friedman'ın ileri sürdüğü bu görüşlerin aksine tablo 26'da görüleceği üzere akademik personelin %62,2 gibi çoğunluğu küreselleşme sürecinin kontrollü olarak gelişen bir süreç olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Küreselleşme süreci bu sürecinin en önemli aktörü konumunda bulunan ulus-devletlerin hepsine bu sürece müdahale şansını yada bu süreçte etkili olma şansını vermemektedir. Bu şans ülkelerin siyasi, ekonomik, teknolojik ve askeri açıdan sahip oldukları güç ile doğrudan orantılıdır. Bu çerçevede küreselleşme sürecinin daha çok kontrollü ve planlı olarak gelişen bir süreç olarak gören akademik personelin bu süreçte kimlerin daha çok etkili olduğu ile ilgili değerlendirmenin yer aldığı tablo 27'de bakıldığında akademik personelin %33'ü bu süreci daha çok kontrol edenin ABD , %27,7'si Çokuluslu/ulusötesi şirketlerin, %1,5'i Avrupa Birliği'nin %0,3 gbi çok düşük bir kısımda Japonya'nın olduğunu belirtmişlerdir. Günümüzde ABD'leri teknolojik, iktisadi ve askeri açıdan dünyadaki en önemli gelişmiş güç konumunda bulunmaktadır. Küreselleşme ile ilgili tartışmalarda da küreselleşmenin kendiliğinden gelişen bir süreç olmaktan çok özellikle ABD'nin kontrolünde gelişen bir süreç olduğu ileri sürülmektedir. Örneğin Kazgan(1997:17:19)'a göre, II.Dünya Savaşı'ndan en fazla fayda sağlayan ve güçlenerek çıkan ABD'i savaş sonrası dünyanın düzenini yeniden şekillendirecek Birleşmiş Milletler, IMF, DB, GATT gibi yeni kurumların oluşmasına öncülük etmiş ve bu yönde çaba sarf etmiştir.

ABD küreselleşmeyi pürüzsüz yönetmek istiyor. Şirketlerin, sermayelerin önündeki engeller kalkmalı, rekabet koşulları eşitlenmeli, devlet tekelleri özelleştirilmeli, devlet destekleri yok edilmeli ve devlet küçülmeli; öyle ki; sermaye kâr planlarını küresel düzeyde yaparken devletlerin müdahaleleriyle karşılaşmamalı ve tabii, kendisinin rekabet üstünlüğü olan alanlarda bütün kapılar öncelikle açılmalı. ABD'nin bu amaçla GATT çerçevesinde başlattığı Uruguay Round görüşmeleri(1986) çok fırtınalı, çekişmeli oturumlarla

yedi yıl sürdükten sonra yine ABD'nin "15 Aralık 1993 son tarihtir" tehdidi üzerine 1993 sonunda tamamlandı(Kazgan 1997:108).

Tablo 26 ve 27'deki dağılımlardan da anlaşılacağı üzere günümüzde küreselleşmeyi kendiliğinden gelişen bir süreç olarak görenlerin yanında kontrollü olarak geliştiğini ileri süren görüşlerde yer almaktadır. Ancak tablo 26'daki dağılıma bakarak Türk aydınının küreselleşme sürecinin daha çok kontrollü olarak geliştiği görüşünde olduğu görülmektedir

Tablo 27: Akademik Personelin Küreselleşme Sürecinde Kimin Daha Çok Etkili Olduğu İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılım

Küreselleşme Sürecini Kontrol Edenler	Frekans	Yüzde
ABD	109	33,2
Avrupa Birliği	5	1,5
Çokuluslu/Ulus ötesi şirketler	89	27,1
Japonya	1	,3
Uygulanamaz	124	37,8
Toplam	328	100,0

Tablo 28: Akademik Personelin Küreselleşme Sürecinin Kültürel Açından Bütün Kültürlere Bu Sürece Eşit Derecede Katılma Hakkı Verip-Vermediği İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşme Sürecine Kültürel Açından Eşit Derecede Katılma	Frekans	Yüzde
Evet	29	8,8
Hayır	298	90,9
Cevapsız	1	,3
Toplam	328	100,0

Günümüzde en çok üzerinde tartışılan konulardan birisini, küreselleşme sürecinde bazı yazarlarca ileri sürülen küresel düzeyde karşılıklı kültürel akışların varlığına dayalı küresel bir kültürün ortaya çıkması oluşturmaktadır. Örneğin Japon Kenich Ohmae, özellikle son zamanlarda giyim alanındaki tüketici ürünleri piyasalarının ilerleyen küreselleşmesini; coğrafi bakımdan ne kadar uzak, kültürel bakımdan ne kadar farklı olurlarsa olsunlar, insanların küresel planda aynı bilgi akışına, aynı kültürel ikonlara, aynı reklamlara hedef olmasının getirdiği bir süreç olarak değerlendirir. Ohmae, bu durumu "zevkin Kaliforniyalılaşması" olarak adlandırır. Ohmae, bu durumun zevkinde

ötesinde, dünya görüşü, kafa yapısı ve düşünce süreci gibi çok daha temel boyutlara ulaştığını iddia etmektedir. Bu bakış açısından ekonomik anlamda bölge-devletleri savunan Ohmae, sosyo-kültürel anlamda gittikçe homojenleşen bir görünümün olacağını ileri sürmektedir. Ona göre günümüzde küresel tüketicilerin bir çok açıdan birbirlerine, küresel yönelimi olmayan komşularına veya babalarına ya da dedelerine oranla, çok daha benzer hale gelmektedirler(Ohmae 1996:31-44). Yalnız Ohmae'nin burada ileri sürdüğü benzerlikler karşılıklı kültürel akışlar sonucunda meydana gelen benzerlikler değil. Daha çok Batı değerlerinin, özellikle ABD'nin kültürel sembollerinin yayılması sonucu oluşan benzerliklerdir. Bu çerçevede bütün kültürlerin bu sürece eşit bir şekilde katılmasının mümkün olmadığı görülmektedir. Bu durum tablo 28'de akademik personelin küreselleşme sürecinin kültürel açıdan bütün kültürlerle bu sürece eşit derecede katılma hakkı verip-vermediği ile ilgili görüşlerinin dağılımında da açıkça ortaya konulmaktadır. Buna göre akademik personelin %90.9 gibi büyük bir oranı küreselleşme sürecinin kültürel açıdan bütün kültürlerle bu sürece eşit derecede katılma hakkı vermediğini belirttikleri görülmektedir.

Tablo 29.1: Akademik Personelin Günümüzde Kültürler Arası Etkileşimde Birinci Derecede Önemli Gördükleri Kitle İletişim Aracıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşmenin Araçları	Frekans	Yüzde
Televizyon	225	68,6
İnternet	101	30,8
Kitap, dergi	1	,3
Cevapsız	1	,3
Toplam	328	100,0

20.yüzyılın başından itibaren toplumlar arasındaki etkileşimin ve iletişimin yoğunlaşmasında teknolojik gelişmeler büyük rol oynamışlardır. Özellikle kitle iletişim araçları alanında yaşanan hızlı gelişmeler, teknolojik gelişmelere paralel bir şekilde günümüzde gerek ulus-devletler içerisinde gerekse küresel alanda toplumların gündemini belirlemekte ve yönlendirmekte çok önemli bir konuma gelmiştir. Bu bağlamda kitle iletişim araçlarındaki büyük gelişme bütün toplumları derinden etkilemektedir.

Toplumlardaki kültürel, ekonomik, toplumsal vb. yenilikler, değişiklikler ve olaylar kitle iletişim araçları aracılığıyla insanların gündemine getirilmekte ve yine kitle iletişim araçları ile gündemden düşürülmektedir. Günümüzde dünyanın her hangi bir noktasında meydana gelen olaylar dünyanın diğer yerlerine uydu teknolojisi sayesinde anında iletilmektedir. Bu çerçevede kitle iletişim araçlarının günümüzde taşıdığı en önemli anlamlarından biri, bazılarının öne sürdüğü gibi, küresel bir kültürün oluşması(yada bir çok kişinin ileri sürdüğü gibi Batı kültürünün yayılması) noktasındaki etkisidir. Bu bağlamda Tablo 29.1'de akademik personelin günümüzde kültürler arası etkileşimde birinci derecede önemli gördükleri kitle iletişim aracı ile ilgili görüşlerinin dağılımına bakıldığında ilk sırada %68.6 ile televizyon, ikinci sırada 30.8 ile internet, üçüncü sırada %03 ile kitap-derginin geldiğini ifade etmişlerdir. Bu cevaplar doğrultusunda küreselleşme sürecinde en önemli kitle iletişim aracının televizyon olduğu görülmektedir.

Tablo 29.2: Akademik Personelin Günümüzde Kültürler Arası Etkileşimde İkinci Derecede Önemli Gördükleri Kitle İletişim Aracıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşmenin Araçları	Frekans	Yüzde
Televizyon	96	29,3
İnternet	158	48,2
Radyo	8	2,4
Gazete	39	11,9
Kitap,dergi	16	4,9
Cevapsız	11	3,4
Toplam	328	100,0

Tablo 29.2'de Akademik Personelin günümüzde kültürler arası etkileşimde ikinci derecede önemli gördükleri kitle iletişim aracıyla ilgili görüşlerinin dağılımının da ise ilk sırada %48.2 ile internet, ikinci sırada %29.3 ile televizyon, üçüncü sırada %11.9 ile gazete, dördüncü sırada %4.9 ile kitap,dergi, son sırada ise %2.4 ile radyonun aldığı görülmektedir.

Tablo 29.3: Akademik Personelin Günümüzde Kültürler Arası Etkileşimde Üçüncü Derecede Önemli Gördükleri Kitle İletişim Aracıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşmenin Araçları	Frekans	Yüzde
Televizyon	4	1,2
İnternet	31	9,5
Radyo	38	11,6
Gazete	113	34,5
Kitap, dergi	128	39,0
Cevapsız	14	4,3
Toplam	328	100,0

Tablo 29.3'de ise akademik personelin günümüzde kültürler arası etkileşimde üçüncü derecede önemli gördükleri araçla ilgili görüşlerinin dağılımına bakıldığında %39 ile ilk sıradaki kitap, dergi cevabını sırasıyla %34.5 ile gazete, %11.6 ile radyo, %9.5 ile internet, %1.2 ile televizyon cevaplarının takip ettiği görülmektedir. Sonuç olarak tablo 29.1, 29.2 ve 29.3'ün birlikte değerlendirilmesine bakıldığında günümüzde toplumlar arasındaki etkileşimde en önemli üç kitle iletişim aracının sırasıyla televizyon, internet ve kitap, derginin olduğu görülmektedir.

Tablo 30: Akademik Personelin Küreselleşme Sürecinin Dünyada Bir Güvenlik Sorunu Yaratıp-Yaratmayacağı Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşme Süreci Dünyada Güvenlik Sorunu Yaratır mı?	Frekans	Yüzde
Evet	208	63,4
Hayır	112	34,1
Cevapsız	8	2,4
Toplam	328	100,0

Küreselleşme sürecinde toplumlar arası ilişkilerin boyutuna yönelik farklı bakış açıları gündeme gelmektedir. Bazı iddialara göre küreselleşme süreci ile birlikte işleyen yerelleşme sürecinde ulus-devletler ile etnik milliyetçiliklere dayalı etnik gruplar arasında çatışmalar söz konusu, bazı iddialara göre ise küreselleşme medeniyet şuuru güçlendirecek bundan dolayı da çatışmalar daha çok medeniyetler düzeyinde meydana gelecektir (Huntington'un ileri sürdüğü gibi). Bu çerçevede Tablo 30'da akademik personelin küreselleşme sürecinin dünyada bir güvenlik sorunu yaratır diyenlerin oranı %63.4 iken yaratmaz diyenlerin oranı %34.4'tür.

Tablo 31: Akademik Personelin Dünyanın Güvenliği Açısından NATO devam etmesiyle ilgili Görüşlerinin Dağılımı

NATO'nun Devamı	Frekans	Yüzde
Evet	227	69,2
Hayır	95	29,0
Cevapsız	6	1,8
Toplam	328	100,0

Günümüzde dünyanın bir çok yerinde yaşanan çatışmalar karşısında tablo 31'de akademik personelin dünyanın güvenliği açısından NATO'nun devam etmesi gerektiğini ifade edenlerin oranı %69.2 iken %29'u gerek olmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 32: Akademik Personelin Küreselleşme Karşıtı Hareketler Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşme Karşıtı Hareketler Hakkındaki Görüşler	Frekans	Yüzde
Bu tür eylemler haklı ve doğru nedenlerden dolayı yapılmaktadır	159	48,5
Bu tür eylemlerin yapılması yanlıştır	49	14,9
Bu tür eylem ve hareketler bilinçlenme açısından iyi olur	53	16,2
Fikrim yok	61	18,6
Cevapsız	6	1,8
Toplam	328	100,0

Küreselleşme karşıtlarının ya da küreselleşmenin mevcut işleyişine karşı olanların 1999'da Dünya Ticaret Örgütü'nün Seattle toplantısında gerçekleştirdikleri protesto gösterilerini daha sonraki dönemlerde Uluslar arası Para Fonu'nun, Dünya Bankası'nın ve Dünya Ticaret Örgütü'nün neredeyse her büyük toplantısına karşı yapılan protesto gösterileri izlemiştir. Küreselleşme karşıtı gösteriler arasında en şiddetlilerinden birisi 2001 yılında İtalya'nın Cenova kentinde meydana gelmiş, bu gösteri bir göstericinin ölümü ile sonuçlanmıştır. Küreselleşme karşıtı hareketler sadece bir nedene dayanmamaktadır. Bu gösterilerin ekonomik, siyasi ve ekolojik boyutları da söz konusudur. Tablo 32'de Akademik Personelin küreselleşme karşıtı hareketler hakkındaki görüşlerinin dağılımına bakıldığında %48.5'nin bu tür eylemlerin haklı ve doğru nedenlerden dolayı yapıldığı, %16.2'si bu tür eylem ve hareketlerin bilinçlenme açısından iyi olduğu, %14.9'u bu tür eylemlerin

yapılmasının yanlış olduğu yönünde görüş bildirirken %18.6'sı ise herhangi bir fikrinin olmadığını belirttikleri görülmektedir.

Tablo 33: Akademik Personelin Yerelleşme Süreci Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

Yerelleşme Süreci	Frekans	Yüzde
Ulus-devletleri parçalamak için uygun ortamı oluşturacak bir süreç	88	26,8
Ulus-devlet içerisindeki etnik gruplara kendi kültürlerini yaşamaları için daha uygun bir ortam sağlayacak bir süreç	110	33,5
Ulus-devletler içerisindeki etnik grupların kendi bağımsızlıklarını ilan edecekleri bir süreç	37	11,3
Yerel yönetimlerin güçleneceği bir süreç	79	24,1
Cevapsız	14	4,3
Toplam	328	100,0

Küreselleşme sürecinde yerelleşme iki anlam taşımaktadır. Bunlardan ilki küresel düzeye göre ulus-devletler bağlamında yerel. Burada küresel olana göre ulus-devletler düzeyi yerel anlam taşımaktadır. İkincisi ise ulus-devlet düzeyine göre etnik gruplar ve mikro milliyetçilikler düzeyinde yerel. Küreselleşme süreci küreselleşme yanında bölgeselleşme ve yerelleşme süreçleri ile birlikte ilerleyen bir süreç olduğundan dolayı küreselleşmenin bu yönü onun çelişkili ve ya çatışmalı bir süreç olup olmadığı sorusunu gündeme getirmektedir. Bu bağlamda Tablo 33'de akademik personelin küreselleşme ile birlikte ilerleyen yerelleşme süreci hakkındaki görüşlerinin dağılımına bakıldığında %33.5'i ulus-devlet içerisindeki etnik gruplara kendi kültürlerini yaşamaları için daha uygun bir ortam sağlayacak bir süreç, 26.8'i ise ulus-devletleri parçalamak için uygun ortamı oluşturacak bir süreç, 24.1'i yerel yönetimlerin güçleneceği bir süreç, 11.3'ü ise ulus-devletler içerisindeki etnik grupların kendi bağımsızlıklarını ilan edecekleri bir süreç olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Tablo 34: Akademik Personelin Küreselleşme Süreci İle Gündeme Gelen Yerelleşme Hareketlerinin Küreselleşme Süreci İle Çelişkili Olup-Olmadığı İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşme Süreci İle Yerelleşme Süreci Arasında Bir Çelişki Var mı?	Frekans	Yüzde
Evet	122	37,2
Hayır	200	61,0
Cevapsız	6	1,8
Toplam	328	100,0

Yukarıda da ifade edildiği üzere küreselleşme sürecinde yerelleşme iki anlam taşımaktadır. Bunlardan ilki küresel alanda ulus-devletler ve buna bağlı olarak millî kültürler yerel anlam taşımaktadır. Diğer ise ulus-devlet çerçevesinde etnik grupların ve mikro milliyetçilik hareketlerinin taşıdığı yerelleşme anlamı. Bu bağlamda kültürel alanda küreselleşmeye doğru gidişte ileri sürülen görüşler iki noktada toplanmaktadır. Bunlardan ilki toplumlararasıdaki karşılıklı ilişkilerin ve etkileşimin artmasına bağlı olarak karşılıklı kültürel akışların artması sonucunda küresel düzeyde benzer bir kültürel durum "küresel bir kültür"ün meydana geleceği yönündeki görüştür. Bu bakış açısına göre bu süreçte artık millî kültür diye bir şey olmayacaktır. Diğer bir nokta ise küreselleşme sürecine bağlı olarak yaşanan yerelleşme sürecinde alt kültürler, etnik kültürler ve millî kültürler dayalı çeşitlilik içerisinde birlikteliğin sunulduğu bir kültürel yapı. Bu çerçevede küreselleşme süreci ile gündeme gelen yerelleşme hareketlerinin küreselleşme süreci ile çelişkili olup-olmadığı ile ilgili olarak akademik personelin görüşlerinin dağılımının yer aldığı tablo 34'e bakıldığında %61'i herhangi bir çelişkinin olmadığını, %37.2'si ise bir çelişkinin varlığını belirtmektedirler. Burada dikkat çekici nokta ilk bakışta küresel ve yerele ilişkin olanın birbirinin tersi bir durum olarak görülmesidir. Bazı iddialara göre bu durum bir çelişkinin varlığını göstermektedir. Bazı iddialara göre ise bu durum bir çelişkinin göstergesi değildir. Çünkü küresel olanın gerçekleştirilmesi için önce buna engel teşkil eden "millî kültürler"in zayıflaması için karşısına etnik milliyetçiliklere dayalı yerel olanın ön plana çıkarılması gerekmektedir. Böylece genellikle homojen bir yapı sergileyen millî kültürler zayıflayacak, dolayısıyla küresel kültür

noktasında en büyük engel ortadan kaldırılmış olacaktır. Bu bağlamda yerelleşme küresel olana ilişkin süreçte sadece bir aşamayı teşkil etmektedir.

Tablo 35: Akademik Personelin Küreselleşme Sürecinde Mikro Düzeyde Etnik Milliyetçiliklere Dayalı Yerel Kültürlerin yükselişe Geçmesinin Ulus-Devletleri Aşındırmak İçin Bilinçli Olarak mı? Ön Plana Çıkarıldığı İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Yerel Kültürlerin yükselişe geçmesi ulus-devleti aşındırmak açısından bilinçli olarak mı? ön plana çıkarılıyor?	Frekans	Yüzde
Evet	143	43,6
Hayır	178	54,3
Fikrim yok	1	,3
Cevapsız	6	1,8
Toplam	328	100,0

Küreselleşme sürecinde gerek siyasi gerekse kültürel alanda ki gelişmeler arasında ulus-devletler içerisinde etnik milliyetçiliklere dayalı yerelleşme hareketlerinin büyük bir hız kazanması önemli bir yer teşkil etmektedir. Küreselleşme sürecinde ulus-devletler yukarıdan uluslar arası örgütler ve çok uluslu/ulusötesi şirketlerin baskısı ile karşı karşıyayken aşağıdan da kendi içerisinde bulunan etnik milliyetçiliklere bağlı yerelleşme süreci ile sıkıştırılmaktadır. Bu süreçte, çeşitli açılardan kendisini etnik grup olarak tanımlayan toplulukların bir kısmı dünyanın bir çok yerinde daha çok özerklik yada tam bağımsızlık hareketleri içerisine girmişlerdir. Bu durum ise ulus-devletlerin siyasi ve sosyo-kültürel açıdan bir çok problemle karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır. Kimilerine göre bu durum küresel bir kültürün oluşmasına doğru kendiliğinden gelişen bir süreçtir; kimilerine göre ise küreselleşme sürecinde planlı olarak gerçekleştirilen bir projedir. Örneğin küreselleşme sürecine eleştirel bir bakış acısıyla yaklaşan Tuna, küreselleşme ile yapılmak istenenleri şu ifadelerle dile getirmektedir:

Artık globalleşmeyi engelleyen/engelleyecek millî çerçevelerin kırılması zamanı gelmiştir. Bu açıdan toplum içi farklılıklara, mahalli özelliklere önem verilmektedir. Bu amaçla farklar ve çatışmalar yerine göre kullanılmalı varsa ayrılıklar, karşı koymalar sivil toplum ve örgütleri adına kaşınmalıdır. Millî devletler ve

globalleşme/küreselleşme olarak anlatılan sürecin gerektirdiği ilişkilerce yutulamayacak ne kadar bütünlük varsa bölünmelidir. Doğranan parçalar bütüne karşı çıkmadaki tezahürleriyle, globalleşme kazanı içinde bunları istedikleri kadar sergileyebilme imkanlarına rağmen, kendi hallerine ve bir başlarına bırakılmalıdırlar. Yerellikler ve farklılıklar her şeyin yerine geçmelidir (Tuna 1998:140).

Bu tartışmalar çerçevesinde Tablo 35'de Akademik Personelin %43.6'sı küreselleşme sürecinde mikro düzeyde etnik milliyetçiliklere dayalı yerel kültürlerin yükselişe geçmesinin ulus-devletleri aşındırmak için bilinçli olarak ön plana çıkarıldığını ifade ederlerken; %54.3'ü bu görüşe katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere bu konuda birbirinden farklı görüşlerin varlığı söz konusudur.

Tablo 36: Akademik Personelin küreselleşme Süreci İle Gündeme Gelen Yerelleşme Hareketlerin Ulus-Devletler İçin Bir Tehdit Oluşturup-Oluşturmayacağı İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Yerelleşme hareketleri Ulus-Devlet İçin Bir Tehdit Oluşturur mu?	Frekans	Yüzde
Evet	152	46,3
Hayır	143	43,6
Fikrim yok	30	9,1
Cevapsız	3	,9
Toplam	328	100,0

Tablo 35'den de anlaşılacağı üzere küreselleşme ile birlikte işleyen yerelleşme süreci hakkında ki tartışmalar birbirinden farklı boyutlarda seyretnmektedir. Küreselleşme süreci ile birlikte ilerleyen yerelleşme süreci özellikle çok etnikli bir yapıya sahip olan devletlerin bütünlüğü açısından tehlikeli bir sürecin başlangıcına işaret etmektedir. Bu çerçevede tablo 36'da akademik personelin %46.3'ü küreselleşme süreci ile gündeme gelen yerelleşme hareketlerin ulus-devletler için bir tehdit oluşturduğunu ifade ederken, %43.9' u oluşturmadığını, %9.1 gibi önemli bir kısmı da bu konuda her hangi bir fikrinin olmadığını belirttikleri görülmektedir.

Tablo 37: Akademik Personelin Küreselleşme İle Gündeme Gelen Yerleşme Hareketleri Doğrultusunda Ulus Devletler İle Etnik Gruplar Arasındaki İlişkiler İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Ulus Devletler ile Etnik Gruplar Arasındaki İlişkiler	Frekans	Yüzde
Hakim kültür ile etnik gruplar arasında çatışmalar olur.	118	36,0
Etnik gruplar istedikleri hakları(özerklik yada daha fazla özerklik) alarak hakim kültür içerisinde varlıklarını sürdürürler.	151	46,0
Etnik gruplar hakim kültür içerisinde asimile edilirler.	38	11,6
Etnik gruplar bağımsızlıklarını elde ederler .	13	4,0
Cevapsız	8	2,4
Toplam	328	100,0

Günümüzde yaşanan gelişmelere bağlı olarak Tablo 37’de akademik personelin ulus devletler ile etnik gruplar arasındaki ilişkiler ile ilgili olarak görüşlerinin dağılımına bakıldığında, %46’sı etnik grupların istedikleri hakları(özerklik yada daha fazla özerklik) alarak hakim kültür içerisinde varlıklarını sürdürecekleri, %36’sı hakim kültür ile etnik gruplar arasında çatışmalar olacağı, %11.6’sı etnik grupların hakim kültür içerisinde asimile edileceği, %4’ü ise etnik grupların bağımsızlıklarını elde edecekleri yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu sonuçlara göre ulus-devletlerin bünyelerinde barındırdıkları etnik gruplar ile aralarındaki ilişkilerin geleceğe yönelik yönü hakkında farklı bakış açılarını varlığı söz konusudur.

Tablo 38: Akademik Personelin Günümüzde İdeolojilerin Sona Erip-Ermediği İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

İdeolojilerin Durumu	Frekans	Yüzde
Katılıyorum	30	9,1
Kısmen katılıyorum	154	47,0
Katılmıyorum	142	43,3
Cevapsız	2	,6
Toplam	328	100,0

Küreselleşme süreci ile birlikte ileri sürülen görüşlerden birisi de artık günümüz dünyasında ideolojilerin artık sona erdiği yönündeki iddialardır. Ancak Gosoviç’e göre, ideolojinin (ya da tarihin sonu), çatışmaların sonu, ortaklık, çıkar sahipleri, fırsat ve meydan okumalar, artık Kuzey ve Güney

ayrımı yok, pozitif ya da iş yapmaya yönelik gündem gibi günümüzde çok sıkça kullanılan sihirli sözcüklerdeki amaç, gündeme getirilebilecek sorunları belirsizleştirmek, sorgulayıcı soruların önünü almaktır. Bu kelimeler kullanılarak sistemin, muhtemelen dünyanın en iyisi olduğunun önerildiğini ve temel yapısal sorunlar açısından tartışmaya açık olmadığına dayatıldığını ileri sürmektedir(Gosoviç 2001:157). Bu çerçevede tablo 38'de Akademik Personelin günümüzde ideolojilerin sona erip-ermediği ile ilgili görüşlerinin dağılımına bakıldığında %47'si bu görüşe kısmen katıldığını, %43.3'ü bu görüşe katılmadığını, %9.1'i ise ideolojilerin sona erdiği görüşüne katıldığını belirttikleri görülmektedir. Tablonun genel olarak yorumuna bakıldığında ise akademik personelin %90.3 gibi büyük bir oranı günümüzde ideolojilerin ortadan kalktığına katılmadığını yada kısmen katıldığını belirttikleri görülmektedir.

Tablo 39: Akademik Personelin Son Zamanlarda Sosyal Bilimcilerce Yazılıp Tartışılan "Medeniyetler Çatışması", "Tarihin sonu", "Dünya toplumu" Gibi Makaleler Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

Makaleler Hakkında Görüş	Frekans	Yüzde
Bunlar bilimsel zemine oturtularak bazı ülkelere çıkar sağlamak amacıyla yazılmış yazılardır	133	40,5
Bunlar bilimsel olarak yazılmış yazılardır	60	18,3
Bunlar bir fikir olarak yazılmış yazılardır	14	4,3
Fikrim yok	110	33,5
Cevapsız	11	3,4
Toplam	328	100,0

Her dönemde olduğu gibi günümüzde de yaşanan dönemin özellikleri, nedenleri, sonuçları ve geleceğine ilişkin tartışmalar bütün hızıyla devam etmektedir. Bu çerçevede sosyal bilimler alanında günümüzde en çok gündeme gelen ve üzerinde çeşitli tartışmaların yaşandığı "Medeniyetler Çatışması", "Tarihin Sonu", "Dünya Toplumu" gibi yazılar hakkında akademik personelin %40.5'i bunların bilimsel zemine oturtularak bazı ülkelere çıkar sağlamak amacıyla yazılmış yazılar, %18.3'ü bilimsel olarak yazılmış yazılar, %4.3'ü bir fikir olarak yazılmış yazılar olduğunu belirtirken, %33.5 gibi önemli bir oranı ise bu yazılar hakkında her hangi bir fikirlerinin olmadığını belirtirlerken, %3.4'ünde bu soruya cevap vermemişlerdir(tablo 39).

Tablo 40: Akademik Personelin IMF ve Dünya Bankası Gibi Kuruluşların Türkiye'ye Ekonomik Yardımları Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı

Ekonomik Yardım ile İlgili Görüşler	Frekans	Yüzde
Türkiye'ye ekonomik ilişkiler çerçevesinde yardım ediyorlar.	76	23,2
Türkiye'ye ekonomik yardımın yanında siyasi ve ekonomik müdahalelerde bulunuyorlar	246	75,0
Fikrim yok.	5	1,5
Cevapsız	1	,3
Toplam	328	100,0

Küreselleşme sürecinin en önemli aktörlerinden birisi uluslar arası örgütlerdir. Uluslar arası örgütler özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızla gelişmeye ve etki sahalarını genişletmeye başlamışlardır. Bu örgütler arasında IMF, DB, DTÖ özellikle ekonomik alanda güçlenen uluslar arası örgütlerdir. Ekonomik açıdan zorluk yaşayan ülkelere yardımda bulunan IMF ve DB gibi uluslar arası örgütlerin Türkiye açısından da çok önemli bir yeri vardır. Türkiye ekonomik açıdan ne zaman problem yaşasa destek konusunda söz konusu kurumlardan yardım talebinde bulunmaktadır. Günümüzde de Türkiye'nin yaşadığı ekonomik problemler dolayısıyla bu örgütlerden ekonomik yardım almaktadır. Bu çerçevede IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların Türkiye'ye ekonomik yardımları konusunda akademik personelin %75'i ekonomik yardımın yanında bu gibi kuruluşların Türkiye'ye siyasi ve ekonomik müdahalelerde bulunduklarını, %23,2'si Türkiye'ye ekonomik ilişkiler çerçevesinde yardım ettiklerini, %1,5'i ise bu konuda herhangi bir fikirlerinin olmadıklarını belirttikleri görülmektedir (tablo 40). Günümüzde IMF ve DB gibi kuruluşlar ekonomik destek sağladıkları ülkelere bunun karşılığında bazı koşulların yerine getirilmesini şart koşturmaktadırlar. Bu koşulların ülkelerin yararına mı? yoksa zararına mı? olduğu büyük bir tartışma konusudur. Yardımlar karşısında ülkelerin önüne sürülen şartların daha çok olumsuz olduğunu vurgulayan Gosoviç'e göre küresel entelektüel hegemonyaya ve onun taşıdığı mesajlara karşılık tepkilerin oluşmamasının altında korku yatmaktadır. Gosoviç, bu korkunun boyutlarını ve nedenlerini şu şekilde açıklar:

Hükümetler, ihtiyaç duydukları yada arzuladıkları yatırımlardan yoksun kalma, yaptırımlara maruz kalma ya da başka ekonomik ve siyasi baskıların altında ezilme korkusuyla haklarını savunmaktan korkmaktadır. Bu yaptırım yada baskılar, tek taraflı olarak; IMF, Dünya Bankası ya da Dünya Ticaret Örgütü aracılığıyla çok taraflı olarak ya da giderek Kuzey'in dev iş ve yatırım örgütleri tarafından uygulanabilmektedir. Ülkeler bu harici şartlara ve tercih edilen politikalara direnmek istediklerinde, "yatırımcıların güvenini" sarsmakla, onların geri çekilerek ülkelerinin ekonomik bir krize sürüklenmesine yol açmakla ya da yabancı sermayenin yatırım yapmasını engellemekle suçlanırlar. Kamuoyu da sıklıkla medyanın tahmin ettiği zorluklar ve krizlerle korkutulmakta, bu yolla halkında hükümeti "yeni" düzene uyum sağlamaya ve geminin batmasına yol açmaktan kaçınmaya zorlaması" ümit edilmektedir(Gosoviç 2001:159).

IMF'nin politikalarına eleştirel bir açıdan yaklaşan Stiglitz ise, IMF'in politikalarının kısmen, modası geçmiş bir varsayıma, piyasaların kendiliğinden verimli sonuçlara yol açacağı varsayıma dayandığını, arzulanan devlet müdahalelerine, ülkeyi ekonomik büyümeye götürecek ve herkesin durumunu iyileştirecek önlemlere izin vermediğini ileri sürmektedir. Ona göre krizler patlak verdiğinde IMF "standart" olsa bile modası geçmiş, yersiz çözümler içeren reçeteler veriyor; bu politikaları uygulaması istenen ülkelerdeki insanların bunlardan nasıl etkileneceğini göz önüne almıyor, politikaların yoksulluk üzerindeki etkisiyle ilgili tahminler yapılmıyor. Politika reçetelerini ise ideolojiler yönlendiriyor ve söz konusu ülkelerden IMF'in talimatlarına hiç tartışmadan uymaları bekleniyor(Stiglitz 2002:12-14). Sonuç itibarıyla akademik personelin dörtte üçü gibi büyük bir çoğunluğu da IMF ve DB gibi kuruluşların Türkiye'ye ekonomik yardımın yanında siyasi ve ekonomik müdahalelerde bulunduklarını ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo 41: Akademik Personelin Türkiye'nin Kendisini İlgilendiren Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Konularda Karar Verirken Genellikle Bağımsız Olarak Hareket Edip-Etmediği İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Bağımsız Olarak Hareket Etme	Frekans	Yüzde
Evet	36	11,0
Hayır	290	88,4
Cevapsız	2	,6
Toplam	328	100,0

Küreselleşme süreci ile birlikte oluşan uluslararası yapılanmalar günümüzde, özellikle gelişmemiş yada gelişmekte olan ulus-devletlerin kendi iç işlerinde dahi kendi politikaları çerçevesinde davranmasına müsaade etmemektedir. Bu nokta özellikle gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler açısından daha fazla önem taşımaktadır. Bu açıdan tablo 41'de akademik personelin Türkiye'nin kendisini ilgilendiren siyasi, sosyal ve ekonomik konularda karar verirken genellikle bağımsız olarak hareket edip-etmediği ile ilgili görüşlerinin dağılımına bakıldığında %88,4 gibi büyük bir çoğunluğu Türkiye'nin söz konusu konularda bağımsız olarak karar veremediğini belirtirken, %11'i bağımsız olarak karar verebildiğini ifade etmişlerdir. Tablo 40'daki verilerde dikkate alınarak uluslararası örgütlerin, çokuluslu/ulusötesi şirketlerin ve bazı gelişmiş ülkelerin özellikle gelişmekte olan ülkeler ve gelişmemiş olan ülkeler bağlamında, ulus-devletlere yukarıdan çeşitli baskılar yaparak onların egemenlik anlayışlarına olumsuz yönde etkide bulundukları söylenebilir.

Tablo 42: Akademik Personelin Türkiye'nin Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Konularda Bağımsız Olarak Hareket Edemediğini Söyleyenlerden Türkiye'nin Bu Konularda Karar Alırken Kimlerin Daha Çok Etkili Olduğu İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Türkiye'nin Bağımsız Olarak Hareket Edememesine Etki Eden Gruplar	Frekans	Yüzde
ABD	204	62,2
Avrupa Birliği	12	3,7
Çokuluslu/ulusötesi şirketler	66	20,1
Uygulanamaz	36	11,0
Cevapsız	10	3,0
Toplam	328	100,0

Küreselleşmenin her şeyden önce küresel düzeyde kapitalist piyasa ilişkilerinin yayılması anlamını taşıdığını ileri süren Yıldırım'a göre, iktisadi olarak , büyük devletler, uluslar arası düzenleyici kurumlar ve çok uluslu şirketler tarafından biçimlendirilen bütünleşmiş küresel bir finans sistemi ve dünya çapında üretim ağları anlamında küreselleşme olgusunun var olduğu iddia edilmektedir(Yıldırım 2000:72-73). Bu çerçevede tablo 41'de Akademik personelin Türkiye'nin siyasi, sosyal ve ekonomik konularda bağımsız olarak hareket edemediğini söyleyenlerden Türkiye'nin bu konularda karar alırken kimlerin daha çok etkili olduğu ile ilgili görüşlerinin yer aldığı tablo 42'de ki dağılıma bakıldığında ilk sırada %62,2 ile ABD'nin, daha sonra sırasıyla %20,1 ile çokuluslu/ulusötesi şirketlerin, %3,7 ile de Avrupa Birliğinin yer aldığı görülmektedir.

Tablo43.1:Akademik Personelin Türk Toplumunu Bir Arada Tutan Birinci Derecede Önemli Unsur İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Türk Toplumunu Bir Arada Tutan Unsurlar	Frekans	Yüzde
Ekonomik çıkarlar	25	7,6
Dil	43	13,1
Tarih şuuru	24	7,3
Dini değerler	34	10,4
Toprak	26	7,9
Örf ve adetler, gelenek ve görenekler, normlar, değerler	52	15,9
Vatandaşlık bağı	47	14,3
Milliyet duygusu	74	22,6
Cevapsız	3	,9
Toplam	328	100,0

Toplumları bir araya getiren, onları bir arada tutan ve birlikte hareket etmelerine neden olan çok sayıda faktör bulunmaktadır. Toplum tesadüfi ve geçici olarak bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu bir yapı değildir. Özellikle ulus-devlet temelinde bir arada bulunan toplumların amaç birliktelikleri ve ortak paydaları söz konusudur. Toplumları bir arada tutan ortak paydalardan birisi tarih şuurudur. "Tarih şuuru, tarihin akışı hakkında belli bir görüş sahibi olmak demektir. İnsan tarih olaylarını manalı bir bütün içindeki parçalar halinde gördüğü anda tarih şuurunu kazanmış olur"(Güngör 1997:74). Toplumları bir arada tutan unsurlar tarihi süreç içerisinde gelişerek

o toplumun temel özelliklerini meydana getirmişlerdir. Bu anlamda bir toplumu meydana getiren, onları bir arada tutan unsurları bir birinden ayırmanın, birbirlerine göre önemli yada önemsiz şekilde değerlendirmenin pek anlamlı olmamasına karşılık kişisel düzeyde bu unsurlara önem derecesine göre bir anlam atfetme de söz konusudur. Konuya bu açıdan yaklaşıldığında Türk Toplumunu bir arada tutan birinci derecede önemli unsur ile ilgili görüşlerin yer aldığı tablo 43.1'deki dağılıma bakıldığında akademik personelin %22,6'sının milliyet duygusunun, %15,9'nun örf ve adetlerin, gelenek ve göreneklerin, normların, değerlerin, % 14,3'ünün vatandaşlık bağının, %13,1'inin dilin, % 10,4'ü dini değerlerin, %7,9'u toprak birlikteliğinin, %7,6'sı ekonomik çıkarların, %7,3'ü ise tarih şuurunun Türk toplumunu bir arada tutan en önemli unsurun olduğunu belirttikleri görülmektedir.

Tablo 43.2: Akademik Personelin Türk Toplumunu Bir Arada Tutan İkinci Derecede Önemli Unsur İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Türk Toplumunu Bir Arada Tutan Unsurlar	Frekans	Yüzde
Ekonomik çıkarlar	10	3,0
Dil	55	16,8
Tarih şuru	42	12,8
Dini değerler	53	16,2
Toprak	23	7,0
Örf ve adetler, gelenek ve görenekler, normlar, değerler	66	20,1
Vatandaşlık bağı	24	7,3
Milliyet duygusu	44	13,4
Cevapsız	11	3,4
Toplam	328	100,0

Türk toplumunu bir arada tutan önemli ikinci unsur ile ilgili dağılımın yer aldığı tablo 43.2'de akademik personelin %20,1'i örf ve adetlerin, gelenek ve göreneklerin, normların, değerlerin, %16,8'i dilin, %16,2'si dini değerlerin, %13,4'ü milliyet duygusunun, %12,8'i tarih şuurunun, %7,3'ü vatandaşlık bağının, %7'si toprak birlikteliğinin, %3'ü ise ekonomik çıkarların Türk toplumunu bir arada tutan unsurlar olduğunu belirttikleri görülmektedir.

Tablo 43.3: Akademik Personelin Türk Toplumunu Bir Arada Tutan üçüncü Derecede Önemli Unsur İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Türk Toplumunu Bir Arada Tutan Unsurlar	Frekans	Yüzde
Ekonomik çıkarlar	25	7,6
Dil	22	6,7
Tarih şuuru	37	11,3
Dini değerler	50	15,2
Toprak	26	7,9
Örf ve adetler, gelenek ve görenekler, normlar, değerler	66	20,1
Vatandaşlık bağı	47	14,3
Milliyet duygusu	42	12,8
Cevapsız	13	4,0
Toplam	328	100,0

Tablo 43.3'de akademik personelin Türk toplumunu bir arada tutan üçüncü derecede önemli unsur ile ilgili görüşlerinin dağılımı yer almaktadır. Bu dağılıma göre akademik personelin % 20,1'i Örf ve adetlerin, gelenek ve göreneklerin, normların, değerlerin, % 15,2'si dini değerlerin, % 14,3'ü vatandaşlık bağının, %12,8'i milliyet duygusunun, %11,3'ü tarih şuurunun, % 7,9'u toprağın, % 7,6'sı ekonomik çıkarların, % 6,7'si dilin Türk toplumunu bir arada tutan üçüncü derecedeki unsur olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Tablo 44.1: Akademik Personelin Birinci Derecede Önemli Gördükleri Kültür Unsur İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Kültür Unsurlarının Önemi	Frekans	Yüzde
Dil	171	52,1
Din	29	8,8
Tarih şuuru	48	14,6
Örf ve adetler, gelenek ve görenekler, normlar, değerler	61	18,6
Bilim ve teknoloji	17	5,2
Cevapsız	2	,6
Toplam	328	100,0

Kültürün unsurlarını birbirinden ayrı, her birini bağımsız olarak düşünmek doğru bir yaklaşım değildir. Kültür bütün unsurlarının toplamı ile ifade edilir. Dolayısıyla burada kültür unsurlarının birbirinden farklılığına, ayrılığına yada önemliliğine değil, bir toplum içerisinde kişisel düzeyde, daha fazla ön plana çıkma durumlarına dikkat çekilmektedir. Bu çerçevede kültür unsurlarına atfedilen anlam toplumdan topluma değişmektedir. Tablo 44.1'de bir toplumu, bir millet diğerlerinden farklı ve kendine özgü kılan unsurlarla ilgili olarak

akademik personelin görüşlerinin dağılımı yer almaktadır. Bu dağılıma göre akademik personelin %52,1'i kendilerine göre birinci derecede önemli kültür unsuru olarak "dil"i kabul ederken, %18,6'sı örf ve adetler, gelenek ve görenekler, normlar ve değerleri, %14,6'sı tarih şuurunu, %8,8'i dini, %5,2'si ise bilim ve teknolojiyi yani kültürün maddi yönünü gördüklerini ifade etmişlerdir. Dil kültürel bilgiyi mevcut toplumdan gelecek kuşaklara aktaran en önemli araçtır. Dil grup kimliğini ve farkındalığını biçimlendirir. Kültür ve dil birbirine bağlıdır. Kültür dilin biçimini ve kullanımını şekillendirir (Cockerham 1995:72-74). Bu anlamda kültür bireylerin sosyalizasyonunda önemli bir yere ve işleve sahiptir.

Tablo 44.2: Akademik Personelin İkinci Derecede Önemli Gördükleri Kültür Unsur İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Kültür Unsurlarının Önemi	Frekans	Yüzde
Dil	70	21,3
Din	88	26,8
Tarih şuurunu	81	24,7
Örf ve adetler, gelenek ve görenekler, normlar, değerler	72	22,0
Bilim ve teknoloji	14	4,3
Cevapsız	3	,9
Toplam	328	100,0

Tablo 44.2'de Akademik Personelin, bir toplumu, bir millet diğerlerinden farklı ve kendine özgü kılan ikinci derecede önemli gördükleri kültür unsuru ile ilgili görüşlerinin dağılımı yer almaktadır. Bu dağılıma göre akademik personelin %26,8'i ikinci derecede önemli kültür unsur olarak ilk sıra da dini, ikinci sıra da %24, 7 ile tarih şuurunu, üçüncü sırada %22 ile Örf ve adetler, gelenek ve görenekler, normlar ve değerleri, dördüncü sırada %21,3 ile dili, son sırada ise %4,3 ile bilim ve teknolojiyi gördüklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 44.3: Akademik Personelin Üçüncü Derecede Önemli Kültür Unsur İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Kültür Unsurlarının Önemi	Frekans	Yüzde
Dil	49	14,9
Din	64	19,5
Tarih şuuru	109	33,2
Örf ve adetler, gelenek ve görenekler, normlar, değerler	77	23,5
Bilim ve teknoloji	24	7,3
Cevapsız	5	1,5
Toplam	328	100,0

Tablo 44.3'deki dağılımda ise akademik personelin üçüncü derecede önemli kültür unsur olarak ilk sıra da %33,2 ile tarih şuurunu, ikinci sırada %23,5 ile Örf ve adetler, gelenek ve görenekler, normlar ve değerleri, üçüncü sırada %19,5'le dini, dördüncü sırada %14,9 ile dili, son sırada ise %7,3 ile bilim ve teknolojiyi gördüklerini ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo 44.4: Akademik Personelin Dördüncü Derecede Önemli Kültür Unsur İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Kültür Unsurlarının Önemi	Frekans	Yüzde
Dil	28	8,5
Din	109	33,2
Tarih şuuru	65	19,8
Örf ve adetler, gelenek ve görenekler, normlar, değerler	95	29,0
Bilim ve teknoloji	26	7,9
Cevapsız	5	1,5
Toplam	328	100,0

Tablo 44.4'de akademik personelin, bir toplumu, bir millet diğerlerinden farklı ve kendine özgü kılan dördüncü derecede önemli kültür unsuru ile ilgili olarak %33,2 ile ilk sıra da dini, ikinci sırada %29 ile örf ve adetler, gelenek ve görenekler, normlar ve değerleri, üçüncü sıra da %19,8 ile tarih şuurunu, dördüncü sırada %8,5 ile dili, son sırada ise %7,9 ile bilim ve teknolojiyi gördüklerini ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo 44.5: Akademik Personelin Beşinci Derecede Önemli Kültür Unsurları ile İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Kültür Unsurlarının Önemi	Frekans	Yüzde
Dil	4	1,2
Din	35	10,7
Tarih şuuru	19	5,8
Örf ve adetler, gelenek ve görenekler, normlar, değerler	20	6,1
Bilim ve teknoloji	245	74,7
Cevapsız	5	1,5
Toplam	328	100,0

Tablo 44.5’de ise akademik personelin %74,7 ile beşinci derecedeki önemli kültür unsur olarak ilk sıra da bilim ve teknolojiyi, ikinci sıra da %10,7 ile dini, üçüncü sırada %6,1 ile Örf ve adetler, gelenek ve görenekler, normlar ve değerleri, dördüncü sırada %5,8 ile tarih şuuru, son sırada ise %1,2 ile dili gördüklerini ifade ettikleri görülmektedir. Tablo 44.1, 44.2, 44.3, 44.4 ve 44.5’deki dağılımlar sonucunda kültürün manevi yönünü oluşturan unsurların maddi yönünü oluşturan unsurlardan daha önce geldiği görülmektedir.

Tablo 45: Akademik Personelin Türkiye’nin Sosyo-Kültürel Yapısı İtibariyle Daha Çok Hangi Kültürel Coğrafyaya Dahil Edilebileceği ile İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Kültürel Coğrafya	Frekans	Yüzde
Avrupa	61	18,6
Avrasya	184	56,1
Asya	24	7,3
Orta-Doğu	52	15,9
Cevapsız	7	2,1
Toplam	328	100,0

Günümüzde gerek Türkiye’de gerekse yurtdışında Türkiye ile ilgili yapılan tartışmalardan biriside Türkiye’nin sosyo-kültürel yapısı itibariyle daha çok hangi coğrafyaya dahil edilebileceği ile ilgilidir. Bu çerçevede tablo 45’de akademik personelin Türkiye’nin sosyo-kültürel yapısı itibariyle daha çok hangi kültürel coğrafyaya dahil edilebileceği ile ilgili görüşlerinin dağılımına bakıldığında %56,1’i Türkiye’nin sosyo-kültürel yapısı itibariyle Avrasya’ya, %18,6’sı Avrupa’ya, %15,9’u Orta-Doğu’ya, %7,3’ü ise Asya’ya dahil edilebileceğini ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo 46: Akademik Personelin Günlük Yaşamda Sıkça Karşılaşılan Hamburger Tarzı Yemek Yem Alışkanlıkları, Cola Kültürü, Kot Pantolon Giyimi vb. Şeylerin Yeme, içme ve Giyim Alanında Küreselleşme Sürecinin göstergeleri Olup-Olmadığı ile İlgili Görüşlerine Göre Dağılım

Küreselleşmenin göstergeleri	Frekans	Yüzde
Evet	247	75,3
Hayır	81	24,7
Toplam	328	100,0

Aslanoğlu, kültürel küreselleşmenin görüntüler-semboller aracılığı ile yaşandığını belirtmektedir. Ona göre bu anlamda yaşananlar homojen bir küresel kültür içerisinde gerçekleşmemektedir, etkili olan kültürel küreselleşmedir ve bunun anlamı da farklı kültürlerin küresel olarak akmasıdır(Aslanoğlu 1998:259). Kültürün küreselleşmesinin ivmesinin teknolojik gelişmeler ve ekonomik kaynaklı olduğunu belirten Aslanoğlu'na göre(1998:261), ekonomik küreselleşmeye örnek olarak hazır yiyecek alanında ön plana çıkan hamburger tarzı işletmeler verilebilir. Aslanoğlu, hamburgerin sadece fiziksel bir nesne olarak tüketilmediğini, eşanlamlı olarak kültürel bir görüntü ve günlük hayatın belli bir biçiminin sembolü olduğunu ileri sürer. Dolayısıyla ona göre, hamburger tamamen Amerikan'dır ve Amerikan türü yaşantının etkilerini duyurmakta ve taşımaktadır. Aslanoğlu, uzun süre tek merkez olarak kalan bir yerin, Amerika'nın, ürünü olan hamburgerin çevrede yaşayanlar için merkezde güçlü olan ile özdeşim kurmanın psikolojisini de kültürel mesajın içerisinde taşıdığını belirtir. Aslanoğlu, içecek alanında colanın, filimlerin ve müziklerin Amerikan türü yaşamın diğer sembolleri olduğunu ve bunlarla birlikte gençlik-dirilik-refah-romantizm-özgürlük iddiasıyla dolu kavramlarında taşındığını ileri sürmektedir. Bu çerçevede akademik personelin günümüzde Türkiye'nin her yerinde günlük yaşamda sıkça karşılaşılan hamburger tarzı yemek yeme alışkanlıkları, cola kültürü, kot pantolon giyimi vb. şeylerin yeme, içme ve giyim alanında küreselleşme sürecinin göstergeleri olup-olmadığı ile ilgili görüşlerine göre dağılımına bakıldığında %75,3'ü evet cevabını verirken %24,7'si hayır demiştir(tablo 46). Burada dikkat çekici olan ise karşılıklı kültürel akışlar sonucunda mı? bu ürünlerin küresel bir konuma geldiği yoksa

tek yönlü kültürel akışlar sonucunda mı? küresel düzeyde hakim duruma geçtikleri ile ilgili tartışmaların varlığıdır.

Tablo 47: Akademik Personelin Günlük Yaşamda Karşılaşılan Hamburger Tarzı Yemek Yeme Alışkanlıkları, Cola Kültürü vb. Türk Mutfak Kültürüne Etkisi İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Türk Mutfak Kültürüne Etki	Frekans	Yüzde
Türk mutfak kültürüne çeşitlilik katar, zenginleştirir	116	35,4
Türk mutfak kültürünü olumsuz yönde etkiler, zayıflatır	85	25,9
Türk mutfak kültürüne herhangi bir etkide bulunmaz	66	20,1
Fikrim yok	55	16,8
Cevapsız	6	1,8
Toplam	328	100,0

Küreselleşme sürecinde yaşanan toplumlar arasındaki ilişkinin ve etkileşimin yoğunlaşmasına bağlı olarak bazı kültürel unsurların bir toplumdan diğerine geçmesi de kaçınılmaz olmaktadır. Bu geçişlerin en çok yaşandığı alanlardan biriside mutfak kültürüdür. Küreselleşme sürecinde gerek uluslar arası göçlerde yaşanan artışlar gerek yurtdışı turizm sektöründe yaşanan gelişmeler gerekse kitle iletişim araçlarının etkisi dolayısıyla ülkelerin mutfak kültürleri de değişime uğramaktadır. Bu gelişmeler bağlamında tablo 47'ye bakıldığında akademik personelin günlük yaşamda karşılaşılan hamburger tarzı yemek yeme alışkanlıkları, cola kültürü vb. şeylerin Türk mutfak kültürüne çeşitlilik katar, zenginleştirir diyenlerin oranı %35.4, Türk mutfak kültürünü olumsuz yönde etkiler, zayıflatır diyenlerin oranı %25.9, Türk mutfak kültürüne herhangi bir etkide bulunmaz diyenlerin oranı %20.1, bu konuda herhangi bir fikir beyan etmeyenlerin oranı ise %16,8'dir.

Tablo 48: Akademik Personelin Küreselleşme sürecinin Türk diline etkisi ile ilgili Görüşlerine Göre Dağılım

Küreselleşme Sürecinin Türk Diline Etkisi	Frekans	Yüzde
Olumlu yönde etkiler	36	11,0
Olumsuz yönde etkiler	195	59,5
Olumlu yada olumsuz bir etkide bulunmaz	71	21,6
Hem olumlu hemde olumsuz yönde etkilerde bulunur	7	2,1
Fikrim yok	15	4,6
Cevapsız	4	1,2
Toplam	328	100,0

Küreselleşme süreci ile birlikte tartışılan konuların başında "dil" alanındaki kaygılar gelmektedir. Gerek teknolojik gelişmeler gerekse kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, dünyanın hemen her yerine anında ulaşacak görüntü ve ses teknolojilerine ulaşılması, millî kültürlerin en önemli unsurlarından birisi olan anadiller açısından belirli sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Teknolojiyi üreten, pazarlayan, kitle iletişim araçlarının sahipliğini elinde bulunduran ülkeler küreselleşme sürecinde dil açısından daha şanslı durumda bulunmaktadır. Tablo 48'de akademik personelin küreselleşme sürecinin Türk diline etkisi ile ilgili görüşlerinin dağılımına bakıldığında ise %59.5'i küreselleşme sürecinin Türk dilini olumsuz yönde etkilediği, %26.1'i olumlu yada olumsuz bir etkide bulunmadığı, %11'i olumlu yönde etkide bulunduğunu, %4.6'sı herhangi bir fikrinin olmadığını, %2.1'i ise hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilerde bulunduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu çerçevede Güngör, Türkçe'de meydana gelen bozulmaları "memleketin yaygın cehaleti"ne bağlar(Güngör 1999b). Güngör, Türkçe ile ilgili problemin henüz televizyonların ortaya çıkmadan, gazete ve dergilerin bu kadar çoğalmadan önce de ortaya çıktığını ileri sürer.

Tablo 49: Küreselleşme Sürecinin Türk Dilini olumsuz yönde etkileyeceğini Belirten Akademik Personelin Bu Etkinin Hangi yönde Olacağıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşme Sürecinin Türk Diline Olumsuz Etkileri	Frekans	Yüzde
Küreselleşme süreci Türk dilini ortadan kaldırır.	7	3,6
Küreselleşme süreci Türk dilini zayıflatır, gelişmesine olumsuz yönde etkide bulunur.	188	96,4
Toplam	195	100,0

Küreselleşme sürecinin Türk diline olumsuz yönde etkide bulunduğu yönünde görüş bildiren akademik personelin görüşlerinin yer aldığı tablo 49'a bakıldığında %96.4'ü bu sürecin Türk dilini zayıflatarak gelişmesine olumsuz yönde etki yapacağını, %3,6'sı ise bu sürecin olumsuz etkileri sonucunda Türk dilinin ortadan kalkacağını belirttikleri görülmektedir.

Tablo 50: Akademik Personelin Son Zamanlarda Bazı Özel Kurum ve Kuruluşlara (örneğin işyerlerine, televizyon kanallarına , dergilere vb.) Yabancı İsimlerin Verilmesinin Türk kültürüne, Türk Diline Olumsuz Yönde Etkide Bulunup-Bulunmayacağı İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Yabancı İsimlerin Türk Diline Etkisi	Frekans	Yüzde
Evet	253	77,1
Hayır	74	22,6
Cevapsız	1	,3
Toplam	328	100,0

Küreselleşme sürecinde en çok tartışılan konuların başında “dil” meselesi gelmektedir. Millî kültürlerin önemli unsurlarından biri olan anadiller ekonomik, siyasi, teknolojik ve kültürel alanda yaşanan gelişmelere bağlı olarak kökten sarsılmaktadır. Günümüzde teknolojik ve bilimsel alanda ki kavramların çoğu İngilizce'dir. İletişim alanında, özellikle internet alanında, İngilizce neredeyse hakim dil konumuna gelmiştir. Bu çerçevede küresel düzeyde dil alanında yaşanan daha çok tek yönlü akışlar karşısında (özellikle İngilizce'den diğer dillere doğru) diğer diller önemli sorunlar yaşamaktadırlar. Bu bağlamda akademik personelin, Türkiye'de sıkça karşılaşılan bazı özel kurum ve kuruluşlara (örneğin işyerlerine, televizyon kanallarına , dergilere vb.) yabancı isimlerin verilmesinin Türk kültürüne, Türk diline olumsuz yönde etkide bulunacağını belirtenlerin oranı tablo 50'de görüleceği üzere %77'1' gibi yüksek bir oranken, %22.6 sı ise herhangi bir olumsuz etkisinin olmayacağını belirtmişlerdir.

Tablo 51: Akademik Personelin Yabancı Dilde Eğitimle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Yabancı Dilde Eğitim Hakkındaki Görüşler	Frekans	Yüzde
Yabancı dilde eğitim kesinlikle olmamalı	22	6,7
Yabancı dilde eğitim değil yabancı dil öğretimi olmalı	225	68,6
Yabancı dilde eğitim ilköğretimden başlayarak olmalı	42	12,8
Yabancı dilde eğitim liseden başlayarak olmalı	14	4,3
Yabancı dilde eğitim üniversiteden başlayarak olmalı	16	4,9
Yabancı dilde eğitim Yüksek lisans ve doktora düzeyinde olmalı	8	2,4
Cevapsız	1	,3
Toplam	328	100,0

Küreselleşme sürecinde toplumların karşı karşıya kaldıkları problemlerden birisini de kültürel alanda yaşanan olumsuz gelişmeler oluşturmaktadır. Bütün toplumlar bu süreçte ister-istemez kendi kültürel unsurlarını muhafaza etme çabası içerisindeyler. Bu çabaların başında da dil meselesi gelmektedir. Bu çerçevede akademik personelin Türkiye’de yabancı dilde eğitimle ilgili görüşlerinin dağılımının yer aldığı tablo 51’e bakıldığında %68.6 gibi yüksek bir oranı Yabancı dilde eğitimi değil yabancı dil öğretimini tercih ettiklerini belirtmişlerdir, %12.8’i yabancı dilde eğitimin ilköğretimden başlayarak olması gerektiğini, %6.7’si yabancı dilde eğitimin kesinlikle olmaması gerektiğini, %4.9’u yabancı dilde eğitimin üniversiteden başlayarak olması gerektiğini, %4.3’ü liseden başlayarak olması gerektiğini, %2.4’ü ise yüksek lisans ve doktora düzeyinde olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Tablo 52: Akademik Personelin Türkiye’nin Küreselleşme Sürecinin Dışında Kalıp-Kalamayacağı İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Türkiye Küreselleşmenin dışında Kalabilir mi?	Frekans	Yüzde
Kalabilir	17	5,2
Kalamaz	299	91,2
Fikrim yok	10	3,0
Cevapsız	2	,6
Toplam	328	100,0

Günümüzde teknoloji, iletişim, ulaşım kısaca yaşamın bütün alanlarında yaşanan gelişmelere bağlı olarak herhangi bir toplumun bunun dışında

kalması, dünyadan bağımsız, kendi istediği şekilde yaşaması mümkün değildir. Bu durum dünyadaki bütün diğer ülkeleri gibi Türkiye için de geçerlidir. Bu konuda akademik personelin görüşü de bu durumu desteklemektedir. Tablo 52’de akademik personelin %91.2 gibi büyük bir oranı Türkiye’nin küreselleşme sürecinin dışında kalamayacağını ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo 53: Akademik Personelin Türkiye’nin Önümüzdeki Yirmi Yıl İçerisinde Küreselleşme Olarak Adlandırılan Bu Süreçten Daha Çok Zarar mı? Yoksa Yarar mı? Göreceği İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Önümüzdeki yirmi yılda Küreselleşme Türkiye için Yararlı mı? Yoksa Zararlı mı? olur	Frekans	Yüzde
Bu süreç Türkiye için yararlı olur.	48	14,6
Bu süreç Türkiye için zararlı olur.	29	8,8
Bu süreç Türkiye’ye bazı konularda yararlı olurken bazı konularda da zararlı olur.	246	75,0
Cevapsız	5	1,5
Toplam	328	100,0

Çalışmanın genelinde değinildiği üzere küreselleşmenin sürecinin kimin için faydalı kimin için zararlı olduğunu ifade edebilmek bu sürece nereden ve ne şekilde bakıldığını bilmeyi gerektirir. Bir başka ifade ile bu sürecin neresinde yer alındığı önemlidir. Çünkü küreselleşmenin faydalı mı? yoksa zararlı mı? olduğu bu sürecin neresinde yer alındığına ve sahip olunan bakış açısına göre değişmektedir. Küreselleşme ile ilgili farklı bakış açıları ile ilgili olarak Erbay, aşağıdaki değerlendirmeyi yapar:

Bazılarına göre; küreselleşme ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırlar dışına taşarak dünya geneline yayılmasıdır. Bu bakış açısına göre, küreselleşme ülkeler arasında fiziksel ve ekonomik egemenliklerin törpülenmesi anlamını taşır. Bu anlamıyla küreselleşme farklı toplumsal kültürlerin daha yakından tanınması; ülkeler arasındaki her türlü ilişkinin yaygınlaşması ve yoğunlaşması; ideolojik ayrımlara dayalı kutupların ortadan kalkması sonucunu doğuran kaçınılmaz bir süreçtir. Bazılarına göre

ise küreselleşme, soğuk savaş döneminden sonra, Batının zaferini yeni bir açılımla dünya geneline yaymasıdır. Uluslararası sermayenin egemenliği kayıtsız şartsız hale gelmekte ve dünya ölçeğinde tekelleşmektedir. Dolayısıyla bu yaklaşımları savunanlara göre küreselleşmeyi emperyalizmin yeni yüzü olarak tasvir etmek mümkündür (Erbay 1998:148).

Araştırmaya katılan akademik personelin %75'i bu sürecin Türkiye'ye bazı konularda yarar getirirken bazı konularda ise zararlı olacağı, %14.6'sı bu sürecin Türkiye için yararlı olacağını, %8.8'i ise bu sürecin Türkiye için zararlı olacağı yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Sonuçlardan da anlaşılacağı üzere küreselleşme çok yönlü değerlendirmeleri gerekli kılmaktadır. Bu durumda küreselleşmenin ne kadar karmaşık bir sosyolojik olgu olduğunun göstergesidir.

Tablo 54: Akademik Personelin Küreselleşme İle Gündeme Gelen Yerelleşme Hareketlerinin Türkiye'de Bir Etnik Çatışma Ortamına Yol Açıp-Açmayacağı İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Yerelleşme Hareketleri Türkiye'de Bir Etnik Çatışma Ortamına Yol Açar mı?	Frekans	Yüzde
Evet açar	154	47,0
Hayır açmaz	170	51,8
Cevapsız	4	1,2
Toplam	328	100,0

Küreselleşme sadece küresel olana özgü bir şey değildir. Küreselleşme bölgeselleşme ve yerelleşme süreçleri ile birlikte işleyen, çeşitli çelişkileri ve çatışmaları bünyesinde barındıran bir süreçtir. Bu açıdan günümüzde yaşanan sadece pür bir küreselleşme süreci değildir. Bu çerçevede küreselleşme ile kol kola ilerleyen yerelleşme sürecinde etnik milliyetçilik hareketlerine bağlı olarak Türkiye'de bir etnik çatışmaya yol açıp-açmayacağı ile ilgili olarak akademik personelin %51.8'i hayır açmaz cevabını verirken %47'si açabilme ihtimalinin olması doğrultusunda cevap vermişlerdir (tablo 54).

Tablo 55: Akademik Personelin Önümüzdeki Yıllarda Türkiye'nin Hangi Uluslararası örgütlenme içerisinde yer Alması Gerektiği İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Türkiye'nin Yer Alması Gerektiği Uluslar arası Örgütlenme	Frekans	Yüzde
Avrupa birliği	204	62,2
İslam Ülkeleri	2	,6
Türk cumhuriyetleri	63	19,2
Balkan Ülkeleri	7	2,1
Avrupa Birliği ve Türk Cumhuriyetleri	10	3,0
Hiçbir örgütlenme içerisinde yer almamalı	29	8,8
Cevapsız	13	4,0
Toplam	328	100,0

Küreselleşme ve bölgesel bütünleşme süreçlerine bağlı olarak ulus-devletler bu süreçte daha etkin olabilmek ve süreci yönlendirebilme yeteneğine sahip olabilmek için bir takım arayışlar içerisine girmişlerdir. Bu arayışlardan birisi de güçlü uluslar üstü yapılar içerisinde yer almaktır. İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişen yapı çerçevesinde siyasi, ekonomik ve askeri alanda bir takım uluslar üstü örgütlenmelere gidilmiştir. Bu bağlamda Türkiye güvenlik alanında NATO'ya üye olmuş, ekonomik alanda AB'ne üyelik için başvuruda bulunmuş ve bir çok uluslar üstü yapılanmalar içerisinde yer almıştır. Bu çerçevede dünyada artan bölgesel bütünleşme hareketleri doğrultusunda Türkiye'nin nasıl bir oluşum içerisinde yer alması gerektiği ile ilgili olarak, tablo 55'deki Akademik Personelin önümüzdeki yıllarda Türkiye'nin hangi uluslararası örgütlenme içerisinde yer alması gerektiği ile ilgili görüşlerinin dağılımına bakıldığında %62.2'sinin Avrupa birliği , %19.2'sinin Türk Cumhuriyetleri, %8.8'inin hiçbir örgütlenme içerisinde yer almaması gerektiği, %3'ünün Avrupa Birliği ve Türk Cumhuriyetleri, %2.1'inin Balkan Ülkeleri, %0.6'sının ise İslam Ülkelerinden oluşan bir örgütlenme içerisinde yer alması yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir

Tablo 56: Akademik Personelin Küreselleşme Sürecinin Türk Ekonomisine Etkisi İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşme Sürecinin Türk Ekonomisine etkisi	Frekans	Yüzde
Küreselleşme sürecinin Türk ekonomisine etkisi tamamen olumsuzdur	12	3,7
Küreselleşme sürecinin Türk ekonomisine etkisi tamamen olumludur	12	3,7
Küreselleşme sürecinin Türk ekonomisine hem olumlu hem de olumsuz etkileri vardır	177	54,0
Küreselleşme sürecinin Türk ekonomisine olumlu etkileri olumsuz etkilerinden daha fazladır	35	10,7
Küreselleşme sürecinin Türk ekonomisine olumsuz etkileri olumlu etkilerinden daha fazladır	89	27,1
Cevapsız	3	,9
Toplam	328	100,0

Küreselleşme ile ilgili tartışmaların ilk olarak ekonomik alanda başlamış olduğu görülmektedir. Küreselleşme başlangıçta ekonomik gelişmelere bağlı olarak indirgemeci bir yaklaşımla sadece ekonomi ile açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonraları ise küreselleşme, diğer boyutları da göz önünde bulundurularak çok boyutlu bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Günümüzde ekonomik gelişmeler toplumları derinden etkilemektedir. Öyle ki ekonomik alanda güçlü olan ülkeler siyasi alanda da güçlü olmaktadır. Bu çerçevede ekonomik anlamda gittikçe bölgeselleşen ve küreselleşen bir yapı içerisinde günümüzün ve geleceğin ne getireceği bilinmemekle birlikte tablo 56'da akademik personelin küreselleşme sürecinin Türk ekonomisine etkisi ile ilgili görüşlerinin dağılımına bakıldığında küreselleşme sürecinin Türk ekonomisine hem olumlu hem de olumsuz etkileri vardır diyenlerin oranı%54, küreselleşme sürecinin Türk ekonomisine olumsuz etkileri olumlu etkilerinden daha fazladır diyenlerin oranı %27.1, küreselleşme sürecinin Türk ekonomisine olumlu etkileri olumsuz etkilerinden daha fazladır diyenlerin oranı %10.7, küreselleşme sürecinin Türk ekonomisine etkisi tamamen olumludur diyenlerin oranı %3.7, yine küreselleşme sürecinin Türk ekonomisine etkisi tamamen olumsuzdur diyenlerin oranı ise %3.7'dir.

Tablo 57: Akademik Personelin Türkiye'ye Yabancı Sermayenin Girmesi Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

Yabancı Sermayenin Türkiye'ye Girişi	Frekans	Yüzde
Her alanda girmeli	86	26,2
Hiçbir alanda girmemeli	14	4,3
Bazı alanlarda girmeli	216	65,9
Fikrim yok	10	3,0
Cevapsız	2	,6
Toplam	328	100,0

Küreselleşme süreci ile birlikte tartışılan konuların arasında özelleştirmenin yaygınlaştırılması, devletin küçültülmesi ve yabancı sermayenin girişine müsaade edilmesi v.b. gelmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de yararları ve zararları tartışma konusu olan yabancı sermayenin Türkiye'ye girişi konusundaki dağılım tablo 57'de görülmektedir. Bu dağılıma göre akademik personelin %65,9'u yabancı sermayenin her alanda yatırım yapacak şekilde değil de bazı alanlarda girmesine müsaade edilmesi gerektiğini, %26,2'si her alanda yatırım yapacak şekilde girmesi gerektiğini, %4,3'ü ise hiçbir alanda girmesine müsaade edilememesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Tablo 58.1: Akademik Personelin Türkiye'nin Şu Andaki Birinci Derecedeki En Önemli Sorunu İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Türkiye'nin Birinci Derecedeki Sorunu	Frekans	Yüzde
Enflasyon-Pahalılık	106	32,3
Yolsuzluk ve rüşvet	66	20,1
Güneydoğu sorunu	6	1,8
İşsizlik	24	7,3
Eğitim-sağlık gibi temel toplumsal kurumlardaki aksaklıklar	43	13,1
Toplumsal değerlerdeki bozulmalar.	22	6,7
Nüfus artışı	10	3,0
Çevre kirliliği	1	,3
Bölgeler arası dengesizlik	6	1,8
Adalet mekanizmasındaki bozukluklar	12	3,7
Demokratik sürecin işleyişindeki aksaklıklar	28	8,5
İnsan hakları ihlalleri	4	1,2
Toplam	328	100,0

Gerek bulunduğu bölgede gerekse dünya ölçeğinde siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ve askeri açılardan önemli bir güce sahip bulunan Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı en önemli problem ile ilgili dağılımın yer aldığı tablo 58.1'de akademik personelin %32,3'ü ilk sırada enflasyon-

pahalılığı en büyük problem olarak gördüğünü, daha sonra sırası ile %20,1'i yolsuzluk ve rüşveti, %13,1'i eğitim-sağlık gibi temel toplumsal kurumlardaki aksaklıkları, %8,5'i demokratik sürecin işleyişindeki aksaklıkları, %7,3'ü işsizliği, %6,7'si toplumsal değerlerdeki bozulmaları, %3,7'si adalet mekanizmasındaki bozuklukları, %3'ü nüfus artışını, %1,8'i bölgeler arası dengesizliği, yine %1,8'i güneydoğu sorununu, %1,2'si insan hakları ihlallerini, %03'ü de çevre kirliliğini gördüklerini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar doğrultusunda Türkiye'nin günümüzde karşı karşıya olduğu en önemli problemin ekonomik kaynaklı olduğu görülmektedir.

Tablo 58.2: Akademik Personelin Türkiye'nin Şu Andaki İkinci Derecedeki En Önemli Sorunu İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Türkiye'nin İkinci Derecedeki Sorunu	Frekans	Yüzde
Enflasyon-pahalılık	32	9,8
Yolsuzluk ve rüşvet	60	18,3
Güneydoğu sorunu	8	2,4
İşsizlik	44	13,4
Adam kayırma(Torpil)	6	1,8
Eğitim-sağlık gibi temel toplumsal kurumlardaki aksaklıklar	43	13,1
Toplumsal değerlerdeki bozulmalar	22	6,7
Nüfus artışı	11	3,4
Çevre kirliliği	1	,3
Bölgeler arası dengesizlik	11	3,4
Adalet mekanizmasındaki aksaklıklar	43	13,1
Demokratik sürecin işleyişindeki aksaklıklar	39	11,9
İnsan hakları ihlalleri	7	2,1
Cevapsız	1	,3
Toplam	328	100,0

Türkiye'nin günümüzde karşı karşıya kaldığı en önemli ikinci derecedeki problem ile ilgili dağılımın yer aldığı Tablo 58.2'de akademik personelin %18,3'ü yolsuzluk ve rüşveti ilk sırada, %13,4'ü işsizliği, %13,1'i eğitim-sağlık gibi temel toplumsal kurumlardaki aksaklıkları, yine %13,1'i adalet mekanizmasındaki bozuklukları, %11,9'u demokratik sürecin işleyişindeki aksaklıkları, %9,8'i enflasyon-pahalılığı, %6,7'si toplumsal değerlerdeki bozulmaları, %3,4'ü nüfus artışını, yine %3,4'ü bölgeler arası dengesizliği, %2,4'ü güneydoğu sorununu, %2,1'i insan hakları ihlallerini, %1,8'i adam kayırmayı(torpili), %03'de çevre kirliliğini gördüklerini belirtmişlerdir.

Tablo 58.3: Akademik Personelin Türkiye'nin Şu Andaki Üçüncü Derecedeki En Önemli Sorunu İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Türkiye'nin Üçüncü Derecedeki Sorunu	Frekans	Yüzde
Enflasyon-pahalılık	44	13,4
Yolsuzluk ve rüşvet	39	11,9
Güneydoğu sorunu	10	3,0
İşsizlik	30	9,1
Adam kayırma(Torpil)	2	,6
Eğitim-sağlık gibi temel toplumsal kurumlardaki aksaklıklar	44	13,4
Toplumsal değerlerdeki bozulmalar	18	5,5
Nüfus artışı	12	3,7
Çevre Kirliliği	3	,9
Bölgeler arası dengesizlik	12	3,7
Adalet mekanizmasındaki aksaklıklar	44	13,4
Demokratik sürecin işleyişindeki aksaklıklar	47	14,3
İnsan hakları ihlalleri	19	5,8
Cevapsız	4	1,2
Toplam	328	100,0

Türkiye'nin günümüzde karşı karşıya kaldığı en önemli üçüncü derecedeki problem ile ilgili dağılımın yer aldığı Tablo 58.3'de ise akademik personelin %14,3'ü demokratik sürecin işleyişindeki aksaklıkları, %13,4'ü eğitim-sağlık gibi temel toplumsal kurumlardaki aksaklıkları, %13,4'ü adalet mekanizmasındaki aksaklıkları, %11,9'u yolsuzluk ve rüşveti, %9,1'i işsizliği, %5,8'i insan hakları ihlallerini, %5,5'i toplumsal değerlerdeki bozulmaları, %3,7'si nüfus artışını, %3,7'si bölgeler arası dengesizliği, %3'ü güneydoğu sorununu, %0,9'u çevre kirliliğini, %0,6'sı ise adam kayırmayı(torpili) ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo 59: Akademik Personelin Türkiye'de Siyasi Olarak En Etkili Grupla İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Etkili Siyasi Grup	Frekans	Yüzde
Üst düzey bürokratlar	33	10,1
Askerler	157	47,9
Büyük sermaye sahipleri	94	28,7
Sivil toplum örgütleri	2	,6
Dini cemaatler, tarikatlar	8	2,4
Politikacılar	33	10,1
Cevapsız	1	,3
Toplam	328	100,0

Günümüzde Türkiye'de siyasi olarak en etkili grup ile ilgili soruya akademik personelin %47.9'u askerler, %28.7'si büyük sermaye sahipleri,

%10,1'i politikacıların, yine %10.1'i üst düzey bürokratların, %2.4'ü dini cemaatlerin, tarikatların, %06'sı ise sivil toplum örgütlerinin olduğu cevabını vermişlerdir(tablo 59).

Tablo 60: Akademik Personelin Türkiye'de Siyasi Olarak En Etkisiz Grupla İlgili Görüşlerinin Dağılımı

En Etkisiz Grup	Frekans	Yüzde
Üst düzey bürokratlar	5	1,5
İşçiler	43	13,1
Köylüler	49	14,9
Memurlar	34	10,4
Din adamları	3	,9
Sivil toplum örgütleri	71	21,6
Dini cemaatler, tarikatlar	3	,9
Politikacılar	13	4,0
Akademisyenler	106	32,3
Cevapsız	1	,3
Toplam	328	100,0

Akademik personelin Türkiye'de siyasi olarak en etkisiz grup ile ilgili soruya ise %32.3 ile akademisyenler kendilerinin olduğunu, %21.6'sı sivil toplum örgütlerinin, %14.9'u köylülerin, %13.1'i işçilerin, %4'ü politikacıların, %1.5'i üst düzey bürokratların, %09'u din adamlarının ve yine %09'u dini cemaatlerin, tarikatların olduğunu belirtmişlerdir(tablo 60).

Tablo 61: Akademik Personelin Atatürk İlke ve inkılaplarının Türk Toplumunda Günümüze Kadarki Benimsenmesiyle ilgili Görüşlerinin Dağılımı

Atatürk İlke ve İnkılaplarının Benimsenmesi	Frekans	Yüzde
Çok benimsenmiştir	90	27,4
Çok az benimsenmiştir	50	15,2
Biraz benimsenmiştir	168	51,2
Hiç benimsenmemiştir	5	1,5
Fikrim yok	13	4,0
Cevapsız	2	,6
Toplam	328	100,0

I.Dünya savaşı sonucunda Cumhuriyetin ilan edilmesi ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti devleti sosyal yaşamın bütün alanlarında hızlı bir değişim ve dönüşüm içerisinde yer almaya başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğunun son zamanlarında başlayan yenileşme hareketleri Cumhuriyetin kurulmasından sonra daha da hızlanmış bütün alanlarında ekonomik, siyasi, dini v.b. yeni

bir yapılanma içerisine girilmiştir. Bu yapılanma içerisinde, zamanın ve ülkenin içinde bulunduğu koşullar dahilinde, Atatürk İlke ve İnkılaplarının çok büyük bir yeri ve rolü olmuştur. Bu çerçevede, tablo 61’de akademik personelin 51.1’i günümüze kadar ki dönemde Atatürk İlke ve İnkılaplarının Türk toplumunda biraz benimsendiğini, %27.4’ü çok benimsendiğini, %15.2’si çok az benimsendiğini ifade ederken %4’ü ise bu konuda herhangi bir fikir belirtmemişlerdir.

Bazı Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Çapraz Tablolar İle Gösterilmesi

Tablo 62: Akademik Personelin Türkiye'nin şimdiye kadar Avrupa Birliğine üye olamamasında Türkiye'nin Müslüman bir ülke olmasının rolü ile ilgili görüşleri ve Akademik Unvan

			Akademik Unvan					Toplam
			Prof.Dr	Doç.Dr	Yrd.Doç.Dr	Dr.	Arş.Gör	
Türkiye'nin şimdiye kadar Avrupa Birliğine üye olamamasında Müslüman bir ülke olmasının etkisi var mı ?	Evet	Sayı	12	32	56	30	91	221
		% Satır	5,4%	14,5%	25,3%	13,6%	41,2%	100,0%
		% Sütun	48,0%	74,4%	66,7%	71,4%	68,4%	67,6%
		Toplam	3,7%	9,8%	17,1%	9,2%	27,8%	67,6%
	Hayır	Sayı	13	11	28	12	42	106
		% Satır	12,3%	10,4%	26,4%	11,3%	39,6%	100,0%
		% Sütun	52,0%	25,6%	33,3%	28,6%	31,6%	32,4%
		Toplam	4,0%	3,4%	8,6%	3,7%	12,8%	32,4%
Toplam	Sayı	25	43	84	42	133	327	
	% Satır	7,6%	13,1%	25,7%	12,8%	40,7%	100,0%	
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	7,6%	13,1%	25,7%	12,8%	40,7%	100,0%	

$$X^2 = 5,652 \quad S.d.=4 \quad P=0,227$$

Küreselleşme süreci ile birlikte işleyen bölgesel oluşumlar çerçevesinde Türkiye, Avrupa Birliği içerisinde yer almak için 1987 yılında yaptığı tam üyelik başvurusundan günümüze kadar geçen süre içerisinde bu oluşum içerisinde tam üyelik noktasında bir sonuca varamamıştır. Bunun çeşitli nedenleri olmakla birlikte günümüzde ileri sürülenlerden birisi Avrupa Birliğinin sosyo-kültürel temelleri ile Türkiye'nin sosyo-kültürel yapısı arasındaki farklılıklardır. Bilindiği üzere toplumlar arasındaki sosyo-kültürel farklılıklara yol açan unsurlardan birisi de inanç farklılığıdır. Bu çerçevede tablo 62'den de görüleceği üzere akademik personelin %67.6'sı Türkiye'nin şimdiye kadar Avrupa Birliğine tam üye olarak kabul edilmemesinde Türkiye'nin Müslüman bir ülke olmasının etkili olduğunu belirtmişlerdir. Akademik personelin Türkiye'nin şimdiye kadar Avrupa birliğine üye olamamasında Türkiye'nin Müslüman bir ülke olmasının rolü ile ilgili görüşleri ve akademik unvanı arasında ise $P > 0.05$ olduğundan anlamlı bir ilişki yoktur(tablo 62).

Tablo 63: Akademik Personelin Türkiye'nin Avrupa Birliğine Üye Olup Olmaması ile ilgili görüşleri ve Cinsiyet

			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Türkiye Avrupa Birliğine Üye olmalı mı?	Evet	Sayı	75	125	200
		% Satır	37,5%	62,5%	100,0%
		% Sütun	64,7%	59,5%	61,3%
		Toplam	23,0%	38,3%	61,3%
	Olsa da olur Olmasa da olur	Sayı	28	54	82
		% Satır	34,1%	65,9%	100,0%
		% Sütun	24,1%	25,7%	25,2%
		Toplam	8,6%	16,6%	25,2%
	Hayır	Sayı	9	26	35
		% Satır	25,7%	74,3%	100,0%
		% Sütun	7,8%	12,4%	10,7%
		Toplam	2,8%	8,0%	10,7%
	Fikrim yok	Sayı	4	5	9
		% Satır	44,4%	55,6%	100,0%
		% Sütun	3,4%	2,4%	2,8%
		Toplam	1,2%	1,5%	2,8%
Toplam		Sayı	116	210	326
		% Satır	35,6%	64,4%	100,0%
		% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	35,6%	64,4%	100,0%

$$X^2 = 2,190 \quad S.d.=3 \quad P=0,534$$

Akademik personelin Türkiye'nin Avrupa Birliğine üye olup olmaması ile ilgili görüşleri ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır $P>0.05$. Tablodaki (tablo 63) yüzde dağılımlarına bakıldığında %64.7'si, erkeklerin ise %59.5'i Türkiye'nin Avrupa Birliğine üye olmasına evet derken, kadınların 24.1'i, erkeklerin ise %25.7'si olsa da olur olmasa da olur düşüncesinde olduklarını, kadınların %7.8'i erkeklerin ise %12.4'ü üye olmaması gerektiği yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Genel olarak cinsiyet açısından erkeklerin ve kadınları çoğunluğu Türkiye'nin Avrupa Birliğine üye olmasından yana görüş bildirmişlerdir.

Tablo 64: Küreselleşme Sürecinin Türk diline Etkisi ve Akademik Personelin Görev Yaptığı Üniversite

			Görev Yapılan Üniversite				Toplam
			Hacettepe Üniversitesi	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Bilkent Üniversitesi	Gazi Üniversitesi	
Küreselleşme Sürecinin Türk diline Etkisi	Olumlu yönde etkiler	Sayı	13	4	7	12	36
		% Satır	36,1%	11,1%	19,4%	33,3%	100,0%
		% Sütun	13,3%	4,3%	18,9%	12,6%	11,1%
		Toplam	4,0%	1,2%	2,2%	3,7%	11,1%
	Olumsuz yönde etkiler	Sayı	59	58	18	60	195
		% Satır	30,3%	29,7%	9,2%	30,8%	100,0%
		% Sütun	60,2%	61,7%	48,6%	63,2%	60,2%
		Toplam	18,2%	17,9%	5,6%	18,5%	60,2%
	Olumlu yada olumsuz bir etkide bulunmaz	Sayı	20	20	11	20	71
		% Satır	28,2%	28,2%	15,5%	28,2%	100,0%
		% Sütun	20,4%	21,3%	29,7%	21,1%	21,9%
		Toplam	6,2%	6,2%	3,4%	6,2%	21,9%
	Hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilerde bulunur	Sayı	3	3		1	7
		% Satır	42,9%	42,9%		14,3%	100,0%
		% Sütun	3,1%	3,2%		1,1%	2,2%
		Toplam	,9%	,9%		,3%	2,2%
	Fikrim yok	Sayı	3	9	1	2	15
		% Satır	20,0%	60,0%	6,7%	13,3%	100,0%
		% Sütun	3,1%	9,6%	2,7%	2,1%	4,6%
		Toplam	,9%	2,8%	,3%	,6%	4,6%
Toplam	Sayı	98	94	37	95	324	
	% Satır	30,2%	29,0%	11,4%	29,3%	100,0%	
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	30,2%	29,0%	11,4%	29,3%	100,0%	

$$X^2=18,049 \quad S.d.=12 \quad P=0,114$$

Küreselleşme süreci sosyo-kültürel anlamda özellikle gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler açısından çok önem taşımaktadır. Yaşanılan küreselleşme sürecinde gelişen teknolojiye ve diğer bir çok nedene bağlı olarak toplumlararası ilişkilerin yoğunluğu artmış, toplumlar arasındaki kültürel akışlar hızlanmıştır. Toplumlararası kültürel akışların daha çok tek yönlü olduğu bu süreçte millî kültürün önemli unsurlarından birisi olan anadiller, bazı dillerin küresel düzeyde küresel dil olma yönündeki baskıları karşısında çaresiz kalmaktadır. Bu bağlamda tablo 64'e bakıldığında küreselleşme sürecine bağlı gelişmelerin Türk dilini olumsuz yönde etkilediğini belirten akademik personelin oranı %60.2'dir. Bu oranın üniversitelerin kendi içindeki dağılımına bakıldığında ise, Hacettepe

üniversitesinde görev yapan akademik personelin %60.2'si, ODTÜ' inde görev yapan akademik personelin %61.7'si, Gazi üniversitesinde görev yapan akademik personelin %63.2'si, Bilkent üniversitesinde görev yapan akademik personelin ise %48.6'sı küreselleşme sürecinin Türk dilini olumsuz yönde etkilediklerini ifade ettikleri görülmektedir. Küreselleşme sürecinin Türk diline etkisi ve akademik personelin görev yaptığı üniversite arasındaki ilişkiye bakıldığında ise $P>0.05$ olduğundan anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir (tablo 64).

Tablo 65: Akademik Personelin Yabancı Dilde Eğitim Hakkındaki Düşüncesi ve Akademik Ünvan

			Akademik Ünvan					Toplam
			Prof.Dr	Doç.Dr	Yrd.Doç.Dr	Dr.	Arş.Gör	
Akademik Personelin Yabancı dilde eğitim hakkındaki Düşüncesi	Yabancı dilde eğitim kesinlikle olmamalı	Sayı	2	1	8	4	7	22
		% Satır	9,1%	4,5%	36,4%	18,2%	31,8%	100,0%
		% Sütun	8,3%	2,3%	9,4%	9,5%	5,3%	6,7%
		Toplam	,6%	,3%	2,4%	1,2%	2,1%	6,7%
	Yabancı dilde eğitim değil yabancı dil öğretimi olmalı	Sayı	14	27	49	27	108	225
		% Satır	6,2%	12,0%	21,8%	12,0%	48,0%	100,0%
		% Sütun	58,3%	62,8%	57,6%	64,3%	81,2%	68,8%
		Toplam	4,3%	8,3%	15,0%	8,3%	33,0%	68,8%
	Yabancı dilde eğitim ilköğretimden başlayarak olmalı	Sayı	4	8	18	3	9	42
		% Satır	9,5%	19,0%	42,9%	7,1%	21,4%	100,0%
		% Sütun	16,7%	18,6%	21,2%	7,1%	6,8%	12,8%
		Toplam	1,2%	2,4%	5,5%	,9%	2,8%	12,8%
	Yabancı dilde eğitim liseden başlayarak olmalı	Sayı	2	3	3	4	2	14
		% Satır	14,3%	21,4%	21,4%	28,6%	14,3%	100,0%
		% Sütun	8,3%	7,0%	3,5%	9,5%	1,5%	4,3%
		Toplam	,6%	,9%	,9%	1,2%	,6%	4,3%
	Yabancı dilde eğitim üniversiteden başlayarak olmalı	Sayı	2	3	4	2	5	16
		% Satır	12,5%	18,8%	25,0%	12,5%	31,3%	100,0%
		% Sütun	8,3%	7,0%	4,7%	4,8%	3,8%	4,9%
		Toplam	,6%	,9%	1,2%	,6%	1,5%	4,9%
	Yabancı dilde eğitim Yüksek lisans ve doktora düzeyinde olma	Sayı		1	3	2	2	8
		% Satır		12,5%	37,5%	25,0%	25,0%	100,0%
		% Sütun		2,3%	3,5%	4,8%	1,5%	2,4%
		Toplam		,3%	,9%	,6%	,6%	2,4%
Toplam	Sayı	24	43	85	42	133	327	
	% Satır	7,3%	13,1%	26,0%	12,8%	40,7%	100,0%	
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	7,3%	13,1%	26,0%	12,8%	40,7%	100,0%	

$$X^2 = 29,836 \quad S.d.=20 \quad P=0,073$$

Türkiye’de günümüzde üzerinde sıkça durulan konulardan birisi olan yabancı dilde eğitim konusunda, akademik personelin görüşü yabancı dilde eğitimden ziyade yabancı dil öğretimine yöneliktir. Akademik personelin % 68.8’i Türkiye’de yabancı dilde eğitim ile ilişkili olarak yabancı dilde eğitim değil de yabancı dil öğretiminden yana oldukları yönünde görüş bildirmişlerdir(tablo 65). Bütün akademik unvanların kendi içerisindeki dağılımlarına da bakıldığında da çoğunluğun yabancı dilde eğitimden değil de yabancı dil öğretiminden yana görüş bildirdikleri görülmektedir. Akademik personelin yabancı dilde eğitim hakkındaki düşüncesi ve akademik unvan arasında ise $P>0.05$ olduğundan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 66: Yabancı Dilde Eğitim Hakkındaki Düşünce ve Görev yapılan Üniversite

			Görev Yeri				Toplam
			Hacettepe Üniversitesi	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Bilkent Üniversitesi	Gazi Üniversitesi	
Akademik Personelin Yabancı dilde eğitim hakkındaki Düşüncesi	Yabancı dilde eğitim kesinlikle olmamalı	Sayı	7	4	1	10	22
		% Satır	31,8%	18,2%	4,5%	45,5%	100,0%
		% Sütun	7,0%	4,3%	2,7%	10,4%	6,7%
		Toplam	2,1%	1,2%	,3%	3,1%	6,7%
	Yabancı dilde eğitim değil yabancı dil öğretimi olmalı	Sayı	80	58	10	77	225
		% Satır	35,6%	25,8%	4,4%	34,2%	100,0%
		% Sütun	80,0%	61,7%	27,0%	80,2%	68,8%
		Toplam	24,5%	17,7%	3,1%	23,5%	68,8%
	Yabancı dilde eğitim ilköğretimden başlayarak olmalı	Sayı	9	13	16	4	42
		% Satır	21,4%	31,0%	38,1%	9,5%	100,0%
		% Sütun	9,0%	13,8%	43,2%	4,2%	12,8%
		Toplam	2,8%	4,0%	4,9%	1,2%	12,8%
	Yabancı dilde eğitim liseden başlayarak olmalı	Sayı	2	4	6	2	14
		% Satır	14,3%	28,6%	42,9%	14,3%	100,0%
		% Sütun	2,0%	4,3%	16,2%	2,1%	4,3%
		Toplam	,6%	1,2%	1,8%	,6%	4,3%
	Yabancı dilde eğitim üniversiteden başlayarak olmalı	Sayı		13	2	1	16
		% Satır		81,3%	12,5%	6,3%	100,0%
		% Sütun		13,8%	5,4%	1,0%	4,9%
		Toplam		4,0%	,6%	,3%	4,9%
	Yabancı dilde eğitim Yüksek lisans ve doktora düzeyinde olma	Sayı	2	2	2	2	8
		% Satır	25,0%	25,0%	25,0%	25,0%	100,0%
		% Sütun	2,0%	2,1%	5,4%	2,1%	2,4%
		Toplam	,6%	,6%	,6%	,6%	2,4%
Toplam	Sayı	100	94	37	96	327	
	% Satır	30,6%	28,7%	11,3%	29,4%	100,0%	
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	30,6%	28,7%	11,3%	29,4%	100,0%	

$$X^2 = 90,151 \quad S.d.=15 \quad P=0,000$$

Akademik personelin yabancı dilde eğitim hakkındaki düşüncesi ve görev yaptığı üniversite arasında $P < 0.05$ olduğundan anlamlı bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Türkiye’de yabancı dilde eğitim değil de yabancı dil öğretimi olması gerektiği yönünde görüş belirten akademik personelin oranı %68.8’dir(tablo 66). Söz konusu akademik personelin üniversitelere göre dağılımına bakıldığında ise Hacettepe Üniversitesinde görev yapan akademik personelin % 80’i, ODTÜ’nde görev yapan akademik personelin %61.7’si, Bilkent Üniversitesinde görev yapan akademik personelin %27’si, Gazi Üniversitesinde görev yapan akademik personelin ise %80.2’si Türkiye’de Türkiye’ de yabancı dilde eğitim değil yabancı dil öğretimi olması gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir(tablo 66).

Tablo 67: Küreselleşme Sürecinin Gelişimi ve Görev yapılan Üniversite

			Görev yeri				Toplam
			Hacettepe Üniversitesi	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Bilkent Üniversitesi	Gazi Üniversitesi	
Küreselleşme daha çok kendiliğinden mi, yoksa kontrorollü mü olarak gelişen bir süreç?	Kendiliğinden gelişen bir süreç	Sayı	34	39	20	31	124
		% Satır	27,4%	31,5%	16,1%	25,0%	100,0%
		% Sütun	33,7%	41,5%	54,1%	32,3%	37,8%
		Toplam	10,4%	11,9%	6,1%	9,5%	37,8%
	Kontrorollü olarak gelişen bir süreç	Sayı	67	55	17	65	204
		% Satır	32,8%	27,0%	8,3%	31,9%	100,0%
		% Sütun	66,3%	58,5%	45,9%	67,7%	62,2%
		Toplam	20,4%	16,8%	5,2%	19,8%	62,2%
Toplam	Sayı	101	94	37	96	328	
	% Satır	30,8%	28,7%	11,3%	29,3%	100,0%	
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	30,8%	28,7%	11,3%	29,3%	100,0%	

$$X^2 = 6,675 \quad S.d.=3 \quad P=0,083$$

Küreselleşme süreci ile ilgili tartışmaların yoğun olarak yaşandığı noktalarından birisi ne zaman başladığı ve kontrollü mü yoksa kendiliğinden gelişen bir süreç mi? olduğu yönündedir. Tablo 67’ye bakıldığında akademik personelin %62.2’si küreselleşme sürecinin kontrollü olarak geliştiğini belirttikleri görülmektedir. Tabloda ki dağılımdan da görüleceği üzere Bilkent Üniversitesinde görev yapan akademik personelin dışında diğer üç üniversitede görev yapan akademik personelin çoğunluğu küreselleşmenin

daha çok kontrollü olarak gelişen bir süreç olduğuna inandıklarını ifade etmişlerdir. Buna göre Hacettepe Üniversitesinde görev yapan akademik personelin % 63'ü, ODTÜ'nde görev yapan akademik personelin %58.5'i, Bilkent Üniversitesinde görev yapan akademik personelin %45.9'u, Gazi Üniversitesinde görev yapan akademik personelin ise %67.7'si küreselleşme sürecinin daha çok kontrollü olarak gelişen bir süreç olduğunu belirtmişlerdir. Bu çerçevede tablo 67'de ki akademik personelin küreselleşme sürecinin gelişimi ile ilgili düşünceleri ve görev yaptıkları üniversite arasındaki χ^2 testi sonuçlarına bakıldığında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir($p>0.05$).

Akademik personelin küreselleşme sürecinin gelişimi ile ilgili düşünceleri ve görev yaptıkları fakülteler arasındaki χ^2 testi sonuçlarına bakıldığında ise(tablo 68) anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir($p>0.05$).

Tablo 68: Küreselleşme Sürecinin Gelişimi ve Görev Yapılan Fakülte

			Görev Yapılan Fakülte					Toplam
			İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Edebiyat Fakültesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	İşletme Fakültesi	İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi	
Küreselleşme daha çok kendiliğinden mi, yoksa kontrollü mü olarak gelişen bir süreç.	Kendiliğinden gelişen bir süreç	Sayı	87	9	8	8	12	124
		% Satır	70,2%	7,3%	6,5%	6,5%	9,7%	100,0%
		% Sütun	43,7%	20,5%	16,7%	72,7%	46,2%	37,8%
		Toplam	26,5%	2,7%	2,4%	2,4%	3,7%	37,8%
	Kontrollü olarak gelişen bir süreç	Sayı	112	35	40	3	14	204
		% Satır	54,9%	17,2%	19,6%	1,5%	6,9%	100,0%
		% Sütun	56,3%	79,5%	83,3%	27,3%	53,8%	62,2%
		Toplam	34,1%	10,7%	12,2%	,9%	4,3%	62,2%
	Toplam	Sayı	199	44	48	11	26	328
		% Satır	60,7%	13,4%	14,6%	3,4%	7,9%	100,0%
		% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	60,7%	13,4%	14,6%	3,4%	7,9%	100,0%

$$\chi^2=24,191 \quad S.d.=4 \quad P=0,000$$

Tablo 69: Küreselleşme Sürecinin Gelişimi ve Akademik Unvan

			Akademik Ünvan					Toplam
			Prof.Dr	Doç.Dr	Yrd.Doç.Dr	Dr.	Arş.Gör	
Küreselleşme daha çok kendiliğinden mi, yoksa kontrollü mü olarak gelişen bir süreç?	Kendiliğinden gelişen bir süreç	Sayı	14	20	32	20	38	124
		% Satır	11,3%	16,1%	25,8%	16,1%	30,6%	100,0%
		% Sütun	56,0%	46,5%	37,6%	47,6%	28,6%	37,8%
		Toplam	4,3%	6,1%	9,8%	6,1%	11,6%	37,8%
	Kontrollü olarak gelişen bir süreç	Sayı	11	23	53	22	95	204
		% Satır	5,4%	11,3%	26,0%	10,8%	46,6%	100,0%
		% Sütun	44,0%	53,5%	62,4%	52,4%	71,4%	62,2%
		Toplam	3,4%	7,0%	16,2%	6,7%	29,0%	62,2%
Toplam	Sayı	25	43	85	42	133	328	
	% Satır	7,6%	13,1%	25,9%	12,8%	40,5%	100,0%	
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	7,6%	13,1%	25,9%	12,8%	40,5%	100,0%	

$$X^2 = 11,450 \quad S.d.=4 \quad P=0,022$$

Akademik personelin küreselleşme sürecinin gelişimi ile ilgili görüşleri ve akademik unvanları arasında anlamlı bir ilişki vardır ($P < 0.05$). Tablo 69'da görüleceği üzere Prof.Dr. lar hariç diğer akademik unvanlara sahip akademik personelin çoğunluğu küreselleşme sürecinin daha çok kontrollü olarak gelişen bir süreç olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 70: Küreselleşme Sürecinin Gelişimi ve Cinsiyet

			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Küreselleşme daha çok kendiliğinden mi, yoksa kontrollü mü olarak gelişen bir süreç	Kendiliğinden gelişen bir süreç	Sayı	42	82	124
		% Satır	33,9%	66,1%	100,0%
		% Sütun	35,9%	38,9%	37,8%
		Toplam	12,8%	25,0%	37,8%
	Kontrollü olarak gelişen bir süreç	Sayı	75	129	204
		% Satır	36,8%	63,2%	100,0%
		% Sütun	64,1%	61,1%	62,2%
		Toplam	22,9%	39,3%	62,2%
Toplam	Sayı	117	211	328	
	% Satır	35,7%	64,3%	100,0%	
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam	35,7%	64,3%	100,0%	

$$X^2 = 0,281 \quad S.d.=1 \quad P=0,596$$

Küreselleşme sürecinin gelişimi ve akademik personelin cinsiyeti arasında $P > 0.05$ olduğunda anlamlı bir ilişki yoktur. Tablo 70'de görüldüğü üzere bayan akademisyenlerin 64.1'i, erkek akademisyenlerin ise 61.1'i

küreselleşmenin kontrollü olarak ilerleyen bir süreç olduğunu ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo 71: Akademik Personelin Türkiye Hangi Uluslararası Örgütlenme İçerisinde Yer Alması ve Türkiye'nin Avrupa Birliği Üye Olup Olmaması İle İlgili Görüşler

			Türkiye Avrupa Birliğine üye olmalı mı?				Toplam
			Evet	Olsa da olur olmasa da olur	Hayır	Fikrim yok	
Önümüzdeki yıllarda Türkiye hangi uluslararası örgütlenme içerisinde yer alırsa Türkiye için daha yararlı olur?	Avrupa birliği	Sayı	168	33		2	203
		% Satır	82,8%	16,3%		1,0%	100,0%
		% Sütun	86,6%	42,9%		22,2%	64,6%
		Toplam	53,5%	10,5%		,6%	64,6%
	İslam Ülkeleri	Sayı		1	1		2
		% Satır		50,0%	50,0%		100,0%
		% Sütun		1,3%	2,9%		,6%
		Toplam		,3%	,3%		,6%
	Türk cumhuriyetleri	Sayı	17	22	22	2	63
		% Satır	27,0%	34,9%	34,9%	3,2%	100,0%
		% Sütun	8,8%	28,6%	64,7%	22,2%	20,1%
		Toplam	5,4%	7,0%	7,0%	,6%	20,1%
	Balkan Ülkeleri	Sayı	2	2	3		7
		% Satır	28,6%	28,6%	42,9%		100,0%
		% Sütun	1,0%	2,6%	8,8%		2,2%
		Toplam	,6%	,6%	1,0%		2,2%
	Avrupa Birliği ve Türk Cumhuriyetleri	Sayı	4	5		1	10
		% Satır	40,0%	50,0%		10,0%	100,0%
		% Sütun	2,1%	6,5%		11,1%	3,2%
		Toplam	1,3%	1,6%		,3%	3,2%
	Hiçbir örgütlenme içerisinde yer almamalı	Sayı	3	14	8	4	29
		% Satır	10,3%	48,3%	27,6%	13,8%	100,0%
		% Sütun	1,5%	18,2%	23,5%	44,4%	9,2%
		Toplam	1,0%	4,5%	2,5%	1,3%	9,2%
Toplam		Sayı	194	77	34	9	314
		% Satır	61,8%	24,5%	10,8%	2,9%	100,0%
		% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	61,8%	24,5%	10,8%	2,9%	100,0%

$$X^2 = 151,271 \quad S.d. = 15 \quad P = 0,000$$

Küreselleşme ve buna bağlı olarak ilerleyen bölgesel bütünleşme oluşumlarında Akademik personelin önümüzdeki yıllarda Türkiye'nin hangi uluslar arası örgütlenme içerisinde yer alırsa Türkiye için daha yararlı olur ile ilgili olarak belirttikleri görüşleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olup olmaması ile ilgili olarak belirttikleri görüşleri arasında $P < 0.05$ olduğundan anlamlı bir ilişki vardır. Tablo 71'deki dağılımda görüldüğü üzere Türkiye'nin

Avrupa Birliğine üye olması gerektiğini belirten akademik personelin %86.6'sı, olsa da olur olmasa da olur diyenlerin %42.9'u, fikrim yok diyenlerin ise %22.2'si önümüzdeki süreçte Türkiye'nin Avrupa Birliği içerisinde yer almasının Türkiye açısından daha yararlı olacağını belirttikleri görülmektedir.

Genel olarak küreselleşme ve küreselleşmeye bağlı bölgesel bütünleşme ve yerelleşme süreçleri Türkiye'yi ve Türk toplumunu derinden etkilemekte, söz konusu süreçlerin Türkiye üzerindeki faydaları ve zararları ise büyük tartışmalara neden olmaktadır.

SONUÇ

Dünyanın yaşadığı son aşamayı kavramsallaştırmak için kullanılan “küreselleşme” farklı anlamların yüklendiği çok karmaşık bir kavramdır. Hakkında yoğun tartışmaların devam ettiği ve henüz üzerinde fikir birliğine varılmamış olan “küreselleşme” kavramı tartışıldığı zemine ve bakış açısına göre farklı anlamlar içermektedir. 1960’lı yıllarda Fransa ve Amerika’daki yazılarda geçmeye başlayan son zamanlarda ise dünyadaki bütün önemli dillerde yerini alan “küreselleşme”; gelişen teknoloji ve ulaşım alanında yaşanan hızlı gelişmeler çerçevesinde insanların, sermayenin, malların, bilginin küresel düzeyde akışlarının artmasına bağlı olarak toplumlar arasındaki ilişkinin ve etkileşimin yoğunlaşmasına gönderme yapar. Bu çerçevede başlangıçta daha çok ekonomik ve teknolojik gelişmeler bağlamında kullanılan küreselleşme kavramı 1980’li yıllarda akademik düzeyde 2000’li yıllarda ise hemen her alanda tartışılan bir konu haline gelmiştir.

Dünyada modernleşme süreci ile başlayan hızlı değişim ve dönüşüm süreci günümüzde “küreselleşme” olarak adlandırılan süreç ile devam etmektedir. Küreselleşme sürecinde, toplumlar ekonomik ve siyasi yaşamlarında olduğu kadar, sosyo-kültürel hayatlarında da köklü değişimlere uğramaktadırlar. Gerek ulaşım gerekse iletişim alanındaki teknolojik gelişmeler toplumlar arasındaki etkileşimin ve ilişkilerin düzeyini artırmıştır. Küreselleşme süreci ile birlikte meydana gelen hemen her alandaki ilişkilerin yoğunluğundaki artışa paralel olarak kültür konusunda zaten var olan bir takım tartışmalar daha da artarak gündeme gelmeye başlamıştır. Bu tartışmalarda ulus-devletler ve millî kültürler önemli bir yer tutmaktadır. Küreselleşme sürecinde millî kültürlerin durumu, kültürel arası etkileşimlerin ve alış-verişlerin boyutu küreselleşme ile ilgili tartışmalarda derin görüş farklılıklarına yol açmaktadır.

Sosyolojik açıdan yaşanan son dönemi ifade eden küreselleşme çok boyutlu bir süreçtir. Bu açıdan küreselleşmeyi herhangi bir boyuta indirgeyerek açıklama çabası günümüzü anlama ve anlamlandırmada eksik yaklaşımlara neden olmaktadır. Küreselleşme ile ilgili yaklaşımların hem tarihsel süreçten kopuk olmayacak şekilde hem de çok boyutlu olarak küreselleşme olgusunu ele alması gerekmektedir. Ancak küreselleşmenin başlangıçta iktisat literatüründe sıkça kullanılmaya başlanması bazı yazarların bu kavramı ve kapsadığı süreci açıklamada ekonomik boyutu öne çıkarmalarına yol açmıştır. Sonraki dönemlerde ise küreselleşmeyi siyasi yada kültürel boyutlara indirgeyerek açıklama çabası içerisinde olan yaklaşımların varlığı da söz konusu olmuştur. Başlangıçta tek boyutlu olarak açıklama girişimlerine karşılık 1990'lı yıllarda gelişen küreselleşme kuramları ise küreselleşmeyi, ekonomik, siyasal ve kültürel boyutlara indirgeyen kuramların aksine, çok nedensellik ve çok boyutluluk içerisinde ele almışlardır. Bu çerçevede günümüzde ki küreselleşme yaklaşımları ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel, teknolojik ve ekolojik boyutların tümünü karşılıklı ilişkiler çerçevesinde ele alarak küreselleşme olgusunu açıklama çabası içerisindeyler. Buradan hareketle Goldblatt, Held, McGrew, ve Perraton'a göre (1999:2) başlangıç itibariyle küreselleşme "mali durumdan maneviyata, kültürden suça kadar çağdaş sosyal yaşamın bütün görünüşlerinin evrensel olarak birbiriyle bağımlılığının hızlanması, derinleşmesi ve genişlemesi" olarak düşünülebilir.

Günümüzde küreselleşmeyle ilgili çağdaş tartışmalar küreselleşmenin her alanda çok koyu bir savunuculuğundan bunun tam aksi yönde her alanda eleştirilmesine kadar uzun bir aralıkta devam etmektedir. Küreselleşme tartışmalarının bu derece geniş bir yelpazede yapılması küreselleşme ile ilgili yaklaşımların bir kategoriye tabi tutulmasını da zorlaştırmaktadır. Bu noktada yaşanan zorluğa karşılık Anthony Giddens(2000a) ikili bir ayrım yaparken(Radikaller ve Şüpheliler), David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt ve Jonathan Perraton(1999), Hugh Mackay(2000), Grahame Thompson(2000), Allan Cochrane ve Kathy Pain(2000) gibi yazarlar genel

hatlarıyla bu yaklaşımları üç grupta ele alıp değerlendirmişlerdir. Küreselleşmenin kavramsallaştırılmasında ki bu üç farklı bakış açısı sırasıyla: Küreselciler (Aşırıküreselciler), Gelenekselciler (Şüpheliler) ve Dönüşümcülerdir. Küreselleşmeye kuramsal açıdan yaklaşan bu üç eğilimin küreselleşme ile ilgili bakış açıları kısaca şu şekildedir.

Küreselciler(Aşırı küreselciler): Küreselleşme ile ilgili olarak yeni olanın ne olduğu sorusuna karşılık “küresel bir çağ” cevabını vererek tartışmadaki konumlarını belirleyen küreselcilere göre, bu yeni çağın hakim özellikleri; küresel kapitalizm, küresel yönetim ve küresel sivil toplumdur. Onlara göre küresel çağda ulusal hükümetlerin gücü çökmekte veya aşınmaktadır. Küresel çağda küreselleşmenin itici gücünü ise kapitalizm ve teknoloji oluşturmaktadır. Bu yeni çağda tabakalaşma kalıpları açısından eski hiyerarşilerin erozyonu söz konusudur. Küresel çağın hakim motifleri ise McDonalds, Madonna vb.dir. Küreselciler, küreselleşmeyi: insan faaliyetlerinin çerçevesinin yeniden düzenlenmesi olarak kavramsallaştırmaktadırlar. Yeni küresel çağın tarihsel yörüngesi ise küresel vatandaşlıktır. Küreselcilere göre, bu yeni küresel çağda artık ulus-devletlere yer kalmamıştır, dolayısıyla ulus-devlet dönemi sona erecektir(Goldblatt, Held, McGrew, Perraton 1999:10). Küreselcilerin temsilcilerinden Japon Kenich Ohmae(1996), bu çağda ulus-devletlerin yerini bölge devletlerin alacağını ileri sürmektedir.

Küreselleşmenin gerçek bir olay olduğunu, sosyal ilişkilerde ise önemli değişikliklerin meydana geldiğini ileri süren küreselcilere göre küreselleşmenin etkisi dünyanın her yerinde hissedilmekte, küresel karşılıklı bağlar artmakta, bu durum ise ulusal sınırların önemini azaltmaktadır. Millî kültürler, ekonomiler ve siyasetler küresel akışlar ağının kapsamı içerisine girmişlerdir. Yerel ve ulusal farklılıkların, özerklik ve egemenliğin azalması daha homojen bir küresel kültür ve ekonomi meydana getirmiştir. Küreselciler insanların, organizasyonların ve ülkelerin nasıl hareket edeceğine yönelik kuralları olan yeni bir küresel yapının ortaya çıktığını savunmaktadırlar

(Cochrane ve Pain 2000:22). Küreselciler için ekonomik küreselleşme, finans ve ticaretin, üretim ağlarının uluslar arasılaşmasının sonucuna bağlı olarak ekonomilerin artık ulusallıktan çıkmasıdır. Onlar, radikal yeni dünya düzeni ile birlikte, küresel ekonominin yükselişte olduğunu, küresel yönetim kurumlarının ortaya çıktığını, küresel yayılma ve kültürel melezleşmenin gerçekleşeceğini ve gelecekte ulus-devletin terk edileceğini öne sürmektedirler(McGrew 1998:9-11). Bu durumda ulus-devletlerin sahip oldukları topraklar uluslararası akışlara ve küresel bir konuma geleceklerdir. Bununla birlikte bölgesel yönetim, küresel mekanizmalar ve kurumlar devletin sahip olduğu özerklik ve egemenlikten daha güçlü bir hale geleceklerdir. Bu suretle de devlet aşınacaktır(McGrew 1998:11). Bu bakış açısına göre artık ekonomik güç ve siyasi otorite ulus-devlette olduğu gibi, merkezilikten ve ulusal olmaktan çıkacaktır. Küreselcilerin önde gelen temsilcileri K. Ohmae ve W. Greider'dir.

Gelenekselciler(Şüpheliler): Geleneksel bakış açısından küreselleşmeye yaklaşanlar bu sürece şüphe ile bakmaktadırlar. Küreselleşmenin bir mit olduğunu ileri sürerken, aynı zamanda ayırt edici yeni bir olay olarak çok fazla abartıldığına dikkat çekmektedirler. Bu bağlamda onlara göre küreselleşme kuru bir gürültüden ibarettir. Gelenekselciler geçmiş ve gelecek arasındaki devamlılığa vurgu yaparak, aşırı küreselleşmecilerin ileri sürdüğü; dünyada son zamanlarda para ve ticaretin küresel akışındaki büyük artış iddiasına karşılık, daha önceki tarihsel dönem içerisinde ülkeler arasında meydana gelen ekonomik ve sosyal etkileşimlerden tam olarak farklı bir şey olmadığı görüşünü ileri sürmektedirler. Gelenekselcilere göre malların ve kültürlerin değişimi ve liberal ekonomik ilişkiler on dokuzuncu yüzyılda da mevcut olan şeylerdi. Dolayısıyla bu konuda yeni olan bir şey yok(Cochrane ve Pain 2000:23). Küreselcilerin yeni olan ne? sorusuna verdikleri "küresel bir çağ" cevabına karşı çıkan gelenekselciler yaşanan dönemde yeni olanın, "önceki dönemlerden daha zayıf küreyönetişimi ve ticaret blokları" olduğunu ileri sürerler. Gelenekselcilere göre bu dönemin hakim özellikleri ise dünyanın 1890'larda olduğundan daha az birbirine bağımlı olmasıdır. Onlara göre bu

dönemde ulusal hükümetlerin gücü takviye edilmekte yada artmaktadır. Küreselleşmenin itici güçleri ise devletler ve piyasalardır. Dünyadaki gelir dağılımı ve buna bağlı olarak tabakalaşma açısından Güney'in giderek artan bir şekilde marjinalleşmesi söz konusudur. Bu dönemde toplumun ve devletin yerine bireysel çıkarları ön plana koyan küreselcilerin aksine, gelenekselciler yine hakim motif olarak millî çıkarların söz konusu olduğunu belirtirler. Gelenekselciler, küreselleşmeyi "bölgeselleşme ve uluslar arasılaşma" olarak kavramsallaştırmaktadırlar. Onlara göre tarihsel sürecin yörüngesi ise bölgesel bloklar ve medeniyetler çatışmasına doğrudur. Bu süreçte uluslar arasılaşma ise devletin kabulüne ve desteğine dayanıyor (Goldblatt, Held, McGrew, Perraton 1999:10). Gelenekselcilerin önde gelen temsilcileri ise R. Boyer, Paul Hirst ve Grahame Thompson'dur.

Dönüşümcüler: Dönüşümcüler, küreselciler ile gelenekselciler arasındaki tartışmalardan sıyrılarak, bu bakış açılarının kutuplaşmasını kabul etmemektedirler. Küreselleşmenin küreselciler tarafından fazla abartıldığı noktasında gelenekselciler ile aynı fikri paylaşmaktadırlar. Dönüşümcülere göre günümüzde tarihsel olarak eşi görülmedik bir düzeyde küresel karşılıklı bağımlılık söz konusudur. Bu dönemin hakim özelliği ise yoğun ve yaygın bir küreselleşmenin olmasıdır. Ulusal hükümetlerin gücü konusunda ise küreselcilerin ve gelenekselcilerin birbirine karşıt görüşlerinin aksine dönüşümcüler yeniden inşaa edildiğini ve yeniden yapılandırıldığını ileri sürmektedirler. Bu çerçevede küreselleşmenin itici gücü modernitenin güçlerinin bilikteliliğidir. Onlara göre bu dönemde tabakalaşma unsurları dünya düzeninin yeni yapısıdır. Yaşanılan dönemin hakim motifi ise siyasal toplumun dönüşümüdür. Dönüşümcü bakış açısından küreselleşmeye yaklaşanlar küreselleşmeyi "belli bir mesafedeki faaliyetlerin ve bölgelerarası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi" olarak kavramsallaştırmaktadırlar. Dönüşümcülere göre küreselleşmenin tarihsel yörüngesi; belirsiz bir durum sergilemektedir. Hem küresel bütünleşme hem de parçalanma söz konusudur. Bu süreçte küreselleşme devletin gücünü ve dünya siyasetini dönüştürüyor (Goldblatt, Held, McGrew, Perraton 1999:7-16).

Dönüşümcüler ulus-devletlerin ekonomik, askeri ve siyasi güç açısından hala güçlü bir konumda olduğunu ileri sürmektedirler. Bu noktada küreselcilerden ayrılan dönüşümcüler, gelenekselcilerin kabul etmediği küreselleşme fikri ve onun etkileri noktasında da onlardan ayrılmaktadırlar. Dönüşümcüler çağdaş küresel etkileşimlerin sonuçlarının karmaşık, çeşitli ve tahmin edilemez olduğunu, ayrıca, beklenmedik ve istenmeyen sonuçları da beraberinde getirebileceğini ileri sürmektedirler.

Dönüşümcüler çağdaş küreselleşmenin ulusal hükümetlerin otoritelerini, fonksiyonlarını ve gücünü yeniden inşa ettiğini, yapılandırıldığını belirtirler(McGrew 1998:15). Onlar, küreselleşmenin ulusal hükümetlerin otoritesini ve gücünü dönüştürdüğünü veya yeniden tanımladığını ileri sürmekle, ulus-devletlerin egemenliğinin sona ereceğini iddia eden "aşırı-küreselleşmeciler" ile bu noktada henüz bir şeyin değişmediğini ileri süren "gelenekselcilerle(şüpheliler)" farklılaşmaktadırlar. Dönüşümcüler arasında Giddens; Castells, Held, McGrew ve Rosenau sayılabilir.

Yukarıdaki yaklaşımlardan da anlaşılacağı üzere günümüzde taşıdığı anlam konusunda bile üzerinde uzlaşmanın sağlanamadığı küreselleşme kavramının ve yaşana küreselleşme sürecinin toplumsal yapılara, ulusal ekonomilere, ulus-devlet anlayışlarına ve buna bağlı olarak millî kültürlerle yaptığı veya yapacağı olumlu ve olumsuz etkilerde tartışma konusudur. Bunun yanında küreselleşme ile birlikte gündeme gelen bu sürecin kendiliğinden mi? Yoksa kontrollü mü? olarak ilerlediği, kimlerin bu süreçten yarar sağlarken kimlerin zararına olduğu yönündeki sorularda tartışma konusu olmaya devam etmektedir.

Küreselleşme,"küresel" olanın her şeyi belirlediği bir süreç değildir. Bu sürecin yerel ve ulusal olanı tümüyle küresel olana bağımlı kıldığını ve tekdüze, standartlaşmış bir küresel kültürün egemenliğinin söz konusu olduğunu söylemek doğru bir tanımlama olmaz. Küreselleşme bir ölçüde yerelleşme ve bölgeselleşme ile birlikte ilerlemekte, küresel olayda yerel ve bölgesel olanında rolü bulunmaktadır. Bundan dolayı kimilerine göre

küreselleşme olarak görülen bu süreç bazıları için yerelleşme, bazıları için ise bölgeselleşme anlamı taşımaktadır. Bu bağlamda küreselleşme kimin nereden baktığına ve neye maruz kaldığına göre anlamını bulmaktadır. Günümüzde küreselleşme bölgesel bütünleşme ve yerelleşme süreçleri ile birlikte işlemektedir. Dolayısıyla küreselleşme, sadece bu süreçlerden birisine indirgenerek açıklanamaz. Çok yönlü yaklaşımlarda küreselleşme küresel anlamda bütünleştirici ve birleştirici olarak görüldüğü kadar ayrıştırıcı ve parçalayıcı bir süreç olarak da görülmektedir. Küreselleşmenin bu yönü, onun çatışmasız ve uyumlu bir süreç olmadığına işaret etmektedir. Küreselleşme bölgesel bütünleşme ve yerelleşme süreçleri ile birlikte işleyen görünürde çelişkileri ve çatışmaları bünyesinde barındıran bir yapı sunmaktadır.

Bu çerçevede küreselleşmeye dönüşümcü bakış açısından yaklaşan McGrew, küreselleşmenin hem küresel parçalanmayı hem de küresel bütünleşmeye neden olan diyalektik bir süreç olduğunu ileri sürmektedir. Bu anlamda küreselleşme kendiliğinden hem aynı yerel içerisinde hem de kürenin farklı kısımları arasında sosyal dayanışmaları bir taraftan aşındırmakta diğer taraftan kuvvetlendirmektedir(McGrew 1998:21-22).

Küreselleşmenin hem olumlu hem de olumsuz yönlerinin varlığı söz konusudur. Küreselleşme ile ilgili yaklaşımlarda, sosyal bilimler açısından, tamamen olumlu yada tamamen olumsuz değerlendirmesi konuyu anlamada ve açıklamada yeterli olmaz. Küreselleşme ile ilgili yaklaşımlar genellikle görelî bir durum sergilediğinden küreselleşmenin ne kadar olumlu sonuçlar doğurduğu yada ne kadar olumsuz sonuçlara yol açtığı toplumdan topluma değişmektedir. Bu çerçevede genellikle küreselleşme ve bölgesel bütünleşme süreçlerinden fayda sağlayanlar gelişmiş ülkelerdir. Dolayısıyla ekonomik ve kültürel anlamda daha çok fayda sağlayan ülkelerin ABD, Avrupa Birliği ülkeleri ve bunların dışında gelişmiş birkaç ülke olduğu görülmektedir.

Küreselleşme, genellikle ekonomik yönü öne çıkarılarak açıklanmaya çalışılsa da, gerçekte çok boyutlu ve karmaşık bir süreçtir. Günümüzde

yoğun tartışmalara konu olan küreselleşme sürecinin ekonomik boyutunun yanında, sosyo-kültürel, siyasal, teknolojik ve ekolojik boyutları da söz konusudur. Bu açıdan bakıldığında bir çok boyutu olan küreselleşme kavramı kültürel anlamda; “bazen toplumların karşılıklı kültürel akışlar sonucunda birbirine benzeyerek homojen bir yapıya dönüşme süreçlerini; bazen de toplumların yada toplulukların kendi farklılıklarını ifade ettikleri ve tanımladıkları süreçleri anlatmak için kullanılabilmektedir”. Bu anlamda küreselleşme kimi yazarlarca küresel düzeyde karşılıklı kültürel akışlar sonucunda bir küresel kültürün oluşmasına yol açmaktadır. Ancak bu anlamda bir küresel kültürün oluşması için ifade edildiği üzere karşılıklı kültürel etkileşimin ve buna bağlı olarak kültürel akışların söz konusu olması gerekir. Günümüzde yaşanan ise bunun tam tersidir. Kültürel akışlar karşılıklı olmaktan çok tek yönlü, Batıdan özellikle ABD’ inden, olarak cereyan etmektedir. Günümüzde küresel kültürün sembolleri olarak sunulan hazır yiyecek alanında “hamburger-fast food” tarzı yemekler, cola tarzı içecekler, giyim alanında “blue jean” tarzı giyim, eğlence alışkanlıkları ve dil alanında İngilizce v.b.’lerinin bütünü Batı kültürünün, büyük oranda ABD’nin, kültürel sembolleridir. Bu durumu araştırmanın saha çalışması kısmından elde edilen verilerde desteklemektedir. Tablo 28’de akademik personelin küreselleşme sürecinin kültürel açıdan bütün kültürlerle bu sürece eşit derecede katılma hakkı verip-vermediği ile ilgili görüşlerinin dağılımına bakıldığında %90.9 gibi büyük bir oranı küreselleşme sürecinin kültürel açıdan bütün kültürlerle bu sürece eşit derecede katılma hakkı vermediğini belirttikleri görülmektedir. Bu anlamda küreselleşme sürecinin karşılıklı kültürel akışlardan çok büyük oranda tek yönlü kültürel akışların söz konusu olduğu bir süreç olduğu söylenebilir. Bu süreçteki en önemli unsurlar ise kitle iletişim araçlarıdır. Tablo 29.1’de akademik personelin günümüzde kültürler arası etkileşimde birinci derecede önemli gördükleri kitle iletişim araçlarıyla ilgili görüşlerinin dağılımına bakıldığında ise ilk sırada %68.6 ile televizyon, ikinci sırada 30.8 ile internet, üçüncü sırada %03 ile kitap-derginin geldiğini ifade etmişlerdir. Bu cevaplar doğrultusunda küreselleşme sürecinde en önemli kitle iletişim aracının televizyon olduğu görülmektedir.

Günümüzde küreselleşme süreci ile ilgili olarak tartışılan konulardan birisi ise bu sürecin kendiliğinden mi? yoksa kontrollü mü? olarak geliştiği noktasında yaşanmaktadır. Bu çerçevede küreselleşmenin bir kader değil de bilinçli bir proje olduğunu ileri süren Koçdemir'e göre, görünürde birbiriyle mücadele eden iki önemli aktör var:

"Kırkayaklar ve Kırkağızlar... Kırkayaklar kâr azamileştirme uğruna dünyanın en ücra köşelerine kadar hortumlarını uzatan 'Ulus-ötesi şirketler', Kırkağızlar ise hem modernleşmenin âmentüsüne iman edip hem de küreselleşme projesinin en önemli hedefi olan millî devlet ve mekânla ilgili sürdürülebilir bağları tahrip etmeye hizmet eden, ne dediği belli olmayan, bin türlü ses çıkaran 'yerel ve bölgeselci gruplar'(Koçdemir 2002:51-52).

Araştırmanın uygulamalı bölümünden elde edilen verilere bakıldığında tablo 26'da görüleceği üzere akademik personelin %62,2'si küreselleşme sürecinin kontrollü olarak gelişen bir süreç olduğunu ileri sürmüşlerdir. Tablo 27'ye bakıldığının da ise akademik personelin %33'ü bu süreci daha çok kontrol edenin ABD , %27,7'si çokuluslu/ulusötesi şirketlerin, %1,5'i Avrupa Birliği'nin %0,3 gibi çok düşük bir kısmı da Japonya'nı olduğunu belirtmişlerdir. Günümüzde ABD'leri teknolojik, iktisadi ve askeri açıdan dünyadaki en önemli gelişmiş güç konumunda bulunmaktadır. Küreselleşme ile ilgili tartışmalarda da küreselleşmenin kendiliğinden gelişen bir süreç olmaktan çok özellikle ABD'nin kontrolünde gelişen bir süreç olduğu ileri sürülmektedir.

Küreselleşme sürecine paralel olarak eşitsizlik, risk ve güvensizlik gibi unsurların sıkça gündeme gelmesi, gerek ülkeler içerisinde gerekse ülkeler arasında gelir adaletsizliğinin gittikçe yükselmesi bir çok ülkede toplumsal bütünleşme açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu çerçevede küreselleşme sürecinde en dikkat çekici noktalardan bir diğeri ise ulus-devlet üzerine yapılan tartışmalardır. Küreselleşme sürecinde ulus-devletler uluslararası örgütler ve çokuluslu/ulusötesi şirketlerce yukarıdan devamlı

olarak bir baskıya aşağıdan ise etnik milliyetçilikler bağlamında etnik gruplar tarafından bir sıkıştırılmaya maruz tutulmaktadır. Bu süreçte ulus-devletler aşınmaya başlamakla birlikte özellikle yukarıdan yapılan baskılar karşısında egemenlik anlayışı da değişime ve dönüşüme uğratılmaktadır. Bu nokta özellikle gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler açısından daha fazla önem taşımaktadır. Bu değişime ve dönüşüme Türkiye örneğinde bakacak olursak tablo 41'de akademik personelin Türkiye'nin kendisini ilgilendiren siyasi, sosyal ve ekonomik konularda karar verirken genellikle bağımsız olarak hareket edip-etmediği ile ilgili görüşlerinin dağılımına bakıldığında %88,4 gibi büyük bir çoğunluğu Türkiye'nin söz konusu konularda bağımsız olarak karar veremediğini belirtirken, %11'i bağımsız olarak karar verebildiğini ifade etmişlerdir. Bu çerçevede IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların Türkiye'ye ekonomik yardımları konusundaki görüşlerin yer aldığı tablo 40'da yer alan dağılımda ise akademik personelin %75'i ekonomik yardımın yanında bu gibi kuruluşların Türkiye'ye siyasi ve ekonomik müdahalelerde bulunduklarını, %23,2'si Türkiye'ye ekonomik ilişkiler çerçevesinde yardım ettiklerini, %1,5'i ise bu konuda herhangi bir fikirlerinin olmadıklarını belirtmişlerdir. Türkiye günümüzde küreselleşme, bölgeselleşme ve yerelleşme süreçlerinin üçünü de birden yaşayan bir ülke konumundadır. Bölgeselleşme bağlamında 1959 yılından bu tarafa bu günkü adıyla AB ile üyelik konusunda girişimlerde bulunan Türkiye bu konuda henüz bir sonuca varamamıştır. Bu noktada Türkiye'nin AB'ye kabul edilmemesinde ileri sürülen görüşlerden birisi AB'nin ve Türkiye'nin hem inanç hem de diğer kültürel unsurlar açısından farklı kültür çevrelerine ait olmaları gösterilmektedir. Bu bağlamda araştırmanın saha çalışması kısmında, Türkiye'nin şimdiye kadar Avrupa Birliği'ne üye olamamasında Müslüman bir ülke olmasının herhangi bir etkisinin olup-olmamasıyla ilgili olarak Tablo 19 daki dağılıma bakıldığında; Akademik Personelin %67,4 gibi büyük bir çoğunluğu Türkiye'nin Müslüman bir ülke olmasının etkili olduğu, %32,3 ü ise etkili olmadığı görüşünde oldukları görülmektedir.

Gerek bulunduğu bölgede gerekse dünya ölçeğinde siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ve askeri açılardan önemli bir güce sahip bulunan Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı en önemli problem ile ilgili dağılımın yer aldığı Tablo 58.1'de akademik personelin %32,3'ü ilk sırada enflasyon-pahalılığı en büyük problem olarak gördüğünü, daha sonra sırası ile %20,1'i yolsuzluk ve rüşveti, %13,1'i eğitim-sağlık gibi temel toplumsal kurumlardaki aksaklıkları, %8,5'i demokratik sürecin işleyişindeki aksaklıkları, %7,3'ü işsizliği, %6,7'si toplumsal değerlerdeki bozulmaları, %3,7'si adalet mekanizmasındaki bozuklukları, %3'ü nüfus artışını, %1,8'i bölgeler arası dengesizliği, yine %1,8'i güneydoğu sorununu, %1,2'si insan hakları ihlallerini, %03'ü de çevre kirliliğini gördüklerini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar doğrultusunda Türkiye'nin günümüzde karşı karşıya olduğu en önemli problem ekonomik kaynaklı olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, bütün bu tartışmalar bağlamında Goldblatt, Held, McGrew ve Perraton (1999:27), küreselleşme sürecinin genel özelliklerini kısaca şu şekilde açıklarlar:

Küreselleşme basit bir durum olmaktan öte bir süreç veya süreçler bütünüdür. Küreselleşme ne basit bir liner gelişme düşüncesi ne de önceden düşünülen dünya toplumu yada dünya topluluğu anlamı taşımaz. Küreselleşme, daha ziyade, değişim ve etkileşim sistemleri ile bölgelerarası ağların ortaya çıkışını yansıtmaktadır. Bu bağlamda daha geniş küresel süreçler içerisinde ulusal ve toplumsal sistemlerin ağa dönüşmesinin küresel bütünleşme düşüncesinden ayırt edilmesi gerekir.

Günümüzde yaşanan küreselleşmeye bağlı olarak, ağların etkileşimi ve üst üste gelmesi toplumları, devletleri ve sosyal güçleri hem sınırlandıran hem de onlara izin veren yapıların meydana gelmesini tanımlamaktadır. Küreselleşme süreci kendisiyle birlikte içeride ve dışarıda yeni kazananlar ve kaybedenlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu çerçevede küreselleşme, tabakalaşma ve yapısallaşma süreçlerini şekillendirme olarak anlaşılabilir.

Günümüzde sosyal yaşamın çok az bir bölümü küreselleşme süreçlerinin dışında kalmıştır. Bu açıdan küreselleşme, tek yönlü bir durum olmaktan öte çok yönlü ve farklılaşmış olaylar olarak anlaşılmaktadır. Dolayısıyla küreselleşme çok boyutlu bir süreçtir.

KAYNAKÇA

- ABOU-EL-HAJ, Barbara. "Kültürel Mübadelenin Dilleri ve Modelleri", (1991), (Çev. Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal), A.D.KİNG (Ed.), *Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi*, Ankara: Bilim ve Sanat, 1998, 175-180.
- ABU-LUGHOD, Janet. "Küreselleşme Üzerine Tartışmalarda Gevezeliğin Ötesine Geçmek" (1991),(Çev. Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal), A.D.KİNG (Ed.), *Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi*, Ankara: Bilim ve Sanat, 1998 : 167-174.
- ACAR, Mustafa; DEMİR, Ömer. *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ankara, Vadi Yayınlar, 3:Baskı, 1997.
- AKAY, A.Sefa. "20. Yüzyılın İkinci Yarısında Türkiye-Avrupa İlişkileri", *Kök Araştırmalar Dergisi*, Cilt II, Sayı 1, Bahar 2000:249-283.
- AKGÖNENÇ, Oya. "Küreselleşme, Etkileşme ve Dış Politika Oluşmu", B.YEDİYILDIZ, M.Ç. ÖZDEMİR ve F. UNAN (Y.Haz.), *Millî Kültürler ve Küreselleşme*, Ankara:Türk Yurdu Yayınları, No:41, 1998: 121-127.
- ALBROW, Martin. "Globalization, Knowledge and Society", M. ALBROW and E. KING (Ed.), *Globalization, Knowledge and Society*, London: Sage Publications, 1990 :1-13
- ALTAN , Mehmet ve Diğerleri. "Ekonomik Yönüyle Küreselleşme" Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme, İstanbul, Ufuk Kitapları, 2002 :71-78
- ANDREWS, Peter Alford. *Ethnic Groups in the Republic of Turkey*, Wiesbaden, Dr. Ludwig Reichert Verlag, 1989.

- ANSAH, Paul A. "Uluslar arası İletişimde Haklar ve Değerler Mücadelesi" (1986) (Çev.Yusuf Kaplan), Y.KAPLAN(Der), *Enformasyon Devrimi Efsanesi, Modernleşme Kuram ve Uygulamalarının Eleştirisi*,Kayseri: Rey Yayıncılık, 1991: 199-231.
- APPADURAI, Arjun. "Disjuncture and Difference In The Global Cultural Economy", S. DURING (Ed.), *The Cultural Studies Reader*, London and New York:Routledge, Second Edition, 2000 : 220-230.
- ARNASON, P. Johann. "Nationalism, Globalization and Modernity", M.FEATHERSTONE (Ed.), *Global Culture, Nationalism, Globalization and Modernity*, London: Sage Publications, 1990: 207-236.
- ARSAL, S.Maksudî. *Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları*, İstanbul, Ötüken Neşriyatı,1979.
- ASLANOĞLU, Rana A. "Bir Kültürel Karışım Olarak Küreselleşme", Fuat Keyman ve A. Yaşar Sarıbay (Der.), *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam*, Ankara: Vadi Yayınları, 1998 : 254-274.
- ASLANOĞLU, Rana. Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Bursa,1998.
- AY, İ. Cem. "Küreselleşme Sürecinde Bölgeselleşme Eğilimlerinin Dinamikleri", A.SOYKAN(Der.), *Küreselleşme, İktisadi Yönelimler ve Sosyopolitik Karşıtlıklar*, 2002:51-98.
- AYATA, Sencer. "Toplumbilim Açısından Küreselleşme" I.KANSU(Y. Hazırlayan). *Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme*, Ankara:İmge Kitabevi, 1997 :61-73.

- AYDIN, Mehmet.S ve Diğerleri."Küreselleşmeye Genel Bir Bakış" Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme, İstanbul, Ufuk Kitapları, 2002:9-24.
- BARTH, Frederik. "Ethnic Groups and Boundaries"(1969), W.SOLLARS(Ed.), *Theories of Ethnicity*, New York: New York University Press, 1996 : 294-323.
- BARUTÇU ÖZÖNDER, F. Sema. "Genel Türklük Alanı Çerçevesinde Türk Dilinin Durumu, İleriye Dönük Bakış ve Yaklaşımlar", *Kök Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 1999a:31-40.
- BAUMAN, Zygmunt. *Küreselleşme, Toplumsal Sonuçları*,(1997)(Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999.
- BAUMAN, Zygmunt. *Modernity and Ambivalence*, Cambridge, Polity Press, 1991.
- BERGER, A.Asa. "Bir Terör Aygıtı Olarak Televizyon"(1980) (Çev.Yusuf Kaplan), Y.KAPLAN(Der), *Enformasyon Devrimi Efsanesi, Modernleşme Kuram ve Uygulamalarının Eleştirisi*,Kayseri: Rey Yayıncılık, 1991:33-57.
- BERRY, Brewton. *Race and Ethnic Relations*, Boston, Houghton Mifflin Company, 1965.
- BEST, S; D. KELLNER. *Postmodern Teori*, (Çev. Mehmet Küçük), İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1998.
- BEYER, Peter F. "Privatization and the Public Influence of Religion in Global Society", M.FEATHERSTONE (Ed.), *Global Culture, Nationalism, Globalization and Modernity*, London: Sage Publications, 1990: 370-395.

BILTON, Tony ve Diğerleri. *Introductory Sociology*, Cambridge, 1987.

BİRDEN, Rana. "Genişlemenin Araçları", Cengiz AKTAR(Der.), *Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002:25-42

BOLAY, Süleyman Hayri. "Küreselleşme ve Milli Kùltürler" Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme, İstanbul, Ufuk Kitapları, 2002:55-70.

BORATAV, Korkut. "Ekonomi ve Küreselleşme" I.KANSU(Y. Hazırlayan). *Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme*, Ankara:İmge Kitabevi, 1997 :22-33.

BOZKURT, Veysel. "Küreselleşmenin Toplumsal Sonuçları", Veysel Bozkurt(Der.), *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İstanbul:Alfa Yayınları, 2000a . 92-114.

BOZKURT, Veysel. "Küreselleşme, Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar", V. BOZKURT (Der.), *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İstanbul:Alfa Yayınları, 2000b : 17-31.

BURGERS, Jack. "A World of Difference: Between the Global and the Local", D.KALB, M.LAND, R.STARİNG, B.STEENBERGEN, and N. WILTERDİNK (Ed.), *The Ends of Globalization: Bringing Society Back In*, New York:Rowman and Littlefield Publishers, 2000 :239-251.

BÜYÜKUSLU, Ali Rıza. "Küreselleşmenin Sosyal ve Kültürel Hayata Etkisi", V. BOZKURT (Der.), *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İstanbul:Alfa Yayınları, 2000, 115-128.

CASTLES, S. And M.J. MILLER. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, London, Macmillan, 1993.

CHERU, Fantu. "The Local Dimensions of Global Reform", J.N. PIETERSE (Ed.), *Global Futures: Shaping Globalization*, London-New York: Zed Books, 2000:119-132.

COCHRANE, A.; K.PAIN. "A Globalizing Society?", D. HELD (Ed.), *An Introduction to the Social Sciences: Understanding Social Change, a Globalizing World? Culture, Economics, Politics*, London and New York: The Open University, 2000:5-45.

COCKERHAM, William C. *The Global Society*, New York, R.R. Donnelley and Sons Company, 1995.

COHEN, Abner. "The Lesson of Ethnicity"(1974), W.SOLLARS(Ed.), *Theories of Ethnicity*, New York: New York University Press, 1996 : 370-383.

COHEN, R. ; P. KENNEDY. *Global Sociology*, London, Macmillan Press, 2000.

CONNAR, Walker. *Ethnonationalism: The Quest for Understanding*, Princeton, Princeton Press, 1994.

COŞKUN, Enis. *Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul, Cem Yayınevi, 2001.

ÇEÇEN, Anıl. "Dünyadaki ve Bölgedeki Gelişmeler Açısından Küreselleşme", I.KANSU(Y.Hazırlayan), *Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme*, Ankara: Kigem, 1996 : 71-80.

DEMİRCİ, Rasih. "Küreselleşme ve İktisat", B.YEDİYILDIZ, M.Ç. ÖZDEMİR ve F. UNAN (Y.Haz.), *Millî Kültürler ve Küreselleşme*, Ankara:Türk Yurdu Yayınları, No:41, 1998 : 171-185.

DÖNMEZER, Sulhi. *Toplumbilim*, İstanbul, Beta Basım Yayım, 1994.

DRUCKER, Peter F. *Kapitalist Ötesi Toplum*, (Çev. Belkıs Çorakçı), İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1994

EISENSTADT, S.N. *The Political Systems of Empires*, Glencoe, Free Press, 1963.

ELİOT, Thomas Stearns. *Kültür Üzerine Düşünceler*, (1948) (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.

ERBAŞ, Hayriye. "Küreselleşme ve Ulus-Devletin Aşınımı Sürecinde Toplumsal Eşitlik/Adalet", *Doğu - Batı*, Yıl 4, Sayı 13, 2000:213-224.

ERBAŞ, Hayriye. "Küresel Kriz ve Marjinalleşme Sürecinde Göç ve Göçmenler" *Doğu - Batı*, Yıl 5, Sayı 18, 2002:173-191.

ERBAY, Yusuf. "Kavram Olarak Küreselleşme", B.YEDİYILDIZ, M.Ç. ÖZDEMİR ve F. UNAN (Y.Haz.), *Millî Kültürler ve Küreselleşme*, Ankara:Türk Yurdu Yayınları, No:41, 1998: 145-153.

ERDOĞAN, Mustafa."Siyaset ve Hukuk Perspektifinden Küreselleşme" *Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme*, İstanbul, Ufuk Kitapları, 2002 :25-44.

ERİKSEN, T.Hylland. *Ethnicity and Nationalism*, London, Pluto Press, 1993.

ERKAL, Mustafa. *Etnik Tuzak*, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, 1994a.

ERKAL, Mustafa. *İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri*, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, 1994b.

ERKAL, Mustafa. *Sosyoloji (Toplumbilim)*, İstanbul, Der Yayınları, 1998.

ERKAL, Mustafa. "Etniklik ve Etnik Grup Kavramları Üzerine", *Türkiye ve Siyaset*, Sayı 3, Temmuz-Ağustos 2001:33-40.

ERKIZAN, H. Nur. "Küreselleşmenin Tarihsel ve Düşünümsel Temelleri Üzerine", *Doğu - Batı*, Yıl 5, Sayı 18, 2002:65-79.

EROĞLU, Cem. "Ulus-Devlet ve Küreselleşme" I.KANSU(Y.Hazırlayan). *Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme*, Ankara:İmge Kitabevi, 1997: 46-60.

FALK, Richard. "The Quest for Humane Governance in an Era of Globalization " ,D.KALB, M.LAND, R.STARİNG, B.STEENBERGEN, and N. WILTERDİNK (Ed.), *The Ends of Globalization: Bringing Society Back In*, New York:Rowman and Littlefield Publishers, 2000 : 369-382.

FEATHERSTONE, Mike. "Global Culture: An Introduction", M.FEATHERSTONE (Ed.), *Global Culture, Nationalism, Globalization and Modernity*, London: Sage Publications, 1990: 1-14.

FEATHERSTONE, Mike. "Global Culture: An Introduction", M. Featherstone (Ed.), *Global Culture*, London:Sage, 1995.

FEATHERSTONE, Mike. *Postmodernizm ve Tüketim Toplumu*,(Çev. Mehmet Küçük), İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1996.

FİCHTER, Joseph. *Sosyoloji Nedir?*(Çev. Nilgün Çelebi), Ankara, Attila Kitabevi, 1996.

FRIEDMAN, Jonathan. "Küresel Sistem, Küreselleşme ve Modernitenin Parametreleri", (Çev. Bülent Peker), A. TOPÇUOĞLU ve Y. AKTAY(Der.), *Postmodernizm ve İslam, Küreselleşme ve Oryantalizm*, Ankara: Vadi Yayınları, 1999, 82-114.

FRIEDMAN, Jonathan. *Cultural Identity and Global Process*, London, Sage Publications, 1994.

FUKUYAMA, Francis. "Tarihin Sonu mu?", (Çev:yok), E. ŞEN (Der.), *Tarihin Sonu mu?*, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, 13-49.

FULLER, G ; Lan O. Lesser. *Kuşatılanlar:İslam ve Batı'nın Jeopolitiği*, (Çev. Ö. Arıkan), İstanbul, Sabah, 1996.

GELLNER, Ernest. *Uluslar ve Ulusculuk*, (Çev. Büşra Ersanlı Bahar, Günay Göksu Özdoğan), İstanbul, İnsan yayınları, 1992.

GERAY, Haluk. "İletişim, Bilgi Toplumu ve Küreselleşme" I.KANSU (Yay.Hazırlayan). *Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme*, Ankara:İmge Kitabevi, 1997 : 34-45.

GIDDENS, Anthony. *Sosyoloji Eleştirel bir Yaklaşım*, (Çev.Ruhi Esengün, İsmail Öğretir), İstanbul, 1994.

GIDDENS, Anthony. *Modernliğin Sonuçları* (1992)(Çev. Ersin Kuşdil), İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1998.

GIDDENS, Anthony. *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*(Çev. Osman Akinhay), İstanbul, Alfa yayınları,2000a.

GIDDENS, Anthony. *Sosyoloji*, (Çev. Hüseyin Özel, Cemal Güzel), Ankara, Ayraç, 2000b.

GIDDENS, A. ; C. PIERSON. Anthony Giddens'la Söyleşiler, Modernliği Anlamlandırmak, (Çev. Serhat Uyurkulak, Murat Sağlam), İstanbul, Alfa yayınları, 2001.

GOLDBLATT, D.; D. HELD; A. MCGREW ; J. PERRATON. *The Global Transformations, Politics, Economics, and Culture*, Cambridge, Polity Press, 1999.

GOSOVIÇ, Bronislav. "Küresel Entelektüel Hegemonya ve Milletlerarası Kalkınma Gündemi", (Çev. Sadir Karabekir), *Türkiye ve Siyaset*, Sayı 5, Kasım-Aralık 2001:153-163.

GÖKÇE, Orhan. "Millî Kültür ve Küreselleşme", B.YEDİYILDIZ, M.Ç.ÖZDEMİR ve F. UNAN (Y.Haz.), *Millî Kültürler ve Küreselleşme*, Ankara:Türk Yurdu Yayınları, No:41, 1998: 285-291.

GRİFFIN, Keith. "Culture and Economic Growth: The State and Globalization", J.N. PIETERSE (Ed.), *Global Futures: Shaping Globalization*, London-New York: Zed Books, 2000:189-202.

GUIBERNAU, Montserrat. Milliyetçilikler, 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler(1996), (Çev. Neşe Nur Domaniç), İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1997.

GÜNGÖR, Nevin. *Kültür-Eğitim-Dil Üzerine Görüşleri İle Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.

GÜNGÖR, Erol. Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, İstanbul, Ötüken, 1997.

GÜNGÖR, Erol. *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ankara, Ötüken Neşriyat, 1999.

GÜNGÖR, Erol. *Dünden Bugünden Tarih-Kültür ve Milliyetçilik*, İstanbul, Ötüken, 1999b.

GÜNUĞUR, Halûk. "Avrupa Birliği Bütünleşmesinin Tarihsel Gelişimi(Dünü, Bugünü, Yarını), *Merkez Bankası, Avrupa Birliği El Kitabı*, Ankara, Merkez Bankası Yayını, 1995:13-20.

HALL, Stuart. " Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik"(1991), (Çev.S.Hakan Tuncel), A.D.KİNG (Ed.), *Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi*, Ankara: Bilim ve Sanat, 1998a :39-61.

HALL, Stuart. " Eski ve Yeni Kimlikler,Eski ve Yeni Etniklikler"(1991), (Çev. Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal), A.D.KİNG (Ed.), *Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi*, Ankara: Bilim ve Sanat, 1998b :63-96.

HAMELİNK,Cees J. "Enformasyon Devriminden Sonra Yaşam Sürececek mi?"(1986) (Çev.Yusuf Kaplan), Y. KAPLAN (Der), *Enformasyon Devrimi Efsanesi, Modernleşme Kuram ve Uygulamalarının Eleştirisi*,Kayseri: ReyYayıncılık, 1991a:11-32).

HAMELİNK,Cees J. "Merkez ve çevre Ülkeler Arasındaki Enformasyon Dengesizliği"(1990) (Çev.Yusuf Kaplan), Y. KAPLAN (Der), *Enformasyon Devrimi Efsanesi, Modernleşme Kuram ve Uygulamalarının Eleştirisi*,Kayseri: Rey Yayıncılık, 1991b:257-277).

HANAGAN, Michael. "State and Capital: Globalizations Past and Present", D.KALB, M.LAND, R.STARİNG, B.STEENBERGEN, and N. WİLTERDİNK (Ed.), *The Ends of Globalization: Bringing Society Back In*, New York:Rowman and Littlefield Publishers, 2000 :67-86.

HANNERZ, Ulf. "Cosmopolitants and Locals in World Culture", M.FEATHERSTONE (Ed.), *Global Culture, Nationalism, Globalization and Modernity*, London: Sage Publications, 1990: 237-251.

HANNERZ, Ulf. "Çevre Kültür Senaryoları" (1991), (Çev. Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal), A.D.KİNG (Ed.), *Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi*, Ankara: Bilim ve Sanat, 1998, 139-163.

HELD, David. *Democracy and Global Order*, Cambridge, Polity Press, 1995.

HELD, David. "İntrduction", D. HELD (Ed.), *An Introduction to the Social Sciences: Understanding Social Change, a Globalizing World? Culture, Economics, Politics*, London and New York: The Open University, 2000a:1-4.

HELD, David. "Afterword", D. HELD (Ed.), *An Introduction to the Social Sciences: Understanding Social Change, a Globalizing World? Culture, Economics, Politics*, London and New York: The Open University, 2000b:169-177.

HIRST, P. ve G. THOMPSON. *Küreselleşme Sorgulanıyor*, (Çev. Çağla Erdem, Elif Yücel), Ankara, Dost Kitabevi, 1998.

HIRST, P. ve G. THOMPSON. "Küreselleşme ve Millî Devletin Geleceği." (Çev. A. Selçuk Can), *Türkiye ve Siyaset*, Sayı 5, Kasım-Aralık 2001:126-145.

HOBSBAWM, Eric.J. *The Age of Empire:1875-1914*, New York, Vintage, 1989.

HOBSBAWM, Eric.J. 1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik "Program, Mit, Gerçeklik", (1992), (Çev. Osman Akinhay), İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1993.

HUNTINGTON, Samuel P. "Medeniyetler Çatışması mı?"(1993),
(Çev.Mustafa Çalık), M. YILMAZ (Der.), Medeniyetler Çatışması, Ankara:
Vadi Yayınları, Üçüncü Baskı, 2000 : 22-49.

HUNTINGTON, Samuel P. "The Change to Change: Modernization,
Development, and Politics (1971) and Political Order in Changing
Societies (1968)" J.T. ROBERTS, A. HITE (Ed.), *From Modernization to
Globalization*, USA, UK: Blackwel Publisher Ltd., 2000:144-156.

İNALCIK, Halil. "Kültür Etkileşimi, Küreselleşme", *Doğu - Batı*, Yıl 5, Sayı 18,
2002:89-127.

İSKENDEROĞLU, Muharrem. "Küreselleşme, Ulus-Devletin Geleceği ve
Türkiye", *Türkiye ve Siyaset*, Sayı 5, Kasım-Aralık 2001:191-210.

İSKENDEROĞLU, Muharrem. "Avrupa Birliği Hukuku ve Millî Egemenliğin
Devri", *Türkiye ve Siyaset*, Sayı 7, Mart-Nisan 2002:46-62.

JAFFRELOT, Christophe. "Bazı Ulus Teorileri", (Çev. Siren İdemen), J. LECA
(Ed), *Uluslar ve Milliyetçilikler*, İstanbul:Metiş Yayınları, 1998:54-65.

KAFESOĞLU, İbrahim. *Türk Millî Kültürü*, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1993.

KAFESOĞLU, İbrahim. *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri*, Ankara, Ötüken
Neşriyat, 1999.

KALB, Don. "Localizing Flows: Power, Paths, Institutions, and Networks",
D.KALB, M.LAND, R.STARİNG, B.STEENBERGEN, and N.
WİLTERDİNK (Ed.), *The Ends of Globalization: Bringing Society Back In*,
New York:Rowman and Littlefield Publishers, 2000, 1-29.

KAPLAN, Baturalp. "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Gümrük Birliği", *Türkiye ve Siyaset*, Sayı 8, Mayıs-Haziran 2002:17-32.

KARACAKURT, Osman. "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Kritik Yol Ayrımı", *Türkiye ve Siyaset*, Sayı 7, Mart-Nisan 2002:70-76.

KAYA, Pir Ali. "Küreselleşme Sürecinin Değerlendirilmesinde ILO'nun Tavrı", Veysel Bozkurt (Der.), *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000, 193-207.

KAZGAN, Gülten. *Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen*, İstanbul, Altın Kitaplar, 1997.

KEYMAN, E.Fuat. "Globalleşme ve Türkiye: Radikal Demokrasi Olasılığı", F. KEYMAN ve A. Y. SARIBAY (Der.), *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam*, Ankara: Vadi Yayınları, 1998a : 34-55.

KEYMAN, E.Fuat. "Globalleşme ve Öteki Sorunu: Postmodernizm, Feminizm, Oryantalizm", F. KEYMAN ve A. Y. SARIBAY (Der.), *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam*, Ankara: Vadi Yayınları, 1998b : 201-225.

KEYMAN, E.Fuat; A. Y. SARIBAY. "Giriş: Küreselleşme, Siyaset ve Toplumsal Yaşam", F. KEYMAN ve A. Y. SARIBAY (Der.), *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam*, Ankara: Vadi Yayınları, 1998 :9-13

KEYMAN, Fuat. "Kapitalizm-Oryantalizm Ekseninde Küreselleşmeyi Anlamak:11-Eylül, Modernite, Kalkınma ve Öteki Sorunsalı", *Doğu - Batı*, Yıl 5, Sayı 18, 2002:28-53.

KILIÇ, Filiz. "Küreselleşme ve Dil", *Kök Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 1999:21-29.

KIREL, Çiğdem; ÖZKALP, Enver. "Globalleşen Örgütler ve Örgütsel Davranışın Bu Süreçteki Yeri ve Yeni İlgili Alanları", V. BOZKURT (Der.), *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İstanbul:Alfa Yayınları, 2000: 167-191.

KİNG, Anthony D. "Architecture, Capital and the Globalization of Culture" Mike FEATHERSTONE (Ed.), *Global Culture, Nationalism, Globalization and Modernity*, London: Sage Publications, 1990: 397-411.

KİNG, Anthony D. "Kültür Mekânları, Bilgi Mekânları"(1991),(Çev. Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal), A.D.KİNG (Ed.), *Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi*, Ankara: Bilim ve Sanat, 1998a : 17-37.

KİNG, Anthony D. "Küresel, Kent ve Dünya "(1991),(Çev. Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal), A.D.KİNG (Ed.), *Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi*, Ankara: Bilim ve Sanat, 1998b : 187-193.

KLOOS, Peter. "The Dialectics of Globalization and Localization", D.KALB, M.LAND, R.STARİNG, B.STEENBERGEN, and N. WİLTERDİNK (Ed.), *The Ends of Globalization: Bringing Society Back In*, New York:Rowman and Littlefield Publishers, 2000 : 281-297.

KOÇDEMİR, Kadir. "Küreselleşme ve Türk Kültürü", *Kök Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 1999a:5-20.

KOÇDEMİR, Kadir. "Horizon Açılırken Türkiye'nin Dış Politikası", *Kök Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, Güz 1999b:215-231.

KOÇDEMİR, Kadir. *Küreselleşme, Koordinatları Okumak*, Ankara, Ötüken Yayınları, 2002.

KÖMEÇOĞLU, Uğur. "Küreselleşme, Modernleşme, Modernlik", *Doğu - Batı*, Yıl 5, Sayı 18, 2002:9-25.

KÖSOĞLU, Nevzat. *Türk Kimliği ve Türk Dünyası*, İstanbul, Ötüken, 1996.

KÖSOĞLU, Nevzat. "Millî Kimlik, Etnik Grup ve Mozaik Kültür", *Türkiye ve Siyaset*, Sayı 3, Temmuz-Ağustos 2001:41-50.

KRÜGER, Peter. *Ethnicity and Nationalism*, Marburg, Hitzlerath, 1992.

LARRAİN, J. *İdeoloji ve Kültürel Kimlik*, (Çev. N.H. Domaniç), İstanbul, 1995.

LECA, Jean. "Neden Söz Ediyoruz?", (Çev. Siren İdemen), J. LECA (Der.), *Uluslar ve Milliyetçilikler*, İstanbul:Metiş Yayınları, 1998:11-19.

LERNER, Daniel. *The Passing of Traditional Society*, New York, Free Press, 1955.

LYOTARD, Jean-François. *Postmodern Durum, Postmodernizm*, (Çev. Ahmet Çiğdem), Ankara, Ara Yayıncılık, 1990.

MACKAY, Hugh. "The Globalization of Culture", D. HELD (Ed.), *An Introduction to the Social Sciences: Understanding Social Change, a Globalizing World? Culture, Economics, Politics*, London and New York: The Open University, 2000:47-84.

MALINOWSKI, Bronislaw. *İnsan ve Kültür*, (Çev. Fatih Gümüş), Ankara V yayınları, 1990.

MALINOWSKI, Bronislaw. *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*, (Çev. Saadet Özkal), İstanbul, Kabaıcı Yayınevi, 1992.

MANENT, Pierre. "Milletsiz Bir Demokrasi Düşünülebilir mi?," (Çev. Sadir Karabekir), *Türkiye ve Siyaset*, Sayı 5, Kasım-Aralık 2001:59-67.

MANİSALI, Erol. *Yirmibirinci Yüzyıl'da Küresel Kıskaç, Küreselleşme, Ulus-Devlet ve Türkiye*, İstanbul, Otopsi Yayınları, 2001.

MARTİNEZ-ALİER, Joan. "Environmental Justice as a Force for Sustainability", J.N. PIETERSE (Ed.), *Global Futures: Shaping Globalization*, London-New York: Zed Books, 2000:148173.

McGREW, Anthony G. "Globalization: Conceptualizing a Moving Target", J. EATWELL; E. JELİN (Ed.), *Understanding Globalisation: The Nation-State, Democracy and Economic Policies in the New Epoch*, Stockholm: Pierre Fröhlig, 1998:7-30.

McGrew, Anthony. "Power Shift: From National Government to Global Governance", D. HELD (Ed.), *An Introduction to the Social Sciences: Understanding Social Change, a Globalizing World? Culture, Economics, Politics*, London and New York: The Open University, 2000:127-167..

McPHAİL, Thomas L. "Yeni Uluslar arası Enformasyon ve İletişim Düzeni"(1987), (Çev.Yusuf Kaplan), Y.KAPLAN (Der), *Enformasyon Devrimi Efsanesi Modernleşme Kuram ve Uygulamalarının Eleştirisi*,Kayseri:Rey Yayıncılık, 1991a:141-164.

McPHAİL, Thomas L. "Yanlış Bir Başlangıç: Kitle İletişim Araçları ve Gelişme -Kalkınma (Modernleşme) Konusundaki Araştırma Gelenekleri"(1987), (Çev.Yusuf Kaplan), Y.Kaplan(Der), *Enformasyon Devrimi Efsanesi Modernleşme Kuram ve Uygulamalarının Eleştirisi*,Kayseri:Rey Yayıncılık, 1991b:165-197.

MERT, Ü. Nur. "AB'nin Genişleme Sancıları ve Türkiye:Nereye, Niçin, Kiminle?", *Türkiye ve Siyaset*, Sayı 7, Mart-Nisan 2002:118-129.

MURAT, Güven. "Küreselleşme ve İşgücü Piyasaları", Veysel Bozkurt (Der.), *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000 : 253-274.

MOHAMMADİ, Ali. "Kültür Emperyalizmi ve Kimlik Sorunu" (1990)(Çev.Yusuf Kaplan), Y.KAPLAN (Der), *Enformasyon Devrimi Efsanesi Modernleşme Kuram ve Uygulamalarının Eleştirisi*, Kayseri: Rey Yayıncılık, 1991:323-343.

NALBANT, Atilla. *Üniter Devlet, Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1997.

NİRUN, N., M.C. ÖZÖNDER. " Türk Sosyo Kültürel Yapısı İçinde Âdetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler", Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı:46, Ayrıbasım, Ankara, 1990.

NOLTE, Hans-Heinrich. "Küresel Toplum İçinde Avrupa", (Çev. Mustafa Özel), M.ÖZEL (Der.), *Küresel Rekabet*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1994:161-181.

OGBURN, William.F. *On Culture and Social Change*, Chicago, The University of Chicago Press, 1964.

OHMAE, Kenichi. *Ulus-Devletin Sonu, Bölgesel Ekonomilerin Yükselişi*, (Çev. Zülfü Dicleli), İstanbul, Türk Henkel Dergisi Yayınlar, 1996.

ÖKE, M. Kemal. *Küresel Toplum ve Türkiye*, Ankara, Konrad Adenaur Vakfı Yayınları, 2001.

ÖZAKPINAR, Yılmaz. *Kültür ve Medeniyet Üzerine Denemeler*, İstanbul, Ötüken, 1998.

ÖZAKPINAR, Yılmaz. *Kültür ve Medeniyet Anlayışları ve Bir Medeniyet Teorisi*, İstanbul, Ötüken, 1999.

ÖZDEMİR, Durmuş. "Küreselleşme, Ekonomik Büyüme ve Çokuluslu Şirketler", *Doğu - Batı*, Yıl 5, Sayı 18, 2002:237-245.

ÖZKIRIMLI, Umut. *Milliyetçilik Kuramları, eleştirel bir bakış*, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1999.

ÖZÖNDER, M. Cihat. "Kültür Bütünleşmesi ve Alt Kültür Grupları Hakkında Düşünceler", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Yıl XXII/1-2, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, 1984.

ÖZÖNDER, M. Cihat. "Takdim: Niçin Sosyal ve Stratejik Araştırmalar", *Kök Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 1999:1-3.

ÖZÖNDER, M. Cihat. "Dünya'da ve Türkiye'de 'İrk' ve 'Etniklik' Kavramları", *Kök Araştırmalar Dergisi*, Cilt II, Sayı 1, Bahar 2000a:65-72.

ÖZÖNDER, M. Cihat. "Takdim: Sosyal Değişme Açısından 2000 Yılı, Türkiye ve Kuşak Ülkeler", *Kök Araştırmalar Dergisi*, Cilt II, Sayı 2, Güz 2000b:1-2.

ÖZÖNDER, M. Cihat. "Avrupa Birliği'nin 'Katılım Ortaklığı Belgesi' ve Türk Sosyal Yapısına Etkileri", *Kök Araştırmalar Dergisi*, Cilt II, Sayı 2, Güz 2000c:3-8.

ÖZÖNDER, M. Cihat. "Takdim: Ekonomik Krizin Sosyolojik Görünümü", *Kök Araştırmalar Dergisi*, Cilt III, Sayı 1, Bahar 2001a:1-2.

ÖZÖNDER, M. Cihat. "Takdim: Küreselleşme Tartışmalarının Terör Boyutu", *Kök Araştırmalar Dergisi*, Cilt III, Sayı 2, Bahar 2001b:1-4.

PARSONS, Talcott. *The Social System*, Glencoe, Free Press, 1951.

PELLS, Richard. "20. yüzyılda Küresel Kültür Miti ve Tehditi : Modernizimden Film Endüstrisine", *Küreselleşme ve Modernleşme Sürecinde Kültürel Kimlik*, Ankara:Konrad Adenaur Vakfı Yayınları, 2001:13-34 .

PIERSON, Christopher. *Modern Devlet*, (Çev. Dilek Hattatoğlu), İstanbul, Çivi Yazıları,2000.

PIETERSE, J. Nederveen. "Shaping Globalization", J.N. PIETERSE (Ed.), *Global Futures: Shaping Globalization*, London-New York: Zed Books, 2000:1-19.

POLATOĞLU, Eren. "Avrupa Birliği'nin Geleceği İle İlgili Konvansiyon veya Yetkisiz Kurucu Melis'in Düşündürdükleri", *Türkiye ve Siyaset*, Sayı 7, Mart-Nisan 2002:13-18.

PRONK, Jan. "Globalization: A Developmental Approach", J.N. PIETERSE (Ed.), *Global Futures: Shaping Globalization*, London-New York: Zed Books, 2000:40-52.

RAMİREZ, Mina M. "İletişimde İnsan Ögesinin Ön Plana Çıkması: Alternatif İletişim Arayışları"(1986) (Çev.Yusuf Kaplan), Y.Kaplan(Der), *Enformasyon Devrimi Efsanesi Modernleşme Kuram ve Uygulamalarının Eleştirisi*,Kayseri: Rey Yayıncılık, 1991:371-388.

- REDDİ, Usha V. "Sanayi Devriminin Aşılması" (1986)(Çev.Yusuf Kaplan),
Y.KAPLAN(Der), *Enformasyon Devrimi Efsanesi Modernleşme Kuram ve Uygulamalarının Eleştirisi*, Kayseri: Rey Yayıncılık, 1991:345-370.
- REICH, Robert. "Küresel Ağlar", (Çev. Mustafa Özel), M.ÖZEL (Der.),
Küresel Rekabet, İstanbul: İz Yayıncılık, 1994:51-58.
- RITZER, George. Toplumun McDonaldlaştırılması, Çağdaş Toplum Yaşamının Değişen Karakteri Üzerine Bir İnceleme, (Çev. Şen Süer Kaya), İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1998.
- ROBERTSON, Roland. "Mapping the Global Condition: Globalization as the Central Concept", Mike FEATHERSTONE (Ed.), *Global Culture, Nationalism, Globalization and Modernity*, London: Sage Publications, 1990: 15-30.
- ROBERTSON, Roland. "Toplum Kuramı, Kültürel Görecelik ve Küresellik Sorunu" (1991),(Çev. Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal), A.D.KİNG (Ed.), *Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi*, Ankara: Bilim ve Sanat, 1998 : 97-120.
- ROBERTSON, Roland. Küreselleşme: Toplum Kuramı ve Küresel Kültür, (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal), Ankara, Bilim ve Sanat, 1999a.
- ROBERTSON, Roland. "Glokalleşme: Zaman-Mekan ve Homojenlik-Heterojenlik", (Çev.Abdullah Topçuoğlu, Yasin Aktay), A. TOPÇUOĞLU ve Y. AKTAY (Der.), *Postmodernizm ve İslam, Küreselleşme ve Oryantalizm*, Ankara: Vadi Yayınları, 1999b : 115-142.
- ROSENAU, P. Marie. *Post-Modernizm ve Toplum Bilim*, (Çev. Tuncay Birkan), Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1998.

- SACHS, Jeffrey. "Küreselleşme ve İstihdam", (Çev. Uğur Dolgun, Emel Evren), V. BOZKURT (Der.), *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000 : 225-251.
- SARIBAY, Ali Yaşar. "Küreselleşme, Postmodern Uluslaşma ve İslam", F. KEYMAN ve A. Y. SARIBAY (Der.), *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam*, Ankara: Vadi Yayınları, 1998 :14-33.
- SARIBAY, Ali Yaşar ve Diğerleri. " Kültürel Bir Olgu Olarak Globalleşme", *Siyasi,Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme*, İstanbul: Ufuk Kitapları, 2002: 45-54.
- SASSEN, Saskia. "The State and New Geography of Power", D.KALB, M.LAND, R.STARİNG, B.STEENBERGEN, and N. WİLTERDİNK (Ed.), *The Ends of Globalization: Bringing Society Back In*, New York:Rowman and Littlefield Publishers, 2000 : 49-65.
- SCHİLLER, Herbert I. "Dünya Ekonomik Sisteminin Ulusal Egemenlikleri Aşındırması" (1986) (Çev.Yusuf Kaplan), Y.KAPLAN (Der), *Enformasyon Devrimi Efsanesi Modernleşme Kuram ve Uygulamalarının Eleştirisi*, Kayseri: Rey Yayıncılık, 1991:279-303).
- SELAÑOĞLU, Ahmet. "Yoğunlaşan Sosyal Sorunlarıyla Küreselleşme", V. BOZKURT (Der.), *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000 : 33-69.
- SENCER, Muzaffer. "Kültüre İlişkin Temel Kavramlar", *Ulusal Kültür*, Yıl 2, Sayı 5, 1979:3-53.
- SMİTH, Anthony D. *The Ethnic Origins of Nations*, Oxford, Blackwell, 1986.

SMİTH, Anthony D. "The Myth of the Modern Nation and the Myths of Nations", *Ethnic and Racial Studies* Vol:1, London, 1988.

SMİTH, Anthony D. *Millî Kimlik*, İstanbul, 1999.

SOMUNCUOĞLU, Sadi. *Avrupa Birliği: Bitmeyen Yol*, Ankara, Ötüken Yayınları, 2002.

SPYBEY, Tony. *Globalization and World Society*, Cambridge, Polity Press, 1996.

STARİNG, Richard. "Flows of People: Globalization, Migration, and Transnational Communities" D.KALB, M.LAND, R.STARİNG, B.STEENBERGEN, and N. WİLTERDİNK (Ed.), *The Ends of Globalization: Bringing Society Back In*, New York:Rowman and Littlefield Publishers, 2000 :203-215.

STİGLİTZ, Joseph E. *Küreselleşme büyük hayal kırıklığı*,(2002), (Çev.Arzu Taşcıoğlu, Deniz Vural), İstanbul: Plan B, 2002

SWİNGEWOOD, Alan. *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*(Çev. Osman Akınhay), Ankara, Bilim ve Sanat, 1998.

ŞAYLAN, Gencay. *Postmodernizm*, Ankara, İmge Kitap Evi, 1999.

ŞAYLAN, Gencay. "Küreselleşmenin Gelişimi" I.KANSU(Y. Hazırlayan). *Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme*, Ankara:İmge Kitabevi, 1997: 9-21.

ŞİMŞEK, Birgül. "Gönüllü Kuruluşların Küreselleşmesi", V. BOZKURT (Der.), *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000 : 329-342.

- TAGG, John. "Küreselleşme, Bütünselleştirme ve Söylemsel Alan", (1991), (Çev. Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal), A.D.KİNG (Ed.), *Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi*, Ankara: Bilim ve Sanat, 1998: 195-201.
- THERBORN, Göran. "Dimensions of Globalization and the Dynamics of (In)Equalities", D.KALB, M.LAND, R.STARİNG, B.STEENBERGEN, and N. WİLTERDİNK (Ed.), *The Ends of Globalization: Bringing Society Back In*, New York: Rowman and Littlefield Publishers, 2000 : 33-48..
- THOMPSON, Grahame. "Economic Globalization", D. HELD (Ed.), *An Introduction to the Social Sciences: Understanding Social Change, a Globalizing World? Culture, Economics, Politics*, London and New York: The Open University, 2000:85-126.
- THUROW, Lester. "Yirmibirinci Yüzyıl Kimin Olacak?", (Çev. Mustafa Özel), M.ÖZEL (Der.), *Küresel Rekabet*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1994a:137-152.
- THUROW, Lester. "Avrupa Evi", (Çev. Mustafa Özel), M.ÖZEL (Der.), *Küresel Rekabet*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1994b:117-126.
- TOYNBEE, Arnold. *Tarih Bilinci*, İstanbul, Bateş Yayınları, 1978.
- TÖZÜM, Haluk. "Küreselleşme: Gerçek mi, Seçenek mi?", *Doğu - Batı*, Yıl 5, Sayı 18, 2002:151-171.
- TUNA, Korkut. "Batı Yayılmacılığı, Küreselleşme ve Son Lokmalar: Millî Ahlâk Meselesi", B.YEDİYILDIZ, M.Ç. ÖZDEMİR ve F. UNAN (Y.Haz.), *Millî Kültürler ve Küreselleşme*, Ankara:Türk Yurdu Yayınları, No:41, 1998: 137-144.
- TURHAN, Mümtaz. *Kültür Değişimleri*, İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları:16, 1969.

- TURNER, Bryan S. "Benlik ve Düşünümsel Modernlik", (Çev. Yasin Aktay),
A. TOPÇUOĞLU ve Y. AKTAY (Der.), *Postmodernizm ve İslam, Küreselleşme ve Oryantalizm*, Ankara: Vadi Yayınları, 1999 :151-169.
- TURNER, Bryan S. "Oryantalizm, Postmodernizm ve Din", (Çev. Yasin Aktay),
A. TOPÇUOĞLU ve Y. AKTAY (Der.), *Postmodernizm ve İslam, Küreselleşme ve Oryantalizm*, Ankara: Vadi Yayınları, 1999b :36-57.
- TÜRKDOĞAN, Orhan. *Etnik Sosyoloji*, İstanbul, Timaş Yayınları, 1997.
- ULAGAY, Osman. *Qou Vadis? Küreselleşmenin İki Yüzü*, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 1999.
- ULUÇ, Güliz. "Medya Yapılarının Küreselleşmesi", *Doğu - Batı*, Yıl 5, Sayı 18, 2002:205-225.
- WALLERSTEIN, Immanuel. "Culture as İdeological Battleground of the Modern World System", M. FEATHERSTONE (Ed.), *Global Culture, Nationalism, Globalization and Modernity*, London: Sage Publications, 1990: 31-55.
- WALLERSTEIN, Immanuel. *Liberalizmden Sonra*(1995) (Çev. Erol Öz), İstanbul, Metiş Yayınları, 1998a.
- WALLERSTEIN, Immanuel. "Ulusal ve Evrensel: Dünya Kültürü Diye Bir Şey Olabilir mi?" (1991), (Çev. Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal), A.D.KİNG (Ed.), *Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi*, Ankara: Bilim ve Sanat, 1998b : 121-137.
- WATERS, Malcom. *Globalization*, Routledge, 1995.
- WEBER, Max. *Sosyoloji Yazıları*, (Çev. Taha Parla), İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1987.

WİLTERDİNK, Nico. "The Internalization of Capital and Trends in Income Inequality in Western Societies", D.KALB, M.LAND, R.STARİNG, B.STEENBERGEN, and N. WİLTERDİNK (Ed.), *The Ends of Globalization: Bringing Society Back In*, New York:Rowman and Littlefield Publishers, 2000 : 187-200.

WOLF, Janet. "Küresel ve Özgöl; Çatışan Kültür Kuramlarının Uzlaşması", (1991),(Çev. Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal), A.D.KİNG (Ed.), *Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi*, Ankara: Bilim ve Sanat, 1998 : 203-216.

WOLF, Martin. "Ulus-Devlet Küreselleşmeye Karşı Durabilecek mi?", (Çev.Doğan Ergin), *Türkiye ve Siyaset*, Sayı 5, Kasım-Aralık 2001:211-220.

YILMAZ, Aytekin. *Moderninden Postmoderne Siyasal Arayışlar*, Ankara, Vadi Yayınları, 1995.

YILDIRIM, Engin. "Küreselleşme, Refah Devleti ve Risk Toplumu" Veysel Bozkurt (Der.), *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İstanbul:Alfa Yayınları, 2000 : 71-91.

YÜKSEL, Mehmet. *Küreselleşme, Ulusal Hukuk ve Türkiye*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2001.

ZANDEN, J.W. Vander. *Sociology, The Core*, New York, McGraw-Hill, 1993.

ZİYA GÖKALP. *Türkçülüğün Esasları*,(Haz. Mehmet Kaplan), İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1970.

ZİYA GÖKALP. *Türk Medeniyeti Tarihi*,(Haz. İsmail Kaya, Kâzım Yaşar Koparman), İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1976.

<http://www.milliyet.com.tr/2003/04/17 /siyaset/asiy/html>

EK 1. H. Ü. Sosyoloji Bölümü Doktora Tez Araştırması Anket Kağıdı

1. Görev yaptığınız üniversite

- 1.() Hacettepe Üniversitesi 2.() Orta Doğu Teknik Üniversitesi
3.() Bilkent Üniversitesi 4.() Gazi Üniversitesi

2. Bağlı olduğunuz Fakülte

- 1.() İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi 2.() Edebiyat fakültesi
3.() Fen-Edebiyat Fakültesi 4.() Diğer.....

3. Bölümünüz

- 1.() Kamu Yön./Siy.Bil.ve Kamu Yön. 2.() Uluslar Arası İlişkiler 3.() İktisat
4.() İşletme 5.() Sosyoloji 6.() Tarih
7.() Türk Dili ve Edebiyat

4. Akademik Ünvanınız

- 1.() Prof. Dr. 2.() Doç Dr. 3.() Yrd Doç Dr.
4.() Dr. 5.() Okutman 6.() Arş.Gör 7.() Uzman

5. Cinsiyetiniz

- 1.() Kadın 2.() Erkek

6. Yaşınız.....

7. Medeni durumunuz

- 1.() Evli 2.() Bekar 3.() Eşinden ayrılmış 4.() Eşi ölmüş

8. Evli iseniz kaç çocuğunuz var

- 1.() Bir 2.() İki 3.() üç 4.() Dört ve daha fazla 5.() Çocuğum yok

9. Doğum Yeriniz

- 1.() il 2.() İlçe 3.() Kasaba 4.() Köy 5.() Mezra

10. Ailenizin aylık ortalama geliri ne kadardır?

- 1.() 400.000.000-800.000.000 TL 2.() 801.000.000-1.200.000.000 TL
3.() 1.201.000.000-1.600.000.000 TL 4.() 1.601.000.000- 2.000.000.000 TL
5.() 2.001.000.000-2.400.000.000 TL 6.() 2.401.000.000 TL ve üstü

11. Yüksek Lisans yaptığınız üniversite (yapmakta olduğunuz Üniversite)

- 1.() Yurtiçi 2.() Yurtdışı

12. Doktora yaptığınız Üniversite (yapmakta olduğunuz Üniversite)

- 1.() Yurtiçi 2.() Yurtdışı

13. Batı uygarlığı kavramı sizde ilk olarak neleri çağırıştırıyor?(Lütfen sadece bir seçenek işaretleyiniz).

- 1.() Sanayi-teknoloji ve kültür açısından dünyanın ulaştığı en son aşama
2.() Batılı zengin ülkelerin ulaştığı teknolojik-iktisadi seviye
3.() Dünyanın diğer halk ve devletlerini sömürerek varlığını sürdüren bir güç
4.() Bireyin egemenliği, akılcılık , teknolojik ve iktisadi seviye bakımından günümüzü temsil eden egemen uygarlık
5.() Diğer.....

14. Batılılaşma sizin için ne ifade ediyor? (Lütfen sadece bir seçenek işaretleyiniz)
- 1.() Batının kültürel değerlerini alarak kendi kültürünü kaybetme
 - 2.() Batının siyasi ve ekonomik egemenliğine girme
 - 3.() Batılı yaşam tarzını benimseme
 - 4.() Batının ilim ve tekniğini alma
 - 5.() Batının ilim ve tekniğini almanın yanında kendi kültürü açısından doğru değerleri de alıp kendi kültürel değerleri ile kaynaştırarak yaşamak
 - 6.() Diğer.....
15. Size göre Türkiye Batı uygarlığı içerisinde yer almalı mıdır?
- 1.() Evet
 - 2.() Hayır
16. Eğer 15. soruya cevabınız evet ise bu nasıl olmalıdır?
- 1.() Türkiye Batının bütün değerlerini kayıtsız şartsız kabul etmeli
 - 2.() Türkiye Batının siyasi ve ekonomik egemenliğini kabul ederek bu uygarlık içerisinde yer almalı
 - 3.() Türkiye Batının yaşam tarzını benimsemeli
 - 4.() Türkiye Batının ilim ve tekniğini almanın yanında Türk kültürü açısından olumlu değerleri de alıp kendi kültürüyle kaynaştırarak bu uygarlık içerisinde yer almalı
17. Size göre Türkiye Avrupa topluluğuna üye olmalı mıdır?
- 1.() olmalı
 - 2.() Olsa da olur olmasa da olur
 - 3.() olmamalı
 - 4.() Fikrim yok
18. Size göre Türkiye Avrupa topluluğu üyeliğine kabul edilir mi?
- 1.() Evet
 - 2.() Hayır
19. Size göre Türkiye'nin şimdiye kadar Avrupa Topluluğuna üye olamamasında Türkiye'nin Müslüman bir ülke olmasının bir etkisi var mıdır?
- 1.() Evet
 - 2.() Hayır
20. Türkiye'nin Avrupa birliğine girmesi size göre hangi sonuçları beraberinde getirir? (Lütfen sadece bir seçenek işaretleyiniz).
- 1.() Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne kabul edileceğini sanmıyorum.
 - 2.() Türkiye siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan bir sömürge ülkesi haline gelecek.
 - 3.() İnsanların refah seviyesi yükselecek.
 - 4.() Ekonomik açıdan durum iyi olacak ancak kültürel açıdan olumsuz yönde etkilenecek .
 - 5.() Demokratik yapı daha sağlam hale gelecek.
 - 6.() Diğer.....
21. Avrupa birliğine girme sürecinde Türkiye'nin Yunanistan ile arasındaki Ege ve azınlık sorunları ile Kıbrıs sorunlarının çözümü noktasında ne yapmalıdır?
- 1.() Müzakere yoluyla gerekirse taviz vererek çözmeli.
 - 2.() Herhangi bir taviz vermeden çözmeli.
 - 3.() Fikrim yok.
 - 4.() Diğer.....
22. Türkiye'nin Avrupa topluluğuna kabul edilmesi uzun vadede Türk toplumunun yararına mı yoksa zararına mı olur?
- 1.() Yararına olur
 - 2.() Zararına olur

23. Küreselleşme (Globalleşme) sözcüğünden ne anlıyorsunuz? (Lütfen önem sırasına göre üç tanesini 1,2,3 şeklinde işaretleyiniz)
1 () Ulus devletlerin yok oluşu	5 () Sınırların kaldırılarak kültürlerin sömürülmesi
2 () Ekonomik anlamda rahatlık	6 () İletişim teknolojisindeki gelişmeler
3 () Emperyalizm çağındaki yeni anlam	7 () Gelişmiş ülkelerin yeni bir tuzağı anlam
4 () Sınırların kalkması ile küresel kültürün ortaya çıkması	8 () Zaman ve mekan kavramının ortadan kalkması
	9 () Diğer.....
24. Millet kavramı sizde ne çağırıştırıyor?(Lütfen sadece bir seçenek işaretleyin).
- 1 () Belirli bir toprak üzerinde yaşayan insan topluluğu
 - 2 () Aynı kültür unsurlarına sahip toplulukların oluşturduğu bütün
 - 3 () Aynı dili konuşan topluluklar
 - 4 () Aynı inanca sahip topluluklar
 - 5 () Diğer.....
25. Etnik grup kavramından ne anlıyorsunuz? (Lütfen sadece bir seçenek işaretleyin).
- 1 () Aynı duygu, düşünce ve zevklere sahip topluluk.
 - 2 () Aynı dili konuşan topluluk.
 - 3 () Aynı dine sahip topluluk.
 - 4 () Aynı tarihi geçmişe sahip, aynı dili konuşan , aynı inanca sahip, aynı kültüre sahip topluluk.
 - 5 () Aynı soydan gelen topluluk.
26. Size göre küreselleşme kendiliğinden mi? Yoksa kontrollü olarak mı gelişen bir süreç ?
- 1 () Kendiliğinden gelişen bir süreç
 - 2 () Kontrollü olarak gelişen bir süreç
27. Eğer 26. soruya cevabınız kontrollü olarak ilerleyen bir süreç diyorsanız bu kontrolde aşağıdakilerden hangisi en etkilidir?
- 1 () ABD
 - 2 () Avrupa Birliği
 - 3 () Çokuluslu/ulusötesi şirketler
 - 4 () Japonya
 - 5 () Çin
 - 6 () Diğer
28. Size göre Küreselleşme Kültürel açıdan bütün kültürlere bu sürece eşit derecede katılma hakkı veriyor mu?
- 1 () Evet
 - 2 () Hayır
29. Size göre günümüzde kültürler arası etkileşimde en önemli kitle iletişim aracı hangisidir?(Lütfen önem derecesine göre sadece üç tanesini 1,2,3, şeklinde sıralayınız).
- 1 () Televizyon
 - 2 () İnternet
 - 3 () Radyo
 - 4 () Gazete
 - 5 () Kitap, dergi
30. Size göre küreselleşme süreci dünyada bir güvenlik sorunu yaratır mı?
1. () Evet
 2. () Hayır
31. Size göre Dünyanın güvenliği açısından NATO devam etmeli mi?
1. () Evet
 2. () Hayır
32. Küreselleşme karşıtı hareketler hakkında ne düşünüyorsunuz ?
1. () Bu tür eylemler haklı ve doğru nedenlerden dolayı yapılmaktadır
 2. () Bu tür eylemlerin yapılması yanlıştır
 3. () Bu tür eylem ve hareketler bilinçlenme açısından iyi olur
 4. () Fikrim yok.
 5. () Diğer.....

33. Küreselleşme süreci ile birlikte gündeme gelen yerelleşme süreci hakkında ne düşünüyorsunuz?

- 1 () Ulus-devletleri parçalamak için uygun ortamı oluşturacak bir süreç.
- 2 () Ulus-devlet içerisindeki etnik gruplara kendi kültürlerini yaşamaları için daha uygun bir ortam sağlayacak bir süreç.
- 3 () Ulus devletler içerisindeki etnik grupların kendi bağımsızlıklarını ilan edecekleri bir süreç.
- 4 () Yerel yönetimlerin güçleneceği bir süreç.

34. Küreselleşme süreci ile gündeme gelen yerelleşme hareketleri doğrultusunda Ulus-devletler içerisindeki etnik grupların kendi dillerinde eğitim, kendi kültürlerini ön plana çıkararak yaşamaları (Çokkültürlülük) yönündeki gelişmeler küreselleşme süreci ile çelişki gösteriyor mu?

- 1.() Evet
- 2.() Hayır

35. Size göre küreselleşme sürecinde yerel kültürler ulus-devletleri aşındırmak için bilinçli olarak mı ön plana çıkarılmak isteniyor?

- 1.() Evet
- 2.() Hayır

36. Sizce küreselleşme ile gündeme gelen yerelleşme hareketleri ulus-devletler için bir tehdit oluşturur mu?

- 1 () Evet
- 2 () Hayır
- 3 () Fikrim yok

37. Size göre küreselleşme ile gündeme gelen yerelleşme hareketleri doğrultusunda ulus-devletlerin içerisindeki etnik grupların durumu ne olur?

- 1 () Hakim kültür ile etnik gruplar arasında çatışmalar olur.
- 2 () Etnik gruplar istedikleri hakları (özerklik ya da daha fazla özerklik) alarak hakim kültür içerisinde varlıklarını sürdürürler
- 3 () Etnik gruplar hakim kültür içerisinde asimile edilirler.
- 4 () Etnik gruplar bağımsızlıklarını elde ederler.

38. Günümüzde ideolojilerin sona erdiği görüşüne katılıyor musunuz?

- 1.() Katılıyorum
- 2.() Kısmen Katılıyorum
- 3.() Katılmıyorum

39. Özellikle ABD’de sosyal bilimcilerce yazılıp tartışılan “Medeniyetler Çatışması”, “Tarihin Sonu”, “Dünya Toplumu” gibi makaleler hakkında ne düşünüyorsunuz?

- 1 () Bunlar bilimsel zemine oturtularak bazı ülkelere çıkar sağlamak amacıyla yazılmış yazılardır.
- 2 () Bunlar bilimsel olarak yazılmış yazılardır.
- 3 () Bunlar bir fikir olarak yazılmış yazılardır
- 4 () Fikrim yok
- 5 () Diğer

40. IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların Türkiye’ye ekonomik yardımları konusunda ne düşünüyorsunuz?

- 1.() Türkiye’ye ekonomik ilişkiler çerçevesinde yardım ediyorlar.
- 2.() Türkiye’ye ekonomik yardım yanında siyasi ve ekonomik müdahalede bulunuyorlar.
- 3.() Fikrim yok .
- 4.() Diğer.....

41. Size göre Türkiye kendisini ilgilendiren siyasi, sosyal ve ekonomik konularda karar verirken bağımsız olarak hareket ediyor mu?
1.() Evet 2.() Hayır
42. Eğer 41. Soruya cevabınız hayır ise Türkiye'nin bu konularda karar almasında aşağıdakilerden hangisi en etkilidir?
1.() ABD 2.() Avrupa Topluluğu
3.() Çokuluslu/ulusötesi şirketler 4.() Japonya 5.() Diğer
43. Size göre Türk toplumunu bir arada tutan unsurlar nelerdir? (Lütfen önem sırasına göre üç tanesini 1,2,3 şeklinde işaretleyiniz)
1.() Ekonomik çıkarlar 6.() örf ve adetler, gelenek ve görenekler
2.() Dil 7.() Vatandaşlık bağı
3.() Tarih birliği 8.() Milliyet duygusu
4.() Dini değerler 9.() Diğer.....
5.() Toprak
44. Aşağıda yer alan kültürün öğelerini önem sırasına göre sıralar mısınız?
1.() Dil 2.() Din 3.() Tarih birliği
4.() Örf ve adetler, gelenek ve görenekler 5.() Bilim ve Teknoloji
45. Size göre Türkiye sosyo-kültürel yapısı itibarıyla hangi kültürel coğrafyaya dahil edilebilir?
1.() Avrupa 2.() Avrasya 3.() Asya 4.() Orta-Doğu 5.() Diğer.....
46. Sizce günlük yaşamda karşılaştığımız hamburger tarzı yemek yeme alışkanlıkları, cola kültürü, vb. küreselleşme sürecinin yansımaları mıdır?
1 () Evet 2 () Hayır
47. Size göre günlük yaşamda karşılaştığımız hamburger tarzı yemek yeme alışkanlıkları, cola kültürü vb. Türk mutfak kültürünü nasıl etkiler?
1 () Türk mutfak kültürüne çeşitlilik katar, zenginleştirir ve kuvvetlendirir.
2 () Türk mutfak olumsuz yönde etkiler zayıflatır.
3 () Türk mutfak kültürüne herhangi bir etkide bulunmaz
4 () Fikrim yok.
5 () Diğer.....
48. Mevcut durum göz önüne alındığında Küreselleşme olarak adlandırılan bu süreç Türk dilini nasıl etkiler ?
1.() Olumlu yönde etkiler
2.() Olumsuz yönde etkiler
3.() Olumlu ya da olumsuz bir etkide bulunmaz
4.() Hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilerde bulunur
5.() Fikrim yok
6.() Diğer
49. Eğer 48. soruya cevabınız olumsuz yönde etkiler ise bu etki hangi düzeyde olur?
1.() Küreselleşme süreci ile birlikte Türk dili ortadan kalkar.
2.() Küreselleşme süreci Türk dilini zayıflatır gelişmesine olumsuz yönde etkide bulunur.
3.() Diğer.....
50. Sizce özellikle son zamanlarda bazı özel kurum ve kuruluşlara (örneğin işyerlerine, televizyon kanallarına, dergilere vb.) yabancı isimlerin verilmesi Türk kültürüne, Türk diline olumsuz yönde etkide bulunur mu?
1 () Evet 2 () Hayır

51.Yabancı dilde eğitim hakkında ne düşünüyorsunuz?

- 1 () Yabancı dilde eğitim kesinlikle olmamalı.
- 2 () Yabancı dilde eğitim değil yabancı dil öğretimi olmalı.
- 3 () Yabancı dilde eğitim ilköğretimden başlayarak olmalı.
- 4 () " " " liseden başlayarak olmalı.
- 5 () " " " üniversiteden başlayarak olmalı.
- 6 () " " " yüksek lisans ve doktora düzeyinde olmalı.

52. Size göre Türkiye küreselleşme sürecinin dışında kalabilir mi?

- 1 () Kalabilir 2 () Kalamaz 3 () Fikrim yok 4 () Diğer.....

53.Size göre Türkiye önümüzdeki yirmi yıl içerisinde Küreselleşme diye adlandırılan bu süreçten zarar mı yoksa yarar mı görür ?

- 1 () Bu süreç Türkiye için yararlı olur 2 () Bu süreç Türkiye için zararlı olur
- 3 () Bazı konularda yarar getirirken bazı konularda zararlı olur. 4 () Diğer.....

54.Size göre küreselleşme ile gündeme gelen yerelleşme hareketleri Türkiye’de bir etnik çatışma ortamına yol açar mı?

- 1 () Evet açabilir 2 () Hayır açmaz

55.Size göre önümüzdeki yıllarda Türkiye’nin hangi uluslararası örgütlenme içerisinde yer alması gerekir?

- 1 () Avrupa Birliği
- 2 () İslam Ülkeleri
- 3 () Türk Cumhuriyetleri
- 4 () Balkan Ülkeleri
- 5 () Avrupa Birliği ve Türk Cumhuriyetleri
- 6 () Hiç biri örgütlenme içerisinde yer almamalı
- 7 () Diğer.....

56. Size göre günümüzde küreselleşme sürecinin Türk ekonomisine etkisi nedir?

- 1 () Küreselleşme sürecinin Türk ekonomisine etkisi tamamen olumsuzdur
- 2 () " " Türk ekonomisine etkisi tamamen olumludur
- 3 () " " Türk ekonomisine hem olumlu hem de olumsuz etkileri vardır
- 4 () " " Türk ekonomisine olumlu etkileri olumsuz etkilerinden daha fazladır
- 5 () " " Türk ekonomisine olumsuz etkileri olumlu etkilerinden daha fazladır

57.Yabancı sermayenin Türkiye’ye girişini nasıl buluyorsunuz?

- 1 () Her alanda girmeli 2 () Hiçbir alanda girmemeli
- 3 () Bazı alanlarda girmesine müsaade edilmeli 4 () Fikrim yok

literatürü; diğeri ise özellikle Immanuel Wallerstein'la ilişkilendirilen ve Marksist yaklaşıma oldukça yakın duran "dünya-sistemi kuramı"dır. Uluslar arası ilişkiler kuramcıları karakteristik olarak, ulus-devlet sisteminin gelişimi üzerine odaklanırlar, Avrupa'daki kökenleri ve sonraki dünya çapındaki yayılmasını çözümlerler(Giddens 1998:69). Kapitalizmin çıkışı, Wallerstein'ın çözümlemesine göre ilk kez küresel boyutta olan ve siyasal güçten çok ekonomik güce dayanan oldukça farklı bir düzene "kapitalist dünya ekonomisi"ne yol gösterir. Böylece Wallerstein tek bir kurumsal bağı (Kapitalizmi) modern dönüşümlerden sorumluymuş gibi göstermekte. Bu durumda, Giddens'a göre, dünya-sistemi kuramı ağırlıklı olarak ekonomik etkiler üzerinde yoğunlaşmış ve uluslar arası ilişkiler kuramcılarınca merkezi bir önem verilen şu olguları doyurucu bir şekilde değerlendirmekte zorlanır:ulus-devletin yükselişi ve ulus-devlet sistemi, bunların dışında ona göre, çekirdek, yarı-çevre ve çevre arasında ekonomik ölçütlere dayalı farklar bize, ekonomik farklılaşmalarla aynı çizgide olmayan siyasal ya da askeri güç yoğunlaşmalarını aydınlatma olanağı vermezler(Giddens 1998:70-71).

Küreselleşmeye kuramsal açıdan yaklaşanı bu üç eğilimin küreselleşmeye ilişkin bakışlarını McGrew aşağıda yer alan tabloda özetlemiştir

Küreselleşmenin kavramsallaştırılması: üç eğilim

	AŞIRI KÜRESELCİLER	GELENEKSELCİLER (ŞÜPHECİLER)	DÖNÜŞÜMCÜLER
Yeni olan ne?	Küresel bir çağ	Geleceğe dönüş	Tarihsel olarak eşi görülmedik düzeyde küresel karşılıklı bağımlılık
Hakim özellikler	Küresel kapitalizm, Küresel yönetim	Dünya 1890'larda olduğundan daha az karşılıklı bağılı	Yoğun ve yaygın küreselleşme
Ulusal hükümetlerin gücü	Geriliyor veya aşınıyor	Güçleniyor ve artıyor	Yeniden inşa ediliyor, yeniden tanımlanıyor
Küreselleşmenin itici gücü	Kapitalizm ve teknoloji	Devlet ve piyasalar	Modernitenin güçleri
Küresel tabakalaşma kalıpları	Eski Kuzey-Güney hiyerarşisinin erazyonu	Giderek artan bir şekilde Güney'in marjinalleşmesi	Sosyal bölünme kürenin coğrafik bölünmesi değildir
Küresel dayanışmadan beklenen	Güçleniyor ve artıyor	Dahada kötüleşmekte	Belirsiz, muğlak
Küreselleşmenin kavramsallaştırılması	İnsani eylemin çerçevesinin yeniden düzenlenmesi olarak	Uluslararasılaşma veya bölgeselleşme olarak	Belli bir mesafedeki eylemlerin ve bölgeler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi olarak
Ana tartışma	Ulus-devletin sonu	Uluslararasılaşma devletin otoritesine dayanıyor	Küreselleşme dünya siyasetini dönüştürüyor
İdeolojik kökler/eğilimler	Neo-liberal ve radikal sol	Geleneksel/ sosyal demokratik/sol	Sosyal demokratik/sol
Gelecek senaryosu	Küresel uygarlık manic küresel kapitalizme karşı(aleyhinde)	Bölgesel medeniyetler bloklar çarpışması	Küresel bütünleşme ve parçalanma
Önde gelen Temsilcileri	Ohmae/ Greider	Hirst/ Thompson	Giddens

Tablo 2. (McGrew 1998:25)

Küreselleşme İle İlgili Diğer Yaklaşımlar

Günümüzde yaşamın her alanında küreselleşme ile ilgili tartışmalar büyük bir hızla devam etmektedir. Her geçen gün literatüre küreselleşme ve onun etkileri ile ilgili yeni yaklaşımlar eklenmekte, konu her geçen gün dahada karmaşıklaşmaktadır. Bu çerçevede Keyman(2002:33), günümüz koşullarının ister Fukuyama'nın ileri sürdüğü "tarihin sonu", ya da Huntington'un savunduğu "medeniyetler çatışması", ister Giddens'in ifade ettiği "modernitenin sonuçlarının gitgide radikalleşmesi", ya da çok uluslu kapitalizmin kültürel boyutu olarak Frederic Jameson'un belirttiği "post-modernitenin koşullarının ortaya çıkışı", isterse de Appadurai'nin savunduğu "homojenlik ve heterojenlik arasında gitgide radikalleşen kopuşlar" olarak nitelendirilsinler, küreselleşme düşüncesinin her bir nitelendirmenin merkezi unsuru olarak alındığını belirtmektedir. Bu çerçevede küreselden daha büyük bir alan düşünölemeyeceği gibi , kültürden daha geniş çaplı bir konu düşünölemez. Bu durum özellikle a) yapısal karakteristiklerin ve politikanın kültürün oluşumunu ve akışını nasıl biçimlendirdiğini(Wallerstein'in yaptığı gibi); b) bu akışların süreçlere düzensiz bir şekilde nasıl eklemlendiğini(Hannerz'in yaptığı gibi); c) yeni oluşan küresel kültürün biçim ve içeriğini(Robertson'un yaptığı gibi) anlama çabası içerisinde daha da belirginleşir(Abu-Lughod 1998:167). Bu çerçevede günümüzde küreselleşmenin merkezinde yer aldığı bir kısım yaklaşımlar, tartışmalar bağlamında, kısaca aşağıda verilmiştir:

Küreselleşme tartışmalarının sıkca yaşandığı günümüzde Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" isimli çalışması konuya farklı bir bakış açısı getirmektedir. Huntington, günümüzde yaşandığı ileri sürölen küreselleşme sürecinin uygarlık bilincini güçlendirerek, dünya da bir bütünleşmeyi değil çatışmayı beraberinde getireceğini iddia etmektedir. Bu bağlamda, Huntington, dünyanın yeni bir safhaya girdiğini, entellektüellerin bu durum karşısında ileri sürdükleri; tarihin sonu, küreselleşme-yerelleşme ikilemi, milli devletlerin gerilemesi türünden görüşlerle bu yeni safhayı açıklama çabaları

olduğunu ancak, değişimi bütünsel olarak açıklayamadıklarını iddia etmektedir. Ona göre bu görüşlerin her biri doğmakta olan gerçekliğin çeşitli yönlerini yakalamakta, fakat küresel politikanın merkezi bir yönünü gözden kaçırmaktadırlar. Huntington, yeni dünyada mücadelelerin esas kaynağının öncelikle ekonomik ve ideolojik olmayacağını belirtmektedir. Ona göre insanlık arasındaki büyük bölünmeler ve hakim mücadele kaynağı kültürel olacaktır. Milli devletler dünyadaki olayların yine en güçlü aktörleri olacak fakat küresel politikanın asıl mücadeleleri farklı medeniyetlere mensup grup ve milletler arasında meydana gelecektir. “Medeniyetlerin çatışması küresel politikaya hakim olacak, Medeniyetler arasındaki fay hatları geleceğin muharebe hatlarını teşkil edecektir”(Huntington, 2000:22).

Huntington’a göre Toynbee’nin bahsettiği 21 medeniyetten çağdaş dünyada sadece 6 tanesi mevcuttur. Küreselleşme ile birlikte ileri sürülen küresel düzeyde karşılıklı etkileşimlerin ve karşılıklı kültürel akışların yol açacağı “küresel kültür” iddiasına karşılık Huntington’a göre, medeniyet kimliği, gelecekte gittikçe daha fazla önem kazanacak ve dünya büyük ölçüde belli başlı yedi veya sekiz medeniyet arasındaki etkileşimle şekillenecektir. Gelecekteki en önemli mücadeleler ise bu medeniyetleri birbirlerinden ayıran kültürel fay kırıkları boyunca olacaktır. Huntington’un sözünü ettiği medeniyetler; Batı, Konfüçyüs, Japon, İslâm, Hint, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve muhtemelen Afrika medeniyetleridir(Huntington 2000:25).

Dünyanın geleceğini çatışmacı bir yapı üzerine oturtan Huntington’a göre bu mücadelenin sebepleri şunlar olacaktır: 1) Medeniyetler arasındaki farklılıklar sadece hakiki değil aynı zamanda esaslıdır. Dolayısıyla medeniyetleri birbirinden ayıran, onları birbirinden farklı kılan şeyler; tarih, dil, kültür, gelenek ve Huntington’un bunlar arasında en önemlisi olarak gördüğü dindir. 2) İletişim ve teknolojik alanlardaki gelişmelere bağlı olarak gittikçe daha küçük bir hal alan dünya da farklı medeniyetlerin insanları arasındaki etkileşimleri artırmakta, bu durumda medeniyetlerin kendi benzerliklerine

dayalı olarak medeniyet şuurunu güçlendirirken, farklılıklara dayalı olarakta ayrılıklar ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla bu süreçte medeniyet şuuru dahada güçlenmektedir. 3) Dünyadaki hızlı sosyal değişme ve ekonomik modernleşme süreçlerine bağlı olarak insanların yerel kimliklerinden koparıldıklarını, bu durumun aynı zamanda millî devletleri zayıflattığını, bunun yerine ise medeniyetleri birleştiren ve millî sınırları aşan bir kimlik, dini temele dayalı bir kimlik, yapısına yol açtığını ileri sürer. 4) Medeniyet şuurunun gelişmesinin bir nedeni de , günümüzde güçlü bir durumda olan Batının, Batılı olmayan yollardan dünyayı şekillendirmek çabası içerisinde olan Batı dışı ülkelerle yüz yüze gelmesidir. 5) Siyasî ve ekonomik olanlara oranla daha az değişim eğilimi gösteren kültürel özelliklerin ve farklılıkların, uyuşma ve ayrışmalarının onlara göre daha kolay olmasıdır. 6) Günümüzde artan ekonomik bölgeselciliklere bağlı olarak başarılı bölgeciliğin medeniyet şuurunu artıracığına yöneliktir(Huntington 2000:25-27). Bunlara paralel olarak Huntington medeniyetler çatışmasının iki seviyede ortaya çıkacağını ileri sürer. Bunlar:

Mikro seviyede, mücavir gruplar, medeniyetler arasındaki fay kırıkları boyunca, toprak ve birbirleri üzerinde kontrol kurmak için çok kere şiddetli biçimde mücadele ederler. Makro seviyede ise farklı medeniyetlere mensup devletler izafi bir askeri ve ekonomik üstünlük uğruna rekabet eder, milletlerarası müesseseler ve üçüncü taraflar üzerinde kontrol kurmak için mücadeleye girer ve kendi hususi politik ve dini değerlerini rekabetçi bir anlayışla öne çıkarırlar(Huntington 2000:29).

Günümüzde küreselleşme, bölgesel bütünleşme ve yerelleşme ekseninde yaşanan tartışmalara bağlı olarak ulus-devletlerin ve millî kültürlerin aşındığı yolundaki görüşlere karşılık Huntington, dünyanın geleceği ve ilişkileri üzerine şu iddiaları ileri sürüyor:

Medeniyetler arasındaki farklar ciddî ve mühümdür; medeniyet şuurı artıyor; medeniyetler arası mücadele, hakim küresel

mücadele tarzı olarak ideolojik ve diğer mücadele biçimlerinin yerine geçecek; tarihi olarak Batı medeniyeti içerisinde oynanıp bitmiş bir oyun olan milletlerarası münasebetler artan bir biçimde Batılılaşmaktan çıkacak ve Batılı olmayan medeniyetlerin, basit objeleri değil aktörleri olduğu bir oyun haline gelecek; milletlerarası sahada başarılı siyaset, güvenlik ve ekonomi müesseseleri medeniyetler arası olmaktan ziyade, muhtemelen medeniyetler içerisinde gelişecek; farklı medeniyetlere mensup gruplar arasındaki mücadeleler, aynı medeniyete sahip gruplar arasındaki mücadelelerden daha sık, daha kuvvetli ve daha şiddetli olacak; farklı medeniyetlere sahip gruplar arasındaki şiddetli mücadeleler global savaflara yol açabilecek en muhtemel ve en tehlikeli tahrik kaynağıdır; Dünya siyasetinin hakim mivheri Batı ile geri kalanlar arasındaki münasebetler olacaktır... (Huntington 2000:47-48).

Huntington'a göre, gelecekte dünyaya hakim bir medeniyet olmayacak bunun yerine birbiriyle yaşamayı öğrenmek zorunda kalacak farklı medeniyetlerin olduğu bir dünya olacaktır(Huntington 2000:49). Dolayısıyla Huntington, günümüzde karşılıklı kültürel akışlar sonucunda meydana geleceği ileri sürülen "küresel kültür" veya tek yönlü kültürel akış-Batıdan diğer yerlere doğru- sonucunda dünyada Batı kültürünün hakim olması gibi iddialara karşılık gelecekte daha çok dine dayalı birbirinden farklı medeniyetlerin ve bu medeniyetlerin sahip olduğu kültürlerin var olacağını ileri sürmektedir.

Huntington'un ileri sürdüğü bu teze karşılık, Hannerz kültür içindeki trafiğin giderek artmasından, anlam sistemlerinin ve simgesel biçimlerin geniş ölçekli aktarımından dolayı dünyanın, sömürgeçiliğin yükseliş döneminde olduğu gibi sadece siyasal ve ekonomik anlamlarda değil, aynı zamanda kültürel yapılanması çerçevesinde de giderek tek bir mekan haline geldiğini; sürekli kültürel karşılıklı etkileşim ve mübadelenin küresel bir bütünleşmeyi

ortaya çıkardığını ileri sürmektedir. Hannerz, bu gelişmeler ile ortaya çıkan durumu şu şekilde dile getirir:

Ancak, bu dünya eşitlikçi bir küresel köy değildir. Karşı karşıya olduğumuz şey, oldukça katı bir biçimde yapılanmış bir merkez ve çevre bakışsızlığıdır. Kültürel akış açısından dışarıda, uzak topraklarda olan çevre, anlamın ve anlamlı yapının aktarıcısından çok alıcısıdır. Her ne kadar, karşıt örneklerden bahsetmek istesek de, ortamda bir değişiklik olmadığı sürece kültürel akış ilişkisinin merkezin lehine dengesiz olduğu sonucundan başka bir sonuca ulaşmamız oldukça zor(Hannerz 1998:139).

Hannerz, bu durumu dünyayı geliştiren gelişmelerin son aşaması olduğunu düşünmediğini, dünya kültürünün biçimlenişinin geleceğe ve hala belirsiz olan aşamalara ilerleyen bir süreç olduğunu belirtir. Ona göre, “belkide tasarlanabilir bir sonuç, bütün alternatif senaryoların karşılaştırılması gereken bir temel senaryo olarak kültürel gelecek imgelemine tahakkümü altına almaya başladı”. Hannerz, buna “kültürün küresel türdeşleşmesi senaryosu” diyor. Bu senaryoda;

Kültür emperyalizminin öldürücü tehdidi, küçük ölçekli ve savunmasız halk kültürünü güçlü bir örgütlenmeyle geriye iten ve üstünü örten metropolün yüksek teknoloji kültürünü de içeren bir şekilde betimlenmektedir. Ancak “kültür emperyalizminin”, imparatorluktan ziyade “piyasa”yla ilişkili olduğu aşikar hale gelmektedir. Tektipliliğin tüm insanlığa yeniden aşılmasının arkasında olduğu iddia edilen birinci itici güç, daima daha çok topluluğa yayılmakta olan dünya çapında bir tüketim toplumunun ağına çeken geç Batı kapitalizimidir. Türdeşleşme temelde metalaştırılan kültürün merkezden çevreye akışından kaynaklanır. Bundan dolayı da, bu görüşe göre, ortaya çıkmakta olan türdeş dünya kültürü büyük oranda Batı kültürünün bir uyarlaması

olacaktır; ve yerel kültürün yitip gitmesi kendini en açık bir biçimde çevrede hissettirecektir(Hannerz 1998:140).

Hannerz, küresel kültür sürecine ilişkin, “küresel türdeşleşme senaryosu”nun karşısına acıkca rakip olarak çıkmayan diğer bir senaryodan, “çevresel yozlaşma senaryosu”ndan da bahsetmektedir. Bu senaryonun yinelenen bir ardıllık olarak tanımladığı süreçte merkez, belirli kuramsal yapılar aracılığıyla en değerli bilgilerini ve en yüksek ideallerini çevreye sunarken, çevre bunları ilk önce benimseyip sonra yozlaştırmaktadır. Bu bakış açısına göre merkez çevrede zafer elde edemez(Hannerz 1998: 140-1412). “Çevresel yozlaşma senaryosu”na göre,

Merkezdeki insanlar dünyanın düzeltilmesinde oynadıkları rolleri konusunda kötümserdirler ve çevreye kuşkucu ve/veya alaycı bir tarzda yaklaşırlar. Erdem dağılımının eşit olmadığını ileri sürdüğünden ve merkez kökenli şeylerin çevredeki dönüşümlerinin geçerliliğini ve değerini reddettiğinden dolayı, bu senaryo tam anlamıyla etnikmerkezcidir. Senaryo da, yani uygarlık ve barbarlık farklılık sorunu ağırlığını hissettirir(Hannerz 1998:141).

Hannerz, küresel türdeşleşme senaryosunun gölgede kalan rakibinden daha güçlü bir entellektüel çekiçliliğe sahip olabileceğini ileri sürerken, dikkat çektiği nokta bu senaryoda inanmışlık duygusunun yanı sıra insanlığın toplam mirasının büyük bölümünün önüne geçilemez yitirilişine ilişkin bir ön deyişi barındırmasıdır. Yani diğer bir değişle dünyanın bu gün sahip olduğu kültürel çeşitliliğe bir darbe vurulmuş olmaktadır(Hannerz 1998:141). Hannerz, küresel türdeşleşme senaryosunun belirli bir etnik merkezcilikten kaynaklandığını ileri sürer. O, küresel türdeşleşme senaryosunun, “merkezden gözlemci ve yorumcular olarak kendilerinin aşına oldukları- ayaküstü yemekleri, hafif içkileri, durum komedileri- gibi birtakım nesneler üzerinde yoğunlaştığı” görüşündedir. Hannerz’a göre, bunların her yerde oldukları ya da olacakları ve sürekli güçlü oldukları düşüncesi, kültürlerini üzerinde tartışamayacak kadar önemli ve değerli kılarken, bizi diğer

yaşayan, karmaşık, şaşırtıcı kültürlerle ilişkiye girmenin verdiği gerçek gerilimlerde kurtardığı görüşündedir. “Her şeye karşın ötekinin yok oluşuna üzülmek, bazı bakımlardan, yaşayan ve tekmeleyen ötekiyle yüzleşmekten daha katdır”(Hannerz 1998:141). Yani, türdeşleşme senaryosunun doğrudan bir yerel kültürel eleştiri çizgisine bağlı olduğunu ileri süren Hannerz’a göre kendi kültürlerinin dünyaya yayılmasını bir kutlama nedeni olarak görenler mutlaka bulunabilecektir. Türdeşleşme senaryosunun kültür eleştirisinin ihracatına ve küreselleşmesine izin verdiğini ileri süren Hannerz’a göre, diğer bir deyişle merkezdeki yerel tartışmalar için çevreden yakıt taşımaktadır(Hannerz 1998:142). Ona göre, “kültür toplumsal yaşamın her alanına girerken, anlamlı yapılar aracılığıyla, insanlar arasında bir anlamlar akışı olarak düzenlenmektedir”. Ancak bu düzenleme farklı bağlamlarda farklı ilkeler çerçevesinde yapılır(Hannerz 1998:144). Kültürel akışın karşılaştırmalı açıklamasını yapabilmek için, gerçekleştiği bir dizi tipik küçük toplumsal çerçeveyi ayırt etmenin yararlı olacağını ileri süren Hannerz’a göre bu çerçeveler, kültürel içerikleri değişse de yenilenmeye devam etmektedirler(Hannerz 1998:144).

Hannerz, bu kültürel süreç çerçevelerinden dördünü önemli bulduğunu, bunların dışında olan kültürel akışın çok fazla değer taşımadığını ifade eder. Kendisinin tanımladığı küresel türdeşleşme senaryosunun, dikkatini bu dört çerçeveden sadece biri, “piyasa çerçevesi” üzerinde yoğunlaştırdığını belirtir. Ona göre kültürel metalar piyasa çerçevesinde dolaşıma sokulur. Hemen hemen bütün metalar çeşitli anlamlar taşıırken, bazen bir metada yada onun bir parçasında, düşünsel, estetik ve ya duygusal çekiciliğin hepsi toplanır. Hannerz , piyasa çerçevesinde, anlamların ve anlamlı yapıların uzmanlar tarafından üretildiğini ve maddi tüketim için mübadeleye sokulduğunu belirtir. Bu sürecin üreticiler ve tüketiciler arasına az çok merkezileştiren bir ilişki kurarken, piyasanın aynı zamanda yayılımcı bir şekilde, kendi yapısına daha çok kültürü bir bütün olarak katma çabası içerisindedir. Yeni talepler yaratmak için kendilerini devamlı surette yenilik yapma zorunluluğu içerisinde hisseden aracı piyasa kurumları birbirleriyle

rekabet içerisinde dirler. Hannerz piyasa çerçevesinde istikrarsızlığa meyilli bir yapının söz konusu olduğu fikrindedir(Hannerz 1998:145). Hannerz'ın kültürel süreç çerçevelerinden ikincisi, sınırlı fiziksel bir alanda örgütlü bir kurum olarak tanımladığı devlettir.

Devlet anlamının yönetiminde değişik biçimlerde görev almakta ve kendi ulusu içerisinde meşru otoriteyi elde etmek için vatandaşlarını devletin bir ulus olduğu düşüncesine inandırmak için onları kültürel anlamda, o toplumun unsurları olarak inşa etmek konularında ,değişen ölçülerde güvenilirliğe ve başarıya ulaşmayı amaçlamaktadır(Hannerz 1998:146).

Ona göre bu kültür mühendisliğinin bir amacı olarak belirli bir ölçüde türdeşleşmeyi zorunlu kılar. Uzun dönemli kültürel çalışmalar için kaynakları merkezde toplayan devlet, anlam akışını genelde merkezden dışarıya doğru sunar.Kültürel sürecin üçüncü çerçevesini Hannerz, kesin bir terim bulamamakla birlikte "yaşam biçimi" olarak adlandırır. Bu çerçevede işyerlerinde, eviçi ortamlarında, komşuluk ilişkilerinde ve çeşitli pek çok alanda devam eden gündelik üretim, yeniden üretim ve etkinlik pratikleri yer alır. O, yaşam biçimi çerçevesi içerisinde de insanların nesnelere ulaşabilmelerinin özgür ve karşılıklı bir kültürel akışı gerektirdiğini ileri sürer. Yaşam biçimi çerçevesi, bir bütün olarak farklı yaşam biçimlerinin çeşitliliğini kapsamakta, merkezsiz ve yaygın kültürel süreçleri içermektedir. Bu çerçevede günlük etkinliklerin hemen hemen bütünüyle maddi koşullara uyarlanmalarından dolayı, söz konusu koşullar değişmediği sürece, kültürel süreçlerde değişikliklere gidilmesine çok da gerek yoktur. Hannerz'a göre, bu nedenlerden dolayı, yaşam biçimi çerçevesinde kültürel sürecin istikrarlı olması beklenir(Hannerz 1998:146-147).

Hannerz'ın yaklaşımında son kültürel süreç çerçevesini (toplumsal) hareketler çerçevesi oluşturur. Hannerz bu çerçeve içerisinde, son zamanlarda önemli bir etkiye sahip olan, kadın hareketi, çevre hareketi ve barış hareketini gösterir. (Robertso'nun belirttiği gibi, küreselleşme sıklıkla çağdaş hareketlerin doğduğu ardyörenin önemli bir kısmını

biçimlendirmektedir). Hannerz ise bu hareketlerin bazılarının daha çok merkez ile yarı çevreyi, çevrenin öteki parçalarını birleştirdiği görüşündedir(Hannerz 1998:149). Hannerz, kültürel süreç çerçeveleri olarak adlandırdığı, piyasa, devlet, yaşam biçimi ve hareket çerçevelerinin birbirinden sağduyulu bir şekilde ayırddilebileceğini, buna karşılık bu çerçevelerin; kültür politikalarına, kültür ekonomilerine, merkezileştirme ile merkezsizleştirme eğilimlerine göre farklılık göstereceğini belirtmektedir. Hannerz, bunların kültürün zaman boyutuna ilişkin kendilerine özgün eğilimlerinin olduğunu, aynı zamanda kültür alanında olup bitenin çoğunluğunun bu çerçeveler arasındaki karşılıklı ilişkilerle bağlantılı olduğu fikrindedir (Hannerz 1998:149).

Toplumsal olarak düzenlenmiş anlam olarak kültürü öncelikle bir karşılıklı etkileşimler olgusu olarak gören Hannerz'a göre(1998:150) yalnızca karşılıklı etkileşimler belirli uzamlarla bağlantılı ise kültür de bağlantılı olabilir. Ona göre;

Kültürü klasik antropoloji çalışmalarında olduğu gibi, tamamiyle çok fazla yer değiştirmeyen insanlar arasındaki yüz yüze ilişkilerde gerçekleşen bir anlam akışı olarak görmek, kültürleri belirli toprak parçalarına yerleşmiş çoğul kendilikler olarak düşünmek için yeterli bir neden olabilir. Kültür teknolojisi yüz yüze ilişkilere alternatif olabilecek ilişkilere izin verdiğinde ve insanlar giderek şu veya bu şekilde hareket serbestliği kazanmaya başladığında kültür daha da karmaşıklaşır(Hannerz 1998:150).

Hannerz'ın kültürün küreselleşmesiyle vardığı nokta burasıdır. Küresel türdeşleşme senaryosunda, çevre geçici olarak gerçekten farklı bir şey olarak değil, ama geri kalmış ve üçüncü düzey olarak görülür. Böylece merkezin artıklarını kullanabileceği bir yer olarak görülür(Hannerz 1998:153). Piyasayı küresel türdeşleşmenin başlıca gücü olarak gören çevre kültür senaryolarından bir tanesi genellikle müzik, televizyon, film, moda ya da yazılı metin biçimindeki popüler kültür ürünleri ile ilgilenmektedir(Hannerz

1998:153). Hannerz kültürel yetkinliğe ve duyarlılığa sahip olmanın, yerel yaşam biçimleri ile yoğrulmakla mümkün olabileceği görüşündedir(Hannerz 1998:154).

Hannerz, devletin kültürel akışı yönlendirmedeki performansının büyük ölçüde maddi koşullara bağlı olduğunu, Gunnar Myrdal'ın tanımladığı gibi "yumuşak devlet", "genellikle güçlü kültürel aygıtları yeterince etkin bir şekilde kullanamayan yoksul bir devlettir". Maddi temeller etkeni piyasa çerçevesinde de önemlidir-kültür metalaştırıldığında karşılığının da ödenmesi gerekir(Hannerz 1998:155). Hannerz, bu basit ama temel olgunun küresel türdeşleşme senaryosunda genellikle oldukça keyfi bir tavırla ele alındığını görüşündedir. Burada bir dizi olasılığın dikkate alınması gerektiğini belirtir. Bu bağlamda eğer çevrenin uluslararası iş bölümüne katılması onun yararına değilse, çevrenin dünya sistemine katılmakla düşük ve ödenebilir bir fiyatı olan ama öte yandan da hiç bir çekiciliği kalmamış malları içeren "kültürel indirimin" dışında ulusötesi kültürel meta akışının da daha yoksul bir pazarı haline geleceği düşünülmelidir(Hannerz 1998:156). Hannerz, çevre kültürlerin küresel evren içindeki uzun dönemli yeniden yapılanmasında etkili olan iki eğilimden bahsetmektedir. O, bu iki eğilimin geleceğin kültür tarihinin ayırd edici bir senaryosu olarak düşünülebileceğini ve bunların küresel türdeşleşme ile çevresel yozlaşma senaryolarıyla bazı benzerlikler taşıyor olabileceğini belirtmektedir. Hannerz bu eğilimlerden birini "doygunluk" diğerini ise "olgunlaşma" diye adlandırmaktadır(Hannerz 1998:156).

Hannerz, tarihsel ardıllığa biraz daha önem verildiğinde "doyma" eğiliminin küresel türdeşleşme senaryosunun bir uyarlaması olarak görülebileceğini ileri sürmektedir. Ona göre;

Her ne tür de olursa olsun büyük ölçüde piyasada örgütlenen ve sürekli açık bir yapıda işleyen ulusötesi kültürel etkiler, sonu gelmezcesine çevredeki bireylerin duyarlılığına darbe indirdikçe, çevre kültürün adım adım ithal anlamları ve biçimleri daha çok özümseyerek zamanla merkezden ayırd edilemez hale geleceği ileri

sürülebilir. En son noktaya kadar yerel ve ulusötesi arasında karşıtlık çizilmeye devam edilse de, bu karşıtlığın önemli olduğu düşünülse de, yerel kültür olarak düşünülen şey, daha önce yerel olarak nitelenen kültüre uluslararası yapıların biraz daha fazla nüfuz etmiş halidir. Şimdiyi korumak için kutsanan ve kayırılan kültürel farklılıklar, bir zamanlar var olduğu gibi er ya da geç yok olacak olanın soluk bir yansıması olabilir(Hannerz 1998:156-157).

Yaşam biçimi çevresinin doğal kültürel gücünün aynı zamanda onun da piyasa çerçevesini sömürgeleştirebileceği kadar güçlü olabileceğini ileri süren Hannerz'a göre (1998:158) bu durum "olgunlaşma" olarak adlandırdığı ile çok daha uyumludur. Olgunlaşma eğilimi başka değer yükleyici imalara sahip olsa da, Hannerz onu çevresel yozlaşma senaryoları ile yakın bağlantıları olan bir fikir olarak görür. Burada ki duruma göre çevre, metropoliten kültürünü kendi özgüllüklerine göre yeniden şekillendirmeye çalışmaktadır. Hannerz, olgunlaşma temasına önem vermekte ve doygunluk fikrine, en azından en uygunsuz biçimi olan küresel türdeşleşme biçimine ise karşı çıkmaktadır(Hannerz 1998:159). Hannerz'ın ileriye sürdüğü diğer bir senaryoda "melezleşme senaryosudur". İnsanlığın bütün kültürel birikimi göz önüne alındığında, melezleşmenin biraz kaybettirmeyi biraz da kazanmayı içerebileceğini öne süren Hannerz'a göre(1998:161) melezleşme senaryosunda aynı zamanda, merkez ve çevre arasındaki kültürel uzaklığı azalttığı düşünülen neredeyse hiç kesintiye uğramamış bir süreklilik fikri mevcuttur.

Hannerz, şimdi artık bir dünya kültürünün söz konusu olduğunu ileri sürerken, bunun tekbiçimliliğin kopya edilmesinden çok, çeşitliliğin örgütlenmesi ile kendini gösterdiğini savunur. Ona göre bunların hepside daha geniş bir bütün içerisindeki alt-kültürler haline gelmektedir. O, merkez ve çevre arasındaki bakışsızlığa ve aralarındaki ilişkinin tek yönlü olmasına rağmen, dünyanın giderek artan oranda, sürekli kültürel etkileşim ve değişimin küresel bir alanı haline geldiğini belirtmektedir(King 1998a:35).

Hannerz'ın akışın hala tek yönlü; merkezden çevreye doğru olduğu yönündeki iddiasına karşı çıkan Abu-Lughod, çevreden merkeze doğru Hannerz'ın yorumlarında ileri sürdüğünden daha çok hareketin söz konusu olduğunu ileri sürmektedir(Abu-Lughod 1998:167). Bu çerçevede Abu-Lughod, merkezlerin hızla çoğaldığı ve bazı kültürel güç farklılıklarının azalmakta olduğu görüşünü savunmaktadır. Abu-Lughod, süreçlere yukarıdan aşağı (ya da merkezden çevreye) bakmak yerine, aşağıdan yukarıya bakarak onları daha iyi görebileceğini öne sürmektedir(Abu-Lughod 1998:168).

Hannerz'ın türdeşleşmiş yada yozlaşmış küresel kültüre ilişkin öngörülen senaryolarını Abou-el-haj, sömürgeci seleflerinin çağdaş ve aldatıcı biçimde ılımlı uyarlamaları olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre bunlar Batı uygarlığıyla rekabette gücü yetmeyen, yok olan ırklara ilişkin, yerli halkı asimile etme, yurtlarından sürme, dahası yok etme girişimlerini halkılaştıran, onları yok olmaya mahkum eden sözde bilimsel kuramlardır. Modern biçimleri ve sistemleştirici dilleriyle türdeşleşme ve yozlaşma kuramları kitlesel tabi kılmaya alternatif olarak insan öznelerin 1830'ların Kızılderililerin Yer Değiştirme Yasasının tamamen katletmeden önce Amerikan Yerlilerine önerdiği "koruma"dan daha az seçenek sunduğunu belirtir(Abou-el-haj 1998: 175-176). Abou-el-haj, Hannerz'ın, türdeşleşme ve yozlaşma yerine, bir grup harekete geçirici değişken önerdiğini ileri sürer; küresel kültür üretimi/yerel yeniden üretim ayrımını rafa kaldıran, bunun yerine karşılıklı kültürel akışın dönüştürücü doğası bağlamında üretilen ve karşılıklı sentezi getiren bir öneri. Abou-el-haj, Hannerz'ın formülleştirmesinin, dünya sistemlerini, kurmada olmasada uygulamada merkezden çevreye, güçlüden zayıfa, saldırgandan edilgene doğru, tek yönlü nüfuz etme şeklinde oluşturan ve çözümleyici enerjisini yerelden daha ziyade küresel üzerinde yoğunlaştıran güçlü merkez/çevre formülünü merkezsisizleştirme konusunda belirgin bir üstünlüğe sahip olduğunu ileri sürer. Ona göre Hannerz'ın ileri sürdüğü ve Wallerstein'in desteklediği kültür anlayışı bir mücadele ve dönüştürme alanıdır(Abou-el-haj 1998:176).

Kültürel siyasalarla bağlantılı olarak, yerel ve küresel meselesinin bazılarının haritalarını çıkarma çabası içerisinde olduğunu savunan Hall'a göre ise İngiliz kültürüne tarihsel bir perspektiften bakıldığında küreselleşmenin pek de yeni bir süreç olmadığı görülmektedir. Hall'a göre, dar anlamda, küreselleşmeden günümüz bağlamında söz ettiğimizde, küreselleşme sürecindeki bazı yeni biçimlerden, bazı yeni ritimlerden bahsediyoruz demektir(Hall 1998a:39-40). Hall, küreselleşme süreçleriyle birlikte, bir ulusal kültürel kimlikle ulus-devlet arasındaki ilişki biçiminin yok olmaya başladığını ileri sürerken, buna neden olarak da ekonominin daha fazla uluslararasılaşması yönündeki eğilimi gösteriyor(Hall 1998a:43). Hall küreselleşme olarak adlandırılan bu sürecin oluşturucu bir diğer ögesini ise şu şekilde açıklar:

Yeni çokuluslu üretim, yeni uluslar arası işbölümü, üçüncü dünyanın geri kalmış kısımlarının birinci dünyanın ileri diye adlandırılan kısımlarıyla bir uluslar arası üretim biçiminde bağlantılandırılmakla kalmaz, kendi toplumundaki geri kalmış sektörleri de yeniden kurmaya çalışır: Taşeronluk, bayilik gibi yollarla çok uluslu üretimle bağlantılı küçük bağımlı yerel ekonomiler yaratılmaya başlanmıştır(Hall 1998a:44).

Hall, yukarıda bahsettiği küreselleşme sürecini oluşturucu öğelerinden biri olarak da savaş sonrası dünya da gerçekleşen büyük çaplı işgücü göçlerini gösterir. Ona göre küreselleşmenin diğer bir özelliği ise, gittikçe artan uluslar arası karşılıklı bağımlılıktır. Hall, bunu iki farklı şekilde ele alır; ilki uluslar arası örgütler bağlamında ikincisi ise küresel ekolojik karşılıklı bağımlılık bağlamında(Hall 1998a:44-45).

Hall, Ulus-devletin, ulusal ekonomilerin ve ulusal kültürel kimliklerin erozyonunu çok tehlikeli ve karmaşık olarak görmektedir. O, küreselleşmeyle birlikte ulus-devletler çağı geriledikçe, ulusal kimliğin saldırgan ırkçılık tarafından yönlendirilen çok savunmacı ve çok tehlikeli bir biçimine

dönüldüğünü ileri sürmektedir (Hall1998a:46-47). Küreselleşmenin yeni biçiminden bahseden Hall (1998:47-49)'a göre;

Ulus-devletler zayıfladığında , daha az inandırıcı ve daha az güçlü olmaya başladığında, buna verilen tepki aynı anda iki ayrı yoldan yayılmaktadır. Ulus-devletin hem üstüne çıkılmakta hem de altına inilmektedir. Aynı anda hem küresel hem de yerel olunmaktadır. Küreselleşmenin ulus-devletlerin ,ulusal ekonomilerin ,ulusal kültürel kimliklerin egemenliğinde olduğu bir dönemden yeni bir döneme geçişin iki yüzü vardır; küresel ve yerel. Yeni tür küreselleşme İngiliz değil Amerikandır.

Hall , Küresel kitle kültürünün çeşitli özelliklerinin olduğunu ancak kendisinin bunlardan sadece ikisi üzerinde durduğunu belirtir. Bunlardan ilki küresel kitle kültürü batı merkezli olmaya devam etmektedir ve İngilizce konuşur, ikinci en önemli özelliği de kendine özgü türdeşleşme biçimidir. Hall'un(1998a:49) küresel kitle kültürünü batı kaynaklı olarak görmesinin nedeni; bu kültürün yönlendirici güç kaynağı olarak, batı teknolojisi, sermayenin yoğunlaşması (tekelleşmesi), tekniklerin yoğunlaşması, Batı toplumlarında gelişmiş emeğin yoğunlaşması, Batı toplumlarının öyküleri ve görselliğini görmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu anlamda küresel kitle kültürü Batı merkezlidir. Dil olarak ta İngilizce'yi uluslar arası bir dil olarak konuşmaktadır. Ancak bu İngiltere'nin konuştuğu dil değildir. Bu dil İngilizce'nin devşirilmiş biçimleri olan; Anglo-Japonca, Anglo-Franszca ve Anglo-Almanca ve hatta Anglo-İngilizce'dir. Hall'un küresel kitle kültürünün ikinci biçimi kendisine özgü olan türdeşleşme biçimi, türdeşleştirici bir kültürel temsil biçimidir ve özümseyicidir. Hall, türdeşleşmenin tamamlanmadığını ve tamamlanmak içinde herhangi bir çaba sarfetmediğini ileri sürer. Ona göre türdeşleşme her yerde İngilizliğin ya da Amerikalılığın küçük versiyonlarını üretmeye kalkışmaz. Yani farklılıkları özümseyerek daha büyük, her şeyi kapsayan ve aslında Amerikan tarzı bir anlayışı olan çerçevenin içine

yerleştirmek istemektedir. Başka bir ifadeyle sürekli olarak daha fazla yoğunlaşan kültür ve diğer sermaye biçimlerinde yer edinmişlerdir.

Hall'un küreselleşme ile ilgili kavramsallaştırmalarından birisi de "küresel post-modern dünya"dır. Ona göre modern küreselleşme sürecinin bazı parçaları küresel post-moderni üretiyor. Küresel post-modernin üniter bir rejim olmadığını çünkü hala kendi içinde bazı gerilimler yaşadığını belirtir(Hall 1998a:53). Hall, küreselleşmenin çelişkisiz, mcadelesiz, her şeyin kurumların denetimi altında olduğu, dolayısıyla neye doğru gidildiği çok iyi bilinen bir alan olduğu bakışına katılmadığını, buna karşılık küreselin konumunu korumak için sermaye, yenmeye çalıştığı farklılıklarla müzakere etmeye, onları kısmen içine almaya veya yansıtmaya, farklılıkları denetim altına alıp daha nötr hale getirmeye çalışmak zorundadır. Başka bir ifadeyle farklılıkların olduğu bir dünya kurmaya çalışmaktadır(Hall1998a:54).

Hall(1998a:54-57), yerel bakış açısından bakıldığında, birbiriyle mücadele eden iki küreselleşme biçiminin olduğunu iddia eder: Bunlar dan ilki, eski şirketleşmiş, kapalı gittikçe daha savunmacı olan biçimi. Ona göre küreselleşmenin bu biçiminin milliyetçiliğe ve ulusal kültürel kimliğe geri dönüp, tamamen erozyona uğramadan etrafını surlarla örtmesi gerekir. İkincisi ise farklılıklarla birlikte yaşamaya, ancak bir yandan da onları yenmeye, bastırmaya, onları denetimine almaya ve içine çekmeye çalışan küresel post-modernliğin diğer biçimi. Yerele dönüşün genellikle küresele bir tepki olduğunu ileri sürer. Ona göre egemen kültürel post-modernin yeni biçimlerinin karakteristikleri önce türdeşleştirme ve ite eritme, sonra da çoğulculuk ve farklılıklardır. Hall'a göre küresel post-modern nasıl hem genişlemeci hem de savunmacı iki yoldan gidiyorsa, yerel ve marjinalde iki farklı yol izlemektedir.

Hall, küreselleşmeyi barışçı ve yatıştırıcı bir süreç olarak düşünmediğini ısrarla belirtmektedir. Küresel bir oluşum olarak post-modernizmin kültür zemininde işlediğini, bu zeminde son derece çelişkili bir alan olduğunu belirtirken tarihin sonundaki bir süreç olmadığına da dikkat çekmektedir.(Hall

1998a:60). Hall'ın küresel olarak adlandırdığı şey, "sistemli bir biçimde her şeyi devirip geçen, benzerlik yaratan bir şey olmaktan çok, aslında tikellik aracılığıyla işleyen; tikel mekanları, tikel etniklikleri müzakere eden, tikel kimlikleri harekete geçirerek işleyen bir şeydir". Dolayısıyla ona göre, yerel ve küresel arasında daima bir diyalektik, süre giden bir diyalektik vardır(Hall 1998b:88). Hall, küreselleşmenin çelişkisiz bir alan olduğu anlayışını çok sert bir dille reddeder; ona göre küreselleşme daima tartışmalı ve çelişkilerle dolu bir alandır(King 1998a:32).

Küreselleşme ile ilgili yaklaşımlarda bulunan Wallerstein'ın sorguladığı şey ise; dünya kültürü diye bir şeyin var olmasının mümkün olup olmadığıdır. Ona göre bu soru iki gerçek göz önüne alındığında saçma gelebilir. İlki, binlerce yıldır en azından bazı insanlar evrensel değerler ya da doğrular diye kabul ettikleri fikirleri öne sürdüler. İkinci olarak da insanlar ikiyüzyıldan beri insanlar, insan hakları ve bu gibi değerlerin ya da doğruların geçerliliğini hatta uygulanabilirliğini savunagelmışlerdir. Wallerstein bu paradoksun aynı zamanda tarihsel bir paradoks olduğunu savunmaktadır(Wallerstein 1998b:122).

Dünya tarihinin, kültürel türdeşleşmeye doğru bir gidişin tam anlamıyla aksi yönde geliştiğini savunan Wallerstein'a göre(1998b:127) bu süreçte, "daha çok kültürel farklılaşmaya ya da kültürel derinleşmeye veya kültürel karmaşıklığa doğru bir yönelim olagelmıştır." Wallerstein bu merkez kaç sürecinin saf bir kültürel anarşiye yol açmadığını, bu merkez kaç eğilimlerini sınırlayan ve düzenleyen çekim güçlerinin olduğunu ileri sürerken, kendisinin "modern dünya sistemi"ndeki en güçlü çekim gücünün de ulus-devlet olduğunu savunmaktadır. Ona göre ortaya çıkmaya başlayan ulus-devletler, kapitalist dünya ekonomisinin gelişim süreci içinde çok özel bir devlet türüdür(Wallerstein 1998b:127). Wallerstein "modern-dünya sistemi"nin kapitalist bir dünya ekonomisi olduğunu ileri sürer ve bunu şu şekilde ifade eder:

Kesintisiz sermaye birikimine öncelik vererek iş görmektedir ve bu sermaye birikimi coğrafik açıdan çok geniş bir iş bölümü yaratıldığı için en verimli şekilde kullanılmaktadır. Günümüzde dünya çapında bir iş bölümü söz konusudur. Bir işbölümü, akışları-meta akışlarını, sermaye akışlarını, emek akışlarını; sınırsız yada kısıtlanmamış akışları değil, önemli olanları- gerektirir. Bu, devlet sınırlarının geçirgen olması anlamına gelmemektedir ve zaten öyledir de. Tam da, birbirlerinden farklı ulusal kültürlerin yaratıldığı bir anda, bu akışlar ulusal farklılıkları ortadan kaldırmaktadır. Bu akışlar bazı bölgelerde farklılıkları basit yayılma yoluyla ortadan kaldırmaktadır. Kültürün, en az olası görülen alanlarda- gündelik yaşamda: yemek alışkanlıkları, giyim tarzları, yerleşim mekanları; ve sanatlarda- bile çarpıcı biçimde sürekli uluslararasılaşmasından söz ettiğimizden bunu kastederiz (Wallerstein 1998b:129).

Wallerstein, eşzamanlı olarak nasıl türdeş bir dünya ve bu dünya içinde farklı ulusal kültürler yaratmanın bir diyalektiği söz konusuysa aynı diyalektik eşzamanlı olarak türdeş ulusal kültürler ile bu ulus-devletler içinde farklı etnik gruplar ya da azınlıklar yaratmada da söz konusu olduğunu ileri sürer. Ona göre bu iki koşul çelişkili durumda da üstün gelen ulus-devletler oldu. Çünkü fiziksel gücü ellerinde bulunduruyorlardı. Güçlerini bir durumda kültürel çeşitlilik yaratmak için bir durumda da kültürel tek tipliliği sağlamak için kullandılar. Wallerstein, bu durumun devletleri modern dünyada en kuvvetli kültürel güç yaptığını savunur (Wallerstein 1998b:130).

Son olarak, arıtılmış bir dünya kültürü peşine düşerek yolumuzun bulunabileceğinden kuşku duyan Wallerstein, aynı zamanda, ulusal, etnik ya da herhangi bir biçimdeki tikelci kültüre sarılmanın da bir koltuk değneğinden öte bir anlam edeceğinden kuşku duymaktadır. Ona göre, dünya asla istikrarlı bir özgürlükçü/eşitlikçi bir yapıya ulaşmayacaktır. Bununla birlikte, özgürlükçü ve eşitlikçi olmaya doğru gidecek şekilde yapılanmış bir dünya-

sistemi kurulabilir. Wallerstein, böyle bir yapının da neye benzeyeceğinden kuşku duymaktadır(Wallerstein 1998b:137).

Wallerstein'a göre, ulus-devlet, kültürün temel düzenleyici birimidir ve ulusçuluk en kusursuz tikelciliği". Ulusal devletler kültürel biçimleri açısından gün geçtikçe daha çok birbirlerine benzemektedirler. Tek bir dünya kültürü yoğun direnişlere, politik şovenizmler ile çoklu karşı kültürlerin muhalefetiyle karşılaşmaktadır. Wallerstein'a göre, kültür aslında tepkisel bir güçtür:kültürü tanımlamak, özünde siyasal olan baskı sınırlarını ve baskıya karşı koyma sınırlarını tanımlamak sorunudur. Dünya tarihi, kültürel türdeşleşmeye doğru gidişten çok, tam tersine bir gidişi, kültürel farklılaşmaya ve kültürel karmaşıklığa doğru bir yönelim sergilemiştir. Bu gelişmelerle birlikte, her birey gün geçtikçe daha çok sayıda kültüre mensup olmaktadır- diğer bir deyişle, Hall'ında söylediği gibi, insanlar çoklu kültürel kimliklere sahiptirler. İnsanlar yaşamları boyu giderek daha çok kimlik edinmektedirler. Bu açıdan kimlik inşası asla sona ermemektedir(King 1998a:34).

Küreselleşme ile ilgili kuramsal yaklaşımlar arasında Robertson'un "Toplum Kuramı" önemli bir yer tutmaktadır. Robertson'a göre bir kavram olarak küreselleşme "hem dünyanın küçülmesine hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine gönderme yapar". Ona göre küreselleşme kavramının günümüzde gönderme yaptığı süreçler ile eylemler bazı kesintilerle birlikte birkaç yüz yıldır gelişim halindedir, ancak küreselleşme tartışmasının ana odak noktası yakın dönemler üzerinedir. Küreselleşme 1980'lerin başına, hatta ortalarına kadar akademik çevrelerce önemli bir kavram olarak görülmemesine karşılık 1980'lerin ortalarından itibaren hızla yaygınlaşmaya başlamıştır(Robertson 1999a:21).

Robertson, "küresel alan" olarak adlandırdığı alana ilişkin modelinin, küreselliğin bu alanın temel yapısıyla bağlantılı olarak düşündüğü yollar üzerine yoğunlaştırır. Robertson'un dört boyutlu bu modeli çok yönlüdür. Bu boyutlar ya da gönderme noktaları, ulus toplumlar, bireyler ya da benlikler, ulus toplumlar arasındaki ilişkiler ya da dünya toplumlar sistemi, insanlık veya

erkekliktir. Robertson, bu modelinin bilgikuramsal ve de deneysel gözlemlere dayandığını, bu girişiminin de dünyanın bir bütün olarak kavranmasını özel bir anlamda olanaklı kılan terimlere ilişkin sezgisel ve tarihsel araştırmanın bir karışımını içerdiğini iddia eder(Robertson 1999a:48-49). Dünyanın tekliği doğrultusundaki eğilimleri karşı konulmaz olarak gören Robertson, esnek bir küresellik modeli olarak adlandırdığı modelinin, temelde küresellik “kuramı ve pratiği” hakkında düşünürken içerdiği şeylerin çağdaş bir imgesi olarak eşzamanlı terimlerle düzenlediğini, ancak bu modeli aslında artzamanlı olarak uyguladığını savunur. Bu modelin, dört ana bileşenin her birinde meydana gelen değişimleri bunların aralarındaki ilişkilerdeki değişimlerle beraber değerlendirme eğiliminde olduğunu ileri sürer. Ona göre bir süreç olarak küreselleşme, bu art zamanlı bakış açısıyla yakından bağlantılıdır (Robertson 1999a:50).

Robertson, küreselleşmenin “modernliğin bir sonucu” gibi görerek ele almanın bir biçimde bütün yönleriyle ele alınamayacağını iddia eder. Ona göre küreselleşen dünyada uygarlık, toplum, din, ırk, ve gerçekte bilinç düzeyinde bir yükseliş söz konusudur. Robertson, bu modelinin küreselleşmenin son birkaç yüz yıldır aldığı biçimi gösterdiğini ileri sürer(Robertson 1999a:52).

Robertson'a göre belirli bölgelerinde milliyetçiliğin ön plana çıkmasına karşılık, içinde bulunulan küreselleşme evresinde türdeş ulus toplum tasarımı çökmektedir(Robertson 1999a:56). Robertson, genel kuramsal bir cepheden, toplum kuramının büyük bir bölümünün, küreselleşme sürecinin hem bir ürünün hem de onunla doğrudan hesaplaşmaktan daha çok ona karşı üstü örtük bir tepki olduğunu savunur(Robertson 1990:15). Robertson, küreselleşme teması anlayışlarının aralarında farklılık göstermelerine rağmen, küreselleşme diye adlandırılan şeyi anlamanın en iyi yolunun, “dünyanın birleşik hale geldiği, ama kesinlikle safdil işlevselci tarzda bütünleşmediği biçim sorunu üzerinde yoğunlaşmak” olduğunu ileri sürer. Ona göre küreselleşme, geleneksel olarak disiplinler arası yaklaşım adı

verilen şeye belirgin bir şekilde gereksinim duyan bir fenomendir(Robertson 1999a:89). Robertson, küresel bir toplum kuramı oluşturma çabasının, sadece bir bütün olarak günümüz dünyasını tek bir mekan getiren süreçlerin saydamlığının talep ettiği bir uygulama olmadığı, aynı zamanda bu bağlamda ki emeklerinin günümüz disiplinselliği ve disiplinlerarasılığı matrisinin dayandığı temelleri ampirik açıdan anlamada da önemli olduğunu ileri sürmektedir(Robertson 1990:19). Robertson, küresel ile yerel arasındaki ayrımın giderek çok karmaşık ve sorunlu bir hal aldığına dikkat çekmektedir. Ona göre bundan sonra belki de yaşam dünyasının küresel kurumsallaşması ve küreselliğin yerelleşmesi gibi terimlerle konuşmamız gerekecektir(Robertson 1990:19).

Küreselleşme paradigması çerçevesindeki çalışmaların görece yakın zamanla sınırlandırılmaması gerektiği görüşünde olan Robertson'a göre, küreselleşme, postmodernlik ve postmodernleşme ile olduğu kadar modernlik ve modernleşme ile de yakından ilgilidir. Bu durum da ona göre, küreselleşme kavramı tek başına bir bütün olarak dünyanın somut yapılanmasıyla ilgili görece yeni sayılabilecek bir dizi gelişmeyi açık bir şekilde karşılayabilir(Robertson 1999a:92). Robertson'a göre dünya tarihinin büyük bir bölümü "küçük küreselleşme" dizileri olarak düşünülebilir. Buna örnek olarak imparatorlukları veriyor. Ona göre mevcut durumda kimileri "küresellik"i günümüzün tek dünyasının "Batılılaşma", "emperyalizm" ya da dinamik ve yaygın anlamıyla "uygarlık" gibi tek bir süreç ya da etken çerçevesinde açıklanabileceği noktasında ısrar etmektedirler(Robertson 1990:21). Robertson'a göre herhangi çağdaş bir kuram biçiminin geçerli olabilmesi için dünya düzeninin yapılanmasının sistemli bir şekilde kavraması ve tek bir dünya doğrultusundaki değişimi kolaylaştıran etkenleri –örneğin, kapitalizmin, Batı emperyalizminin yayılmasının ve küresel medya sisteminin gelişmesinin- genel ve küresel aktör-yapı(ve/veya kültür) temasından analitik olarak ayırması gerekiyor(Robertson 1999a:95). Robertson, ulusal sistemler ve uluslar arası ilişkiler sistemine ek olarak, küreselleşmenin diğer iki temel bileşeninin bireyler ve insanlık anlayışları olduğunu ileri sürer(Robertson

1999a:99). Ona göre küresel sistem çok karmaşık bir biçimde oluşmuştur ve bu karmaşıklığı da halen sürmektedir(Robertson 1999a:99).

Robertson, hem tikellik ve farklılığa hem de evrensellik ve türdeşlik olgularına doğrudan ve dengeli bir ilgiyle yaklaşılması gerektiğini savunur. Ona göre bu yaklaşım büyük ölçüde, yirminci yüzyılın sonlarında tikelciliğin evrenselleşmesinin ve evrenselciliğin tikelleşmesinin iç içe geçmesini içeren derin, ikili bir sürece tanıklık edildiği savına dayanmaktadır. Bu noktada Wallerstein'ın yeni milliyetçilik üzerine konuşurken haklı olarak, tikelcilik ve evrenselciliğin eşzamanlılığı konusunda ısrar ettiği görüşündedir(Robertson 1998:102). Evrenselcilik ve tikelcilik eğilimleri arasındaki çağdaş bağlantıların izlerini geç yirminci yüzyıl kapitalizmine kadar sürebileceği iddiasına katılmadığını söyleyen Robertson, bunun yerine , günümüz tüketimci küresel kapitalizminin, giderek dünya çapındaki evrenselci arz ile yerel, tikelci talep arasındaki bağlantı çerçevesinde temalaştırılan tikel-evrensel ilişkisinde gizlendiğini savunmaktadır(Robertson 1998:103). Bu bağlamda Robertson'un evrenselcilik ve tikelcilik ile ilgili görüşü şu şekilde devam eder:

Bu nedenle, evrenselcilik temasını basitçe her şeye uygulanabilir ve uygulanması gereken ilkelerle bağlantılı bir şey ve tikelcilik temasını da yalnızca "bölgesel " olarak uygulanabilir ve uygulanması gereken ilkelere gönderme yapan bir şey olarak düşünmek yerine, bu ikisinin dünya ölçeğinde bir kültürel bağlantının parçaları olarak birbiriyle bağlantılı- bir yandan deneyimin evrenselliği ve giderek artan tikellik beklentisi, öte yandan deneyim ve giderek artan evrensellik beklentisi çerçevesinde birleşmiş- temalar olarak görülmeleri gerektiğini düşünmekteyim. Evrenselciliğin tikelleştirilmesi, evrensel varoluşa küresel-insani somutluk kazandırma düşüncesini içerirken; tikelciliğin evrenselleştirilmesi, tikelliğe, biricikliğe ve dolayısıyla da farklılığa ve ötekiliğe hiçbir sınır konulmadığı düşüncesinin geniş bir yayılımını içermektedir(Robertson 1998:105)

Bu doğrultuda, Robertson(1998:105), çağdaş küreselleşmeyi en genel anlamda “hem tikelciliğin evrenselleştirilmesini hem de evrenselciliğin tikelleştirilmesini içeren ikili sürecin kurumsallaşma biçimi” olarak düşünebileceğini savunur. Robertson, kendi kuramında makro sosyolojik yaklaşımların aksine, bireylerin diğer toplumsal-kuramsal söylem kategorilerinin olduğu kadar küreselleşmenin de bir parçası olduğunu savunmaktadır. O, her çağdaş küreselleşme tartışmasının analitik açıdan dört temel gönderme noktasının –ulusal toplumlar, bireyler, dünya toplumları sistemi(uluslar arası ilişkiler) ve insanlık- olduğunu savunur. Robertson, bu şekilde bir ayırım yapmasına neden olarak; küreselleşmenin giderek (dünya sisteminden ziyade) küresel insanlık durumunun bu dört unsurunun temalaştırmasını içerdiği yollu savdı. Ona göre bu açıdan yaklaşıldığında, bir bütün olarak dünya da iki büyük tikelci unsurun-bireyler ve toplumlar- ve iki büyük evrenselci unsurun-bir yanda toplumlar sistemi, diğer yanda ise tür boyutu olan insanlığın- bulunduğu görülebilir. Robertsonun, bahsettiği bu dört unsurdan her biri diğer üçü tarafından sınırlanır. Bütün bunların ışığında Robertson’a göre yirminci yüzyılın sonundaki küreselleşme “hem tikelciliğin evrenselleşmesinin hem de evrenselciliğin tikelleşmesinin kurumsallaşmasını içermektedir.” Robertson, bu kurumsallaşma biçiminin birbirinin içine girmiş toplumsallaştırma, bireyleştirme, uluslar arası toplumlar sisteminin pekişmesi, insanlık duygusunun somutlaşması süreçlerinde daha iyi görülebileceğini ileri sürer (Robertson 1998:108-109). Robertson’un, küreselleşme kuramında, bireyin konumu, küreselleşmenin bireyin kurumsallaşmış inşasını içerdiği ve içermeye devam edeceği şeklindedir(Robertson 1998:109).

Robertson, ulusal olarak kurulmuş toplumun bir yana atılmak üzere olduğunu savunmadığını, bunun tam aksine “eski Avrupalı” ve diğer milliyetçiliklerin 1989’un dünya ölçeğinde, yeni küresel koşullarda, yarattığı politik karışıklık bağlamında yeniden ortaya çıktığını, buna karşılık ulusal olarak kurulmuş olan toplumunda dünyanın çeşitli bölgelerinde çokkültürlü toplum biçiminde yüzünü yenilediğini ileri sürer. Aynı zamanda, ulusal toplum düşüncesinin, küreselleşmenin (dünyanın tek bir mekan haline getirilmesinin)

çağdaş biçiminin önemli bir unsuru olduğunu savunmaktadır. Ona göre bölünmez, ulusal olarak kurulmuş toplum görüşü önemli ölçüde küresel kültürün bir boyutudur(Robertson 1998:117). Robertson'un dikkat çektiği bir konuda; son zamanlarda, küresel ekonominin billurlaşmasını görece olarak çok hızlı bir şekilde meydana gelmesinin bizi yanıltarak, genelde küreselleşmeyi tanımlayanın ya da belirleyenin kendisi olduğunu düşünmemize yol açtığını, ancak bu şekildeki bir bakış açısının küresel kültür kavramıyla bağlantılı tarihsel gelişmeleri gözden kaçırdığını ileri sürmektedir(Robertson 1998:118). Robertson, kültürel olarak uyumlu bir ulusal toplum düşüncesine bağlılığın, dünyanın bir bütün olarak giderek değişen küresel koşulların tanımları etrafında "örgütlendiği" biçimlere karşı bizi körleştirdiğini savunmaktadır. Ona göre küresel kültür düşüncesinin ulusal-toplumsal ya da yerel kültür kadar anlamlı olduğunu ileri sürmek pek de aşırıya kaçmak anlamına gelmemektedir(Robertson 1998:120).

Robertson (1999a:98), geliştirdiği küreselleşme evresi modelinin günümüz dünya düzeniyle ve dünyanın küçülmesiyle ilgilendiği oranda görece yakın tarihte kendilerini hissettirmiş olan baskıcı temel eğilimler üzerinde de durduğunu belirtmektedir. Robertson'a göre küreselleşmenin temel özelliklerinden birisi dünyanın küçülmesi ise temel sonuçlarından biriside uygarlık, toplum ve topluluk anlatıların arasındaki çatışmaların şiddetlenmiş olması anlamına geldiğini ileri sürer (Robertson 1999a:229).

Robertson, son yıllarda küreselleşme sorununun mekanik toplumdan organik topluma, feodal toplumdan kapitalist topluma, cemaat tipi toplumdan cemiyet tipi topluma, statüye dayalı toplumdan sözleşmeye dayalı topluma geçiş sorununu ikinci plana itmiş olsa da bütün bunları gündem dışına itmediğini savunur. O küresellik sorununu, Avrupa feodalizminin çöküşünü başlatan etkenlerin uzun soluklu bir sonucu olarak görmese de, modern küresel durumun daha çok Batının bir ürünü olduğunu da yadsımaz(Robertson 1999a:144).

Robertson, “yerelleşme” kavramını sosyal kurama dahil etmesinin nedeni olarakda; küreselleşme ile ilgili konuşmalarda, büyük bir kısmı son yıllarda dünyanın çeşitli kesimlerinde görünün bir şekilde yükselen çeşitli etnik milliyetçiliklerde tezahür ettiği gibi geniş ölçekli yerellik dahil küreselleşmenin yerelliği saf dışı bırakan bir süreç olduğunu varsayılması yönünde ki düşüncelerden kaynaklandığını belirtir. Ona göre bu tür bir yorum iki şeyi göz ardı etmektedir. Bunlardan ilki “yerel olanın büyük ölçüde süper veya yerel ötesi bir temelde inşâ edildiğini” göz ardı eder. İkincisi ise mekan ile ilgili düşüncelere olan ilginin artması, insan hayatının zaman ve mekan boyutları arasındaki yakın bağlara dikkatin yoğunlaşmasına rağmen, bu düşünceler küreselleşme tartışması ve ilgili konular üzerinde henüz görece az etki de bulunmuştur(Robertson 1999b:116-117).

Robertson “yerelleşme” kavramını daha çok “genel küreselleşme fikrini küresel-yerel sorununa birkaç noktada değinmek için” kullandığını belirtir(Robertson 1999b:121). Robertson, küreselleşmenin bir anlamda ev, topluluk ve yerelliğin yeniden inşâsını kapsadığını savunur. Bu, bazı nitelendirmelerle tâbî olarak küreselin bir yönü olarak anlaşılabilir(Robertson 1999b:122). Bu bağlamda, Robertson tanımladığı yerelleşme fikrinin küreselleşme ile ilgili söyledikleriyle çoğunlukla uyduğu iddia eder. Robertso’nun çözümleyici ve yorumlayıcı bakış açısından küreselleşme kavramı, küresel ve yerel veya evrensel ve özgü denen şeylerin eş zamanlılığı ve yorumunu kapsamaktadır (Robertson 1999b:123). Robertsona göre yerellik ve küresellik fikirleri oldukça görecedir. Örneğin mekan ilgili olarak bir toplum uygarlık alanına göre yerel iken, bir köy topluluğu bir toplumun bir bölgesine göre yereldir(Robertson 1999b:124). Robertson, çok sayıdaki çağdaş değerlendirmede küreselleşme eğilimlerinin yerel kimlik ve kültür iddiaları ile gerilim halinde görüldüğünü, buna karşın, kendisinin küreselliğin yereli dışlamadığı noktasında ısrarlı olduğunu iddia eder. Örneğin “kabilecilik” ve küreselcilik’in zamanımızın iki asıl ilkesi olarak gören Barber, bu ilkelerin zorunlu olarak gerilim içinde olduğunu savunur. Barber, birçokları gibi, küreselleşmeyi mahallileşmenin karşıtı olarak tanımlar(Robertson

1999b:126-128). En genel anlamıyla dünyayı bir bütün olarak küçülmesi diye tanımlanan küreselleşme, yerelliklerin irtibatını kapsar. Aynı zamanda, küreselleşme, geleceğin icadı düşüncesiyle aynı genel anlamda, yerelliğin icadı ve onun tahayyülünü kapsar(Robertson 1999b:129).

Robertson, yerelleşme kavramının önemi üzerindeki vurgusunun esasen küreselleşme kavramının kullanımlarının çoğundaki büyük zayıflıktan kaynaklandığını ileri sürer. Robertson, özelde küreselleşme düşüncesinin kaçınılmaz olarak yerelleşme düşüncesiyle gerilim içinde tasarlama eğilimini aşma çabası içerisinde(Robertson 1999b:136).

Küreselleşmeye kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde Friedmanın "küresel sistemler" yaklaşımında öne sürdüğü temel görüş: "Küreselleşme söyleminin pek çok kategorisinin sıklıkla modernite olarak ifade edilen bir kimlik mekanının özgül bir biçiminin ideolojik ürünleri olduğu" ve Modernitenin ise "bizzat çağdaş dünya sisteminin bir ürünü olduğu" yönündedir (Friedman 1999:83). Friedman, 1960'lı yıllarda sadece çevre ülkelerinde değil Batı Avrupa ülkelerinde bile defî american ve Coca Cola kültürüne karşı ciddi bir korkunun oluştuğunu ileri sürer. Bu dönemde Amerikan değerlerinin, tüketici mallarının ve yaşam tarzlarının başka kültürlerle sızarak yaygınlaşmasının ilk dönemdeki bazı tartışmalarda "kültürel emperyalizm" olarak söz edildiğini belirtir(Friedman 1999:83). Günümüzde ise kültür sosyologlarının ve daha yakın dönemlerde antropologların çalışmalarında "dünyanın geniş bölgelerini kapsayan kültürel süreçler ilişkin karmaşık bir anlama yönünde" geliştirildiğini ileri sürer. Örneğin Robertson küresellik sorununu nesnel ve öznel süreçlerin ikilemi olarak formüle eder(Friedman 1999:84).

Friedman, Robertson'un temel hipotezinin: dünyanın giderek tek bir bütün halini aldığıdır. Burada Robertson'un devletin sönüşü türünden bir tahminde bulunmadığını, buna karşılık, ulus-devletin doğuş ve yükselişinin, küresel alanı örgütleyen küresel yayılma sürecinin bir ürünü olarak vurguladığını belirtir. Terimler arasındaki bütün bağlantıların doğası gereği bilişsel ve söylemsel olduğunu iddia eden Friedman, tüm bu terimleri

modernitenin kimlik olarak adlandırdığı çerçeveye yerleştirmektedir. Ona göre modernitenin kimlik mekanı da bizzat gelişen küresel sistemlerin bir ürünüdür (Friedman 1999:86). Robertson'un yaklaşımında yerelin bizzat küresel bir ürünü olduğunu vurguladığını, bu durumda da bir dizi yerel ve yerelleştiren olay –etnikite, ulusalcılık, yerli halklar hareketi- küresel ürünler olarak anlaşılmaktadır. Friedman kendi yaklaşımında bu tür yerelleşen benzerlikler, her yerde benzer tepki ve eklemleme doğuran küresel toplumsal güç ve koşulların ürünü olduğunu belirtir(Friedman 1999:87).

Friedman, küreselleşmenin büyük ölçüde küresel farkındalıklarla ilgili olduğunu; ancak aynı zamanda bu farkındalıkların, hali hazırda var olan küresel sistemlerin tarihindeki belli dönemlerde nasıl kurulduyuyla da ilgili olduğunu ileri sürer. Ona göre, küreselleşme, doğası itibariyle küresel olan anlamlar atfetme süreçleriyle ilgilidir. Friedman, ulusalcılıklar, etnikiteler, balkanizasyonlar gibi yerel olan küresel atfetme süreçlerle karıştırılmaması gerektiğini ileri sürer. Bu sonuçların küreselletirmeden ziyade yerelleştirme süreçleri olduğunu ifade eder(Friedman 1999:88). Kozmopoliten olanın anlamının modern olanın anlamına denk düştüğünü iddia eden Friedman'a göre "etnik topluluk ve ulusların oluşumu küresel bir netice olmakla birlikte kültürel yayılma terimiyle anlaşılamaz"(Friedman 1999:89).

Friedman, küreselleşmenin, genellikle kültürel olarak tasarlanan, küresel alanda atfetmeye ilişkin süreçleri belirlediğini ileri sürer. Ona göre küresel arena küreselleşmenin önkoşuludur. Küresel arena, örneğin, ulus-devletlerin, Üçüncü ve Dördüncü Dünyanın, etnikliklerin ve dini hareketler gibi yerel kimliklerin oluşumunun önkoşuludur. Bu tür hareketlerin yerelleştirme stratejileri olduğunu ileri sürerken aynı zamanda bunların küresel olarak ortaya çıktığını belirtir (Friedman 1994:199). Ona göre küresel arena, merkez/çevre yapıları ve onların yayılması, gerilemesi ve el değiştiren hegomonya döngüleri boyunca yeniden kurulmasını kapsayan bir dizi tanımlanmış dinamiğin ürünüdür. Friedman, bu dinamik nitelikler grubunun

küresel sistem veya küresel süreçler terimleriyle kastettiği şey olduğunu belirtir (Friedman 1994:199).

Friedman, küresel sistemlerden kaynaklanan çok sayıda kültürel süreçten söz etmenin mümkün olduğunu ileri sürer. Bunlar kimlik oluşturma ve parçalanma süreçleridir. Friedman'a göre Marko Polo'nun makarnayı Çin'den alıp İtalyan mutfağına takdim etmesi bir küreselleşme sürecidir. Burada kökenlerinin korunup korunmadığı veya unutulup unutulmaması durumu kimlik pratiğine ilişkin bir sorundur. Friedeman, kimlik belirleme pratiğinin ise küreselleşme sorunu olarak değil de küresel sistemler sorunu olarak görür. Ona göre küreselleşme küresel sistemlerin ürünüdür(Friedman 1994:200). Friedman'a göre; "küresel sistemler küreselleşme süreçlerini; küresel kurumsal biçimlerin kurulmasını ve küresel kimliklenme süreçleriyle bunların kültürel ürünlerini içerir. Buna karşılık küresel süreçler, düzenli kurumsal ağlar kurulmadan önce bile dünyanın geniş bölgelerinin toplumsal dönüşümünü sağlayan başlıca güçler olarak karşımıza çıkar" (Friedman 1999:90-91). Ona göre, Eski ve Yeni Dünyada büyük imparatorlukların çöküşü ve dönüşümü, sömürge toplumların oluşumu, çoğulculuk , avcı ve toplayıcı topluluklar, şefliklerin üretilişi küresel sistemin içinde yer alan parçalar, yani küresel süreçlerin meydana getirdiği olgulardır. Küresel sistem ise; genişleyen/daralan merkezi sektörlerle bunların ortaya çıkan/ortadan kaybolan çevreleri arasındaki bir eklemlenmeyi içerir. Bu eklemlenme ise, en geniş anlamıyla yaşam biçimlerindeki kesin dönüşümlerden biridir(Friedman 1994:200-201).

Friedman, kültürel açıdan özgül kurumsal/temsili biçimlerin kimlik mekanlarında üretildiğini ileri sürer. Bu biçimlerin ise, merkezi gücün dünyayı sınıflandırmasını, bu sınıflandırmanın zaman içerisinde nasıl değiştiğini, modernizm, ilkelcilik, gelenekselcilik gibi tasarımların (fikirlerin) nasıl ortaya çıktığını, sömürgecilik rejimlerini, sömürgecilik sonrası devletleri, toplumsal ve kültürel hareketlerin çeşitliliğini kapsar. Bu bağlamda küresel sistemlerin kimlik mekanları küreselleşmenin içeriğinin büyük bir bölümünün kaynağı

durumundadır(Friedman 1994:201). Friedman(1999:92), bu bağlamda, küreselleşmenin “küresel kurumsal yapıların oluşumuna, yani hali hazırda varolan küresel alan ve küresel kültürel biçimleri örgütleyen yapılara atıfta bulunmak amacıyla kullanılan bir terim” olduğunu ifade eder. Burada küresel kültürel biçimlerden anlatılmak istenen ise, küresel açıdan erişilmesi mümkün nesne ve temsillerce üretilen veya bunlara dönüştürülen biçimlerdir. Ona göre ulus-devletlerin küresel bir fenomen haline gelmiş olması bir küreselleşme olgusu değildir, ancak küresel sisteme ilişkin bir fenomendir. Yine Balkanlaşma küreselleşme değildir, ama hiç kuşkusuz küresel bir fenomendir.

Friedman’a göre, küresel ilişkilerin basit bir yolla, sömürge yönetimleri, ulusaşırı şirketler, dünya bankacılığı, işçi örgütleri Hristiyanlık ve İslamın uluslar arası dini yapıları, medya şirketleri vb. gözle görünen kurumlar bağlamında tanımlana geldiğini belirtir. Friedman, birilerinin bu tür olayları küresel systemic süreçlerin aksine küreselleşme olarak ileri sürebileceğini, çünkü bunların küresel alan içerisinde yapılandıklarını ileri sürer. Ona göre geçmişin büyük imparatorlukları güçlü küreselleşen örgütlenmelerdi ve aynı oranda küreselleşen kültürlerdi. Friedman kurumsal ve kültürel süreçler arasında bir ayırım yapmanın yanlışlığına değinir. Çünkü bunlar küreselin eşzamanlı, iç içe geçmiş ve birbirine görünüşleridir. Friedman küreselleşmenin “küresel systemic süreçlerin bir alt kümesi” olduğunu iddia eder (Friedman 1994:201-202). O, güçlü küreselleşmenin ön koşulu olarak yerel içeriklerin homojenleşmesini, zayıf küreselleşmenin ise, yerelin küreseli kendi pratik anlam alanında asimile etmesini icap ettiğini ileri sürer. Ona göre güçlü küreselleşme benzer özne türlerinin küresel ölçekte üretilmesini gerektirir (Friedman 1994:204).

Friedman’a göre, küresel sistemler ve küreselleşme süreçleri arasında bir kuşatma ilişkisi vardır. Küresel sistemler, devlet aşırı karakterde iç örgütlenmeler geliştirir. Bunlar doğası gereği siyasi niteliklidir. Örneğin, askeri ve siyasi ittifaklar, kültürel örgütler, medya, yardım örgütleri(Friedman

1999:98). Kültürel küreselleşmeyi küresel sistemin bir ürünü olarak gören Friedman, kültür kavramının da bizzati bu tür sistemlerin merkezlerindeki dönüşüm sürecinde yaratıldığını ileri sürer. Ona göre küresel bakış açısından kültür “Batı modernitesinin tipik bir ürünü”dür. Batı modernitesinin en önemli ögesinin de, farkın öze dönüştürülmesi olduğunu belirtir (Friedman 1999:100). Friedman, küreselleşme tartışmasının terimlerinin hepsinin, modernitenin kimlik mekanından çıkarsandığını ileri sürmektedir (Friedman 1999:109). Bu durumda küreselleşme kuramı modernitenin parametrelerinin, yani modern öznelerin dünyaya nasıl kimlik biçtiklerinin bir ürünüdür(Friedman 1999:113).

Küreselleşme tartışmalarına farklı bir açıdan yaklaşan Turner’a göre ise küreselleşme, ulus-devletlerin geleneksel ana kültürlerinin çoğuna meydan okuyan bir çokkültürelcilik düzeyiyle sonuçlanmıştır(Turner 1999a:151).

Turner, küreselleşmenin kültürün postmodernleşmesinin toplumsal nedenlerinden biri olduğunu savunur. Ona göre “küreselleşme herhangi bir topluluk içine bir gelenekler çeşitlemesi empoze etmek suretiyle kültürlerin artan çeşitlemesi ve karmaşılaşmasına yol açmaktadır.” Bu yüzden, kültürel küreselleşme modern toplumları ve özelde entelektüelleri, kültürlerin sahihliği, toplumsal statüleri ve kültürel hiyerarşinin doğası hakkında yeni bir düşünömselliği zorlamaktadır(Turner 1999a:152). Ona göre küreselleşme tamamiyle yeni bir çokkültürelcilik ve kültürel çeşitlilik düzeyi üretmektedir. Bu kültürel çeşitliliğin basitçe göz ardı edilemeyeceğini savunan Turner’a göre, bu yüzden, küreselleşmenin sonuçta aydınlara ulusal kültürlerin doğası üzerine yeni bir yargıyı başarmak türünden yeni bir rol yükleyen yeni bir kültürel düşünömsellik gerektirmektedir(Turner 1999a:153).

Turner’a göre güçlü bir yerelci ve bölgeselci eğilimlerin olduğu bir dönemde, uygarlığın küreselleşmesinin modern hayatın derin gerçeklerinden biri olduğu bir dünya da yaşıyoruz. Ona göre bütün kültürler küreselleşme sürecinin müptelası olmuş durumdadır(Turner 1999b:43).

Küreselleşmeyi dünya ekonomik sistemlerinin ortaya çıkışının bir uzantısı olarak gören Turner, buna karşılık sosyologların daha çok kültürel modernleşmeyle ilgilediklerini ileri sürer. Ona göre, turizm, dünya sporları, dünya haberleri, McDonalddlaşma, AIDS, insan hakları vb. etkenlerle yolu açılan derin bir küresellik algısının söz konusudur. Küreselleşme ve yerelleşmenin beraber ilerleyen bir süreç olduğuna dikkat çeken Turner, küresel bilince sahip olunan bir yerde küreselleşme karşıtı bir hareketin olmasının doğal olduğunu ileri sürer. Turner'ın dikkat çektiği diğer bir nokta ise dünya dinlerinin her zaman bir küresellik iddiası içerisinde olduğudur(Turner 1999b:43).

Küreselleşmeye yöneltilen Batılı olduğu yönündeki eleştiriye karşılık Turner, "Japonya veya Asya bölgesinin diğer güçlü ekonomilerinden kaynaklanan, eşit biçimde modern kültürlerin doğululaşmasından söz etmeye imkan verebilecek düzeyde derin kültürel hareketlerin olduğuna" dikkat çeker(Turner 1999b:44).

Küreselleşme tartışmalarının yoğun olarak tartışıldığı günümüzde en çok yankı uyandıran yaklaşımlardan biriside Fukuyama'nın "Tarihin Sonu" tezidir. Fukuyama'ya göre, "soğuk savaşın ya da savaş sonrası dünya tarihinin sona ermesine değil fakat insanoğlunun ideolojik evriminin son noktasına ulaşması ve beşeri yönetim biçiminin son evresi olan Batılı liberal demokrasinin evrenselleşmesi anlamında tarihin sonuna tanıklık etmekteyiz". Ona göre liberalizmin zaferi, temelde düşünceler ya da bilinç alanında gerçekleşmiştir ve gerçek ya da maddi dünya da henüz bu zafer tamamlanmış değildir(Fukuyama 1998:14). Fukuyama tarihin sonu varsayımının yeni ortaya atılmış bir varsayım olmadığını belirtir. Örneğin bu varsayımın en tanınmış savunucusu Karl Marx'a göre, tarihsel gelişimin yönünün, bilinçli bir şekilde maddi güçler tarafından belirleneceğini ve tüm çelişkileri yok edecek komünist bir ütopyanın başarıyla gerçekleştirilmesiyle birlikte tüm bu çelişkilerin ortadan kalkacağını ileri sürüyordu. Modern toplumlar için sürdürülebilir imkanların liberal demokrasi ve pazar ekonomisi olduğunu ileri

süren Fukuyama ise, marksistler'in aksine tarihin gelişim ve evrim sürecinin bitiş noktasının sosyalizmde değil demokraside ve pazar ekonomisinde bulunduğunu savunmaktadır (Fukuyama 1998:15).

Fukuyama'ya göre, tarihin sonunda bütün toplumların liberal toplum olması gerekmiyor, sadece onların farklı ve daha yüksek insan toplumu biçimlerini temsil etme şeklindeki ideolojik iddialarına son vermeleri yeterlidir(Fukuyama 1998:37). Fukuyamaya, tarihin sonunu şu şekilde açıklar:

Tarihin sonu son derece hüznü verici bir zaman olacak. Türlü hakların tanınması mücadelesinin, insanların yaşamlarını gönüllü olarak tümüyle soyut bir amaç uğruna tehlikeye atmak isteklerinin; cesaretin, atılganlığın, hayal dünyasının harekete geçirilmesinin ve idealizmin ortaya çıkmasına neden olan dünya çapındaki ideolojik mücadelenin yerine ekonomik hesaplar, sürekli olarak yenisinin başgösterdiği teknik sorunların bitmeyen çözümleri, çevre sorunlarına gösterilen ilgiler ve daha çok tüketme arzusunun tatmin edilmesi gibi olaylar ve gelişmeler alacak. Tarih sonrası dönemde sanata da felsefeye de yer ve gerek olmayacak; sadece insanlık tarihinin ürünlerinin sergilendiği müzelerle ve onların bakımlarıyla ilgilenilecek(Fukuyama 1998:48-49).

Küreselleşmeye yönelik güncel ilgiyi de dikkate alarak sosyoloji tarihinde beş evrenin varlığından söz edilebileceğini ileri süren Albrow'a göre bu evreler sırasıyla; Evrenselcilik, Ulusal Sosyolojiler, Uluslararasıılık, Yerelleşme ve Küreselleşmedir(Albrow 1990:6). Buna göre Sosyolojinin klasik evresi olan evrenselcilik; "değişmez ilkeler ve doğrulanmış yasalara dayalı bir insanlık bilimi, insanlık için bir bilim sağlama arzusuna işaret eder". Bu Comte'un, Spencer'ın ve doğa bilimlerinden esinlenen Lester Ward'ın sosyolojisidir(Albrow 1990:6). Ulusal sosyoloji evresinin ise "sosyolojinin, Batı dünyasının akademilerinde, özellikle Almanya, Fransa, Birleşik Devletler ile İtalya'da, İngiltere ve İspanya'da, ayrıca Japonya gibi Batılı olmayan Ülkelerin

akademilerinde profesyonel bir temel üzerine oturduğu zaman dilimini kapsadığına dikkat çeker". Albrow, bu dönemde, bir taraftan evrensel arzuların terk edilmediğini savunurken diğer yandan da düşünsel ürünlerin ulusal kültürlerin göze çarpan özelliklerini yansıttığını ve mesleki ilişkilerin büyük oranda ulusal sınırlar içerisine kapatıldığını ileri sürer. Üçüncü olarak "uluslararasıılık" olarak adlandırdığı evrenin ise; İkinci Dünya Savaşından sonra ulusal ideolojilerin çökmesiyle iki dünya savaşının yol açtığı genel felaketler ile birlikte başladığını ifade eder. Bu dönemde, uluslararasıılığın temelde, özellikle Amerikan Parsonscu uyarlamasındaki her şeyi kuşatan modernleşme tezi ile Marksist proleterciliğin ortaya attığı uluslararasıılık arasındaki soğuk savaş bölünmelerine kabaca karşılık gelen biçimlerde bölünmeye uğradığını ileri sürer(Albrow 1990:6). Albrow, yerelleşme evresini ise, öncelikli olarak üçüncü dünyanın bir tepkisi olarak görür. Bu evrenin "ulusal sosyolojiler" evresinden ayırt edilmesi gerektiğini savunur. Son evre olarak ise "küreselleşmeden" bahseder. Ona göre, küreselleşme doğrudan ulusalcılık ile uluslararasıılığın karşılıklı etkileşiminin, dolaylı olarak da geride kalan bütün evrelerin bir sonucudur. Küreselleşme ilkesi, "birey sosyologların kürenin herhangi bir yerindeki diğer bireylerle birlikte çalışmak, gerek katıldıkları gerekse üzerine çalıştıkları dünya çapındaki süreçleri değerlendirmek zorunda olmaları özgürlüğünden kaynaklanmaktadır" (Albrow 1990:7). Albrow'a göre küreselleşme sadece sosyologların açıkça iletişimde bulunabilmelerini değil, birinci olarak "sosyolojik diyalektlerin ve özel görüşlerin tüm çeşitliliğiyle karşı karşıya gelmeleri", ikinci olarak ise küreselleşmenin sosyal gerçekliğin yeni bir düzeyindeki bir süreç olduğudur. Küresel toplum ise yeni bir olaydır(Albrow 1990:8).

3.3.2.YERELLEŞME

Yerelleşme kavramının içerdiği anlamlar kullanıldığı duruma göre değişmektedir. Yerelleşme kavramının taşıdığı anlamlardan birisi; devletin yönetim birimleri ile yerel yönetim birimleri arasındaki işbölümünde, yerel birimlerin ağırlık kazanmasıdır. Günümüzde küreselleşme ile birlikte tartışılan yerelleşme kavramının taşıdığı anlamlardan birisi ise, ulus-devlete fazla ihtiyaç duymaksızın, bireylerin ve yerel birimlerin ortak birliktelik duygusu ve kültürü altında kendi kendilerini yönetme yeteneğine kavuşmalarıdır(Yüksel 2001:14). Bu çerçevede, küreselleşme,"küresel" olanın her şeyi belirlediği bir süreç değildir. Bu sürecin yerel ve ulusal olanı tümüyle küresel olana bağımlı kıldığını ve tekdüze, standartlaşmış bir küresel kültürün egemenliğinin söz konusu olduğunu söylemek doğru bir tanımlama olmaz. Küreselleşme bir ölçüde yerelleşme ile birlikte ilerlemekte, küresel olayda yerel olanında rolü bulunmaktadır. Bundan dolayı kimi yazarlar karşı karşıya olunan süreci küreselleşmeden ziyade yerelleşme terimiyle ifade edilebileceğini belirtmektedirler (Erdoğan 2000:31). Küreselleşmenin en geniş anlamıyla bir tür dünya toplumu ve kültürü biçiminde düşünülmesi ve yerelleşmenin devletin sınırları içerisindeki yerelleşmiş kimliklerin yükselmesine işaret etmesi, toplumsal gerçekliğin üç düzeyine değinmenin zorunluluğunu gösterir: Bunlardan ilki, devlet(ulusal) düzeyi; ikincisi, devletin üstündeki küresel düzey; ve üçüncüsü, devletin altındaki yerel düzeydir(Kloos 2000:283). Küreselleşme bu üç ayrı düzeydeki gelişmelerin karşılıklı etkileşiminin meydana getirdiği bir durumdur. Bu çerçevede "yeni küreselleşen kültürel yapılar ile farklılıkları, yerelliği ve tikelliği yaşama geçiren kültürel pratiklerin eşzamanlılığı, beraberliği ve birbirlerini tamamlayıcılığı, küreselleşme sürecinin tam da kendisidir"(Keyman ve Sarıbay , 1998:9). Keyman ve Sarıbay, küresel ve yerel etkileşiminin ulusal toplum, ulus-devlet, ulusal egemenlik, ulusal kimlik, ulusal ekonomi gibi kavramları belli bir meşruluk kriziyle karşı karşıya bıraktığını ileri sürmektedirler(Keyman ve Sarıbay , 1998:10). Bu bağlamda Bauman(1999:21-22)'a göre, yerel olarak tahkim edilmiş tüm toplumsal ve

kültürel “bütünlükler”in aşınmasını ve zayıflamasını getiren tipik süreçleri ateşleyen şey en başta hızlı ulaşım araçlarının kullanıma sunulmasıdır. Bunu ilk defa cemaatten cemiyete geçiş olarak modernlik formülüyle kavrayan ise Tönnies olmuştur.

Günümüzde bütün dünya ölçeğinde kendini gösteren üç durum: “küreselleşme”, “bölgesel bütünleşme” ve “yerelleşme”, hep birlikte ilerlemektedir. Bu açıdan konuya yaklaşıldığında, başlangıçta küreselleşme ve yerelleşme süreçleri arasında bir çelişkili durumun varlığı sorusu gündeme gelmektedir. Bu çerçevede Kloos’a göre, küreselleşme “dünya ekonomisinin, dünya siyasetinin, belkide dünya kültürünün, kısaca, dünya toplumunun doğuşu” olarak görülürken; yerelleşme; “bazen devlet sınırları içerisinde bazen de sınırların dışında kimliklerin kültürel olarak tanımlanması, yerelliğin yükselmesi”dir. Ona göre küreselleşme bütün dünyayı sarıncaya kadarki evrenselci sosyo-kültürel ağların halihazırdaki en geniş ufuku ise; yerelleşme, sınırlı alanda sosyo-kültürel özgüllüğü vurgulamaktadır(Kloos 2000 :281). Küreselleşme ve yerelleşmenin durağan bir görünüm sergilemediklerini belirten Kloos, her iki sürecinde belirli bir doğrultuda, birbirlerine zıt yönde, emin bir şekilde ilerlediğini belirtmektedir. Ancak bu durum bir çelişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Kloos, bu çelişkinin siyasi ve dil alanlarında açıkça görüldüğünü belirtir(Kloos 2000:281). Siyasi alanda ulusal devlet uluslar arası, kıtasal ve hatta küresel rejimler lehine çok önemli olan egemenliğini oldukça hızlı bir şekilde kaybetmektedir, aynı zamanda bu süreçte bir takım azınlıklar daha fazla özerklik ve siyasi bağımsızlık talep etmektedirler. Dil alanında ise, İngilizce, bütün insanlığın dili olma yolunda önemini artırırken aynı zamanda yerel diller yeniden canlanmaktadırlar (Kloos 2000: 281-282). Küreselleşme sürecinde millî kültürler yukarıdan üst yapıların baskısına maruz kalırken aşağıdan da yerel kimliklerin canlanması ile tehdit edilmektedir. Bu bağlamda;

Etnikliğin bağlantılarının günümüzdeki canlanması bir kimlik gereksinimine işaret ediyor. Fakat küresel olmaktan çok yerel bir

kimliğe olan gereksinime. Küresel bir kimliğin yaratılmasında, başarı için gerekli iki yaşamsal koşulun yerine getirilmesinin olanaksızlığından kaynaklanan birkaç büyük sorun sergiliyor: zaman içinde süreklilik ve diğerinden farklılık. Süreklilik önemli, çünkü ulusal kimlik en çok dayanışma yaratmanın bir aracı olarak ortak geçmişe güvenirken, küresel kimlik bir grup oluşturma bilincini toparlamak için yardım isteyeceği ortak anılara sahip değildir. Kültürün içinde üretildiği ve aktarıldığı bir mekan olarak ulus ölümsüz bir varlık değil, ama modernizm öncesi dönemden derin kökleri vardır. Kültürler dünyayı yorumlarlar ve anlam yaratırlar, böylece bireylere bir kimlik duygusu sağlarlar(Guibernau 1997:205).

Küreselleşme ve yerelleşme çerçevesinde Millîliğin tehdit altında olduğunu ve örselenerek mahalli boyutlardaki bir ayrıntı halini almak üzere olduğuna ileri süren Tuna'ya göre, artık millî kültürlerden farklı bir kültüre geçiş söz konusudur. "Çünkü simgelerle sembollerle, kendini belli eden millîlikler (millî kültür, millî ahlâk v.b.) millî sınırların aşılması iddiası ile geçerliliklerini ve eski anlamlarını kaybetmek üzereler" (Tuna 1998:142). Tuna, kültürdeki küreselleşme ile millîliğin yerini bölgesel ve yerelliklerin aldığını, bu sürecin ise bir çoğulculuk olarak sunulacak bütünleşmelerden söz edildiğini; ancak burada millî bütünlüğün değil gayri millî unsurların bütünleşmesinin söz konusu olduğunu ileri sürmektedir(Tuna 1998:142). Bu bağlamda;

Zaman/me kan kenetlenmesi terimi insanlık durumunun parametrelerindeki sürece giden çok yönlü dönüşümü ifade eder. Bu kenetlenmenin toplumsal nedenlerine ve sonuçlarına bakıldığında, küreselleşme sürecinin herkesin hemfikir olduğu varsayılan etkilerinin aslında tümüyle birleştirici olmadığı gün gibi ortaya çıkacaktır. Küreselleşme birleştirdiği kadar böler de; birleştirirken böler-yerkürenin tek tipliliğini arttıran nedenlerle bölen nedenler özdeştir. İş ve finans dünyasının ve enformasyon akışının yerküre çapında

ortaya çıkışının yanı sıra, bir "yerelleşme ", mekan sabitleme sürecinde işlemektedir. Bunların arasında, birbiriyle yakından bağlantılı iki süreç tüm insan nüfusunun ve her bir topluluğun çeşitli katmanlarının varoluş koşullarını keskin çizgilerle ayırmaktadır. Bazıları için küreselleşme olarak görülen şey başkaları için yerelleşme anlamına geliyor; bazıları için yeni bir özgürlüğün emaresi olan şey başkalarının üzerine davetsiz ve kötü bir kader olarak çullanıyor(Bauman 1999:8).

Küreselleşme ve yerelleşme süreçlerinin işleyişi ile ilgili görünürdeki gelişkili durumu Gosoviç, bilinçli, kontrollü ve amaca yönelik bir senaryo olduğunu ileri sürmektedir. Gosoviç'e göre, küreselleşme ile birlikte;

Küresel entelektüel hegomonya, her şeyi dar ve tekil çıkarların güdülmesine indirgeyerek, dikkati mikro düzeydeki sorun ve süreçlere yoğunlaştırıyor, gelişmekte olan ülkeler içinde ve onlar arasında çatışmalar yaratılıyor ve böylece, onların daha geniş ve sistemik olan ortak amaç ve sorunlarını gözden kaçırmalarına neden oluyor. Bu durumda problemler millî başarısızlıklar olarak ele alınıyor ve daha geniş ölçekli yapılar ve sistemler sorumluluktan muaf tutuluyor. Kalkınma konularına öncelikli dikkat göstermenin reddedilmesi ve onun yerine temel referans olarak ısrarla özelleştirme ve farklı düzeyde oyun bölgelerinin ikame edilmesi, gelişmekte olan ülkeleri sistemsel değişim yönünden argüman geliştirmenin temellerinden büyük ölçüde yoksun bırakmaktadır (Gosoviç 2001:156-157).

Sonuç itibariyle küreselleşme kavramı gibi yerelleşme kavramının içerdiği anlamlar, kontrollü mü?, kontrolsüz mü? bir süreç olduğu ile ilgili tartışmalar bütün hızıyla devam etmektedir. Bauman'ın da belirttiği gibi kimileri için küreselleşme olarak görülen şey başkaları için yerelleşme olarak görülebilmektedir. Dolayısıyla kimileri için zararlı, ayrıştırıcı ve parçalayıcı bir süreç olarak görülen küreselleşme kimileri için ise faydalı, bütünleştirici ve

olumlu bir süreç olarak görülmektedir. Bu durumda küreselleşme sürecinde, konuya yaklaşımda, bulunulan konuma göre küreselleşmenin veya yerelleşmenin anlam kazandığını göstermektedir. Ancak genelde kabul gören nokta yerelleşmenin görünürde küreselleşme ile çelişkili gibi görünüyorsa olmasına karşın uzun vadede birbirini tamamlayan süreçler olduğu yönündedir.

3.3.3. KÜRESELLEŞME -YERELLEŞME İLİŞKİSİ

Küreselleşme sürecinin başlangıcı ile ilgili tartışmalara bakıldığında bazı yazarlar bu sürecin tarihin başlangıcından beri var olduğu ve son dönemlerde daha da yoğunlaştığını ileri sürmektedirler. Kimi yazarlar ise modernleşmenin ve kapitalizmin gelişmesine paralel olarak ortaya çıktığı ve son zamanlarda daha da hız kazandığını, kimileride 19. yüzyılda ortaya çıktığı ve son zamanlarda daha da ilerlediğini belirtmektedirler. Buna karşılık ulus-devletleri aşağıdan baskı yapan, etnik milliyetçilikler ve kimlikler anlamında yerelleşme süreci görece yakın zamandır. Bu çerçevede Kloos(2000:295), son zamanlarda yaşanan küreselleşme ve yerelleşme süreçlerinin ikiz süreçler olduğunu belirtirken, bu süreçlerin iki yüzünün olduğunu ileri sürer: uluslararası sistemin yükselmesi ve yerel kimliklerin yükselmesi kol kola gitmektedir. Kloos'a göre, büyük bir dünyada baki kalabilmek için insanlar küresel olarak, uluslararası sistemlerin geçerli kültürel standartlarını kullanmak zorundadırlar. Bu anlamda onlar, meydana gelen küresel kültürü paylaşacaklar. Çünkü insanların büyük bir çoğunluğu, öncedende görülebileceği gibi, insanların sayısal olarak sınırlandırılmış olduğu ağlarda (şebekelerde) yaşayacaklardır. Bu durumda onların yaşadıkları yerlerdeki kimliklerini de kendileriyle beraber almaları muhtemeldir. Bu durum ise onlara kültürel özgüllüğü verecektir. Sonuç da karşılıklı, coğrafik kategori olarak küresel ve yerel arasında değil, evrensel geçerli kültür ile özgül, sosyal olarak sınırlandırılmış, kültürler arasındadır. İnsanların daha çok iki dünyada yaşadığını belirten Kloos'a göre, bu durumda onlar sadece iki dilli olmayacaklar aynı zaman da çift(iki)kültürlü olacaklardır. Bu çerçevede:

Küreselleşmeye içsel olan bir şey de yerel ve küresel olan arasındaki diyalektiktir, bu süreç yerel olayların, zaman ve mekan içinde esneyen toplumsal bağlantıların yayılmasının etkisiyle, dönüşmesini ve biçimlenmesini sağlamaktadır. Aynı zaman da yerel olaylar gerçekleştikleri zaman ve mekandan uzaklaştıklarında, tamamen yeni bir önem kazanmaktadırlar. Yerel ve küresel birlikteliğin her iki unsurun da kendi iç bağlantılarının sonucu olarak dönüştükleri bir ağ oluşturmaktadır. Küreselleşme kendisini küresel topluluğun güçleri ile kültürel tamlık, etnik ve kültürel parçalılık ve homojenleştirme arasındaki gerilimde ifade etmektedir(Guibernau 1997:203).

Küreselleşme ve yerelleşme ilişkisinde yerel tepki kavramı iki anlamı içermektedir. Bunlardan ilki küreselleşmeye ve buna bağlı olarak türdeş küresel kültüre karşı ulus-devlet boyutunda yerel tepki; ikincisi ise millî kültürlerle karşı etnik milliyetçilik bağlamında oluşan tepki. Bu bağlamda, Öke(2001:50) soğuk savaş sonrası formüle edilen “küreselleşmenin” çok gerçekçi ve uygulanabilir olmada barış platformu üzerine oturtulmaya çalışıldığını ancak dünyanın bir çok bölgesinde iç içe geçmiş ve karşılıklı olarak birbirini körükleyen silahlı çatışmaların mevcudiyetine, örneğin Kafkasya, Orta ve Doğu Afrika, dikkatleri çekmektedir.

Küreselleşme ve yerelleşme arasında karmaşık ve zorunlu bir ilişkinin varlığını ileri süren Kloos, bu ilişkiyi şu şekilde formüle eder: 1) Küreselleşme süreçleri, kültürel-özgül kimliklere, yerelleşmiş olana neden olan kimlik hareketlerinin tetikleyicisidir. 2) Yerelleşme peşindeki hareketler, kültürel-özgül kimlik, küresel rejimleri onların sonu olacak bir duruma getiriyor. Kloos, devletin bu süreçlerde çok önemli bir role sahip olduğunu belirtir. Bu süreçlerde devlet küreselleşme noktasından bakıldığında kaybeden durumdadır. Bu anlamda Kloos’a göre, küresel ve yerel arasındaki ilişki “diyalektik”tir(Kloos 2000:282).

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler ve iletişimde yaşanan ilerlemelere bağlı olarak toplumlar arası iletişim ve etkileşimin artmasından

dolayı, artık tecritle yaşamının mümkün olmadığına değinen Guibernau, bu durumunda, tekil kültürlerin daha fazla yeniden üretim ve yayılma araçlarına sahip olan diğer kültürlerce içerilerek kaybolma tehdidi ile karşı karşıya kaldıklarını ileri sürer (Guibernau 1997:209-210). Bu çerçevede tartışmalar küreselleşmenin yerel kültürlere imkan tanıyarak çok kültürlü bir yapı mı sunduğu yoksa millî kültürleri zayıflatmak için önce yerel olanı ortaya çıkarıp sonra yokedeceği bir sürece mi yönelik olduğu noktasında toplanmaktadır.

3.3.4.KÜRESELLEŞME SÜRECİ

Küreselleşme ile ilgili çalışmalarda üzerinde durulan konulardan biriside, küreselleşmenin ne zaman başladığı ile ilgili tartışmalar oluşturur. Bu tartışmaları genel olarak üç grupta toplamak mümkündür. Bunlardan ilki, küreselleşmenin tarihin başlangıcından beri var olduğu ve son dönemlerde daha da yoğunlaştığı yönündeki bakış açısıdır. İkincisi; modernleşmenin ve kapitalizmin gelişmesine paralel olarak ortaya çıktığı ve son zamanlarda daha da hız kazandığı, üçüncüsü ise sanayi ötesi toplum, modern ötesi toplum ve kapitalist düzenin çözülmesiyle ilgili olarak son yıllarda ortaya çıkan yeni bir olgu olduğu yönündeki bakış açısıdır(Ay 2002:53).

Günümüzde, küresel kapitalizm ve küresel medya sistemi gibi ulusüstü ve ulusötesi örgütlenmelerin, toplumsal hareketlerin ve kurumların hızla gelişmesiyle birlikte toplumlar dışarıdan “müdahale ve zorlama”lara daha fazla maruz kalmaktadırlar. Bu durum toplumlar arasındaki sınırların çok daha geçirgen bir görünüm sergilemesine neden olmakla birlikte toplumlar arasındaki ilişkinin yoğunluğunu da artırmaktadır. Ancak toplumlararası ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda Robertson, genel küreselleşme süreçlerin iki bin yıl veya daha fazla bin yıl önce doğmuş dinler kadar eski olduğunu ileri sürer. Küreselleşme süreçlerinin grup içi/ grup-dışı ilişkilerle derinden iç içe olduğunu belirten Robertson’a göre, modernlik, küreselleşme ve postmodernlik düşüncesi arasındaki ilişkiler üzerine tartışmanın büyümesinin nedenlerinden biride budur(Robertson 1999:18-20). Küreselleşme sürecinin ortaya çıkma nedenlerine değinen Short’a göre ise,

küreselleşme sürecini ortaya çıkmasında çok faktör yer almaktadır. Ancak bunlar ana başlıklarıyla üç grupta toplanabilir. Bunlardan ilkinin teknolojinin etkisi, ikincisini ideolojik faktörler, üçüncüsünü ise ekonomik faktörler oluşturmaktadır (Bozkurt 2000b:24).

Teknoloji, küreselleşme sürecinde yeterli koşul olmamakla birlikte çok önemli bir koşuldur. Gerek her alandaki teknolojik gelişme gerekse iletişim ve bilgisayar alanındaki gelişmeler, küresel mali piyasaların gelişimine hız kazandırmıştır. Bu durumda uluslar arası değişim ve etkileşim süreçlerini hem hızlandırmış hem de çok kolay bir duruma getirmiştir. İdeolojik anlamda ise, özellikle Doğu blokunun yıkılması sonrasında liberal piyasa ekonomisine olan güven daha da artmıştır. Bir süre sonra ise eski planlı-devletçi ekonomilerin bir çoğu serbest ticaretin ve yabancı sermayenin imkanlarından yararlanmaya başlamışlardır. Bir anlamda bu gelişmeler doğrultusunda küreselleşmenin önündeki en büyük engellerden birisi aşılmıştır. Başta ABD olmak üzere, DTÖ, D.B. ve IMF gibi kuruluşların öncülüğünde sürdürülen küreselleşme süreci devamlı olarak hızını artırmaktadır. Ekonomik anlamda ise; gelişmiş ülkelerdeki iç piyasaların doyması, çok uluslu firmaların “yeni uluslar arası iş bölümü” çerçevesinde, üretimi bütün yerküreye yayması, küreselleşme sürecini ekonomik yönden ortaya çıkaran faktörlerden birkaç tanesidir(Bozkurt 2000b:24-28).

Küreselleşme süreci ile ilgili tartışmalar özellikle 19.yüzyıldan sonraki dönem üzerine odaklanmaktadır. Dünyadaki siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel teknolojik v.b alanlardaki gelişmelerin ve değişimlerin çok hızlı yaşanmaya başladığı bu dönem küreselleşme ile ilgili tartışmalarında bu dönem üzerinde yoğunlaşmasına yol açmaktadır. Bu gelişmelere bağlı olarak Hanagan, özellikle teknolojik, iletişim ve ulaşım alanındaki gelişmelerin yoğun olduğu son 150 yıllık dönem içerisinde küreselleşmeyi insanların ve malların kıtalar ve ülkeler arasındaki hareketliliğine bağlı olarak iki döneme ayrılabilceğini ileri sürer.

Bunlardan ilki 1850-1914 yılları arasındaki küreselleşme dalgası ve 1950'den günümüze kadar olan dönem. 1914-1950 yılları arasındaki dönem ise Hanagan, "dünyanın mahdut görüşlü" dönemi olarak adlandırmaktadır. Küreselleşmenin her iki döneminde de iletişimin dönüşümünün çok önemli olduğunu vurgulayan Hanagan'a göre, televizyonun, transistör radyonun, faxın gelişmesi ve son dönemin en çarpıcı aracı internet çağdaş küresel dalganın karakteristik özellikleridir. Bununla beraber iletişim teknolojisindeki değişimler de ilk küreselleşme dalgasının yaşandığı dönemden daha az değildir. 1867 yılından bu tarafa telgraf ile Atlantik boyunca hızlı iletişim sağlanırken 1914 yılındaki deniz altı kabloları kıtaları birbirine bağlamıştır. (Hanagan 2000:67-68). Hanagan, 1850-1914 yılları arasındaki küreselleşme dalgasının özelliklerinin toprağa bağlı geleceğin, merkezileşmenin, farklılaşmanın, zorlayıcı-tekelleşmecî devletleri pekiştirdiğini, sabit sermayenin hızla biriktirildiğini, pekiştirilmiş devletler ile sabit sermaye arasındaki bağlantının kapatıldığını belirtmektedir(Hanagan 2000:72). Her iki dalgada da taşıma devrimi gerçekleşmiş, dünya ticareti artmış, ekonomik büyüme sağlanmış, ulaşım ve finans ağları hem ülke içerisinde hem de uluslar arası birliklerde artmıştır. Yine bu dönemlerde göç önemli bir olgu haline gelmiş ve dünya ekonomisine yeni ekonomik güçler katılmıştır(Hanagan 2000:68-72). Bu çerçevede küreselleşme sürecinin hızının artmasında ve etki sahasının genişlemesinde, etkili olan faktörler ise şunlardır:

1. Dünyadaki siyasi gelişmeleri ve etkisi ve mümkün olduğu kadar kontrolü altında tutmaya çalışan büyük uluslar arası örgütler: Birleşmiş Milletler gibi,
2. Nato gibi bir çok devleti içine alan geniş kapsamlı uluslar arası anlaşmalar,
- 3.Geniş kapsamlı uluslar arası ekonomik birlikler; Avrupa Birliği, Kuzey Amerika Birliği gibi,

4. Kuruldukları ülkeler dışındaki bir çok diğer ülkenin ekonomisine etkide bulunan, birden fazla ülkede faaliyette bulunan çok uluslu şirketler, bankalar ve ortaklıklar,

5. Uluslar arası trendler olarak adlandırılan, kitleleri derinden etkileyen sosyo-politik akımlar: etnik milliyetçilik, feminizm, ekolojik akımlar v.b.(Akgönenç 1998:124).

Küreselleşme süreci bütün toplumlara olumlu olarak yansımamaktadır. Genel olarak bu süreçten fayda sağlayanların oranı daha azdır. Bu çerçevede küreselleşme sürecin olumlu tarafları yanında olumsuz yönlerinin de dikkate alan Bauman'ın, bu durum hakkındaki düşüncelerini şu şekilde dile getirir:

Küreselleşme süreçlerinin ayrılmaz bir parçası mekanı giderek bölme, insanları ayırma ve dışlamadır. Küreselleşmeye maruz kalan insanların yeni-kabileci ve köktenci eğilimi kadar, üst kültürün (küreselleşen üst kültürün) yaygın olarak lafı edilen "melezleşme" de küreselleşmenin meşru bir çocuğudur. Özel bir endişe kaynağı, giderek daha fazla küresel ve yurtsuz bir hale gelen elit kesimle geride kalan "yerelleşmiş" kesim arasındaki tedrici iletişim kopukluğudur. Anlam ve değer üretim merkezleri günümüzde yurt ötesidir, yerel kısıtlamalardan kurtarılmıştır; ne var ki, bu durum söz konusu değer ve anlamların sunulacağı insanlar için geçerli değildir(Bauman 1999:9).

3.3.5. KÜRESELLEŞME VE KÜRESEL KÜLTÜR

Küresel bir kültürün veya bir dünya kültürünün var olup olmadığı veya var olup olmayacağı noktasında çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Bu bağlamda konuya açıklık getirebilmesi için öncelikli olarak bu tartışmaları ve savundukları fikirlere kısaca deyinmek yararlı olacaktır.

Bir küresel kültürün varlığını sorgulayan Featherstone, eğer küresel kültür ile geniş anlamda, ulus-devletin sahip olduğu kültür gibi bir şey anlaşılıyorsa, o zaman cevabın açıkca olumsuz olacağını belirtir. Çünkü ulus-devlet kültürü genellikle kültürel homojenliği ve bütünleşmeyi vurgular. Bu anlamda küresel kültür kavramının olamayacağını belirten Featherstone, bu bakış açısından dünya devleti biçimi olmaksızın bütünleşmiş bir küresel kültürün tanımlanmasının mümkün olmadığını ifade eder. Featherstone, kültürel bütünleşme ve ayrışma süreçlerinin sadece devletler arasında meydana gelmediğini, bu süreçlerin devlet-toplum bütünlüğü sınırlarında aşarak ulusaşırı veya toplumaşırı seviyede de gerçekleşebildiğini belirtmektedir. Toplum-aşırı kültürel süreçlerin çeşitli biçimlerinin olduğunu vurgulayan Featherstone, bu süreçlerin malların, insanların, bilgilerin imajların(imgelerin) akışını ve karşılıklı değişimini kuvvetlendirdiğini ileri sürmektedir. Bu durum ise küresel düzeyde iletişim süreçlerinin yükselmesine ve biraz özerklik kazanmasına yol açmaktadır. Ancak bu çerçevede küresel bir kültürün ortaya çıkması ihtimalinin mümkün olduğunu belirtir(Featherstone 1990:1).

Bir kültürün üyeleri genellikle bir tür öz farkındalık ve bir sınır duygusunu paylaşırlar. Her kültürün kendine özgü özellikleri, yaşamı anlamlandırma şekilleri vardır. "Günümüzde küresel kültür akımlarının yoğunluğu ve hızı dünyayı kültürel bütünleşme ve çözülme süreçlerinin yer aldığı tek bir alana dönüştürmüştür" (Guibernau 1997:203). Dünyada küresel kültürel bir biriyle bağımlılığın genişlemesi, sürekli bir kültürel alışverişe ve etkileşime yol açmaktadır. Bu çerçevede Appadurai'ye göre, günümüzde küresel etkileşimin en önemli problemi kültürel homojenlik ile kültürel heterojenlik arasındaki gerginliktir. Ona göre yeni küresel kültürel ekonomi karmaşık, üstüste gelmiş, ve ayrıştırıcı düzen olarak anlaşılmalı zorundadır. Appadurai, bu durumun artık ne merkez-çevre modeliyle, ne basit itme-çekme modeliyle, ne kâr-zarar ne de üretici ve tüketici modeliyle(daha çok neo-Marxist gelişme teorisinde olduğu gibi) anlaşılamayacağını iddia etmektedir. Ona göre, günümüzdeki küresel ekonominin karmaşıklığı siyaset, kültür ve ekonomi arasındaki temel

ayrıştırıcılarla ilgilidir. Appadurai bu tür ayrıştırıcılar için temel bir araştırma çerçevesi ileri sürmektedir. Bunu anlamak içinde küresel kültür akışının beş boyutu arasındaki ilişkilere bakmak gerektiğini belirtir(Appadurai 2000:221). Appadurai küresel kültürü beş boyutta ele almaktadır: 1. Etno görünüm, bununla insan akışını kastediyor (göçmenler, turistler, mülteciler, sürgünler, misafir işçiler); 2. Tekno görünüm; çok uluslu ve ulusal şirketler ile devlet kurumlarınca üretilen malların akışını kastediyor; 3.Finans görünüm; para piyasaları ve borsalardaki hızlı para akışını kastediyor; 4.Medya görünüm; imajların ve bilginin üretilerek gazeteler, magazinler, filimler ve televizyonlar aracılığıyla dağıtımını içeren akışı kastediyor; 5. İdeo görünüm; Batı Aydınlanmacılığının dünya görüşünün öğelerini kapsayan devlet karşıtı ideolojilerle ilgili imaj akışı-demokrasi, özgürlük, refah, insan hakları-imajını kasteder(Appadurai 2000:221-224). Appadurai'ye göre kültürün küreselleşmesi onun homojenleşmesiyle aynı şey değildir. Ancak küreselleşme homojenleşmenin çeşitli araçlarını kullanmaktadır(techizatlar, reklamcılık teknikleri, dil hegemonyaları, giyim tarzı gibi). Bunlar yerel siyaset ve kültürel ekonomiler içerisinde içerilmekte, köktencilik, serbest girişim, heterojen egemenlik diyalogları şeklinde ülkelere geri gönderilmektedir. Bu durumda da devlet gittikçe artarak hassas bir role sahip konuma gelmektedir: küresel akışlar karşısında, çok açık bir şekilde, ulus-devlet başkaldırı ve ayaklanmalarca tehdit edilmektedir- Çin sendromu; ve uluslar arası seviyede var olan devletler, Bruma, Arnavutluk ve Kuzey Kore gibi ülkelerde çeşitli şekillerde meydana geldiği gibi(Appadurai 2000:229).

Küresel bir kültürün varlığını ileri sürenlerden birisi ~~de~~ Hannerz'dır. Hannerz (1990:237), küresel bir kültürün çeşitli yerel kültürlerin ve alt kültürlerin(mesleki, diplomatik, entelektüel) gelişip birbirine bağlanması ile birlikte ortaya çıktığını ileri sürer. Ona göre küresel kültür yalnızca bir ülkede mevcut değildir. Hannerz, tanımladığı bu küresel kültür içerisinde yer alanları "kozmopolitler" olarak adlandırır. Bu insanlar belirli bir kültür içerisinde değil, uluslar arası bir çerçevede yaşamlarını sürdürürler ve kültürel çeşitliliklere açıktırlar. Hannerz'ın kültürel farklılıkların toplumlar arasından daha ziyade

toplumlar içerisinde bulunabileceği görüşünden hareketle King, eğer ortaya çıkan bir “küresel kültür” var ise, bunun çağdaş endüstri sonrasının kapitalist şehirciliğinin kültürü olduğunu ileri sürmektedir(King 1998b:190). Bu küresel kültür, Hall’ın “küresel kitle kültürü” ya da daha ziyade çağdaş dünya kentinin “küresel kentlilik” özelliği olabilir. Bu kültür, her ikisi de uluslar arası ya da ulusaşırı ilişkileri içerdiklerinden ötürü ne uluslarötesi ne de uluslararasıdır. Bu Robertson’un “dünyanın tek bir mekan haline gelmesi” olarak düşündüğü anlamda küreseldir(King 1998b:190). King’e göre, küreselleşme kuramlarının sunduğu(doğal olarak hepsi Batı kaynaklı olan) , dünya sistemleri perspektifi, postmodernizm, sömürgecilik sonrası, emperyalizm-sonrası gibi güncel kavramlaştırmalar, bu arenanın kendisi olarak sunulmaktalar, oysa bunlar aynı zamanda bu arenanın içindedirler ve bu konudaki tartışma yeni başlıyor(King 1998b: 192). King, kültürün her iki mekanda da (merkez ve çevre) sürekli olarak bozulduğunu ve yeniden inşa edildiğini ileri sürmektedir. Ona göre küresel kültür çok boyutlu kültürel akışların bir sonucudur ve bir dizi öz yada merkezden kaynaklanmaktadır(King 1998a:36).

Cockerham ise, küresel kültürün dünya da ortaya çıkmış gelişmekte ve yayılmakta olan Batı Kapitalizmi ve teknolojisi ile ilgili anlayışlara ve anlamlara dayandığını ileri sürer. Günümüzde küresel kültürün en geçerli olanı Batı Avrupa-Kuzey Amerika Kapitalizmidir(Featherstone 1990; Hannerz 1990; King 1990). Batı tarzı kapitalizm dünya ekonomisine hakim olmakta ve hususi bir dil merkezli (İngilizce), giyim(Batı tarzı); finansman; kayıt tutma prosedürü; üretim, yükleme, ve satış metodu ve iletişim anlamları(televizyon, faks makinası v.b.) ilgili normlarla bir ticaret yönetimi tarzı meydana getirmektedir. Bütün bunlar farklı kültürlerdeki insanlar ve kültürler arasındaki kültürel ilişkileri ve anlayışları şekillendirmektedir(Cockerham 1995:91). Bu durumda, Batı kültürü modernleşme ve küreselleşmeye de bağlı ve iç içe bir şekilde en önemli küresel kültür olarak görülmektedir. Bu durumu Wallerstein ve Robertson şu şekilde açıklıyorlar.

Roberson(1990), küreselleşmeyi üstü kapalı bir şekilde modernleşmeyle bağlantılı ve özellikle gelişmiş teknolojinin kullanılarak uluslar arası iletişim ve ticaret ağlarıyla milletlerin birbirine bağlanması ile açıklar. Bu anlamda teknolojinin yayılması Batı Kapitalizminin yayılması ile ilgilidir. Wallerstein (1990:45)ise, eğer birisinin Batının olduğu yoldan modern olmak istemesi durumunda, Batının dillerini ve dinlerini reddedebileceğini ancak teknolojisini mutlaka kabul etmek zorunda olduğunu belirtir. Çünkü bilim, teknolojik gelişme, ekonomi, bankacılık ve finans Batı kaynaklıdır. Dolayısıyla, bu anlayışa göre; Batı gelenekleri ve Batılı anlayışın kabulü olmaksızın bunlar çalışmaz. Bu bağlamda küresel bir kültür Batı'dan ayrı ve bağımsız olamaz (Drucker 1994). Buradan hareketle "Küresel toplumu" Avrupa yayılmacılığının bir eseri olarak gören Nolte'ye göre, bu yayılma genel olarak üç döneme ayrılabilir: 1. Şövalyeler ve tacirler (onbirinci yüzyıldan ondördüncü yüzyıla kadar-yayılma, önce dahili, sonra Doğu'ya doğru). 2. Serüvenciler ve şirketler (Onbeşinci yüzyıldan onsekizinci yüzyıla kadar- Batı'ya doğru yayılma). 3. Generaller ve sanayiciler (Ondokuzuncu yüzyıl-yerkürenin geriye kalan bölümlerinin zaptedilmesi)(Nolte 1994:163-164).

Guibernau'ya göre, küreselleşmenin sonucu olarak kültürler üst üste binip karışmış olmalarına rağmen, çok az kültür "küresel kültür" olma derecesine yükselmiştir. Buna karşılık dünyanın çoğunluğunun sahip olduğu kültürler ise kendi kaderleri için giriştikleri küresel mücadelede kendilerini çözülmüş buldukları bir sürece tanıklık etmektedirler(Guibernau 1997:205). Bu çerçevede, 1901 yılında İngiliz gazeteci William Stead "Dünyanın Amerikalılaşması" adıyla yazdığı kitabın başlığı 20.yüzyılda giderek artış göstermiş korkuları tanımlamaktadır: "Kültürel benzeşme korkusu, dillerin ve geleneklerin ortadan kaybolması, bir ülkenin özgün kimliğinin Amerikan kültürünün ve yaşam biçiminin etkisi altında silinip gitmesi gibi"(Pells 2001:13). Ancak, Pells'e göre,

Amerikanlaşma her zaman için Amerikan filimlerinin, cazının, rock'ın roll'unun, kitle gazetelerinin, reklamların, resimli öykülerin

romanların, eğlence ve alış-veriş merkezlerinin, hazır yiyeceklerin ve televizyon programlarının dünya çapında yaygınlaşması demektir. Pek çok yabancı için bu, seçkinlerden çok, sade vatandaşlar için yaratılmış bir kültürdü; içinde farklı ülkelerin değişik seslerin eriyip kaybolduğu, son derece etkili ve canlı tanılara, göstergelere ve bilinçaltına seslenen iletilere sahip bir kültür(Pells 2001:13).

Pells, 20. yüzyılda hakim olan bu anlayışa karşılık 21.yüzyılda millî kültürleri, Amerikan eğlence sanayinin yaygınlaşmasından çok, küresel kültürün ortaya çıkışının tehdit ettiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda Pells, 21. yüzyılda kültürel benzeşmenin nedeni olarak Amerika'nın değil küreselleşmenin olduğunu ileri sürer. Günümüzde düzensiz bilgilerin ve eğlencelerin en önemli aktarıcısının internet olduğunu belirten Pells'e göre, küresel kültür, yerel ve bölgesel ayrılıkları ortadan kaldırarak yerine dünyanın homojen ve tek düze görünmesine yol açacak ortak değer yargılarının yaygınlaştırma eğilimini artırmaktadır. Bu süreçte internet ve kitle iletişim araçları çok etkilidir. Pells'e göre küresel kültür "20.yüzyılda farklı ülkelerin farklı zaman dilimlerine özgü kültürlerinden ve geleneklerinden oluşan bir amalgamdır"(Pells 2001:15). Bu çerçevede küresel kültürün ortaya çıkışının ve gelişmesinin Amerikan kültüründen bağımsız olarak ilerleyen bir süreç olarak gören Pells'e göre, küresel kültürün temelleri daha çok modernizm akımına dayanmaktadır. Pells, ortaya çıkan küresel kültürün Amerikan olmadığını ileri sürerken buna dayanak olarak, küresel kültürün farklı kültürleri ve geleneksel öğeleri kendi bünyesinde barındırmasını ve modernizmin Avrupa kökenli olmasını göstermektedir(Pells 2001:15-16). Bu bağlamda Pells, kültürel açıdan Amerika ve Avrupa ayrımına gitmektedir. Ancak kültürel açıdan Batı medeniyeti tanımlandığı zaman Amerika'da bunun içerisinde yer almaktadır. Zaten kültürel açıdan küreselleşmeye yöneltilen eleştiriler kültürel akışların genelde tek yönlü-Batı medeniyetinden çevreye doğru- olmasına yöneliktir. Dolayısıyla iddia edilen küresel kültür yapısı içerisinde diğer kültürlerden pek fazla bir şey taşımamakla birlikte, daha çok tek yönlü bir süreç olarak işlemektedir. Pells'in küresel kültürün ortaya

belirtir. Onun burda bahsettiği olanak sağlamak, belirli kültürlerin yayılması ve yeniden üretimi konusunda yeni teknolojilerin gelişmesinin sağladığı benzeri görülmemiş olanaklardır. Sınırlayıcı yön ise, “değişik kültürlerin kaynaklarına ulaşmada reddedilemez farklılıklara gönderme yapar. Kimi kültüre ait bazı özellik ve simgeler dünya çapında tanınmakta, kimininkiler ise unutulup gitmekte ya da göz ardı edilmektedir” (Guibernau 1997:204). Guibernau, yabancı kültürlerin bazı özelliklerinin bireylerin yaşamlarına katılması ve asimile edilip, diğerlerini kuşatıp ve birleştirilmek yerine “mumyalanıp” müzeye kaldırılmasını, kültürün rolü ile kültürün ait olduğu ulusun, dünya sistemi içinde sahip olduğu gücün özel durumu arasındaki ilişkiye bağlamaktadır.

3.3.6.KÜRESELLEŞME VE EŞİTLİK

Küreselleşme sürecini kendi istekleri doğrultusunda etkilemeye ve bu doğrultuda kazanç elde etmeye çalışanların yanında, bu süreçten olumsuz yönde etkilenen, sürece herhangi bir etkide bulunmayan veya çok az etkide bulunabilen, çoğunluğunun da kaybedenlerin oluşturduğu büyük bir grubun varlığı da söz konusudur. Toplamların kendi içerisindeki ve toplamlar arasındaki eşitsizlikler küreselleşme sürecinde en çok tartışma yaratan konulardandır.

Çağdaş dünyada kazananlara ve kaybedenlere bakıldığında eşitsizlikler ve tabakalaşmaların sadece ekonomik kaynaklı olmadığı görölmektedir. Eşitsizliklerin kaynağı çok boyutludur. Kültür, siyaset ve diğer sosyal faktörler ekonomik faktörlerle birlikte çeşitli eşitsizlikleri, özellikle büyük sosyal bölünmeleri ve çatışmaları meydana getirmektedirler. Bu tür durumlar yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde kendini göstermektedirler(Held 2000b:175). Bu anlamda, bazılarına göre, küreselleşme, “bir avuç kişinin refah yolunda hızla ilerlediğini çoğunluğun ise sefalet ve umutsuzluk içinde yaşamaya mahkum olduğu bir kazananlar ve kaybedenler dünyası yaratmıştır”(Giddens 2000:27). Bu eşitsizlik, küreselleşme sürecinin getirdiği serbest anlayışının sonucunda, rekabet gücü olanlarla olamayanlar

arasındaki mesafenin çok daha artmasına ve giderek de daha büyümesine neden olmaktadır(Bozkurt 2000a:93). Günümüzde rekabet gücü hem ülkeler içerisinde hemde ülkeler arasında kendisini yoğun bir şekilde hissettirmektedir.

Teknolojik gelişmeler eşitlik ve eşitsizlik mekanizmalarını, özellikle bunların üretimini, fırsat yapılarını ve iletişimi çok ciddi bir şekilde etkilemektedir. Therborn, gerek devletlerarası gerekse ülke içerisinde eşitlik ve eşitsizliklerin kaynağı olarak dört noktaya dikkat çekmektedir; güç ve verimlilik, fırsat yapıları, devletin gücü ve iletişim. Bu faktörler, ona göre küreselleşmeyi doğuran unsurların bir kısmını da oluşturmaktadır(Therborn 2000:36). Küreselleşme sürecinin neden olduğu olumsuz sonuçlara değinmeden önce, sosyal düzeyde küreselleşme ve küreselcilikten elde edilecek faydalar ön planda tutanların ileri sürdükleri görüşler şu başlıklar altında toplanmaktadır:

1. Sivil ve insan haklarının, demokratik yapının genişlemesi,
2. Okur-yazarlığın ve eğitimin yayılması,
3. Dünyada yaşayan herkes ile iletişime geçme olanağı,
4. Kadınların ve tarihsel olarak dezavantajlı grupların yetkilerinin artması,
5. Çokkültürlülük anlayışı ve bunun farkındalığının artması,
6. Çevre-dostu üretim sisteminin teşviki,
7. İnsanların boş vakitlerinin artması, yaratıcılıklarının ve özgürlüklerinin artması (Cohen, Kennedy 2000:370).

Küreselleşmeye olumlu anlamlar yükleyenlerin ileri sürdüğü bu görüşlere karşılık küreselleşmeye olumsuz bir gelecek olarak bakanlara göre ise küreselleşmenin alacağı biçim şunlardır:

- Ticaret savaşları; ticaret blokları arasındaki şiddetli rekabet ulusal nakitler arasında spekülasyonlara ve istikrarsızlıklara neden olmakta,
- Küresel işsizlik; dünya genelinde 2,5 milyar insan işsiz kalmakta,
- Yıkıcı piyasa spekülasyonları,
- Fakir ülkelerin çöküşü,
- Zengin ülkelerdeki şehirlerin "tahrip edilmesi",

Komünist sonrası dünyada "vahşi" burjuvanın yükselişi(Cohen, Kennedy 2000:366-367).

Bu açıdan bakıldığında küreselleşmeyi toplumlar için çok yaralı yada çok zararlı bir süreç olarak değerlendirmek mümkün değildir. Burada ki fayda konusu toplumların bir çok alandaki gücüne göre değişmektedir. Bu çerçevede küreselleşmenin sadece küresel etkileşim anlamını taşımadığına dikkat çeken Therborn, aynı zamanda küresel kutuplaşma ve küresel çatışma anlamlarına da geldiğinin altını çizmektedir. Bir bütün olarak dünyadaki ekonomik farklılıklar artmakta hatta geçen yüzyıldan daha fazla olmaktadır. Bunların nedenlerini ve köklerini belirlemek ise oldukça zordur(Therborn 2000:46). Bu bağlamda Bauman, bütünleşme ve parselleme, küreselleşme ve yurtlaştırmının karşılıklı olarak birbirini tamamlayan süreçler olduğunu ileri sürer. Ona göre;

Sentez ve dağılmanın, bütünleşme ve çözülmenin denk düşmesi ve iç içe geçmesi rastlantıdan başka bir şey değildir. Bu durumda ikisi de yeni hareket özgürlüğünün bölücü etkisiyle ivme kazanmış, görünüşte zıt bu iki eğilimin denk düşmesi ve iç içe geçmesi yüzündendir ki, adına küreselleşme denilen süreç ayrıcalıkların ve mahrumiyetin, servetin ve yoksulluğun, kaynakların ve acizliğin, gücün ve güçsüzlüğün, özgürlüğün ve kısıtlamanın yeniden dağıtımında yankılanır. Bu gün tanık olduğumuz şey, dünya çapında

bir yeniden tabakalaşmadır ve bu tabakalaşma süresince yeni bir toplumsal-kültürel hiyerarşi, dünya çapında bir sıralama oluşturmuştur(Bauman 1999:81).

Gelir ve varlık konusundaki eşitsizliklerin 1950 ile 1970 yılları arasında birçok sanayi ülkesinde azaldığı genellikle kabul gören bir anlayıştır. 1970'lerin başlangıcından bu tarafa, gelişmiş ülkelerin hepsinde olmasa bile, çoğu gelişmiş toplumda söz konusu eşitsizlikler artmıştır. Gelirlerde en yüksek eşitlik düzeylerine sahip ülkeler arasında İskandinav ülkeleri, Belçika ve Japonya bulunmaktadır. Ortalarda ise Hollanda, Fransa Birleşik Krallık ve Almanya gibi toplumlar yer almaktadır. Resmi istatistiklere göre en yüksek gelir eşitsizliklerine sahip ülkeler ise ABD, İsrail, İtalya ve Avusturalya'dır. Gelir dağılımı açısından bütün sanayi ülkeleri arasında ABD en yüksek eşitsizliğe sahip ülke olarak görülmektedir. ABD'de gelir açısından en üste bulunan %1'in gelirleri son yirmi-otuz yıl süresince önemli ölçüde artarken en alt seviyedekilerin gelirlerinin yerinde saydığı yada azaldığı görülmüştür. Avrupa Birliği ülkelerinde ise ortalama gelir eşitsizliği düzeyi ABD'dekine göre daha düşüktür(Giddens 2001:83-84).

Küreselleşme süreciyle birlikte ekonomik olarak gerek ülkeler arasındaki gerekse ülkeler içerisindeki gelir dağılımlarında eşitsizlikler artma eğilimindedirler. Wilterdink(2000:188-189) dönemlere göre bazı Batı devletlerindeki ailelere göre gelir dağılımındaki durumu aşağıdaki gibi bir dağılım gösterdiğini belirtir:

Avusturalya: 1981-95 yılları arasında gelir dağılımındaki eşitsizlik artıyor

Belçika: 1983-92 yılları arasında gelir dağılımındaki eşitsizlikde az oranda bir yükselme var.

Kanada: 1971-92 yılları arasında gelir dağılımındaki eşitsizlikde azalma var, 1982-91 yılları arasında ise artış var.

Danimarka: 1985 yılına kadar gelir dağılımındaki eşitsizlikde azalma var, 1985-87 yılları arasında ise biraz artış var.

Finlandiya: 1966-81 yılları arasında gelir dağılımındaki eşitsizlikde azalma var, 1981-92 yılları arasında ise açık bir değişme söz konusu değil.

Fransa: 1970-79 yılları arasında gelir dağılımındaki eşitsizlikde hafif bir azalma var, 1979-1989 yılları arasında ise biraz artış var.

Batı Almanya: 1983 yılına kadar gelir dağılımındaki eşitsizlikde biraz azalma var, 1983-92 yılları arasında ise biraz artış var.

İrlanda Cumhuriyeti: 1973-87 yılları arasında gelir dağılımındaki eşitsizlikde biraz azalma varken, 1987-94 yılları arasında artış söz konusu.

İtalya: 1967-82 yılları arasında gelir dağılımındaki eşitsizlik oranında biraz düşüş var, 1982-92 yılları arasında ise açık bir değişme yok.

Hollanda: 1983 yılına kadar gelir dağılımındaki eşitsizlikde biraz düşüş varken, 1983-95 yılları arasında artış söz konusu.

Yeni Zellanda: 1982-92 yılları arasında gelir dağılımındaki eşitsizlikde artış var.

Norveç: 1970-86 yılları arasında gelir dağılımındaki eşitsizlik oranında net bir değişme yokken 1986-89 yılları arasında hafif bir artış var.

Portekiz: 1980-90 yılları arasında gelir dağılımındaki eşitsizlikde herhangi bir değişme yok.

İspanya: 1980-90 yılları arasında gelir dağılımındaki eşitsizlikde azalma var.

İsveç: 1981 yılına kadar gelir dağılımındaki eşitsizlikde azalma var, 1981-91 yılları arasında ise artış söz konusu.

İngiltere: 1977 yılına kadar gelir dağılımındaki eşitsizlikte azalma varken, 1977-95 yılları arasında büyük bir artış var.

Birleşik Devletler: 1930-50 yılları arasında gelir dağılımındaki eşitsizlikte azalma var, 1950-75 yılları arasında bir durağanlık söz konusu, 1975-95 yılları arasında ise hızlı bir artış var.

Wilterdink, bu sonuçlar doğrultusunda, genel anlamda, çoğu Batı ülkelerinde gelir eşitsizliğinin artış gösterme eğilimi içerisinde olduğunu altını çizmektedir(Wilterdink 2000:189).

Gelişmiş ülkeler içerisinde gelir dağılımında yaşanan eşitsizliklere karşılık bu ülkeler ile Dünyanın geri kalanını oluşturan kesim arasındaki gelir eşitsizlikleri gittikçe daha da büyümektedir. BM'in en son İnsani Gelişme Raporu'nun bulgularına göre Dünya'nın tepesindeki 358 "küresel milyarder" in toplam servetinin en yoksul kesimden 2.3 milyar (dünya nüfusunun %45'i) insanın toplam gelirine eşit olduğu görülmektedir. Küresel servetin yalnızca %22'si dünya nüfusunun %80'ini oluşturan gelişmekte olan ülkelere aittir. Bauman'a göre bu ne yazık ki hiçbir biçimde mevcut kutuplaşmanın erişebileceği sınırı göstermiyor. Çünkü mevcut durumda yoksullara ayrılan küresel gelir payı giderek küçülüyor. 1991'de, dünya nüfusunun %85'i dünya gelirinin %15'ini alırken, işin ilginç olan yanı, otuz yıl önce en yoksul olan ülkelerin %20'sinin küresel servetten aldıkları %2,3'lük pay daha da gerileyerek günümüz de %1,4'e düşmüştür(Bauman 1999:82).

Ancak küreselleşme sürecinde ekonomik gelir dağılımında karşılaşılan eşitsizliklerle doğru orantılı olmayan başka değişmelerde var. Konuya cinsiyet açısından bakıldığında kadınların, sosyo-kültürel açıdan olduğu kadar ekonomik açıdan da erkeklerle geçmişte olduğundan çok daha eşit duruma gelmişlerdir. Yine çoğu sanayi ülkesinde sosyal açıdan damgalanmış grupların tam bir sosyal kabulüne doğru önemli ölçüde bir ilerleme kaydedildiği görülüyor. Ancak burada dikkatleri çeken bu gibi değişimlerin sonuçlarının karmaşık olmasıdır(Giddens 2001:84-85).

Sonuç olarak küreselleşme süreci insanlar ve toplumlar arasında birtakım olumlu gelişmelerin yaşanmasına neden olurken özellikle ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda eşitsizliklerin daha da büyümesine neden olmaktadır. Bu süreçte ekonomik, siyasal ve teknolojik açıdan güçlü olan ülkeler gerekli güçleri kontrollerinde bulundurdukları için bu süreçte daha kârlı olmaktadır.

3.3.7.KÜRESELLEŞME VE RISK

İçinde yaşadığımız çağdaş küreselleşme sürecinin toplumsal sonuçlarını açıklamada en çok başvurulan kavramları risk, belirsizlik, güvensizlik, eşitsizlik, kaygı ve toplumsal çözülme oluşturur(Bozkurt 2000a:93). Günümüzde bireysel ve toplumsal açıdan riskler genel olarak artmıştır. Teknolojik değişimin hızlanmasına, riskin ve fırsatların küreselleştiğine değinen Pieterse, bu sebeple küreselleşmenin küresel etki, küresel farkındalık anlamlarına dikkatleri çektiğini; sonuç itibariyle de artan bir şekilde küreselleşmenin küresel bağlantı anlamını taşıdığını belirtir(Pieterse 2000:1). Küresel düzeyde ekonomilerin birbirleriyle bütünleşme sürecine paralel bir biçimde, toplumsal sorunlarda küreselleşmiş ya da büyük ölçüde küreselleşme sürecinin sonuçlarından etkilenmeye başlamıştır. Küreselleşme sürecine şüpheyile bakanlar bu sürecin olumsuz sonuçları üzerinde dururlarken, daha çok neo-liberal gelenek içerisinde yer alanlar ise serbest ticaretin olumlu sonuçlarının zaman içerisinde toplumsal sorunlarında çözümüne yardımcı olacağını ileri sürmektedirler (Bozkurt 2000a:94).

Küreselleşme sürecinde üzerinde en çok durulan kavramlardan birisi olan "risk" modern öncesi toplumlarda insanların karşı karşıya kaldıkları doğal tehditler anlamını taşıırken modern toplumlarda ve küreselleşme sürecine paralel bütün toplumlarda imal edilmiş riskler anlamına gelmektedir. İnsanlar hem kişisel hayatlarında hem de yerkürenin içinde bulunduğu risklerle karşı karşıya bulunmaktadır. Bu riskler genellikle dönemin yaşama biçiminden kaynaklanmaktadır. Erdoğan (2000:28)'a göre eskiden ulusal, yerel veya bölgesel addedilen bir çok sorun artık birer dünya sorunu haline

gelme yolundadır. Öyle ki, günümüz dünyasında, bir ülkede meydana gelen olayları dış etkilere, dünyanın diğer bölgelerinden meydana gelen değişme ve gelişmelerden bağımsız olarak almak neredeyse imkansızdır. Bu çerçevede küreselleşme en azından iki ayrı olguya işaret etmektedir. İlk olarak bir çok siyasi, iktisadi ve sosyal etkinlik kapsam bakımından dünyayı bir bütün olarak sarmakta, ikinci olarak da devletler ve toplumların içinde ve arasındaki etkileşim ile karşılıklı bağıllık veya bağımlılık yoğunlaşmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte artan karşılıklı bağımlılık herkesin hayatını kendisinden çok uzakta meydana gelen olaylara ve alınan kararlara gitgide daha fazla bağımlı hale getirmektedir. Bu çerçevede günümüzde hızlı teknolojik gelişmelere, zaman-mekan anlayışının değişmesine paralel olarak küresel alanda ortaya çıkan problemler, günümüzün küresel sorunlarına küresel hukuki çözümler bulma gerekliliğini gündeme getirmiştir. Bu bağlamda küresel sorunlara küresel hukuki çözümler bulmak için hükümetlerarası bir küreselleşme yaşanmaktadır. Terörizm, çevre kirliliği, finans krizleri gibi konularda küresel yönetişimin arka planı oluşturulmaktadır(Öke 2001:93).

Giddens küresel çaplı endüstriyel gelişimin sonucunda dünyanın ikliminin değiştirilmiş ve yeryüzünün bir çok alışkanlığına zarar vermiş durumda olabileceğimiz ihtimalini öne sürerken, üstelik daha ne tür değişikliklerin olacağı, bununda nasıl tehlikelere meydan vereceğini bilemediğimize de işaret etmektedir. Ona göre bütün bu sorunların hepsi riskle ilişkilidir(Giddens 2000: 35). Dolayısıyla dünya da hemen her alanda meydana gelen değişimler kendisiyle birlikte bir takım problemlerinde ortaya çıkmasına da neden olmaktadır. Bu problemler de, siyasi, kültürel, ekonomik, ekolojik v.b., toplumsal yapının bütün görünümünde, kişilerarası ilişkilerde, ailede, toplumlarda ve bir bütün olarak dünyada kendisini hissettirmektedir.

3.3.8.KÜRESELLEŞME VE GÖÇ

Teknoloji devrimine bağlı olarak ulaşım alanında yaşanan gelişmeler, iletişim alanındaki ilerlemeler mekanlar arasındaki mesafeleri oldukça

kısaltmış; bu bağlamda uluslar arası nüfus hareketliliği daha da artmıştır. Son zamanlarda uluslar arası göç ve göçmenlik tartışmalarının büyük bir kısmı postmodern bir anlayışla küreselleşme sürecine atfedilen olumlu anlamdan dolayı daha çok vatandaşlık, çokkültürlülük ve kimlik tartışmaları çerçevesinde yürütülmektedir. Bunun dışında göç ve göçmenlik tartışmaları “daha çok kapitalizmin küresel düzeyde yeniden yapılanması sürecinde sermaye ile emeğin ilişkisi bağlamında ele alınmaktadır”(Erbaş 2002:173). Bu anlamda Burgers, küreselleşmenin iki yönüne dikkat çekmektedir: bir tarafta tüketim mallarının ve sermayenin hareketliliğindeki büyüme, diğer yanda ise uzun mesafeli göçlerdeki artışlar. Küreselleşmenin demografik görünümüne bakıldığında uzun mesafeli göçlerin önemli bir oranda artış gösterdiği görülmektedir. 1990 yılında uluslar arası organizasyonların, yasal veya yasal olmayan yollardan, bütün dünyada göç edenlere yönelik tahmini 80 milyondan fazladır(Burgers 2000:239). 1992 yılı için ise bu oran yaklaşık 100 milyon civarındadır(Castels ve Miller 1993:4). Burgers, küreselleşme kavramı içerisinde, ekonominin uluslar arasılaşmasının ve uzun mesafeli göçler arasındaki ilişkinin çok büyük bir öneme sahip olduğunu ileri sürer(Burgers 2000:245).

Bu çerçevede Burgers, ekonomik ve demografik değişmelerin-sermayenin ve tüketim mallarının hareketliliğindeki artış ve insanların kendilerinin hareketliliğindeki artış- küreselleşmeyle açıklanabileceğini belirtir. Son zamanlarda özellikle ekonomik nedenlerden dolayı Batı ülkelerine büyük oranda göçlerin yaşanmasının sosyo-kültürel alandaki yansımalarına bakıldığında Batı toplumlarının çokkültürlü ve çoketnikli bir yapı sergilemeye başladıkları görülmektedir. Bir çok durumda bu azınlık grupları bir çok problemle karşı karşıya bulunmaktadırlar(Burgers 2000:240). Bu bağlamda Dünyada en çok göç alan ülkelerden birisi ABD’dir. 1820-1996 yılları arasında ABD’ne yapılan göçlerin yıllara göre dağılımı aşağıdaki gibidir (Staring2000:204).

1820-30= 143 439	1881-90=5 246 613	1941-50= 1 035 039
1831-40= 599 125	1891-1900= 3 687 564	1951-60= 2 515 479
1841-50= 1 713 251	1901-10= 8 795 396	1961-70= 3 321 677
1851-60= 2 596 214	1911-20= 5 735 811	1971-80= 4 493 314
1861-70= 2 314 824	1921-30= 4107 209	1891-90= 7 338 062
1871-80=2 812 191	1931-40= 528 431	1991-96= 6 146 215

King, uluslar arası göçteki potansiyel olarak katlanan artışın, yerinden yurdundan çok uzaklarda ve gerçekten de çok uzun bir zaman gerektirmeden ortaya çıkan kültürlerin söz konusu olduğunu belirtir. Ona göre artık pek çok insan gittikçe köklerini yitiriyor, ayrıca bu insanların toprakları yok ve kültür her geçen gün daha çok yurtsuzlaşıyor(King 1998a:23). Bir çok kişi tarafından olumlu bir durum olarak görülen bu durum bir takım insanlar tarafından da olumsuz olarak değerlendirilmektedir.

3.3.9. KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN BOYUTLARI

Küreselleşme, genellikle ekonomik yönü öne çıkarılarak açıklanmaya çalışılsada, gerçekte çok boyutlu ve karmaşık bir süreçtir. Bu sürecinin ekonomik boyuta indirgenerek açıklanmaya çalışılması çabaları dünyanın içinde bulunduğu gelişmeleri değerlendirmede ve anlamlandırmada yetersiz kalmaktadır. Günümüzde yoğun tartışmalara konu olan küreselleşme sürecinin ekonomik boyutunun yanında, sosyo-kültürel, siyasal, teknolojik ve ekolojik boyutları da söz konusudur. Bu süreçler birbirleriyle karşılıklı etkileşim içerisinde. Dolayısıyla küreselleşme, sadece bu süreçlerden birisine indirgenerek açıklanamaz. Çok yönlü yaklaşımlarda küreselleşme küresel anlamda bütünleştirici ve birleştirici olarak görüldüğü kadar ayrıştırıcı ve parçalayıcı bir süreç olarakta görülmektedir. Küreselleşmenin bu yönü , onun çatışmasız ve uyumlu bir süreç olmadığına işaret etmektedir. Küreselleşme bölgesel bütünleşme ve yerelleşme süreçleri ile birlikte işleyen görünürde çelişkileri ve çatışmaları bünyesinde barındıran bir yapı sunmaktadır. Bu bağlamda küreselleşmeyi bir süreç olarak gören King, küresel ve küreselleşme kavramlarıyla , özellikle son otuz yılda ulusal-

ötesizliği, hatta ulusal ulusalsızlığı ima edecek ve “insanoğlu”, “dünya” gibi bir dizi konuyla örtük biçimde ilgileniyor görünecek şekilde ön plana çıkarılmış olmalarından dolayı çok dikkatli bir açıklamanın gerekliliğine işaret etmektedir(King 1998a:21). King, küreselleşme ile ilgili yapılacak çalışmaların niteliğini şu şekilde dile getirmektedir:

Her bir durumda da “bir bütün olarak dünya”ya ilişkin tarihsel, coğrafi ve sosyolojik açıdan doyurucu ve çok özgül kavramlaştırmalar olmadan; bu süreci bir parça karikatürüze etmek gerekirse, dünya düzenini gelişimindeki ekonomik, siyasal, kültürel öğelere ve ulus-devlet ögesine özel dikkat gösteren “uluslar arası düzeyi” ve muhtemelen küreselliğin inşasında kültürel, uzamsal, teknolojik, maddi ve temsili boyutlara odaklanan “küresel boyutları” dikkate almadan, “uluslar arası düzeyde bir kültür kuramı” inşa etme ya da “kültürel üretimin küresel boyutlarını araştırma” yolunda pek az yol alınabilir(King 1998a:21).

Günümüzde çok boyutlu yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılan küreselleşme 1990’lı yıllara kadar genellikle tek boyuta indirgenerek açıklanma çabası içerisinde olunmuştur. Keyman(1998a:37-39) bunlardan ilkinin ekonomik boyut olduğunu belirtir. Ekonomik çerçevede ilk küreselleşme kuramı yaratma isteminde olan kişi Karl Marx’dır . Keyman, Marx’ın kapitalizm kuramının aynı zaman da bir ekonomik küreselleşme kuramı olduğunu ileri sürerken, bu kuramın ulus-devletin ontolojik varlığını sabit görmesi ve kültürel boyutun önemini ikincil gördüğü için hem tek boyutlu hem de ekonomiyle küreselleşme arasında kurduğu nedensellik ilişkisi temelinde indirgemeci bir nitelik taşıdığını belirtir. Küreselleşmenin ikinci boyutu ise 1970’li yıllarda uluslar arası ilişkiler literatüründe ortaya çıkan siyasal boyuttur. Keyman, İkinci Dünya savaşıdan sonra sayıları ve etkinlik alanları gittikçe artmaya başlayan, BM, IMF, Dünya Bankası, GATT, vb. gibi uluslar arası örgütlerin ve çok-uluslu şirketlerin varlığının “siyasal etkinliklerin artık ulus-devlet ile sınırlandırılmaması gerektiği ve bu nedenle uluslar arası

ilişkileri transnasyonel ilişkiler olarak görmenin daha anlamlı olduğu “ görüşünü gündeme getirdiğini ileri sürmektedir. Keyman, tek merkezli bir dünya anlayışını bırakıp çok merkezli bir dünya anlayışına geçmeyi öneren transnasyonel kuramın da tek boyutlu olduğunu ve siyasal düzeyde indirgemeci bir mantığı içerdiğini savunur. Üçüncü olarak ise kültürel düzey de küreselleşme kuramıdır. Bu kuramın ilk temsilcisi ise “küresel köy” kavramı ile kültürel düzey de bir küreselleşme kuramı sunan McLuhan’dır. McLuhan’a göre, elektronik iletişim ve hızlı ulaşımın giderek artan etkileri kültürel düzeyde “yapısal” bir nitelik göstermekte ve böylece küresel köyün üyeleri arasında bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi yaratmaktadır. McLuhan’ın küresel köy kuramı, küresel homojenleşmeyi kendisine temel almakta heterojenliği ise göz ardı etmektedir.

Bu bağlamda Erdoğan’a göre (2000:27-28) “Küreselleşme tekil bir durum veya lineer bir süreç olmaktan çok, insani faaliyet ve etkileşimin iktisadi, siyasi, teknolojik, hukuki, askeri, kültürel ve çevresel gibi çeşitli alanlarıyla ilgili olan çok boyutlu bir olgu olarak anlaşılmalıdır”. Bu çerçevede 1990’lı yıllarda gelişen küreselleşme kuramları ise küreselleşmeyi, ekonomik, siyasal ve kültürel boyutlara indirgeyen kuramların aksine, çok nedensellik ve çok boyutluluk içerisinde ele alarak araştırmaktadır. Küreselleşme sürecinin boyutlarına ilişkin yaklaşımlar çalışmanın bir çok yerinde verildiğinden dolayı burada kısa bir açıklama getirilmiştir.

3.3.9.1. Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu

Ekonomik küreselleşme endüstriyel gelişmeler sonrası ekonomik alanda yaşanan gelişmelere işaret etmektedir. Bilimsel gelişmelerle birlikte endüstrileşme, yeni icatlar, yeni imalat teknikleri, yeni ulaşım biçimleri ve yeni sermaye birbirini teşvik etmişlerdir. Bu süreçte ulusal ekonomiler arasındaki karşılıklı bağıllık ve bağımlılık giderek artmış, sermaye, finans, teknoloji, emek mal ve hizmetlerin akışı hızlanmıştır. Bu gelişmeler bağlamında ekonomik bakımda küreselleşme; “sadece üretim ve yatırım süreçlerinin küreselleşmesi anlamına gelmemekte, aynı zamanda finans piyasalarının da

küreselleşmesi anlamına gelmektedir.”(Yüksel 2001:85). Teknolojik gelişmelere bağlı olarak Giddens, yeni küresel elektronik ekonomide, fon yöneticilerinin, bankaların, büyük şirketler ve onların yanı sıra milyonlarca bireysel yatırımcının, büyük miktarlarda sermayeyi tek bir tuşa tıklayarak dünyanın bir ucundan diğer ucuna aktarabildiklerini, bu hareketleriyle de, Asya'daki olaylarda görüldüğü üzere, çok sağlam görünen ekonomilerin bile tüm istikrarını bozabildiğini belirtmektedir (Giddens 2000:22).

Küreselleşmenin her alanında olduğu gibi, ekonomi alanında da hem ülke içerisinde hemde ülkeler arasında olumlu ve olumsuz yönlerinin olduğu büyük oranda kabul görmektedir. Ancak tartışmalar daha çok küreselleşen ekonominin olumsuz yönleri üzerine odaklanmaktadır. Ekonomik anlamda küreselleşme sürecine yöneltilen eleştirileri iki nokta da toplamak mümkündür. Bunlardan ilki yoksul ülkeler ile zengin ülkeler arasındaki uçurumun büyümesi, gerek gelişmiş ülkelerde gerekse yoksul veya gelişmekte olan ülkelere gelir adaletsizliğinin olumsuz bir seyir izlemesidir. İkincisi ise ulus-devletin aşınımına sebep olan uluslarüstü örgütler ve çok uluslu şirketlerdir. Özdemir, buradaki tehlikenin, “küreselleşme sürecinde ekonomik açıdan daha güçlü duruma gelen bu şirketlerin Dünya Bankası ve IMF gibi kanallarla gelişmekte olan ülkelere kendi isteklerini dikte ederek dünyanın sadece kâr maximizasyonunu düşünen bir makineye dönüşmesi ve politik gücün bu şirketlerin insiyatifine bırakılması” noktasında gerçekleşeceğinden duyulan kaygının olduğunu belirtir(Özdemir 2002:238).

Wolf, insanların günümüzde küreselleşmeye inanmasının nedeninin çağdaş ekonomik değişimlerin iki güç ile birlikte sürmesinde yattığını ileri sürmektedir: bunlar “ulaşım maliyetlerinin düşmesi sonucu iletişimin tek elde olması ve liberalleşen politikalar.”dır(Wolf 2001:213). Yeni çağdaki küresel ekonomik bütünleşmenin savaş sonrası dönemde başladığını ve özellikle II.Dünya savaşından 1970'lerin sonlarına kadar ise sadece gelişmiş ülkelerin aralarındaki ticari engelleri azalttığını ileri süren Wolf, II.Dünya Savaşı'dan sonraki zaman zarfı içerisinde ise siyasi değişmelerin ve uluslar arası

kuruluşların gelişmesinin küresel bütünleşmeye en büyük katkısı sağladığını ileri sürmektedir. Ona göre, tıpkı günümüzde çokuluslu şirketlerin özel teşebbüsü organize etmesi gibi, küresel kuruluşlarda millî politikaların uluslar arası yüzünü organize ve disipline etmektedirler. Bu kuruluşlardan bazıları; WTO(Dünya Ticaret Örgütü), IMF(Uluslar arası Para Fonu), WB(Dünya Bankası), EU(Avrupa Birliği) ve NAFTA(Kuzey Amerikan Serbest Ticaret Antlaşması) dır(Wolf 2001:214-215). Bu çerçevede günümüzde ekonominin küreselleşmesine katkı sağlayan devletlerarası ticaretin serbestleşmesi için hizmet veren Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) 1948 yılında faaliyete geçmiş ve 1994 yılında Fas'ın Marekeş şehrinde Türkiye'ninde içinde bulunduğu 121 ülkenin imzaladığı Nihai Senet ile birlikte GATT'ın yerine geçmek üzere Dünya Ticaret Örgütü (WTO) kurulmuş ve 1 Ocak 1995'de faaliyete başlamıştır. Buna göre 2005 yılına kadarki 10 yıllık dönemde bütün ülkeler: "Gümrük vergilerini üçte bir oranında indirecekler, tekstil ve giyim sektöründe kotalar gümrük tarifelerine dönüştürülecek, fikri mülkiyet haklarını ve patent haklarını güvence altına alan yasalar yürürlüğe girecek, Milletlerarası hizmet ticaretinin (telekominikasyon, bilgi işlem, sigortacılık v.b.) liberasyonu sağlanacak, damping ve süvbansiyonlu ihracata kısıtlama getirilecek"(Demirci 1998:176). Küreselleşme sürecinde IMF, DB ve DTÖ gibi ulusüstü yapıların oluşumunun yanında bölgesel bütünleşme bağlamında NAFTA, ASEAN ve AB gibi üst oluşumlarında ekonomik küreselleşmeyi artıran unsurlar olduğu belirtilmektedir.

Küreselleşme ile ilgili tartışmalar genellikle malların ve paranın serbest akışına ya da ekonomik küreselleşme üzerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda; Küreselleşmenin ekonomik boyutu ile ilgili olarak "Küreselciler"in, "Gelenekselciler"in ve "Dönüşümcüler"in konuya yaklaşımları şu şekildedir. Bu çerçevede; Küreselciler'e göre, uluslar arası ekonomi biçimini yerini tam olarak gelişmiş küresel ekonomi almıştır. Bu küresel ekonomi kontrol edilemeyen pazar güçleri tarafından yönlendirilmektedir. Ulusal sınırlar çözülmüş ve ulusal ekonomiler günümüzde gerekenden fazla bir pozisyonda bulunmaktadır. Bütün ekonomik unsurlar uluslar arası rekabet kriteri

içerisinde olmayı desteklemek zorundadırlar. Gelenekselciler ise, uluslar arası ekonominin, küreselcilerin iddia ettikleri gibi küresel ekonomi düzeyine ulaşmadığını ifade etmektedirler. Onlara göre ayrı ulusal ekonomiler halen dikkat çeken kategori içerisinde yer almaktadırlar. Halen ulusal otoriteler arasında, pazar güçlerine karşı mücadele etme, yerli ekonomileri idare etme ve uluslar arası ekonomiyi yönetmek için işbirliği yapması ihtimali mümkündür. Örneğin, refah için elde edilen kârların ülke içerisinde muhafaza edilmesi sağlanabilir. Dönüşümcüler ise kuvvetli karşılıklı bağımlılığın ve bütünleşmenin yeni biçimlerinin uluslar arası ekonomik sistemi geniş bir alana yaydığını ileri sürmektedirler. Bu alanlar ulusal ekonomik idare yapısının yürütme biçimleri üzerinde sınırlama yapmaktadırlar. Bunlar aynı zamanda uluslar arası kamu yönetimi biçiminin sistemi idare etmesini ve yönetmesini zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak Gelenekselcilerin bu bakış açısı, uzun evrimci süreç içerisindeki diğer bir adım olarak gelecek çağı yerele kapalı, ulusal ekonomilerin daha fazla karışım içerisinde parçalara ayrılmış, birbirine bağımlı ve bütünleşmiş 'kozmpolitan' toplumlar olarak görür(Thompson 2000:90-91). Küreselcilerin ileri sürdükleri tamamiyle küreselleşmiş bir ekonomi tezine karşı çıkan Hirst ve Thompson, gerçekte ulus-aşırı şirketlerin az olduğunu, önemli şirketlerin çoğunun dünya piyasalarında ticaret yapmasına ve bu piyasaların dışarıdaki işlemlerinde ciddi bir yere sahip olmalarına karşın, farklı millî temeller üzerinden çalışmaya ve ayrı bir milli kimliği korumak istemeye devam ettiklerini ileri sürmektedirler (Hirst ve Thompson 2001:137).

Küreselleşme sürecinin millî sınırların önemini kaybetmesine ve millî devletin ekonomi üzerindeki denetiminin gittikçe ortadan kalkmasına neden olduğunu ileri süren Demirci'ye göre, küresel sermaye, nerede ve ne zaman yatırım yapacağı ve nereden çekileceği seçimini gittikçe daha çok yapabilecek duruma gelmektedir(Demirci 1998:174). Küreselleşmenin liberalleşme ile birlikte ele alındığına dikkat çeken Demirci, IMF ve Dünya Bankası gibi milletlerarası finans kurumlarının gelişmekte olan ülkelere istikrar programı adı altında sağladıkları ekonomik yardımları bu sürece uyum

gösterme şartına bağladıklarını savunmaktadır(Demirci 1998:175). Bu çerçevede de küreselleşme sürecinin ilerlemesine paralel olarak gelişmekte olan ülkelerin kalkınması zorlaşmakta, üretimin küreselleşmesinin bölgesel bütünleşme ve çok taraflı ticaret anlaşmalarının zorunlu kıldığı kuralların kalkınmayı güçleştirdiğini savunmaktadır(Demirci 1998:182).

Jeffrey Sachs'a göre, küreselleşme sürecinde çeşitli zorluklar varsa da kazananlar kaybedenlere göre büyük çoğunluğu oluşturmaktadırlar(Sachs 2000:251). Ancak Sachs'ın ileri sürdüğü bu görüşe karşılık küreselleşme sürecine paralel olarak eşitsizlik ve güvensizlik gibi unsurların sıkça gündeme gelmesi, orta sınıfın zayıflamaya başlaması, zenginle yoksul arasındaki gelir adaletsizliğinin gittikçe yükselmesinin bir çok ülkede toplumsal bütünleşmeyi tehdit eder hale geldiği iddialarını gündeme getirmektedir(Bozkurt 2000a:104-105). Ekonomik küreselleşme sürecinin yarattığı kazançların ve kayıpların paylaşımı bölgesel bloklar, devletler, şirketler, toplumlar ve bireyler arasında adaletli bir şekilde gerçekleşmemektedir(Selamoğlu 2000:37). Küreselleşme sürecinde yaşanan eşitsizliklerin söz konusu olmasına karşın bu süreçten en büyük faydayı sağlayanın ABD olduğu iddia edilmektedir. Buna göre ABD son iki yılda dünyadaki gelir artışının yarısını elde etmiştir(Ulagay 1999:85).

Birleşmiş Milletler'in 1999 yılı İnsani Kalkınma Raporuna göre bu gün dünya gelir dağılımının ilk %20'sine giren yüksek gelir grubu, dünya gelirinin %86'sını almaktadır. Bu en zengin %20'i aynı zamanda dünyadaki toplam ihracatın %82'sini doğrudan yabancı yatırımların %68'ini gerçekleştirmektedirler. Gelir dağılımında en zengin %20'ye giren dilimi ile, en yoksul %20'lik grup içerisinde yer alanlar arasındaki mesafe 1960 yılında 30'da bir iken, 1997 yılında 70'de bir çıkmıştır. Teknolojik düzey bakımından da gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki fark gittikçe daha da büyümektedir. Teknolojik gelişmenin en önemli unsurlarından olan patentlerin %97'si sanayileşmiş ülkelerin ellerinde bulunmaktadır (Bozkurt 2000a:96). Küreselleşme süreci, sadece gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler arasında değil gelişmiş ülkeler arasında da bir dengesizlik

yaratmaktadır. Gerbier, bu gelişmenin büyük ölçüde Amerikan lehine olmasından dolayı da küreselleşme sürecinin dünyanın Amerikanlaşması şeklinde de algılandığını ileri sürmektedir(Bozkurt 2000a:97).

Küreselleşme sürecinin kendiliğinden mi? Yoksa kontrollü olarak gelişen bir süreç mi? olduğu, bu süreçte gelişmiş ülkelerin, uluslarüstü kurum ve kuruluşların ve çok uluslu şirketlerin rollerinin ne olduğu konusunda merak edilen sorulara cevap literatüre “Stiglitz Sendromu” olarak olarak geçen Dünya Bankasının eski çalışanlarından Stiglez'den gelmektedir. Bu çerçevede Stiglitz bazı iddialar ileri sürmektedir. Stiglitz (2002:9) Dünya Bankasında çalıştığı sürede küreselleşmenin, gelişmekte olan ülkeler, özellikle bu ülkelerde yaşayan fakirler üzerindeki yıkıcı etkisini gözlemlediğini, küreselleşmenin, yani serbest ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ve ulusal ekonomilerin daha fazla bütünleşmesinin, iyi yönde kullanılabilecek bir güç olabileceğini; dünyadaki herkesi, özellikle fakirleri zenginleştirebilecek bir potansiyele sahip olduğunu ancak bunun için söz konusu engellerin kaldırılmasında büyük rol oynayan uluslar arası ticari anlaşmalar ve küreselleşme sürecinde gelişmekte olan ülkelere dayatılan politikalar dahil olmak üzere, küreselleşmenin yürütülme şeklinin baştan aşağı gözden geçirilmesi gerekliliğine işaret etmektedir.

Stiglitz (2002:27-28) küreselleşmenin hem olumlu hem de olumsuz yönlerinin olduğunu, ancak küreselleşmeyi kötüleyenlerin çoğunlukla faydalarını görmezden geldiklerini, küreselleşme yandaşlarının ise daha da dengesiz bir tutum içerisinde olduklarını ileri sürer. Stiglitz'e göre küreselleşme yandaşları için küreselleşme ilerleme demektir; gelişmekte olan ülkeler, eğer büyümek ve fakirlikle etkili bir şekilde savaşmak istiyorlarsa, bunu kabul etmek zorundadırlar. Ancak Stiglitz, küreselleşmenin, gelişmekte olan ülkelerdeki bir çok insana, vaat ettiği ekonomik faydaları getirmediği gibi zengin ülkeler ile fakir ülkeler arasındaki uçurumu daha da büyüttüğünü, Üçüncü Dünyada gittikçe artan sayıda insanı yoksulluğa ittiğini-bu arada da dünyanın toplam geliri yılda ortalama yüzde 2.5 artmış bulunmakta-

yoksulluğu azaltmayı beceremediği gibi istikrarı da sağlamayı başaramadığını ileri sürmektedir. Stiglitz, küreselleşmeyi eleştirenlerin Batı ülkelerini iki yüzlülükle suçlamalarının doğru olduğunu, çünkü Batı ülkeleri, fakir ülkeleri ticaret engellerini kaldırmaya zorlarken, kendi engellerini kaldırmayarak gelişmekte olan ülkelerin tarım ürünlerini ihraç etmelerini önlediler ve bu ülkeleri çok ihtiyaç duydukları ihracat gelirinden yoksun bıraktılar. Ona göre Amerika Birleşik Devletleri de suçlulardan biriydi.

Stiglitz (2002:29) Dünya Bankasında çalıştığı zamanlarda Batının, ikiyüzlülük etmediğinde bile küreselleşme gündemini, gelişmekte olan ülkeleri harcamak pahasına kendisini kazançtan orantısız bir pay almasını garanti edecek şekilde yönlendirdiğini, daha gelişmiş sanayi ülkelerinin, gelişmekte olan ülkeleri, piyasalarını daha zengin ülkelerin mallarına açmaya zorlarken, kendi piyasalarını gelişmekte olan ülkelerin ürünlerine açmaya reddetmesi; daha gelişmiş sanayi ülkelerinin tarımı süvbanse etmeye devam ederek gelişmekte olan ülkelerin rekabet etmelerini zorlaştırmaları ve bu arada gelişmekte olan ülkeleri sanayi ürünleri üzerindeki süvbansiyonları kaldırmaya zorlamaları problemlerin sadece bir kısmını oluşturduğu görüşündedir. Stiglitz (2002:30) çok sayıda örnekte, küreselleşmenin yararlarının savunucularının iddia ettiklerinden azken, ödenen bedellerin onların iddia ettiklerinden çok daha ağır olduğunu ileri sürer. Son olarak, Stiglitz (2002:10) başkanı olduğu Beyaz Saray'daki Ekonomik Danışmanlar Konseyi'nde ve Dünya Bankası'nda çalıştığı dönemlerde kararların çoğu zaman ideolojik ve politik nedenlerle alındığını iddia etmektedir.

3.3.9.2. Küreselleşmenin Sosyo- Kültürel Boyutu

Dünya da modernleşme süreci ile başlayan hızlı değişim ve dönüşüm süreci günümüzde "küreselleşme" olarak adlandırılan süreç ile devam etmektedir. Küreselleşme sürecinde , toplumlar ekonomik ve siyasi yaşamlarında olduğu kadar, sosyo-kültürel hayatlarında da köklü değişimlere uğramaktadırlar. Gerek ulaşım gerekse iletişim alanındaki teknolojik gelişmeler toplumlar arasındaki etkileşimin ve karşılıklı ilişkilerin düzeyini

artırmıştır. Küreselleşme süreci ile birlikte meydana gelen karşılıklı ilişkilerdeki yoğunluğun artışına paralel olarak kültür konusundaki tartışmalarda artmıştır. Bu tartışmalarda millî kültürler önemli bir yer tutmaktadır. Küreselleşme sürecinde millî kültürlerin durumu ve kültürel arası etkileşimlerin ve alış-verişlerin boyutu küreselleşme ile ilgili tartışmalarda derin görüş farklılıklarına yol açmaktadır.

Küreselleşme ile ilgili tartışmaların genellikle malların ve paranın serbest akışına ya da ekonomik küreselleşme üzerine odaklanmasına karşılık küreselleşmenin diğer görünüşleri ile ilgili tartışmalarda bütün hızıyla devam etmektedir. Örneğin küreselleşmenin kültürel yönüne dikkat çeken Larrain'e göre, küreselleşme, "esas olarak, öncü toplumların kültür kodlarının ulaşılması gereken amaçlar haline getirilmesi ve homojenleştirmeyi hedef alan bir tahakküm süreci olarak ortaya çıkmıştır"(Larrain 1995:216). Günümüzde iletişim ve ulaşım alanlarında yaşanan maliyet düşüklüklerine bağlı olarak dünyadaki hareketlilik ve yoğunluk artması bağlamında küreselleşme; "imajların, fikirlerin, turistlerin, göçmenlerin, değerlerin, modanın ve müziğin küresel alanda ki akışlarına ve bağlılığın artmasına işaret eder"(Cohen, Kennedy 2000:11).

Geçmişin aksine günümüzde hiçbir kültür ve toplum tamamen kapalı bir yapıya sahip değildir. Tarih boyunca kültürler arasında kültürel temaslar olmuş ve kültürel alış-verişler gerçekleşmiştir. Griffin, geçmişe göre günümüzde farklı olanın ise, küreselleşmenin kültürel değişimi geçmişten daha hızlı, derinden ve daha sık olur hale getirmesinin olduğunu belirtir. Griffin, bu bağlamda bazılarının ileri sürdüğü görüşlerin şunlar olduğunu belirtir:

Batı etkisinin önünde durulamaz cereyanı altında kalmış olan yerel kültürlerle birlikte, bir küresel kültürün meydana gelişine tanıklık etmekteyiz. Bu bağlamda dünya çapında kültür gittikçe daha da homojenleşmektedir: Coca-Cola, blue jeans, ve Kuzey Amerikan popüler müziği sözünü geçirmektedir. Yerel

diyalektikler ve bütün diller yüzyılla birlikte ortadan kalkmakta, yerel kuzunelerin yerini Batılı hazır yiyecek tarzı almakta, geleneksel yaşam tarzları Amerikan yaşam tarzı karşısında terk edilmektedir(Griffin 2000:195).

Bu iddialar karşısında Griffin, modern dünyada karşılıklı kültürel alış-verişin iki yolla gerçekleştiğini belirtir. Küresel olarak sermayenin, teknolojinin vede işçinin dolaşımı. Bilginin ve fikirlerin geçmişten daha hızlı ve daha geniş bir şekilde yayıldığına değinen Griffin, bu durumda da kültürel çeşitliliğin arttığını; homojen bir durumdan daha çok heterojen bir durumun söz konusu olduğunu ileri sürer. Griffin, kültürel değişimin hem iyi hem kötü yönlerinin bulunduğunu ancak değişimin pozitif katkısının sıradışı bir şekilde fazla olduğunu ileri sürer(Griffin 2000:196). Bu noktada küreselleşme-kültür ilişkisinin modernizm-kültür ilişkisinden oldukça farklı seyrettiğini ileri süren Aydın (2002:21) a göre, modernizm uygulayıcıları genellikle paradigmatik çoğulculuğa sıcak bakmamış, kültür planlaması yoluyla kültür değişimini sağlamaya çalışmış, hatta bazıları kültürel homojenleşmeyi sağlamak için zora başvurmuşlardır. Küreselleşme taraftarlarına göre ise;

Küreselleşme böyle bir çizgi takip etmiyor. Kültürel çoğulluğu bir program dahilinde yok etmeyi, göçmen kültürünü asimile etmeyi, kültürel alandaki bireysel yaratıcılığı katı ideolojilerin emrine vermeyi düşünmüyor. Yaygın kanaate göre, hayatın öteki alanlarında görülen küreselleşme, kültürel asimilasyonun değil, farklı kültürlerin birlikte yaşamaları iradesinin yanında durmaktadır. Küreselleşme sayesinde kültürler birbirlerini daha iyi tanıyacak ve birlikte varolmanın yollarını daha kolay bulacaktır (Aydın 2002:21).

Küreselcilerin ileri sürdükleri bu iddialara karşılık "Toplumun McDonaldlaştırılması" isimli kitabında Ritzer, hazır yiyecek alanındaki McDonald's işletmesini, McDonaldlaştırma olarak adlandırdığı bir sürecin temel bir örneği olduğunu belirtir. Buradan hareketle Ritzer, bu süreci şu şekilde tanımlar: "fast-food restoranlarının temelindeki ilkelerin, Amerikan

toplumunun ve dünyanın geri kalan kısmının gitgide daha fazla kısmına egemen olma süreci”(Ritzer 1998:23). Ritzer, McDonaldlaştırma olarak adlandırdığı bu sürecin “yanlızca restoran sanayisinde değil, eğitim, iş, sağlık, seyahat, zevk, rejim, politika, aile ve toplumun tüm özelliklerindeki” etkilediğini ileri sürer. Ona göre, bu süreç dünyanın etkilere kapalı görünen kurum ve kısımlarına yayılarak değiştirilemez bir süreç olmanın her tür belirtisini göstermiştir(Ritzer 1998:23). Ritzer, “fast-food” restoranlarının “ABD’de ve tüm dünyada türdeşleşmeyi” artırdığını ileri sürer. Ona göre, “McDonald’s ve Kentucky Fried Chicken” insanların yemek tercihlerini etkilemiştir. Bunun örneğini turistler her gittikleri ülkede aynı yemeklerle karşı karşıya kalarak göstermektedirler. Bu durum ülkelerin etnik mutfaklarının da etkilemekte, çeşitlilikleri azalmaktadır(Ritzer 1998:199-200). Bu çerçevede Thomas Friedman, kültürel açıdan küreselleşmeyi, “tamamen değilse de büyük ölçüde Amerikanlaşmanın küresel ölçekte yaygınlaşması olarak betimlemektedir”(Tözüm 2002:161). Bu bağlamda kültürel açıdan küreselleşme, dünyanın süper gücü konumunda bulunan ABD’nin kültürünün yaygınlaşması ve farklılıkları ortadan kaldıran, homojenize eden bir süreci gündeme getiriyor demektir(Tözüm 2002:161).

Bu çerçevede Erkızan, küreselleşmenin, düşünsel, kültürel ve ekonomik bağlamda bütünüyle öznesinden bağımsız düşünölemeyeceğini, bu özneni de Batı, Batı Uygarlığı olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre, küreselleşme gelişmiş ölkelerin az gelişmiş ölkelere empoze ettiği bir olaydır. Bu anlamda küreselleşme “Avrupa merkezli bir söylemin dünyayı yeniden yapılandırma tasarısı ve projesidir”(Erkızan 2002:66-67). Buradan hareketle Gökçe, Batının hedefleri doğrultusunda kendi arasında bazı iktisadi ve siyasi örgütlenmelere girdiğini, bugün gelinen nokta da ise Batının menfaat alanlarını genişletme ve hedeflerini büyütme çabası içerisinde bulunduğunu belirtir. Ona göre, bu çabalar günümüzde ortaya çıkan evrensellik veya küreselleşme olgusunun özünü teşkil etmektedirler. Gökçe günümüzde küreselleşmenin daha çok kültürel bir kavram olarak sunulduğunu ve küreselleşme sürecindeki ana temanın farklı kimliklerin homojenleştirilmesi, dünya sisteminde ise farklı

toplumsal birimlerin asgari müştereklerde anlaşılması, bu manada yorumlandığında ise bütün dünyayı hedefleyen yeni bir kültür anlayışının söz konusu olduğunu ileri sürmektedir(Gökçe 1998:286).

Gökçe 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kendini gösteren hızlı sanayileşme süreci içerisinde bazı toplumların ve bazı çok uluslu büyük şirketlerin ön plana çıkarak kaynak kullanımlarında değişikliklere neden olarak toplumlar arasında, gelişmiş, az gelişmiş, sömüren, sömürülen gibi bir takım ayrımların olmasına yol açtığını ve bu durumunda emperyalizm kavramı içerisinde anlamını bulduğunu belirtmektedir. Ona göre, Emperyalizm dünyanın bir kesiminde komünizm diğer bir kesiminde ise kapitalizm şeklinde uygulama alanı bulmuştur. Ancak günümüzde bunun modasını geçtiğini belirten Gökçe, böyle bir ortamda ise küreselleşme sürecinin çağdaş emperyalizmin özellikle Sovyet sisteminin çökmesiyle birlikte 1980'lerden sonra tek ve kaçınılmaz bir olgu gibi dünyaya sunulan yeni adı olduğunu savunmaktadır. Ona göre yeni bir ideoloji şeklinde sunulan küreselleşme ileri kapitalist ülkelerin ideolojileri ve medyaları tarafından dünyaya empoze edilen emperyalizmin yeni bir versiyonudur(Gökçe 1998:287). Gökçe, Batının dünya pazarındaki güçlü konumunu devam ettirmek, bu pazardaki payını daha da artırmak için kendi çıkarları doğrultusunda emperyalizmi yeniden ambalajlayarak, küreselleşme adıyla sunduğunu ileri sürmektedir(Gökçe 1998:288). Bu çerçevede Akgönenç, iletişim ve ulaşım kaynaklarının daha çoğuna sahip olan, teknolojik açıdan gelişmiş ve ekonomik açıdan daha güçlü olan devletlerin kültürlerinin herhangi bir çaba sarf etmeden hakim duruma geçtiklerini belirtir. Diğer kültürlerin ise isteyerek ya da istemeyerek bu kültürlerin etkisi altında kalmaya başladıklarını, bu süreçte tehlikeli olanın ise bu kültürlerle ait iyi ve güzel şeylerin yanında pek çok istenmeyen ve toplumların bünyesi ve geleneği ile bağdaşmayan adet ve davranışların, alışkanlıklarında iyileri ile birlikte transfer edilmesi olduğunu belirtir(Akgönenç 1998:124-126).

Küreselleşmenin çelişkili yapısına değinen Ayata, küreselleşme yaklaşımlarının gündeme getirdiği savın; “bireyin geçmişte kendisini bağlı hissettiği kimliklerden, onları kendisi için bir baskı unsuru olarak düşünerek, kopması” olduğunu belirtir. Bunlardan kopan birey soyut anlamda bir insan cemaatine, yani soyut evrensel bir insan topluluğuna bağlı olacaktır(Ayata 1997:63). Ayata’ya göre küreselleşme bir yandan bireysel ve kültürel planda insan haklarını ve özgürlüklerini vurguluyor, diğer taraftan da milyonları ilgilendiren konularda o insanlara tartışma hakkı söz konusu olmuyor(Ayata 1997:64).

Kültürel bir olgu olarak küreselleşmenin türdeşleştirici değil, farklılaştırıcı boyutlarına da bakmak gerektiğine değinen Sarıbay’a göre;

Kültürel bir olgu olarak küreselleşmeyi türdeşleştirici süreç şeklinde görenler giyimden beslenme tarzına, televizyon dizilerinden bilgisayar programlarına, kadın haklarından eşcinsellerin özgürlüklerine kadar dünya ölçeğinde tek tip bir kültürün dayatıldığını, dayatılan bu kültüründe esasen Batı toplumlarının ortak kültürü olduğunu ileri sürmektedirler(ör. Ritzer’in Toplumun McDonaldslaştırılması, Benjamin Barber’in Jihad vs. McWorld). Öbür yanda, küreselleşmenin kültürlerarası farklılaşmaları, parçalanmaları, kutuplaşmaları, hatta çatışmaları doğurduğu ileri sürülmektedir(ör. Huntington Medeniyetler Çatışması) (Sarıbay 2002: 48-49).

Sarıbay(2002:49) bu iki zıt görüşün birbiriyle ilişkili bir biçimde ele alındığında kültürel olgu olarak küreselleşmenin resminin ayrıntılı özelliklerini birkaç noktada şöyle ifade etmektedir:

1. Küreselleşme kültürel temelde hem bir benimsemeyi, hemde bir reddiye içerir. Benimsemeyi, küreselleşmede öncü Batı toplumlarının kültür kodlarının (giyim tarzında, dili konuşmada, günlük davranışta yansımalarıyla) Batı-dışı toplumlarca maddi bir tüketimde bulunur gibi tüketilmesi şeklinde tanımlamak mümkündür... Reddiye ise ya doğrudan öncü toplumların kültür

kodlarından arınma veya o kodların yerel kültüre dahil olmasını önleme yoluyla yapılmakta; ya da söz konusu kültür kodlarının esasen yerel kültürde mevcut bir koda karşılık geldiği inancını yaymayla gerçekleştirilmektedir.

2. Küreselleşmenin kültürel farklılığı ön plana çıkartarak Batı-dışı toplumları kültürel yaratıcılığa yöneltme olasılığı, üzerinde durulması gereken bir husustur.

Küreselleşme sonucunda, ulusal devletin ve bu devletin farklı mekanizmaları ve alanlarının “küreselleşme”, “bölgesel bütünleşme” ve “yerelleşme” çaprazı etkisi ve basıncı karşısında değişim göstereceğinin bir gerçek olduğunu ileri süren Büyüksü’ya göre, söz konusu değişim ve dönüşümün en fazla yaşanacağı alanlardan birisi ulusal kültürel kod ve normlar, bir diğeri de dönüşüm içerisinde olan üretim model ve yönetim teknikleri güdümünde hareket eden sosyal politika alanı ya da endüstriyel ilişkilerde olacaktır (Büyüksü 2000:117-118). Bu çerçevede günümüzde her alanda kendisinden söz ettiren küreselleşme olgusu, ulus-devletleri ve millî kültürleri derinden etkilemektedir. Etkisini çok geniş bir yelpazede hissettiren küreselleşmenin, en çok etkili olduğu alanlardan birisini de millî kültürlerin en önemli unsuru olan dilde görmek mümkündür. Dil bir kültürün taşıyıcısı, en önemli sembolüdür. Milleti karakterize eden en önemli unsurlardan birisi olan dil, küreselleşme sürecinin yansımalarının en çok görüldüğü ve tartışma bulunduğu alanlardan birisidir. Horvath, dünyanın her yerinde ve her alanında kendisinden bahsettiren değişimin gücünün, dünya dili olarak İngilizce’ye daha fazla bir geçerlilik kazandırdığını, buna karşılık diğer dillerin yok olması veya küreselleşme süreci içerisinde bölgesel bir önemsizliğe itilmesine neden olduğunu ileri sürer (Kılıç 1999:21).

Küreselleşme sürecinde, zaman-mekan kavramında ve iletişim alanında meydana gelen değişim ve gelişmelere bağlı olarak, insanların birbirleriyle iletişim kurmalarının önündeki en önemli engel olarak görülen dil sorununun çözümü ile ilgili olarak ileri sürülen görüşlerin başında bir ortak iletişim dilinin (Lingua franca) oluşmasına yönelik sarf edilen çabalar gelmektedir. Bu tür bir

dilin dünya üzerinde geçerli olabilmesi için o dilin konuşulduğu ülkenin yeterince güçlü olması gerekir. Yani gerek gerçek hayatta gerekse siber alanda bir dilin hakim olabilmesi güç ile ilişkilidir. Bu güç, ya o dili konuşanların sayısal çoğunluğu yada teknolojik, ekonomik ya da siyasi alandaki etkinliği ile ilgilidir. Bu bağlamda günümüzde dünyadaki her alanda en etkin konumda olan dil İngilizce'dir.

Günümüzde İngilizce'yi dünya üzerinde etkin kılan en önemli unsur ekonomik, teknolojik ve siyasi alandaki iktidar gücüdür. İngilizce'yi ana dil olarak konuşanların sayısının yaklaşık olarak 325 milyon olmasına karşılık bu dili ikinci dil olarak konuşanların sayısında devamlı olarak bir artış yaşanmaktadır. Dolayısıyla İngilizce'nin dünyanın her yerinde ve her alanındaki gücü, bu dili birinci dil olarak konuşanlardan değil ikinci dil olarak öğrenmek ve konuşmak zorunda olanlardan gelmektedir. Bu anlamda İngilizce mensup olduğu kültürün taşıyıcılığında da önemli bir rol üstlenmektedir. Çünkü bir kültürün yayılmasındaki en önemli araçlardan birisi dildir. Bireyin sosyalizasyon sürecinde, bir toplumun kültürünün nesilden nesile aktarımında, en önemli yeri tutan dil, Dönmezerin (1994:110) ifade ettiği gibi kültürün en önemli unsurudur. Millet için dilin önemini, klasikleşen ifadesi ile W.von Humboldt, "Milletin dili ruhudur, ruhu da dili" şeklinde ifade etmektedir(Kılıç 1999:23). Milletlerin kültür politikalarında önemli bir yer tutan ana dillerin ilerleyen dönemlerde, iletişim ve teknoloji alanlarındaki hızlı değişim, ekonomik alış-verişin artması ve teknolojinin büyük oranda tek bir noktadan dünyaya yayılmasından dolayı, bir takım sıkıntılar yaşayacağı yönünde kaygılar dile getirilmektedir. Küreselleşme süreciyle birlikte bu kaygılar had safhaya çıkmış, ulus-devletler, azınlıklar ve etnik gruplar kendi dillerini korumak ve geliştirmek için bir takım önlemler alma yoluna gitmişlerdir.

İngilizcenin, altı kıtanın tümünde büyük bir yaygınlık kazandığını ve 60'ın üzerinde ülkede resmi ya da yarı resmi dil durumunda olduğunu belirten Crystal'a göre, dünya da gönderilen her mektup ve postanın dörtte üçünden

fazlası İngilizcedir. Hava alanlarının, uçuş güvenliğinin, uluslar arası konferansların ve akademik toplantıların, bilimin, tekniğin ve tıbbın, diplomasinin, sporun, reklamların, kısaca uluslar arası rekabetin hakim dili İngilizcedir(Kılıç 1999:21). Küreselleşme süreci Millî kültürlerin dil unsurunun yanında örf ve adetlerini, gelenek ve göreneklerini, inanç sistemlerini, yaşam şekillerini, yeme içme ve giyim tarzlarını, aile yapılarını, kısaca bir bütün olarak millî kültürleri derinden etkilemektedir.

3.3.9.3. Küreselleşmenin Siyasi Boyutu

Küreselleşme süreci ile birlikte yaşanan hızlı değişim sürecinde tartışılan en önemli konuların başında ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel açıdan egemenliğini örgütlemiş bulunan ulus-devlet kavramı gelmektedir. Ulus-devlet üzerinde egemenlik kurduğu belirli bir toprak parçası üzerinde vatandaşlarına kendi geleceklerini kendi iradeleri doğrultusunda belirleme şansını vermektedir. Sosyolojik bir olgu olan ulus-devlet, tarihi süreç içerisinde feodal yapıya sahip bir toplumdaki merkeziyetçi özellikleri ağır basan bir siyasi yapıya geçişi simgelemektedir.

Temeli 16.yüzyıla kadar dayanan 19. ve 20. yüzyılda en parlak dönemini yaşayan ulus-devletin meşru temele dayalı en önemli unsurlarından birisi egemenliktir. Ulus-devletin sahip olduğu egemenliğin iki yönü bulunmaktadır: bunlardan ilki, dış egemenliktir. Dış egemenlik, ulus-devletin diğer devletlerle ilişkilerini yürütmeye tam bağımsız olarak hareket etmesine işaret eder. İkincisi ise iç egemenliktir. İç egemenlikte ise kendi sınırları içerisinde belli bir hukuki şahsiyete sahip olan devlet en önemli gücü temsil eder. Bu anlamda devlet ülke sınırları içerisinde en yetkili kurumdur. Dünyada hızla gelişmeye ve yoğunlaşmaya başlayan uluslar arası ilişkiler, ulaşım, üretim, tüketim, teknolojik gelişmeler v.b ulus-devletlerin gerek kendi sınırları içerisinde gerekse sınırları dışında kendi başına karar vermesini zorlaştırmaktadır.

Günümüzde küreselleşme sürecinin odağında yer alan ulus-devletin içinde bulunduğu durum şiddetli tartışmalara konu olmaktadır. Küreselleşmeye siyasi açıdan yaklaşanlar küreselleşmenin siyasi boyutu ile ilgili olarak birbirinden farklı görüşleri ileri sürmektedirler. Küreselleşmiş bir dünya görüşünü savunan küreselcilere göre; ulusal hükümetlerin gücü devamlı olarak azalmaktadır. Ulusal hükümetler küresel problemlerin kendi vatandaşlarına etkisi karşısında -örneğin küresel ısınma ve yasal olmayan uyuşturucu ticareti gibi- çok küçük, buna karşılık yerel problemleri çözmede çok büyük kaldığını ileri sürmektedirler. Küreselcilerin iddia ettikleri diğer bir şey ise gelecekte artık ulus-devlet gibi yapılanmaların yerinin bulunmadığı yönündedir. Gelenekselciler ise küreselcilerin aksine, ulusal hükümetlerin kapasitesinin kendi vatandaşlarının yaşamını ve çok genişlememiş olan küresel hadiseleri idare etme kapasitesine sahip olduğunu ileri sürmektedirler. Ulus-devletin sonunu iddia eden küreselcilerin aksine gelenekselciler küreselleşmenin insani hadiseleri idare etmek için ulusal hükümetlerin merkeziliğini yeniden ispat ettiğini ileri sürmektedirler. Ulusal hükümetlerin çok fazla güç kaybetmediğini ileri süren dönüşümcüler ise, devletlerin meşruiyet, otorite ve yargılama gücünde belirgin bir şekilde yeniden şekillendirmeye gidildiğini iddia etmektedirler. Bu durumda onlara göre ulusal hükümetler güçlerini ve egemenliklerini kendi üstündeki ve aşağısındaki yapılanmalarla paylaşmak sürecine girmiştir. Dolayısıyla bu bağlamda ulus-devlet ne küreselcilerin iddia ettikleri gibi ortadan kalkmaya yüz tutmuştur nede gelenekselcilerin iddia ettikleri gibi eskisi gibi hatta daha güçlenmiş bir şekilde durmaktadır.

Günümüzde küreselleşme ile birlikte siyasi alanda demokrasinin küresel bir değer olarak daha fazla ön plana çıktığı, ekonomik alanda liberal ekonomik düzenin, siyasal alanda ise demokrasiye dayalı bir siyasal sistemin bütün dünyada kabul gördüğü ileri sürülmektedir(Altan 2002:76). Aydın (2002: 17)a göre genelde her ekonomik düzen kendisine uygun bir siyasi düzeni öngörür. Bu çerçevede serbest piyasa ekonomisi liberal veya neo liberal demokratik bir siyasi yapı ile yürütülmektedir. Bu çerçevede

küreselleşme yanlılarına göre bir ülkenin siyasi yapısını dönüştürebilmenin en kestirme yolu ekonomik ilişkilerdir. Eğer serbest piyasa ekonomisi sağlam hukuki güvencelerle bir ülkeye girerse zamanın akışı içinde siyasi yapıyı liberal demokratik bir çizgiye sokabilir. "Ekonomi zaten küresel güçte olan bir teknolojiyle, özellikle bir enformasyon teknolojisiyle geliyor. Bu da, kendi sırasında, ülkenin siyasi yapılarını dünyaya açıyor" (Aydın 2002: 18). Bu bağlamda günümüzde hakim gücün yada güçlerin küresel yönetim yapılarını, unsurlarını ve sonuçlarını şekillendirdiğinin önemi üzerinde duran Gelenekselcilere göre, küreselleşme süreçleri Küreselcilerin iddia ettiklerinin aksine, kontrol dışında değildir. Tam aksine ABD'nin telkin ettiği Liberal ekonomik düzenin ürünüdürler. Küreselciler ise; küresel yönetim sistemlerinin varlığının küresel kapitalist düzeni meşrulaştırmak ve geliştirmek için bir yapı sağladığı görüşündedirler. Dönüşümcüler ise küreselcilerin ve gelenekselcilerin determinist yaklaşımlarını kabul etmeyerek, siyasetin ve yönetişimin değişen yapısı üzerinde dururlar. Onlara, dünya düzenini ve çağdaş yönetim biçimini tanımlamak için üç temel yapıyı dile getirirler: Jeo-politik ve devletler arası sistem; küresel kapitalist üretim sistemi, küresel sosyal sistem. Dönüşümcülere göre, devletin gücünün yeniden şekillenmesinin devletin çöküşü anlamını taşımamaktadır ve Westphalian idealindeki devletin kontrolü dönüşümcü veya ağ devlet yoluna girmiştir(McGrew 2000:152-161).

Bu çerçevede McGrew(2000:140-142), günümüzde yaşanan siyasi küreselleşmenin ayırdedici özelliklerinin şunlar olduğunu belirtir:

1. Kaydadeğer bir oranda karşılıklı siyasi etkileşimler ağlarının ulusöteşileşmesi ve devletlerarası kurumlaşması sözkonusudur. Birleşmiş Milletler gibi.

2. Devlet düzeyinde, altında ve üstünde yeni otorite merkezlerinin çoğalması. Örneğin, Dünya Ticaret Organizasyonu, Avrupa Birliği ve yabancı çokuluslu şirketler gibi.

3. Gelişmiş bir küresel siyasetin ortaya çıkması. Ortaya çıkan küresel yönetim; hükümetler, devletlerarası, ulusötesi işler (özel ve kamu) arasındaki siyasi koordinasyon sürecine işaret eder.

4. Bu küresel siyaset yanında ulusötesi sivil toplumun yapıötesi (infrastructure) gelişimi de sözkonusudur. İnsanların uluslar arası alandaki organizasyonlarını ve hareketliliklerini, dünyanın farklı bölgelerinde ve ülkelerinde yaşayan insanlar arasındaki ortak ilgiler ve farkındalıklar, ki bunlar modern küresel iletişim ile artmaktadır, kolaylaştırmaktadır. "Sivil diplomasi" deki artış ulusötesi sivil toplumun ilk adımını oluşturmaktadır.

5. Küresel yönetim sisteminin ve ulusötesi sivil toplumun varlığı küresel politikanın, ulusötesi ve çokulusluluğun yeni biçimi ile ilişkilidir. Bölgesel ve küresel yönetim, hükümetler ve toplumu oluşturan kişileri, genişleyen kanunları içerisine almaktadır.

Bu bilgiler ışığında McGrew(2000:160), bu üç görüşün küresel yönetim teorileri ile ilgili olarak aşağıdaki özet tabloyu oluşturmuştur.

Yaklaşımlar	Gelenekselciler (EgemenYönetim)	Küreselciler(Küresel sermayenin kuralı)	Dönüşümcüler(Teknokratik yönetim,aşağıdan yön.)
Ana Yetkili/kuralın yetkilisi	Hakim Devletler	Küresel oluşumlar ve mali sermaye	Epistemik Topluluklar, NGO' lar ve sosyal hareketler
Kimin Kuralları?	Hiyerarşi-egemen olarak ABD.	Evrensel-ulusaşırı ticaret medeniyeti	Polyarchy-çeşitli sosyal güçler ve menfaatler
Kimlerin yararına	Ulusal ve Jeo-stratejik yararlar	Küresel sermayenin	Bölgesel ve kolektif insanların ve dünyanın menfaatlerine
Ne anlama geliyor?	Baskı ve İttifak	Yapısal güç-küresel pazarların ulus-devletin yapabileceklerini sınırlandırması	Bilgi, prosedürler ve teknik kararların uygulanması ulusüstü koalisyon yapıları, sınırlar boyu hareketlilik
Sonuçlar ne?	Küresel düzenin muhafazası hegemonik menfaatlere yarar sağlamaktadır	Dengenin ve küresel kapitalist düzenin tekrar ortaya çıkarılması	Yeterli, sorumlu ve etkili yönetim yukarıdan küreselleşmeye karşı koyma ve mücadele etme

Tablo 3(McGrew2000:160)

Sonuç itibariyle küreselleşme sürecinin en tartışmalı boyutlarından birisi olan siyasi alan ile ilgili olarak Sarıbay, ulus-devletin içinde bulunduğu krizin iç bir etkenden değil de, dış bir etkenden yani küreselleşmeden kaynaklandığını ileri sürer. Sarıbay'a göre, küreselleşme olgusu, "ulus-devlet bütünlüğünü parçalamakta; ulus-devletin dayandığı hem siyasal topluluğun sosyolojik mahiyetini, hem de topluluğun meşru kıldığı egemenliği dönüştürmektedir" (Sarıbay 1998:15-16). Ancak bu durum dünyadaki bütün devletler için aynı oranda geçerli değildir. Teknolojiyi üreten ve satan aynı zamanda kontrolünü elinde bulunduran, ekonomisi, siyaseti, teknolojisi ve askeri gücü kuvvetli

olan ülkeler gerek kendi içerisinde gerekse uluslar arası ilişkilerde diğerlerine göre daha avantajlı bir konumda yer almaktadırlar.

3.3.9.4. Küreselleşmenin Teknolojik Boyutu

Küreselleşme süreci, dünyanın her tarafında, yaşamın ve toplumun bütün alanlarında derinlemesine etki gösteren günümüz dünyasının yönelim, içerik ve yapılarını etkilemekte ve şekillendirmektedir. Küreselleşme süreçlerinin etkisini bir devrim olarak niteleyen Pronk'a göre bütün devrimler gibi küreselleşme, kaçınılmaz ve kontrol edilemez bir şekilde, bütün toplumları dönüştürmektedir. Bu bağlamda küreselleşmenin itici gücü konumunda bulunan teknolojik gelişmeler devamlı surette insanlar arasındaki potansiyel iletişimi, herhangi bir yerde ve zamanda, geliştirmektedir. Teknolojik gelişmeler, herhangi bir sınırlama olmadan, iletişim bilgilerini sağlamakta; bu iletişim ve bilgi teknolojisi de dünya ölçeğinde karşılıklı olarak ekonomik bağımlılığı artırmaktadır (Pronk 2000:43).

Günümüzde kullanılan teknolojinin, özellikle iletişim alanındaki çok hızlı ve büyük gelişmelerin toplumlar üzerinde yapmakta olduğu ve gelecekte potansiyel olarak yapabileceği etkiler çok fazladır. Teknolojik gelişmenin esas unsuru, çok yönlü bağlantıları, geniş devre kapasitesi, ve –geleneksel ve karasal sistemlerle karşılaştırıldığında –nitelik ve güvenilirlik açısından son derece düşük sermayeye dayalı olan uzay ve uydu teknolojisi.

Bilgisayar teknolojisi, tüm dünyada, bilgi iletiminde, maliyet-yeterlilik dengesi, güvenilirlik ve hız açısından yeni alanlar ve olanaklar yaratmıştır. Bilgisayar teknolojisi bilginin depolanması, işlenmesi ve geri alınması sırasında kullanılan geleneksel ve yavaş yöntemlerin ortadan kaldırılmasında yardımcı olmuştur. Yine bilgisayar teknolojisinin yarattığı olanaklar eğitim yöntemlerinde yeni çığırılar açmış, kelimenin ve posta işlemlerinin elektronik araçlarla gerçekleştirilmesini olanaklı hale getirmiş, eski çalışma yöntemlerini ortadan kaldırmış, insanların bilgilerini genişletmelerini ve

geliştirmelerini sağlayarak, ufuklarını genişletmiş ve daha anlamlı bir yaşama biçimi oluşturulmasına katkıda bulunmuştur(Reddi 1991:348-349).

Günümüzde ucuzlayarak yaygınlaşan teknolojik gelişmeler uluslar arası değişim/etkileşim sürecinde küresel dönüşümü hızlandırmaktadır. Örneğin 1945 yılından bu tarafa, teknolojik gelişmelere bağlı olarak, okyanus ötesi nakliyat bedelleri %50; hava taşımacılığı maliyetleri %80 ve transatlantik telefon bedelleri de %99 oranında gerilemiştir. En dikkat çekici noktalardan birisi ise "1999 yılı İnsani Kalkınma Raporu'na göre, 1990 değerleriyle, New York'dan Londra'ya üç dakikalık telefon görüşmesi bedeli, 1930 yılında 245 dolar iken, bu oran 1998 yılında 35 cent'e gerilemiştir "(Bozkurt 2000b:27).

Reddi'ye göre, günümüzde ekonomik, siyasal, askeri ve diğer alanlarda tüm dünyada ki ülkelerin kaderlerini ve geleceklerini, teknolojik açıdan üstün ülkeler kontrol etmekte ve belirlemektedirler. Tüm ülkeler, ileri teknolojik ülkelerin düzeyine ulaşmak için çaba harcamakta; üstelik bu teknolojinin muhtemel sonuçlarının ne olacağı konusunda ciddi bir şekilde düşünmeksizin sözkonusu teknoloji transferini gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar(Reddi 1991:348). Bu çerçevede Reddi'ye göre günümüzde teknoloji politikaları iktidar politikaları kadar önemli- ve hükümet politikalarını belirleyebilecek- bir düzeye ulaşmıştır.

Gelişmiş uydu teknolojisine sahip olan, işleten ve kontrol eden uluslar tüm dünyanın geleceğini ve kaderini belirleyebilmektedir. Bir ulusun egemenliğinin korunması, yabancı ülkelerin işgallerine karşı kendi toprak bütünlüğünü savunabilecek gerekli olanaklara sahip olmaktan çıkmıştır artık. Çağdaş teknoloji ulusal sınırları tanımamaktadır. Uzun politikaları tüm dünyadaki ülkelerin politikalarının bir uzantısı ve parçası durumuna gelmiş bulunmaktadır. Sanayileşmiş uluslar teknolojik gelişmenin hızını ve yönünü ve iletişimin içeriğini tayin etmektedirler bugün. Bu ülkeler birbirinden farklı teknolojik sistemler

geliştirmelerine rağmen ileri teknoloji transferi yapan gelişmekte olan ülkelerin teknoloji alanındaki yedek parça gereksinimlerini karşılamaya kalkışmakta; bu ülkelerin zaten güdük olan teknolojilerini her açıdan denetleyerek kendi teknolojilerinin aldığı yeni boyutlar doğrultusunda biçimlendirmekte ve yönlendirmektedirler. Dolayısıyla üçüncü dünya ülkelerinin sanayileşmiş ülkelere bağımlılığı devam etmektedir; burada değişen tek şey bağımlılığın rengi ve biçimidir(Reddi 1991:363-364).

Bu bağlamda Batılı ülkelerin, bağımsızlıklarını kazandıktan sonra da üçüncü dünya ülkeleri üzerindeki etkinliklerinin ve egemenliklerinin hala sürmesinin iletişim teknolojileri de dahil tüm diğer alanlarda ileri teknolojilere sahip olmalarından kaynaklanmaktadır (Mohammadi 1991:329). Bu noktadan hareketle Ansah (1991:204), üçüncü dünya ülkelerinin teknolojik gelişmelerden beklentilerini şu şekilde dile getirmektedir;

Üçüncü dünya ülkeleri, iletişim teknolojisindeki gelişmelerin milletlerin kültürel ve toplumsal gelişmesine katkıda bulunmasını, dünyadaki milletlerin birbirini daha iyi anlamalarını sağlamak için kullanılmasını arzu ediyorlardı; yoksa bu teknolojiyi ve ürünlerini tarihsel koşulların neden olduğu sömürgecilik deneyiminde tüm çıplaklığıyla görüldüğü gibi gelişmiş Batılı ülkelerin çıkarlarını korumak, dünyanın kaynaklarını keyiflerine göre kullanarak tüm diğer ulusları her alanda kendilerine (Batılı ülkelere) bağımlı hale getirmek için değil.

Yukarıdaki görüşlerdende anlaşılacağı üzere küreselleşmenin en önemli itici gücü olan teknolojik gelişmeler toplumlar arası iletişim ve etkileşimde önemli bir yer tutmaktadır. Ancak problem bu teknolojilerin sahipliğinde yaşanmaktadır. Günümüzün en ileri teknolojileri gelişmiş Batı ülkeleri ellerinde bulundurmakta ve bunu kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmaktadırlar. Teknolojik gelişmelerin gücü sayesinde gelişmiş batı ülkeleri kendi kültürel değerlerini bu teknoloji aracılığı ile bütün dünyaya

kolayca sunmaktadır. Bu çerçevede de küresel kültürel akışların yönü genellikle Batı'dan diğer ülkelere doğru tek yönlü olmaktadır.

3.3.9.5.Küreselleşmenin Ekolojik Boyutu

Tarihsel süreç içerisinde devamlı olarak kendisini yenileyen ve ilerleyen teknolojik alandaki gelişmeler ve buna bağlı olarak bu teknolojilerin bütün alanlarda kullanılması bazı olumsuz sonuçları da beraberinde getirmektedir. Teknolojik alandaki gelişmelere paralel olarak gündeme gelen ozon tabakasının delinmesi, asit yağmurları, doğal yaşamın tahrip edilmesi, yağmur ormanlarının yok edilmesi, nükleer tehdit gibi sorunlar dünyanın yaşanabilir bir ortam olarak geleceğinin ne olacağı konusunda çok büyük endişelere yol açmaktadır. Bu endişelerin boyutu ulusal olmaktan öte bir şeydir. Dolayısıyla çözümleride ulusal olmaktan uzaktır.

Bu çerçevede Guibernau, küreselleşmenin insanlığın bütün halinde bireysel olarak çözemeyeceği bir dizi ortak sorunla karşı karşıya olduğunu ifade eden bir bilince de işaret ettiğini belirtir.

Küresel sorunlar küresel çözümler gerektirir ve dünyamız insanlığın geleceğini tehdit eden köklü sorunlarla karşılaştığında, uygulayacağı yeni yöntemler bulmak zorundadır. Modern toplumlar ağırlıklı olarak toplumsal yaşamın yapay ya da kurulmuş özelliklerini artıran sürekli bir bilgi akışına dayanmaktadır. Halk nükleer felaket riski konusunda, gezegenin, doğal kaynakların sürekli kötü kullanılmasının sonucu olarak giderek zayıfladığı konusunda, Birinci ve Üçüncü Dünya ülkeleri arasındaki eşitsizlik konusunda bilgi sahibidir. Bütün bu faktörler, insanların karşılıklı dayanışmalarının bu derece küreselleşmesi Modern toplumların tarihinde ilk defa kendi kendilerini yok etme olasılığının ortaya çıktığını ve daha da önemlisi yeni dünyanın, içinde yaşayan insanların kararlarıyla biçimlendirilerek kurulması gerektiğini vurgulamaktadır (Guibernau 1997:202).

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte kendisinden çok hızlı bir şekilde söz ettiren ve daha da artan bir oranda söz ettirecek olan dünyanın ekolojik durumu ve ekolojik bağımlılıkla ilgili olarak Hall'ın mizahsen vari yaklaşımı çok düşündürücüdür.

... küresel ekolojik karşılıklı bağımlılığın muazzam etkisini unutmamak gerek. Çernobil'in bulutları buraya doğru geldiklerinde, sınır kapısında durup, pasaportlarını gösterip "sizin topraklarınıza yağabilir miyim?" demediler. Esip geldiler ve Galler'e ve Çernobil'in nerede olduğunu bile bilmeyen topraklara yağmurlarını bıraktılar. Son zamanlarda küresel ısınmanın bazı yararlarının tadını çıkarıyoruz, yol açabileceği bazı felaketleri de kestirmeye çalışıyoruz. Oysa kaynakları ve sonuçları bizden kilometrelerce uzakta. Küresel ısınma konusunda bir şeyler yapmaya başlamamız sadece bir tür ekolojik bilinç zemininde mümkündür...(Hall 1998:45)

Hall'un ifadelerinden de anlaşılacağı üzere belkide küreselleşmenin en kontrolsüz ve sonuçları itibariyle dünyadaki herkesi etkileyecek olan boyutu ekolojik durum ile ilgili olanıdır. Küreselleşmenin diğer boyutlarının aksine ekolojik boyut genel olarak küreselleşme sürecinden olumsuz yönde etkilenmektedir. Giddens, tüm güncel gizli küresel tehlikelerin en yakın ve yıkıcı olanının nükleer savaş olduğuna dikkat çeker. Giddens, 1980'lerin başlarından bu yana, oldukça sınırlı bir nükleer çatışmanın iklim ve çevre açısından etkilerinin çok geniş ölçekli olabileceğinin anlaşıldığını, az sayıda nükleer başlıklı füzenin patlamasının, tüm karmaşık hayvan türlerinin yaşamını tehdit edebilecek olan giderilemez bir çevresel yıkıma yol açabileceğine işaret eder. Bu bağlamda bir "nükleer kış" oluşumu için başlangıç sınırı, 500 ile 2000 arası nükleer başlıklı füze- bu sayının, nükleer güce sahip uluslar tarafından bulundurulmuş füzelerin %10'undan az olduğunu iddia eder- olarak hesaplanmıştır(Giddens 1998:123).

Giddens(2000:14), dünyanın giderek daha fazla denetimimiz altına girmekten ziyade elimizden kaçıp giden bir dünyaya dönüştüğünü belirtirken,

bunun nedenleri olarak da; bilim ve teknolojinin ilerlemesi dahil olmak üzere yaşamı bizim açımızdan daha belirli ve öngörülebilir kıldığı sanılan etkilerin bir kısmının, genellikle bu varsayımın tam tersi etki yaptığı; sözgelimi, yeryüzünün ikliminin değişmesi ve bunun getirdiği risklerin bizim doğaya yaptıklarımızın sonucu olduğunu belirtir. Ona göre bilim ve teknoloji bu tür riskleri bertaraf etme girişimlerimizde kaçınılmaz bir biçimde rol oynamakla birlikte bu risklerin ortaya çıkmasında ilk önce onların katkıda bulunduklarını göz ardı edemeyiz. Şimdi bizden önceki tarihte hiç kimsenin karşılaşmak zorunda kalmadığı kadar riskli koşullarla yüz yüzeyiz. Dolayısıyla dünyanın ekolojik durumu teknolojiye sahip olsun yada olmasın bütün ülkeleri doğrudan ilgilendirmektedir. Bu durumda bütün ekolojik tehditlere karşı küresel düzeyde bir farkındalık ve işbirliği gerektirmektedir.

3.3.10.Kitle İletişim Araçlarının Küreselleşme Sürecindeki Yeri ve Önemi

Teknolojik gelişmelere paralel bir şekilde günümüzde gerek ulus-devletler içerisinde gerekse küresel alanda kitle iletişim araçları toplumların gündemini belirlemekte ve yönlendirmekte çok önemli bir konuma gelmiştir. Küreselleşme sürecinin ayırdıcı özelliklerinden birisini de oluşturan kitle iletişim araçlarındaki büyük gelişme bütün toplumları derinden etkilemektedir. Toplumlardaki, kültürel, ekonomik, toplumsal vb. yenilikler, değişiklikler ve olaylar, kitle iletişim araçları aracılığıyla insanların gündemine getirilmekte ve yine kitle iletişim araçları ile gündemden düşürülmektedir. Günümüzde dünyanın her hangi bir noktasında meydana gelen bir olayın dünyanın diğer yerlerine uydu teknolojisi sayesinde hemen ulaşmaktadır. Bu çerçevede belirli bir oranda “günlük yaşamımızın akışı, medyalar tarafından biçimlendirilmekte ve yönlendirilmektedir” (Kaplan 1991:1) denilebilir.

Özellikle 19.yüzyıldan sonra gelişmeye başlayan 20.yüzyılın sonlarına doğru ise doruk noktasına ulaşan kitle iletişim araçları, gerek farklı toplumlar arasında gerekse aynı toplum içerisindeki bilgi ve kültür akışında çok önemli bir araç haline gelmiştir. İletişim alanında yaşanan gelişmelere bağlı olarak

Özdemir, iletişim ağlarının medyayı destekleyen teknik özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. Telekomünikasyon ağları, görüntü, ses, metin, bilgisayar verileri ve her türlü elektrik sinyali ortak bir sayısal temelde birleşmiştir.

2. İletişim maliyetleri düşmüştür. Sayısal araçlar da, daha ucuza üretilmektedir, sayısal ağlardaki verimlilik artmış, belirli kapasitede olan bilgi miktarı hızla çoğalmıştır.

3. İletişim teknolojilerindeki gelişme sayesinde, coğrafi uzaklık ve mesafelerin, iletişimin maliyetini artırması azalmıştır.

4. İletişim sürecinde hem alıcının hem de vericinin bilgi üzerinde, üretimden tüketime kadar her aşamada esnekliği artmıştır(Uluç 2002:205).

Önemi sürekli artan ve her geçen gün hızla büyüyen uluslar arası kitle iletişim araçları alanında uydular, doğrudan uydu ve kablolu televizyon yayınlarının yapılmasına olanak sağlayan yeni teknolojik aygıtların geliştirilmesi ve bunların yaygınlaşması toplumlar içerisinde ve toplumlar arasındaki etkileşimi ve kültürel alış-verişleri hızlandırmaktadır. Bu çerçevede toplumların hayatında çok önemli bir yere sahip olan kitle iletişim araçlarının olumlu yanlarının yanında olumsuz yansımaları küreselleşme sürecinde tartışma yaratan konuların başında gelmektedir. Bu bağlamda;

Yeni iletişim devrimi, yığınla enformasyonun ulusal ve kültürel sınırların ötesine anında taşınabilmesini olanaklı kılmıştır ve bu devrimin potansiyel olarak gelişmesinin görünüşte pek sona ermeyeceği gözlemlenmektedir. İletişim devrimi dünyada ki insanları iki gruba bölmüştür: bu teknolojiye sahip olan ve olmayan uluslar olarak. Doğal olarak ardında da siyasal, ekonomik, teknolojik ve kültürel sorunlar doğurmuştur(Reddi 1991:349).

Modernleşme kuramlarına göre, gelişmiş toplumların bu seviyeye ulaşmasında kitle iletişim araçlarının büyük önemi vardır. Dolayısıyla gelişmekte olan toplumlar henüz sanayi devrimi deneyimini yaşamadıkları için, gerekli maddi birikimi sağlayarak ve çeşitli alanlarda yatırım yaparak endüstriyel gelişmişlik düzeyine ulaşabilirler. Bazı görüşlere göre bu sürecin işleyebilmesi için izlenecek yolun doğru seçilmesi gerekmektedir. Bunun için(Lerner'ın belirttiği gibi) Batılıların sanayileşme sürecinde uyguladıkları, benzer ekonomik ve siyasal yapılanmaların gerçekleştirilmesi zorunludur. Bu yapılanmada kitle iletişim araçlarının son derece önemli bir yeri ve işlevi vardır(Mohammadi 1991:330). Ancak günümüzde özellikle gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerdeki kitle iletişim araçları tarafından üretilen kültür ürünlerinin ne kadarının yabancı ülkelere ithal edilen ürünlere tercih edildiği, bu ülkelerin en temel sorunlarından biri haline gelmiştir (Mcphall 1991:150a). Bu çerçevede günümüzde önemi devamlı olarak artan ve hızla gelişip büyüyen uluslar arası kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması Amerika'nın ve diğer Batılı ülkelerin kitle iletişim araçlarının ürettikleri ürünlerin dünya pazarına hakim olmasına yol açmıştır. "New York, Los Angeles, Londra ve Hollywood gibi kültür endüstrisinin yoğun bir şekilde geliştiği kentler, yeryüzündeki hemen tüm ülkelerin kitle iletişim araçlarını beslemekte ve ulusal düzeyde kültürel yaratıcılığı önlemektedir"(Schiller 1991:295). Toplumlararası kültürel akıslarda önemli bir yere sahip olan kitle iletişim araçlarının bu durumu küreselleşme sürecinde kültürel akısları ve etkileşimleri karşılıklı olmaktan çok tek yönlü bir sürece dönüştürmektedir. Bu süreçte en önemli kitle iletişim araçları ise televizyon ve son yirmi yılda hızla gelişen internettir.

Günümüzde en önemli kitle iletişim araçlarının başında gelen televizyon Berger'in ifade ettiği gibi artık bir mucize değildir. Televizyon bugün insan yaşamına tümüyle nüfuz etmiş bir durumdadır. Çocuklar, artık televizyon varolmadan önce nasıl bir yaşamın mevcut olduğunu bilmeden dünyaya gelmektedirler(Berger 1991:33). Televizyon başlangıçta bir devletin kendi sınırları içerisinde en etkili araç iken gelişen teknoloji ile birlikte uluslar arası

bir karakter kazanmaya başlamıştır. Uluç, uluslar arası iletişimde, en önemli araçlardan birisi durumuna gelen televizyonun küresel etkisini şu şekilde açıklar:

1. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak, televizyon küresel bir izleyici yaratmıştır. Dünyanın her hangi bir bölgesinde gerçekleşen ilgi çekici olayların yerleri küresel bir sahneye, izleyicilerde küresel bir izleyiciye dönüştürülmüştür.

2. Küresel düzeyde canlı televizyon yayınları ile gerçekleşen küresel olaylar, bu olaylarda yer alan aktörleri etkilemektedir.

3. Küresel televizyon yayınları, kamuoyunun oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir. Televizyon bazı durumlarda bir ara bulucu rol oynar.

4. Televizyonun olaylara katılımı, medya gerçekliği ile toplumsal gerçeklik arasındaki sınırı belirsizleştirir(Uluç 2002:214-215).

Günümüzde hemen her alandaki teknolojik gelişmelere ve ilerlemelere bağlı olarak gelişmiş ülkeler başta olmak üzere bir bilgi çağına yaşandığı ileri sürülmektedir. Bu bilgi çağına toplumu ise "bilgi toplumu" olarak adlandırılmaktadır. Hamelink, bilgi toplumu efsanesinin kültürel boyutu ile ilgili olarak şu tespitlerde bulunur;

Enformasyon teknolojisindeki gelişmeler, özerk, özgün ve farklı kültürel oluşumlara olanak tanımamakta, aksine dünya çapında egemen, başat ve tek bir kültürün oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Bunun tipik örnekleri, dünyanın hemen her ülkesinde görülebilecek olan televizyon ve video setleri, standartlaşmış film ve programlarla, evrensel bir dil kullanan bilgisayarlardır. Enformasyon teknikleri, kültür hizmetlerinin niteliğini tanımlayan ve üreten tekelleşmiş-tek merkezden yönlendirilen- bir kültür ve eğlence pazarının doğmasını sağlamaktadır. Bu olgu, insanların özgün kültürel çevreleriyle bağlantılarını sağlayan ve kültürel gelişmelerin özünü teşkil eden

mekanizmaların hızla yok olmasına yol açmaktadır. Tüm bunlar tarihsel olarak yorumlandığında, enformasyon toplumu efsanesi, enformasyon devrimini başlatan ve idare edenlerin çıkarlarına hizmet ettiği anlamına gelmektedir(Hamelink 1991a: 21).

Çağımızda en önemli iletişim araçlarından bir diğeri ise internettir. Geçmiş kısa bir zaman öncesine dayanan internet, özellikle gelişmiş ülkelerde, hızla yayılmaya başlamıştır. Gerek toplumsal gerekse bireysel açıdan birtakım tartışmalarıda beraberinde getiren internetin toplumların ve insanların yaşamındaki yer alışı Giddens, şu şekilde açıklar:

“İnternet kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Bu, bölünmemiş bir dünyanın-Berlin Duvarı’nın çöküşünden sonraki dünyanın- bir ürünüdür. Yine de bunun başlangıçtaki kökeni, tam da 1989 öncesinde var olan Soğuk Savaş’ta yatmaktadır. Net başlangıcını, Amerikan ordusunun karargahı olan Pentagona borçludur. Bu ağ, 1969’da kurulmuş ve ilk olarak, Pentagon İleri Araştırma Projeleri Kuruluşunun ardından net olarak adlandırılmıştır... Başlangıçta ABD’ni farklı bölgelerindeki askeri sözleşmeler üzerine çalışan bilim adamlarının kaynaklarını birleştirmek için kullanılmış, daha sonra ise iletilerin de gönderilebileceği “elektronik posta” doğmuştur(Giddens 2000b:418).

Günümüzde faydaları ve zararları en çok tartışılan araçlardan birisi olan internetin en önemli özelliği olarak Geray(1997:44), bireyleri hedeflemesi, onları kapitalizmin yeniden yapılanmasının müşteri konumuna sokması olarak görürken; Özönder, internet nedeniyle sosyolojinin alfabesini oluşturan sosyal ilişki kavramının “birincil ilişkiler, ikincil ilişkiler sınıflamasının yanı sıra yeni bir etkileşime, ilişki biçimi olarak da ‘sanal ilişki’ kavramını literatüre kazandırdığı” nı belirtir. Özönder, günümüzde sanal ilişkinin her kültürün kendi içinde zaman boyutunda oluşturduğu normlar çerçevesinde olgunlaşmasının yanı sıra sapan davranışlarda da görülmeye başladığı,

sanal suç kavramının da sosyolojinin ve kültür bilimlerinin araştırma konuları arasına soktuğuna işaret etmektedir (Özönder 2001:2).

Teknoloji, özellikle iletişim teknolojisi, alanındaki önemli gelişmelere karşın bunların dünya üzerindeki dağılımında büyük bir dengesizliğin varlığı görülmektedir. Örneğin Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın 1999 yılında hazırlattığı İnsani Kalkınma Raporu'na göre, başta internet olmak üzere, iletişim alanındaki bütün teknolojik gelişmelerin birkaç gelişmiş ülke ve birkaç çokuluslu şirketin tekelinde bulunduğu görülmektedir. Örneğin, günümüzde iletişim alanında çok önemli bir konuma geldiği ileri sürülen internetin kullanıcılarının %93'ü dünya nüfusunun en zengin beşte biri içinde yer almaktadır. En yaygın iletişim aracı olan telefon hatlarının %75'ide bu zengin ülkelerde bulunmaktadır. Bu teknolojilerin kullanıcıları gibi üreticileri de sanayileşmiş ülkelerdir. Bu alanda üretimde bulunan en büyük on firma bilgisayar pazarının %70'ini, telekomünikasyon pazarının ise %86'sını kontrol etmektedir(Uluç 2002:206).

Küreselleşme sürecinin en hızlı ilerlediği alan olarak gösterilen iletişim alanının araçlarından internetin kullanımındaki gelişime bakıldığında ise; dünya internet kullanıcılarının 1995'te 26 milyon olan sayısının, 2000 yılında 257 milyon rakamına ulaşmasına karşılık, 2000 yılında dünya nüfusunun yalnızca %4'ü İnternet'e ulaşabilmektedir. Yine İnternet sitelerinin %97'si, bilgisayar yazılım, program ve hizmet üretiminin %92'si 29 OECD ülkesinde toplanmış bulunmaktadır(Uluç 2002:206). Söz konusu rakamlara bakıldığında iletişim alanında, özellikle İnternet'le iletişimde, küresel henüz dünya çapında anlamını taşımamaktadır.

Bütün bu gelişmelere bağlı olarak küreselleşme sürecinde medyanın büyük iş dünyasının bir parçası haline geldiğini ileri süren Şaylan'a göre, bu durum yeniden yapılandırmayı kabul ettirmede çok önemli bir değişimdir(Şaylan 1997:16). Dünyanın bir çok bölgesinde gözlenen mali ve para piyasalarındaki birleşmelere paralel olarak, medya şirketlerinin de olanaklarını ve güçlerini birleştirmeleri sonucu oluşan küresel medya

kuruluşlarına karşı ulusal medya kuruluşlarının durumu gittikçe daha zor bir hal almaktadır. Bu durumda da ulusal medya kuruluşları, Amerika ya da Batı Avrupalı bir çok medya kuruluşunun hem yapısal hem de içerik olarak uzantısı haline gelmektedir. Bu küresel medya kuruluşları, millî-bölgesel-yerel olana karşı küresel olanı savunmakta ve bu yönde bir izleyici kitlesi oluşturma çabası içerisinde. Büyük finans ve sanayi kuruluşları ile organik bağları olan bu büyük medya kuruluşlarının dünya çapında 24 saat yayın yapan kuruluşlarının yanında, bölgesel yayın yapan ve yerel ortaklıklar aracılığıyla yerel yayın yapan kuruluşları da vardır. Örneğin CNN, BBC World Service, ABC gibi dünya genelinde küresel yayın yapan, CNN Europe, CNN South East gibi bölgesel yayınlar yapan ve CNN Türk, NTV gibi yerel ortaklıklar aracılığıyla ulusal yayın yapan büyük medya kuruluşları vardır(Uluç 2002:207-223).

Sonuç olarak günümüzde kitle iletişim araç ve gereçleri değişen ölçülerde ve boyutlarda millî kültür unsurları dışındaki yabancı değerleri, yaşam biçimlerini ve beklentileri egemen kılarak yerli ve özgün kültürleri; ulusal düzeyde gerçekleştirmeye çalışılan toplumsallaşma süreçlerini değiştirebilecek bir bağımlılık ilişkisi yaratmaktadır. Çizgi romanlarından uydu yayınlarına, bilgisayarlardan lazerlere ve radyo programları, tiyatro oyunları, sinema filmleri, telefon-telgraf aracılığıyla iletilen mesajlar ve televizyon programları tarafından gerçekleştirilen ve oldukça geniş bir alana yayılan daha geleneksel kitle iletişim etkinlikleri de Batı karşısında gelişmekte olan ülkelerin işinin ne denli zor olduğunu tüm çıplaklığıyla göstermektedir(Mcphall 1991:150a).

3.3.11. Küreselleşme Karşıtı Hareketler

Küreselleşme sürecinin hızlı bir şekilde ilerlemesi, gerek ülkeler arasındaki gerekse ülkelerin kendi içlerinde gelir dağılımındaki eşitsizliklere, dünyanın ekolojik durumu ile ilgili olumsuz gelişmelere, bu süreçten elde edilen faydaların ülkeler arasında büyük dengesizliklere neden olması, kültürel akışların genelde ekonomik ve teknolojik açıdan güçlü olan

lkelerden daha gcsz ülkelere doğru olması küreselleşmeye ve bu bağlamda gelişmiş ülkelerin politikalarına karşı tepkileride beraberinde getirmiştir.

Bu bağlamda Stiglitz (2002:25) dünya ekonomik düzeninin tanınmamış simgeleri olan uluslar arası bürokratlara her yerde saldırılmasının, eskiden mütevazı teknokratların imtiyazlı krediler ve ticaret kotaları gibi sıkıcı konuları tartıştıkları, olaysız geçen toplantıların, artık şiddetli sokak savaşlarına ve dev gösterilere sahne olmasının nedeni olarak küreselleşme sürecinin olumsuz yansımalarını gösterir. Bu çerçevede 1999'da Dünya Ticaret Örgütü'nün Seattle toplantısında gerçekleşen protesto gösterilerini daha sonraki dönemlerde Uluslar arası Para Fonu'nun, Dünya Bankası'nın ve Dünya Ticaret Örgütü'nün neredeyse her büyük toplantısına karşı yapılan protesto gösterileri izlemiştir. Stiglitz, 2001 yılında İtalya'nın Cenova kentinde bir göstericinin ölümü ile sonuçlanan olayın ise küreselleşme karşıtlarının bu savaşta verebilecekleri kayıplar için sadece bir başlangıç olduğunu ileri sürmektedir. Küreselleşmenin günümüzdeki şekliyle devam etmesi ve insani bir nitelik kazanmaması durumunda Seattle'da olduğu gibi yeni küresel tepkiler ve bazı toplumsal patlamalarında beraberinde gelebileceği ileri sürülmektedir. Çünkü Seattle'daki göstericilerin basına yansıyan sloganlarının büyük bir bölümü küreselleşmenin olumsuz toplumsal sonuçlarına bir tepki şeklindeydi (Bozkurt 2000a:108).

Küreselleşme karşıtı hareketler sadece ekonomik, siyasi yada kültürel nedenlerden dolayı meydana gelmemektedir. Küreselleşme karşıtı hareketlerin nedenlerinden biriside çevreye dayalı nedenlerdir. Martinez-Alier, çevresel hareketlerin ekonomi ve çevre arasında ki çatışmaya işaret ettiğini belirtir. Martinez-Alier hangi çevresel hareketin, yerel ya da küresel, ister zengin ister fakir ülkelerde olsun, sadece çevresel hareketlere bel bağlamasının yersiz olduğunu ileri sürer. Çünkü çevresel problemlerin, küresel ısınma ve biyoçeşitliliğin kaybolması gibi, yerel çevresel hareketlerin boyutlarını aştığını belirtir(Martinez-Alier 2000:151). Bu durumda ekolojik

denge yerel anlamda değil küresel anlamda tehdit edilmektedir. Dolayısıyla dünyanın herhangi bir yerel kesiminde alınacak önlemler yetersiz kalacaktır. Dünyada teknolojik gelişmelerin olumsuz sonuçları sadece yerel değil küresel olarak yansıma bulmaktadır. Bu bağlamda çözümlerde küresel olmak zorundadır. Küreselleşme sürecinin günümüzdeki hali ile ilerlemesi, bu sürecin az sayıda ülkeye ekonomik, siyasal ve kültürel faydalar sağlaması ve dünya genelinde bir eşitsizliğe yol açmaya devam etmesi durumunun sonraki süreçte ne tür tepkilere yol açacağı ve boyutları konusunda günümüzün tartışma konularındandır.

3.3.12. KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN AKTÖRLERİ

3.3.12.1. Ulus-Devletler

3.3.12.1.1 Ulus-Devletlerin Ortaya Çıkışı

Modernleşme sürecinin en önemli aktörü olan ulus-devlet günümüzde kendisini iki yönlü bir süreç içerisinde bulmaktadır. Bazı yaklaşımlara göre, bir yandan küresel düzeyde siyasi, ekonomik ve kültürel anlamda bütünleşmeye doğru giden bir üst yapı tarafından diğer yandan ise mikro milliyetçilikler bağlamında parçalanma ve ayrışma yoluyla aşağıdan aşındırılmaktadır. Ulus-devletin, özellikle ekonomik anlamda, günümüz ve gelecek açısından ne kadar işlevsel olduğu büyük tartışmalara neden olmaktadır. Bu açıdan ulus-devletin bugünkü ve geleceğe ilişkin durumu ile ilgili bazı verileri değerlendirebilmek için ulus-devletin tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkışına ve gelişimine kısaca bakmak yerinde olacaktır.

Ulus-devletlerin ortaya çıkmasından önceki dönemlerde “ülke birörnek, bir görünüm sunmayan, değişik işaretlerle bölünmüş, sınırlı küçük iktidarların yaşama alanıydı”(Nalbant 1997:14). Modern ulus-devlet öncesi geleneksel devletler(yayılmacı geleneksel imparatorluklar) belirli sınırlarla sınırlanmıyorlardı. Geleneksel devletler çok daha belirsiz cephelerle sınırlanıyorlardı. Bu devletler belirli bir toprak üzerinde bir çeşit yönetim

uygulamalarına karşın genellikle idari veya askeri hükümet etme kapasitesinden yoksunlardı. Geleneksel devletlerin kaynak toplama şekilleri ise düzenli bir sistematik vergilendirme rejimine dayanmıyordu. Bu devlet biçimleri genellikle egemenlik, tekel yetkisi, milliyetçilik, anayasallık vs. kavramlaştırmalarından da yoksunlardı. Bu çerçevede tarihi süreç içerisinde çeşitli biçimler alan geleneksel (modern öncesi) devletleri Eisenstadt (1963:10) şu şekilde sıralar: Kent-devletler; feodal sistemler, patrimonyal İmparatorluklar; göçebe ya da fetihçi imparatorluklar ve tarihsel bürokratik merkezi imparatorluklar. Bu geleneksel devlet biçimlerinden modern ulus-devlet biçimine tarihsel geçişte Held(1992:78)ise beş ana devlet sistemi kümesi tanımlar:Haraç alan geleneksel imparatorluklar; Feodalizm: Bölünmüş otorite sistemleri; Zümreler düzeni; Mutlakiyetçi devletler; Modern ulus-devletler.

Konunun kapsamı açısından burada modern ulus-devlet öncesi dönem ile ilgili tarihsel bilgilere yer verilmemiştir. 16.yüzyılda İngiltere’de şekillenen modern ulus kavramının teorileştirilmesinin temelindeki tartışmalar esas olarak Avrupa kıtasında birbirine zıt yorumların kendini gösterdiği 19.yüzyılda başlamıştır. Bu tartışmalardan biri Ernest Renan, Denis Fustel de Coulanges gibi Fransız yazarlarla Johann Herder ve Johann Fichte’nin yaklaşımını benimseyen Alman yazarları karşı karşıya getiriyordu. Liauzu, 1789’un değerlerinden yola çıkan Fransız yazarların ‘ulus’u “bireysel bağlılıkların kabul edilmesinden hareket eden evrensel bir oluşum olarak tanımladıklarını, buna karşın Alman yazarların ise daha çok ortak bir dil, hatta etnik gruba doğrudan ait olmaya dayalı bir cemaat olarak vurguladıklarını ifade eder” (Jaffrelot 1998:54). Gellner ise, ulusların “aynı anda hem irade hemde kültürle ve gerçekten her ikisinin siyasal birimlerle birleşmesi olarak” tanımlanabileceğini savunur(Gellner 1992:105). Smith’e göre ise, uluslar “kendilerine mitler ve simgeler yoluyla ortaya çıkan, ancak esneklik gösterebilen bir kimlik sağlayan etnik yapılardan türemişlerdir”. Smith, modern dönemden önce milliyetçiliğin bir etnik evveliyatının olduğunu ifade eder. Bu bağlamda etnik grubun bir “veri” mi yoksa inşaa edilmiş bir şey mi

olduğu noktasında karşı görüşler ve tartışmalar devam etmektedir(Jaffrelot 1998:59-62).

Guibernau'ya göre, ondokuzuncu yüz yıla kadar açıkça ulus-devletlerin olduğu bir Avrupa bulamayız, hatta bazıları İtalya ve Almanya örneğinde olduğu gibi 1871'e kadar gecikmiştir. Ona göre ulus-devletin mükemmel bir siyasal birim olarak tanınması, yalnızca Batı Avrupa'da değil, dünyanın geri kalan kısmında da bir model olarak alınması kesinlikle bu dönemden sonra gerçekleşmiştir(Guibernau 1997:106). Ulus-devleti, Ortaçağ devletlerinden ve monarşik-oligarşik devletlerden farklı kılan; "başlıca yürütme, yasama ve yargı işlevlerinin ulusal bir hükümetin elinde merkezileştiği ve ilke olarak bütün yetişkin vatandaşların yasal eşitliğine dayalı siyasi katılımına olanak tanıyan siyasi bir sistem" olmasıdır(Leca 1998:14). Bu tartışmalar bağlamında Giddens (1994: 154) çağdaş modern devletlerin oluşmasının milliyetçi duyguların doğması ile yakından ilişkili olduğunu belirtir. Bu çerçevede:

Avrupa'da milliyetçiliğin gelişmesi, ulus devletin gelişmesi ile aşağı yukarı aynı şey demektir. Onun için bu, Avrupa devlet sisteminin ilk gelişme aşamalarında rastlanan dağınık cemaat duygularından daha belirgin tanımlanabilen oldukça yeni bir olgudur. Avrupa'da milliyetçilik duygularının keskinleşmesiyle, ulus devletin doğuşunun gerektirdiği merkezileşme süreci sonucunda; yerel cemaat bağlarının, bireyler arasındaki yakın ilişkilerin, diyalektlerin v.s. nin yok olması arasında ilişki bulunduğu açıkça görülüyor. Bununla birlikte, ulus devlet ile milliyetçiliğin yalnızca madalyonun iki yüzü gibi düşünülmemesi gerektiği aynı derecede açıktır. Kapitalist dünya ekonomisi gibi ulus devlet sistemi de modern dünya sisteminin belirleyici bir özelliğidir.

Giddens (1994: 153) modern ulus-devletin doğuşunu anlayabilmek için kapitalizmin kökenleri ile orta çağ sonrası Avrupa'da zaten var olan toplumsal şartlar arasında bağlantı kurmak zorunluluğuna işaret eder. On altıncı yüzyıl Avrupa'sının ufak devletlerden oluştuğunu, bu durumun ise durmadan

değişen hizipleşmeler; ittifaklar ve çatışmalardan ibaret bir devlet sistemine neden olduğunu belirtir. Ona göre bu kapitalizmin ortaya çıkması için gerekli bir şart olsun veya olmasın, devlet sisteminin varlığı kapitalizmin yayılmasında temel oluşturmuştur. Bunlar henüz ulus-devlet olmamışlardır.

Ulus- devlet, bir toplumun yöneticilerinin şiddet araçlarının, yani asker ve polisin yönetimini tekeline almalarına yarayan siyasal yönetim kurumlarından oluşan bir devlet olarak tanımlanabilir. Bu denetim gücü, yöneticilerin, sınırları kesinlikle belirlenmiş topraklar üzerindeki hakimiyetini destekleyen başlıca yaptırımdır. On altıncı yüzyıl Avrupa devletleri bu anlamda ulus-devlet değillerdi. Çünkü çoğu kez sınırları nispeten değişkendi ve sonraları yavaş yavaş oluşmuş olan merkezi devlet mekanizmasından yoksun idiler. Ulaşım ve iletişim alanındaki gelişmeler bu süreçte önemli bir rol oynamıştı ve aynı zamanda kentsel gelişme biçimleri ile de ilişkiliydi. Bunlar daha önce başarılmamış olan hükümet yönetiminin bir ölçüde koordinasyonunu mümkün kılmıştır. Aynı zamanda sanayi üretiminin yaygınlaşması savaş sanatları ile birleştiğinde görülmedik bir askeri gücün kurulmasını sağlamıştır. Bu yüzden Avrupa da ki ilk devlet sistemi ulus-devletlerin daha sonra dayanacağı bir temeldi. Savaşlar ve diploması bu değişkenleri biçimlendiriyordu. On altıncı yüzyılda Avrupa'da 500 kadar az çok özerk devlet ve prenslik vardı; yirminci yüzyıla girerken bu sayı yirmibeşe düşmüştü (Giddens 1994: 153)

Giddens, ulus-devletin ortaya çıkışını ve yayılmasını, kapitalist dünya ekonomisinin varlığına bağlamaktadır. Giddens'a göre, tüm kapitalist devletlerin istisnasız ulus-devlet formuna sahip oluşu; kapitalizm ile ulus-devlet birliğinin tesadüf olmadığını gösterir(Sarıbay 1998:15).

Sonuç itibariyle Pierson (2000:100-101) modernitenin devletlerinin tipik olarak ulus devletler olduğunu belirtir. Bu çerçevede Smith(1986:228) ulus-devlet biçiminin her yerde bulunduğunu şu şekilde açıklar:

Modern dünyada siyasi topluluğun sadece bir biçimi kabul edilir ve izin verilir. Bu, bizim “ulus-devlet” dediğimiz biçimdir. Keşfedilmesi yeterince kolaydır. Ulus-devletlerin sınırları, sermayeleri, bayrakları, millî marşları, pasaportları, para birimleri, askeri törenleri, ulusal müzeleri, elçilikleri ve genellikle Birleşmiş Milletler’de bir sıraları vardır. Ayrıca ulus-devletlerin toprakları üzerinde bir hükümetleri, tek bir eğitim sistemleri, tek bir ekonomileri ve meslek sistemleri de bulunur ve genellikle bütün vatandaşları için bir yasal haklar dizisi de vardır.

Smith’in çizdiği çerçevede anlaşılabileceği üzere küresel düzeyde kültürel açıdan birbirinden farklı buna karşılık ulus devlet çerçevesinde genellikle homojen bir kültüre sahip olan ulus-devletlerin bu yönü küreselleşme ile birlikte değişime ve dönüşüme uğramaktadır. Günümüzde bu değişim ve dönüşüm karşılıklı olmaktan çok tek yönlü olarak işlemektedir.

3.3.12.1.2. Ulus-Devletlerin Bugünkü Durumu

Günümüzde ülke sınırlarının belirlenmişliği ve egemenlik esasına dayanan ulus devletler yeni iletişim teknolojilerinin, nüfus hareketlerinin, bölgesel gerilim ve çatışmaların, uluslarüstü örgütlerin, çok uluslu/ulusötesi şirketlerin, sermaye akışlarının, etnik milliyetçiliklerin ve diğer bir çok yeni gelişmelerin sınır tanımayan etkileriyle baş etmek durumuyla karşı karşıya kalmıştır.

Doğu Avrupa’da 1989 sonrası yaşanan gelişmelerin sonuçları, “millî devletlerin yönetim kabiliyetlerini yitirdiği ve millî düzeyde süreçlerin önceliklerini küresel süreçlere devrettiği bir modern dünya algılamasının yaygınlaşmasına yol açmıştır”(Hirst ve Thompson 2001:129). Bu çerçevede günümüzde yaşanmakta olan küreselleşme sürecini olduğu gibi kabul edip olumlayanlar, bu süreçte devletin rol ve görevlerinin değişim geçirdiği ve bu

değişimin sonuçlarının herkes tarafından daha iyiye ve daha güzele doğru olduğu biçimindedir. Bu anlayışa göre:

Mekan artık ulusal değil, küresel ölçek olduğundan pek çok alanda artık ulus-devletler değil, uluslarüstü kuruluşlar düzenleyici rol oynamalıdır. Ulus-devletler daha önceki dönemlerde sahip oldukları roller ve sorumluluklardan sıyrılarak 'yeni'; daha doğrusu 'sınırlı' işlevlere sahip olmak durumundadırlar... Bu sürecin hızlı ve etkili bir biçimde gerçekleştirilmesi ulus-devletler için temel hedef olarak sunulmakta ve sürece uyum 'çağdaşlık' göstergesi olarak görülüp diğerleri 'çağdışı' ya da 'çağın gerisinde kalanlar' olarak değerlendirilmektedir. Çizilen bu tabloda, mekanın ulusal değil küresel ölçek düzeyinde olduğu ve küreselleşme olarak dile getirilen yayılımcı sürecin zaman ve mekan sıkışması nedeniyle gün geçtikçe hızlandığı ve arttığı; ulus-devletin bir aşınım süreci geçirdiği, ekonomik faaliyet alanında uluslaüstü kuruluşlar lehine etkililiğini kaybettiği ve hukuk alanında da faaliyetlerin uluslarüstü kuruluşlara devretme eğilimi içine girdiği inkar edilemez bir gerçektir(Erbaş 2000:214).

Bu bakış açısından, Wright'ın ifadesiyle, "görünen o ki ulus devlet aşınıyor ya da belki sönmöleniyor, aşındırıcı güçler ise ulusaşırı" (Bauman 1999:67). Erdoğan (2000:31-32)'a göre ise küreselleşme ulus devletin geleneksel rolünde iki önemli yapısal değişim meydana getirmektedir: bütünleşme ve parçalanma. Bunlar ters yönde etkiler yaratmakla beraber, ulus-devletin siyasi alanda hakim aktör olma konumunu tehdit etme bakımından birleşmektedirler. Ona göre bütünleşme süreci iktisadi ve teknolojik değişimin dünya çapındaki etkisinin sonucudur. Küresel piyasaların ortaya çıkışıyla, ulus aşırı şirketlerin ölçeği ve gücü büyümektedir. Dünya çapındaki bu iktisadi bütünleşme süreci uluslar arası siyasi arenanın yeniden düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır. Parçalanma süreci ise, bir dereceye kadar iktisadi ve siyasi bütünleşmenin bir yan

ürünüdür. Erdoğan (2000:32)'a göre parçalanma süreci ulus devletin geleneksel yapısını zayıflatmakta ve ulusal siyasi sistemin yeniden şekillenmesini teşvik etmektedir.

Modern devletin yasama ve yürütme egemenliğinin zorunlu olarak askeri, ekonomik ve kültürel egemenlikler sacayağına oturduğunu belirten Bauman (1999:72-77)'a göre ise, günümüzde egemenlik sacayağının üçüde tuzla buz olmuştur. Ona göre bunlardan en büyük etkiyi yaratan ekonomik ayağın parçalanmasıdır. Ulus devletler de siyasal egemenlik sahalarına giren nüfusun politik olarak eklemlenmiş çıkarlarına göre davranırken hesap yapamaz duruma gelmişlerdir. Dolayısıyla siyasal olarak kontrol etme umutlarını giderek daha çok yitirdikleri kuvvetlerin icra kurumları ve tam yetkili temsilcilerine dönüşmüşlerdir. Bu çerçevede "genelde uluslararası güçler ve özelde küreselleşmiş piyasa ekonomisi hem iç hem dış politikada devletlerin serbestliğini kesin biçimde sınırlamıştır". Ulus-devletlerin günümüzde önemini yitirdiğini ileri süren küreselcilere karşı gelenekselciler ulus-devletin hala önemli olduğunu ileri sürmektedirler. Bu çerçevede Keynezyen dönemden bugüne milli devletlerin öneminin ve rolünün önemli derecede değiştiğini kabul eden Hirst ve Thompson'a göre(2001:126-131), "devletler artık daha az özerktirler, ülkelerindeki ekonomik ve sosyal süreçler üzerindeki kontrolleri azalmıştır ve millî özgünlük ile kültürel homojenliği sürdürme noktasında daha az muktedirler". Ancak yinede millî devlet hayati bir kurum olmayı sürdürmektedir. Bu durumun özellikle etkili uluslar arası yönetim için gerekli şartları sağlamakta geçerli olduğunu ileri sürmektedirler. Bu bağlamda "devlet belirli stratejik yeteneklerinin zayıflamasına karşılık hem iç hem uluslar arası alanda belirleyici aktörler olmayı sürdürmektedirler "(Pierson 2000:298).

Küreselleşmeye tarihsel dönüşümcü açıdan yaklaşan Giddens'a göre ise, ulus-devletler hala güçlüdür, siyasal liderlerin dünya da oynayacakları büyük bir rolleri vardır, aynı zamanda ulus-devlet gözlerimizin önünde yeniden şekillenme sürecine girmiştir. Ulusal ekonomik politika artık eskisi kadar etkili olamaz, daha önemlisi, jeopolitiğin geçmişteki biçimleri eskidiğine

göre, uluslar kimliklerini yeni baştan düşünmek zorundadırlar(Giddens 2000:29). Küreselleşme sürecinde küreselcilerin ileri sürdüğü Ulus-devletlerin yerini çok-uluslu/ulusötesi şirketlere dayalı bölge devletlerinin alması gerektiği iddialarına karşılık ulus-devletin çok-uluslu şirketlerden daha fazla güce sahip olmasını ise Giddens, aşağıdaki gibi dile getirir:

Ulus-devletle, uluslar arası sahnede en önemli oyuncular olarak kalmaktadır. En büyük çokuluslu şirketlerin ciroları çoğu devletin GSYİH'sından daha fazla olabilir. Fakat ulus-devletler genellikle çok daha güçlüdür. Bunun nedenleri şirketlerin aksine ulus-devletlerin bölgeyi kontrol etmesi; tek tek veya kolektif bir şekilde yasal olarak askeri güce sahip olabilmesi ve bu gücü kullanabilmesi; ve bir kez daha tek tek ya da kolektif bir düzeyde, hukuk düzenini sürdürmekle sorumlu olmalarıdır.”(Giddens 2001:113-114).

Küreselleşmenin etkilerine özellikle gelişmekte olan ulus-devletler noktasından bakan Manisalı, günümüzde güçlü devletlerin kendi aralarında yakınlaştıkça güçsüz devletlerin durumunun daha da ağırlaştığını, ÇUŞ'ın aralarında birleştikçe bunların dışındaki büyük çoğunluğun gittikçe daha büyük bir çaresizlik içerisine sürüklendiğini iddia etmektedir. Ona göre günümüzde toplumsal ve ulusal bilinç köreltilmekte, toplumsal bilincin yerine bireysel çıkarlar konulmakta, zayıf ulus-devletlerin politikacıları başarılı olabilmek için dışarıdaki güç odakları ile iş birliği yapmaya zorlanmakta ve ulusal sanayicilerin ise ayakta kalabilmesi için dışarıdan büyük bir ortak bulup ona bağlanması önerilmektedir. Manisalı, “küresel güçlerin” az gelişmiş dünya da toplumsal refah ve toplumsal bilinç yerine, etnik ve dini özgürlüklerin sunulduğunu böylece az gelişmiş ülkelerin çatışma ortamına sürüklenmesiyle daha da zayıfladıklarını ileri sürmektedir(Manisalı2001 :11-12).

Sonuç olarak ne bir takım küreselcilerin(Kenich Omaha gibi) iddia ettikleri gibi günümüzde ulus-devletler önemini yitirmiş ve gereksizleşmişlerdir nede hiçbir değişime uğramamış durumdadırlar.

Küreselleşme sürecinde özellikle gelişmekte olan ulus-devletlerin ekonomik, kültürel ve siyasi yapıları, egemenlik anlayışları değişime ve dönüşüme uğramakta yada uğratılmaktadır.

3.3.12.1.3.Ulus-Devletlerin Küreselleşme Sürecindeki Rolü ve Geleceği

Günümüzde ulus-devletin bulunduğu konum ve geleceğe yönelik alacağı ve alması gerektiği şekiller üzerinde çok yoğun tartışmalar yaşanmaktadır. Çalışmanın bir çok yerinde değinildiği üzere günümüzde ulus-devlet ile ilgili değerlendirmeler üç noktada toplanmaktadır. Bunlardan küreselcilerin ileri sürdüğü görüşe göre ulus-devlet artık işlevini tamamlamıştır; gelenekselcilere göre ise küreselleşme sürecinde ulus-devletler daha güçlü aktörler konumuna gelmiştir; ulus-devlete tarihsel ve dönüşümcü açıdan bakanlara göre ise ulus-devletler yeniden şekillenmektedir. Bu çerçevede;

Ohmae, gibi aşırı küreselleşme teorisyenleri, sadece iki gücün, küresel piyasa güçlerinin ve ulus-aşırı şirketlerin, dünya ekonomisinde önem arzettiğini ve bunların etkin kamu yönetimine konu olmadığını ve olmayacağını iddia ederler. Bunlara göre, küresel sistem piyasa yarışı mantığıyla yönetilir ve hiçbir hükümet kuruluşu (milli ve ya başka türlü), dünya piyasa güçlerinin ölçeğini yakalayamadığı için, kamu politikası en iyi ihtimlle ikincil olacaktır (Hirst ve Thompson 2001:136).

Küreselleşme sürecinin ulus-devleti gereksiz, siyaseti ilgisiz, millî egemenliği boş bir kabuk haline getirdiği yönünde çeşitli iddialara karşılık küreselleşmenin bir "seyahat" olduğunu ileri süren Wolf'a göre, bu seyahat ulaşılmaz olan noktaya doğrudur, bu nokta ise "küreselleşmiş dünya"dır(Wolf 2001:211). Küreselleşmenin devletleri hiçbir şekilde gereksiz kılmadığını savunan Wolf, tam tersine toplum için uluslar arası bütünleşme fırsatlarından başarıyla istifade edilemsini beraberinde getirmiş olacağını, bunun için ise devletlere mecbur ihtiyaç duyulacağını ileri sürmektedir(Wolf 2001:219).

Günümüzde ulus-devleti, gücün dünya düzeyinden yerel düzeylere uzandığı karmaşık bir sistemde, bir güçler ve politik ajanlar sınıfı olarak gören, ancak toprak ve nüfusla ilişkilerinden dolayı bir merkezîyet taşıdığını ileri süren Hirst ve Thompson'a göre ise, ulus-devlet artık " kendi otoritesiyle, belirli bir toprak parçası üzerinde, tüm boyutlarıyla politik sonuçlar yaratmaya muktedir, yöneten bir güç olarak değil, yönetim biçimlerinin önerildiği, meşrulaştırıldığı ve kontrol edildiği bir konum olarak görülmelidir"(Hirst ve Thompson 1998:225). Bu çerçevede onlara göre uluslar arası ajanların ve düzenleyici yapıların önemli olduğu ve ölçeğin büyüdüğü bir yönetim sisteminde ulus-devletler vazgeçilmez temsil ajanlarıdır. Böyle bir yönetim sistemi küresel idare anlamına gelir ve ulus-devletler küresel seçmenlerdir(Hirst ve Thompson 1998:226). Ulus-devletin bugünü ve geleceği ile ilgili olarak ise Hirst ve Thompson (2001:142) şu görüşü ileri sürerler;

Millî devletler hala merkezi önemdedirler, çünkü yönetim sanatının temel oyuncularındırlar. Millî devletler bunu, başka hiçbir kuruluşun yapamadığı biçimde yaparlar; uluslar arası kuruluşlarla ulus-altı faaliyetler arasında bir mihver işlevine sahiptirler, çünkü ülkesel olarak sınırlanmış bir nüfusun münhasır sesi olarak meşruiyet sağlarlar. Yönetim sanatını bir güç dağılımı süreci olarak uygularlar.

Ulus-devletin solup yok olmayacağını daha uzun süre en güçlü siyasal organ olarak varlığını sürdüreceğini ileri sürenlerden biriside Drucker'dır. Bunun yanında Drucker, ulus-devletlerin artık vazgeçilemez olma özelliğininide kaybettiğini, bu nedenden dolayı da giderek gücünü diğer organlarla, diğer kurumlara, diğer politika yapımcılarıyla paylaşacağını ifade etmektedir (Drucker 1994:22).

Karşılıklı olarak devam eden bu tartışmalar bağlamında İskenderoğlu'na göre (2001:191), 20.yüzyıl boyunca milliyetçilik hareketleriyle uluslaşma ve ulus-devlet oluşturma konusunda büyük bir çaba göstermiş olan Batı günümüzde bunun tam tersi olan bir kırılma ile tüm dünyaya ulus-devletler

döneminin artık sona erdiği, özellikle ekonomik alan başta olmak üzere, “siyasî, hukukî, sosyal ve kültürel bakımdan küresel sisteme entegre olmanın, ulusal egemenliği uluslar arası kurum ve kuruluşlarla paylaşmanın ayakta kalmanın zorunulu önşartı olduğu” biçiminde geliştirdiği bakış açısı ile tüm dünyayı değiştirme ve dönüştürme çabası içerisinde. Bu süreç bu şekliyle işletilirken diğer taraftanda “yerelleşme talepleri yükselmekte, yerel otoritelere yetki devri öngörülerek ulus-devlet alttan yukarıya doğru bir aşınmaya uğratılmakta”, böylece yerel kültürler canlandırılması yoluyla etnik farklılıklar ortaya çıkarılmakta ve etnik ayrışma derinleşmektedir. İskenderoğlu, bu süreçte bireyin devlet, millet, aile ve millî kültür değerler sisteminden uzaklaştırılarak yalnızlaştırıldığını ve bu yollarda dünya vatandaşları yaratılması çabalarının görüldüğünü ileri sürmektedir (İskenderoğlu 2001:191).

Küreselleşme sürecinde ulus-devletin gücünü azaltan en önemli unsurlardan bazıları uluslar arası veya uluslararası organizasyonların veya anlaşmaların her geçen gün daha da artmasıdır. Askeri alanda NATO, ekonomik alanda IMF, GATT, DB, hukuki alanda İHEB(İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, AİHS(Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi), bölgesel bütünleşme anlamında AB ve NAFTA gibi uluslararası kurum ve kuruluşlar, oluşumlar, uluslar arası şirketler ve hükümetler dışı sivil toplum vb. anlaşmalar yoluyla ulus-devlet üzerinde baskı unsuru oluşturmakta, ulus-devletin en önemli özelliği olan egemenlik anlayışını değişikliğe uğratmaktadır. Çünkü bu kurum ve kuruluşlar ulus-devletlerin sadece uluslar arası ilişkilerine değil aynı zamanda zaman zaman ulus-devletler istesin veya istemesin iç işlerine de müdahalelerde bulunmaktadır.

Konuya özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından bakıldığında ise ulus-devletler işlevsel bir birim olma özelliğini sürdürdürmektedirler. Ulus-devletin özellikle iç ve dış güvenliği sağlamak, ekonomik kalkınma çabalarını koordine etmek ve yönlendirmek, söz konusu ülkeler açısından son derece önemli olan, eğitim, sağlık ve kültür hizmetlerini yerine getirmek fonksiyonları

bulunmaktadır(İskenderoğlu 2001:203). Ancak tartışmalarda bu noktada toplanmaktadır. Çünkü küreselleşme sürecinin gelişmekte olan ulus-devletlerin bu işlevlerini yerine getirmesine müsaade etmediği, sürecin gelişmiş ülkeler lehine tek taraflı işlediği yönündedir.

Sonuç olarak Erdoğan'a göre modern devletin görünebilir gelecekte siyasi teşkilatlanmanın asli biçimi olarak kalacağı kesin gibidir. Bu nedenle, küreselleşmenin ortaya çıkardığı gerçek tehdit ulus devletin kendisine yönelik olmaktan çok "siyasi otoritenin geleneksel kullanım biçimine, başka bir ifadeyle, yerleşik egemenlik anlayış ve uygulamasına yöneliktir". Bu çerçevede Erdoğan'a göre, küreselleşme ulus-devleti ortadan kaldırmayacaktır ama yönetenler-yönetilenler ilişkisinin geleneksel kavranış biçiminin sembolik adı olan egemenlik ilkesini kökten sarsacak gibidir (Erdoğan 2000:32).

3.3.12.2. Uluslar Arası Örgütler

Küreselleşme sürecinde siyasi, ekonomik ve güvenlik gibi alanlarda oluşturulan uluslar arası örgütlerin önemli bir yeri vardır. Küreselleşme sürecinde uluslar arası örgütler bir yandan ülkeler arasında ilişkileri geliştirmekte diğer yandan onları sınırlandırmaktadırlar. Günümüzde etkinlikleri oldukça yüksek olan uluslar arası örgütler, protitipleri ve öncüllerinin daha eski dönemlere dayandığını belirten McNeely'e göre esas olarak XIX. ve XX. yüzyılların yapıları olarak ele alınabilirler. Bu çerçevede ona göre, ilk modern uluslar arası örgüt 1815 Viyana Kongresi'nde oluşturulan "Ren Denizcilik Merkez Komisyonu"dur (Yüksel 2001:149). Günümüzde uluslar arası gelişmeler önemli bir küresel endüstriyi meydana getirmekte, hemen her alanda ulus-devletler tarafından organize edilen uluslar arası örgütler oluşturulmaktadır. Schearer'a göre, Ulusal hükümetler tarafından organize edilen örgütlere örnek olarak; Japonya Uluslar arası Kooperasyon Ajansı(JICA), Birleşik Devletler Uluslar arası Gelişme Ajansı (USAID), Uluslar arası Çalışma Örgütü (ILO), Dünya Bankası (WB), Uluslar arası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü (WTO) verilebilir. Schearer, bunların yanında yalnızca ABD'de 150 örgütün gönüllülük esasıyla uluslar arası alanda faaliyet gösterdiğini belirtir(Şimşek 2000:339).

Küreselleşmenin en önemli aktörlerinden olan uluslar arası örgütlerin dünyadaki sayısı özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra büyük bir hızla artmaya başlamıştır. Bu süreçte gerek Birleşmiş Milletler gibi büyük siyasi örgütlenmeler gerekse bölgesel ekonomik örgütlenmeler uluslarüstü düzeyde bazı yapılanmaları gündeme getirmiştir. Wolf (2001:214-215)'a göre, tıpkı günümüzde çokuluslu şirketlerin özel teşebbüsü organize etmesi gibi, küresel kuruluşlarda millî politikaların uluslar arası yüzünü organize ve disipline etmektedirler. Bu kuruluşlardan bazıları; 1944 yılında kurulan IMF(Uluslar arası Para Fonu) ve WB(Dünya Bankası), 1951 yılında temelleri atılan AB(Avrupa Birliği) ve NAFTA(Kuzey Amerikan Serbest Ticaret Antlaşması) dır. Bu çerçevede günümüzde ekonominin küreselleşmesine

katkı sağlayan devletlerarası ticaretin serbestleşmesi için hizmet veren Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ise 1948 yılında faaliyete geçmiş ve 1994 yılında Fas'ın Marekeş şehrinde Türkiye'ninde içinde bulunduğu 121 ülkenin imzaladığı Nihai Senet ile birlikte GATT'ın yerine geçmek üzere Dünya Ticaret Örgütü (WTO) kurulmuş ve 1 Ocak 1995'de faaliyete başlamıştır.

GATT'ın, IMF'nin ve Dünya Bankası'nın politikaları ve etkinlikleri birbirini tamamlamaktadır. Sonuçta hem Kuzey hem de Güney ülkeleri ekonomilerini serbest ithalata ve paraya yönelecek şekilde açmışlardır... Bu bağlamda; piyasa düzeninin iyi, devlet müdahalesinin ise kötü olduğunu dile getiren söylem yaygınlaşmıştır. Devletin gözetmenliği yerine, kurallardan arındırma yada serbestleştirme, ticaret ve sermaye hareketlerinin liberalleşmesi, kamu işletmelerinin özelleştirilmesi, devletin küçültülmesi gibi ilkeler, başta Dünya Bankası, IMF ve GATT olmak üzere diğer uluslar arası ekonomi örgütlerinin ve gelişmiş Batılı ülkelerin savunduğu temel araçlar haline gelmiştir(Yüksel 2001:151).

Devletler tarafından meydana getirilip ve onlar tarafından yönlendirilen uluslar arası örgütler üye devletler üzerinde bazı kontrolleride beraberinde getirmektedir. Alberto Mellucci'ye göre, uluslar üstü (dünya çapında) örgütlerin hızla artan nüfuzları "hem zayıf bölgelerin dışlanmasına hız verilmesinin hem de en azından kısmen, çeşitli ulus devletlerin kontrolleri dışına çıkmış kaynakların tahsisi için yeni kanallar yaratılmasının sonucudur"(Bauman 1999: 67). Bu çerçevede McNeely, uluslar arası örgütlerin etkilerini şu şekilde özetlemektedir:

Uluslar arası örgütler, dünya sistemi içinde daha fazla kurumsallaşmaya, standartlar geliştirmeye, ulus-devletler arasındaki ilişkileri düzenlemeye katkıda bulunmaktadır. Bundan dolayı da, yeni değerlerin ve normların formülasyon ve inşaa sürecinde rol oynayabilmektedirler. Gerek hukuksal mekanizmalar yoluyla, gerekse

fonksiyonlarıyla ulus-devletleri etkileyip zorlayabilmektedirler. Uluslar arası antlaşmalara taraf olma; ulus-devletleri hukuken de bağlamakta ve onları yükümlülüklerini yerine getirmeye sevk etmektedir. Ayrıca, uluslar arası örgütleri kuran ana sözleşmelerin getirdiği hüküm, norm ve standartlar, üye ülkeler için modellik fonksiyonu görmektedir. Örneğin, Evrensel Posta Birliği ve Uluslar arası Sivil Havacılık Örgütü gibi uluslar arası örgütler, üye devletler üzerinde açık ve yaygın bir baskı oluşturmakta, dünya çapında homojeniteyi desteklemektedir. Bu anlamda uluslararası örgütler, devletleri düzenleyici girişimler haline gelmekte; devlet çabalarını biçimlendirmekte ve geliştirdikleri mekanizmalarla dünya kurumsal düzenini oluşturmaya katkıda bulunmaktadır(Yüksel 2001:161).

Küreselleşme sürecinde daha etkili bir biçimde yer almak için birçok ülke, birbirleriyle çeşitli anlaşmalar imzalayarak gümrük tarifelerini azaltmaya, işletmelerin birbirleriyle etkileşimlerini ve birlikteliklerini zorlayan bir takım engelleri ortadan kaldırılmaya yönelik çalışmalar içerisinde yer almışlardır. Bu anlaşmalardan birisi 1993 yılında Kanada, Meksika ve Amerika Birleşik Devletleri arasında imzalanan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması(NAFTA)dır. Diğer bir anlaşmada 1992'de Singapur, Filipinler, Malezya, Tayland, Brunei ve Endonezya arasında imzalanan Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği(ASEAN)dir. Dünyadaki en önemli birleşme ise 1992'deki anlaşma ile yeni şekliyle kurulan Avrupa Birliği'(EU)dir. Kirel ve Özkalp, bütün bu bölgesel ve uluslar arası örgütlenmelerin her türlü ticaretin ve işin küresel bir çerçevede yürütülmesine yardımcı olmak amacıyla gerçekleştirildiklerini ileri sürmektedirler (Kirel ve Özkalp 2000:172-173). Bu çerçevede küreselleşmeye İngiliz bakış açısından bakan Hall, bölgesel bütünleşme ve uluslar arası örgütler bağlamında İngiltere'nin(bir ulus-devletin) durumunu şu şekilde özetler:

Britanya'yı NATO'ya, Ortak Pazar'a ve benzeri örgütlere bağlayan parasal ve bölgesel düzenlemeler gelişmektedir. Bu bölgesel, ulusüstü

örgütlerin ve bağlantıların büyümesi, İngiliz toplumunda olup bitenlerin sadece iç dinamiklerle açıklanmasını olanaksız hale getirmektedir. Bu da, egemenlik ve ulus-devlet anlayışlarında ki çok önemli bir değişikliğe işaret etmektedir. Bu değişiklik İngiliz hükümetinin ne yapabileceğine, nelerin onun denetiminde bulunduğu, hangi dönüşümleri yaratmanın onun elinde olduğuna dair anlayışta bir değişiklik demektir. Bu tür konuların, gittikçe diğer toplumların ekonomileri, kültürleri ve siyasalarıyla karşılıklı bağımlılık içinde olduğu görülmektedir(Hall 1998a:45)

Küreselleşme sürecine paralel olarak uluslararası örgütlerin ve çokuluslu şirketlerin güçlerinde ki artışı, buna bağlı olarak da ulus-devletin gücünün zayıfladığı yada ulus-devlete gerek kalmadığı yönünde ileri sürülen görüşlere karşılık ulus-devletin önemli bir siyasi örgüt şekli olarak devam edeceği ile ilgili olarak Hirst ve Thompson, şu görüşleri ileri sürerler:“Şiddet araçlarındaki tekel konumu ve yasa yapmadaki tekel rolü. Bir başka ifade ile hukukun üstünlüğünün kaynağı olarak millî devletler, uluslar arası hukuk için zorunlu önşarttırlar ve kamu güçlerinin birleştiricileri olarak farklı yönetim ve toplum standartı biçimleriyle çoğulcu ‘millî’ toplumların yaşaması için gereklidirler” (Hirst ve Thompson 2001:143).

Bu tartışmalar bağlamında Newland, hali hazırda küreselleşme sürecinin yönlendiricisinin Dünya Ticaret örgütü, Dünya Bankası ve IMF gibi kurumların olduğunu, bu kurumları da yönlendirenlerin genellikle çokuluslu firmalar, ya da finans çevrelerinin taleplerine göre küreselleşme sürecinin biçimlendirildiğini ileri sürer (Bozkurt 2000a:108). Bu çerçevede de Koçdemir, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, IMF, Dünya Ticaret Örgütü gibi devletlerarası kurumların meşruiyetlerinin sorgulanmaya başladığını ileri sürmektedir. Koçdemir’e göre(1999b:220) “Bu kurumların karar alma mekanizmaları demokratik meşruiyetten yoksundur ve tek meşruiyet kaynakları finansmanlarının da sağlayan ABD’nin gücü gibidir”. Sonuç olarak bu tartışmalar çerçevesinde uluslar arası örgütlerin küreselleşme sürecinde

önemli bir işlevi yerine getirdiği söylenebilir. Küreselleşme sürecinde uluslar arası örgütler ulus-devletlere yukarıdan devamlı olarak bir baskı uygulayarak onların fonksiyonlarını sınırlandırmakta, bu durum Türkiye örneğinde IMF ve Dünya Bankası ile yapılan görüşmelerde açıkça görülmekte, ve ulus-devletlerin egemenlik anlayışlarını erezyona uğratmaktadır.

3.3.12.3.Çokuluslu Şirketler/Ulusötesi Şirketler

Küreselleşme sürecinde ön plana çıkan tartışma konularından biriside çok uluslu şirketler ve ulusötesi şirketlerdir. Özellikle küreselleşmenin ekonomik boyutu açısından önemli olan çokuluslu/ulusötesi şirketler, uluslar arası örgütler gibi, küreselleşme sürecinde ulus-devletin sınırlarını zorlamaktadırlar. Bu nedenle çalışmada çokuluslu/ ulusötesi şirketlerin daha çok ulus-devlet üzerine etkisi üzerinde durulmuştur. Çokuluslu şirket, “birden fazla ulusal nüfuz sahasında şubelere ve bağlı şirketlere sahip olan şirket”lerdir(Hirst ve Thompson 1998:15). Çokuluslu şirketlerin sayısı 1970 yılında 7000 iken bu sayı 1990’larda 37000’in üzerine çıkmıştır. Dünya çapında ise çokuluslu şirketler 150.000’den fazla ortaklığa sahiptirler(Murat 2000:265). Özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra uluslararası örgütlerin etkinlik sahalarının genişlemesine de bağlı olarak yeni yatırım fırsatları bulan ve yeni teknolojik gelişmeler ile desteklenen çokuluslu şirketler önemli aşamalar katetmişlerdir. Çokuluslu şirketleri küresel ilişkilerin belli bir aşamasının ürünü olarak gören Friedman’a göre bu ticari şirketler, onbeşinci yüzyıldan onsekizinci yüzyıla kadar küresel çapta kurumsallaşan yapıları (Friedman 1994:202). Modern anlamda çokuluslu şirketlerin gelişimi ise Dicken’a göre, XIX. yüzyılın ikinci yarısında, özellikle 1870’den sonra ortaya çıkmıştır(Yüksel 2001:163). Çokuluslu şirketlerin sayısının ve hakimiyetinin artmasına paralel olarak, ulusal ekonomilerin ulusal karar alabilme süreçleride olumsuz yönde etkilenmeye başlamıştır.

Küreselleşme sürecinin ekonomik boyutu göz önüne alındığında söz konusu şirketlerin varlığı ve etki derecesi ön plana çıkmaktadır. Dünyada çokuluslu şirketlerin varlığı ve etki dereceleri kabul edilmekle birlikte

tartışmalar daha çok ulusötesi şirketler üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu konuda birbirine karşıt görüşlerin varlığı söz konusudur. Örneğin küreselleşme ile ilgili tartışmalarda ulusötesi şirketlerin varlığına dayalı tamamen küreselleşmiş ekonomi tezine karşılık şüpheciler grubuna dahil edilen Hirst ve Thompson'a göre, gerçekte uluslararası şirketler azdır, önemli şirketlerin çoğu dünya piyasalarında ticaret yapmasına ve bu piyasaların dışındaki işlemlerinde ciddi bir yere sahip olmalarına karşın, farklı millî temeller üzerinden çalışmaya ve ayrı bir millî kimliği korumak istemeye devam etmektedirler(Hirst ve Thompson 2001:137). Bu bağlamda Hirst ve Thompson(2001:16), yapılan bir araştırmaya göre, 1990'da uluslararasılaşmış üretimin (çokuluslu şirketlerin kendi ülkeleri dışındaki üretimlerinin) dünya üretimindeki payının sadece %7 civarında olduğunu belirtirler. Bu tartışmalar bağlamında Giddens, dev çok uluslu şirketlerin çoğunun merkezinin ABD'de olduğunu, merkezi ABD'de olmayanların ise dünyanın yoksul bölgelerinin değil zengin ülkelerin şirketleri olduğunu belirtmektedir(Giddens 2000:27).

Schiller'e göre ise, günümüzde günden güne hızla gelişmekte olan uluslar arası mal ve ekonomik hizmetler, dünya da birkaç bin firma tarafından kontrol edilmektedir(Schiller 1991:279). Bu çerçevede Kaya(2000:196), çokuluslu şirketlerin gerek ulusal gerekse uluslar arası pazar üzerinde etkili olmasından dolayı, ulusal ekonomi ve siyasal elitlerin etkinliklerinin azaldığını belirtirken; Manisalı, küresel bir ortam yaratmak isteyen çokuluslu şirketlerle büyük ve güçlü devletlerin kendi aralarında birleşerek dünyayı tek pazar haline getirmek ve bu pazarında yöneticileri olmak istediklerini ileri sürmektedir (Manisalı 2001:11). Bu çerçevede küreselleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan bölgeselleşme ve yerelleşme olgularına yaklaşımda sermayenin dünyadaki bütün engelleri ortadan kaldırmak istediğini ileri süren Eroğlu(1997:48), bu durumu şu şekilde açıklar :

Bu engeller nereden geliyor? Bir kere, ülkelerin sınırları engel. İkincisi, bu sınırlar içindeki devletlerin kural koyma gücü engel. Onun için bunların zayıflatılması gerek. Bunlar nasıl zayıflatılır? Devlet

zayıflatılır. Devleti zayıflatmanın birkaç yolu var. Bir tanesi, doğrudan doğruya devleti eritmektedir. Avrupa Birliği'nde, Kuzey Amerika NAFTA birliğinde ve Japonya eksenine etrafında Uzakdoğu'da Pasifik Birliği adı altında biçimlenen kümelenmeler bunun araçlarıdır. Bir başka yol, doğrudan doğruya devletlerin parçalanması ya da yok edilmesidir...Yugoslavya parçalandı, Çekoslovakya Parçalandı... Sovyetler Birliği parçalandı. Üçüncü bir yol, merkezi devletlerin gücünü kırmak. Bu nasıl olabilir? Bir, kural koyma güçleri azaltılarak. Örneğin iç politika alanında Uluslar arası Para Fonu'nun (IMF), Dünya Bankası'nın kurallarına uyma zorunluluğu. İkinci bir yol, devletlerin dibini oymaktır. O da, bölge yönetimleri kurarak yerelleştirmeyi ileri boyutlara götürerek, bunu sağlamaktır. Böylece, sermayenin enternasyonelinde büyük düş; temel birimlerin, ulus-devletlerden çok daha güçsüz, çok sayıda bölgesel diyebileceğimiz kuruluşun, dünya çapındaki bu yeni biçimlenmede yeni oyuncular haline gelmesidir... Bir ulusal devletle başa çıkmakla, bu ulusal devletin alt birimi olan büyük sayıda yerel birimle başa çıkmak karşılaştırılırsa, kafa tutuacak muhatabın gücünün zayıfladığı açıkça ortaya çıkar. Diyelim ki bir yerde serbest bölge kurmak, özel sermayeye özel olanaklar sağlamak istiyorsunuz . Bunun pazarlığını, güçlü bir ulusal devlet ile yapmak yerine, zayıf bir yerel birimle yapmak, tabii ki sermayenin işine gelir. Bu çerçeveye iyice akılda tutulursa, bugün dünya çapında gelişmekte olan azınlıkların korunması siyasetinin bir yönüyle ne anlama geldiği apaçık ortaya çıkar. Ulusal devlet içerisinde azınlık haklarının körüklenmesi ve işte bu yerelleştirme, bölge yönetimleri ile ulusal devletleri zayıflatma siyasetine hizmet eden bir yaklaşımdır.

Küreselleşme süreci ile birlikte ekonomik faaliyetlerin çok uluslu boyut kazanması ve bu süreçte çokuluslu şirketlerin güçlenmesi ulusal egemenliklerin aşındırılarak tehdit edilmesi sorununu gündeme getirmiştir. Buna karşılık ulus-devletin ekonomik açıdan karar verme gücü ve

mekanizması ne kadar zayıflarsa zayıflasın, politik bir varlık olarak çok uluslu sermayeye zorunlu bir işlev görerek yardım etmeye devam ediyor: ulus-devletler gerekli alanlarda düzeni korumaya yardımcı oluyorlar(Schiller 1991:297). Ancak gerek uluslar arası örgütler gerekse çokuluslu şirketler mevcut yapıdaki ulus-devlet sistemini istememektedirler. Dolayısıyla bu yapılar bazı iddialara göre ulus-devletleri kendi istedikleri yapıya dönüştürmek, bazı iddialara görede ortadan kaldırmak için ulus-devlete yukarıdan baskı yapmaktadırlar. Bu çerçevede Özdemir, çokuluslu şirketlerin ilgili olarak şu iddiaları ileri sürer:

Çok uluslu şirketler riski yüksek olsa da yeni fırsatlar nedeniyle dış piyasalara girerler. Küreselleşme çok değerlilik ve çok kaynaklılık düzeylerinde düşürücü bir etki yapmaktadır. Bu nedenle de çok uluslu şirketlerin yabancı aktiviteleri piyasa yapılarındaki, uluslardaki, etnik yapılardaki, dillerdeki, gümrüklerdeki, ve hukuk sistemlerindeki farklılıklar kalkıncaya kadar devam edecektir. Bunların kalkması da ulus-devletlerin sonunu getirecektir. Yani tam küreselleşme düzeyi, bu şirketlerin giriş-çıkış kavramlarının olmadığı her şeyin homo economicus haline geldiği bir düzey olacaktır(Özdemir 2002:240).

4. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE AVRUPA'DA BÖLGESEL BÜTÜNLEŞME VE TÜRKİYE

Küreselleşme sürecinin işleyişinde öne çıkan kavramlardan biriside “bölgelleşme”dir. Bölgelleşme kavramı da sosyal bilimler alanında ki bir çok tartışmalı kavramda olduğu gibi farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Kimi zaman bölgelleşme kavramı; “devletin altında ama illerin üstünde yeni bir idari-siyasal birimin yönetim aygıtına monte edilmesidir. Bölgelleşme kimi zaman yeni bir devlet biçiminin ortaya çıkışına yol açar(İspanya, İtalya), kimi zaman üniter bir devletin temel özelliklerine uyum gösterir(Fransa)”(Nalbant 1997:15). Küreselleşme süreci ile birlikte gündeme gelen bölgelleşme kavramı ile anlatılmak istenenen ise AB, NAFTA; ASEAN gibi bölgesel düzeyde birden fazla ulus-devletin bir araya gelerek siyasi, ekonomik v.b açılardan iş birliği içerisinde olduğu ulusüstü oluşumlardır.

II.Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada bir yandan mevcut pazarların genişletilmesi amacıyla tüm alanlarda küreselleşme süreci ivme kazanırken, diğer yandan genişleyen dünya pazarında daha güçlü rekabet olanaklarıyla daha fazla pay almak amacıyla, bloklaşma eğilimleride hız kazanmaktadır(Ay 2002:51). İçerisinde yaşadığımız dönemde ekonomik ve buna bağlı olarak siyasi anlamda yeni güç merkezleri, bloklar ortaya çıkmıştır ve çıkmaktadır. Ay'a göre dünya ekonomisinde, kısa dönemli ittifaklardan bölgesel anlamda bloklaşmaya geçişte üç önemli faktör rol oynamaktadır: “Bunlar, siyasi, ekonomik ve askeri etki alanlarını yeniden sistemleştiren jeopolitik ve ekonomik etki alanları; yaşanan sanayi devrimi ile başlayan uluslar arası ekonomik rekabet ve ideolojik sistemleri baz alan siyasi ve ekonomik sistem farklılıklarıdır.”(Ay 2002:51).

Bölgesel güç oluşumlarına bakıldığında en önemlilerinden birisi olarak Avrupa Birliği görülmektedir. Yine başlangıçta, ABD ile Kanada arasında başlayan daha sonra Meksika'nın katılımı ile genişleyen Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi(NAFTA) ve Güneydoğu Asya Uluslar Birliği(ASEAN)dır. Bunların dışında çok sayıda işbirliği amacıyla oluşturulmuş

veya oluşturulmakta olan bölgesel oluşumlar da mevcuttur. Bölgeselleşme, başta ekonomik olmak üzere, siyasi ve askeri nitelikler de taşıyabilmektedir. Çalışmada bölgesel oluşumlardan sadece Avrupa Birliği Türkiye ile ilgili çerçevesinde ele alınıp incelenmiştir.

4.1. AVRUPA BİRLİĞİ

4.1.1. AVRUPA BİRLİĞİNİN KURULUŞ AMACI

İkinci dünya savaşı sonrasında, genel olarak ekonomisi büyük oranda tahrip olmuş olan Avrupa ülkeleri, öncelikle ekonomik, daha sonrada politik ve savunma alanında işbirliğine girme ihtiyacı içerisinde olmuşlardır. Akay, II. Dünya savaşından önceki dönemlerde Avrupa ülkelerinin birleşerek siyasi birlik sağlama yönündeki çabalarının hemen hemen hepsinin zorlama ve askeri güç kullanımı aracılığıyla boyun eğdirme yöntemlerine dayalı olduğu için başarıya ulaşamadığını ileri sürer. II.Dünya savaşı sonrası ise Avrupa ülkelerinin, içinde bulundukları olumsuz koşullarda göz önünde bulundurularak, ekonomik açıdan durumu daha iyi kılmak için ülkelerin biraraya gelerek birlikte hareket etmesi yönünde akımlara maruz kaldıkları görülmektedir. Akay, bu akımların temel özelliğinin, “siyasi birliğin, ancak ekonomik bütünleşmeyle sağlanabileceği” düşüncesi üzerine kurulu olduğunu belirtir. Bu nedenden dolayı siyasi birlik kurma idealine ulaşabilmek için uluslarüstü nitelikli, ekonomik bütünleşmeye ağırlık veren örgütler kurulmasına öncelik verilmiştir. (Akay 2000:260). Bu doğrultuda Günuğur, II.Dünya Savaşı sonrası Avrupa bütünleşmesine yol açan nedenleri genel hatlarıyla üçe ayırmaktadır. Bunların ilki, “Doğu’dan yani SSCB’den algılanan siyasal ve askeri tehdit, ikincisi, ABD’den algılanan ekonomik tehdit ve üçüncüsü de Batı Avrupa’da tarih boyunca yaşanan geleneksel Alman-Fransız gerginliği”(Günuğur 1995:14). Bu çerçevede İkinci Dünya Savaşı sonrasında “geleneksel güç dengesinin merkezi” olma özelliğini kaybetmiş olan Avrupa, ABD ve Sovyetler Birliği’nin de iki süper güç olarak ortaya çıkmasının yanında, Avrupa dışındaki sömürgelerin başkaldırısı ile de karşı karşıya kalmıştır. Bu durumda dünya politikasını şekillendirmede merkez

olma özelliğini kaybeden Avrupa'nın "iki süper güç" arasında "üçüncü bir güç" olabilmesi için Avrupa'da ekonomik ve siyasi bir güç birleşiminin sağlanması gerekiyordu. (İskenderoğlu (2002:47). Bu bağlamda ilk etapta Fransa'nın çağrısı ile kömür ve çeliğin üretimi ile kullanımının uluslar üstü bir organın sorumluluğunda yönetilmesi kararlaştırılmış, 1951 Paris sözleşmesi ile Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda, İtalya ve Lüksembourg arasında Avrupa Kömür ve Çelik Birliği(AKÇB) kurulmuştur. Avrupa Ekonomik Topluluğu ise 1957 yılında aynı altı ülke arasında imzalanan Roma Antlaşması ile kurulmuştur. AET'ye hukuken ve fiilen uluslar arası bir kuruluş olma niteliğini kazandıran Antlaşma ise 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Somuncuoğlu 2002:19). Böylece Avrupa'da başlangıçta altı ülkenin bir araya gelerek oluşturdukları bölgesel bir uluslarüstü yapı meydana gelmiştir.

Bölgeselciliğin bir süper devlet yaratıp, onun hükümetinin ulusal hükümet yerine geçmek anlamına gelmediğini savunan Drucker'a göre, ulusal hükümetin yanında birtakım bölgesel yönetim kurumları yaratmakta bu yollarda ulusal hükümeti giderek önemsiz kılmakta(Drucker 1994:210-211). Bölgeselciliğe doğru gidişin Avrupa Birliği tarafından başlatıldığını belirten Drucker'a göre, bununla sınırlı kalınmayacaktır. Aslında bir "ortak Pazar" olarak ortaya çıkmış olan Avrupa Birliği tamamiyle ekonomik bir örgüt olarak başlamıştır. Drucker, Bu topluluğun giderek daha çok siyasal işlevler de yükleneceğini ileri sürmüştür(Drucker 1994:211). Avrupa Birliği'ni, başka bölgelerinde izleyebileceği ve izleyeceği bir yol olarak gören Giddens ise, burada önemli olanın Avrupa Birliği'nin Avrupa'da oluşmasının değil, ulusaşırı bir yönetim biçiminin öncülüğünün yapıyor olması olduğunu belirtir. Giddens, destekçilerinin ve eleştircilerinin söylediği bir çok şeyin tersine, Avrupa Birliği'nin federal bir devlet ya da süper bir ulus-devlet olmadığını, buna karşılık basitçe bir uluslar birliği de olmadığını ileri sürerken, Avrupa Birliği'ne giren ülkelerin egemenliklerinin bir kısmından gönüllü olarak vazgeçtiklerini belirtmektedir (Giddens 2000: 94). Giddens'a göre, Avrupa Birliği küresel düzene öncülük eden bir oluşumdur. Bu bağlamda başka

bölgeler için örnek alabilecekleri bir model teşkil edebilir ve küresel kozmopolit düzene katkıda bulunabilir(Giddens ve Pierson 2001:187).

4.1.2. AVRUPA BİRLİĞİNİN GENİŞLEME SÜRECİ

9 Mayıs 1950 yılında Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman'ın önerdiği Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) uzun çalışmalar sonunda 18 Nisan 1951 Paris sözleşmesi ile Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda, İtalya ve Lüksembourg arasında kurulmuştur. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun görevi, üye devletlerin genel ekonomik durumları ile uyum içinde ortak bir pazarın kurulması; üye devletlerde, ekonomik genişlemeye, istihdam ve yaşam standardının yükselmesine katkıda bulunma temel felsefesine dayanıyordu. 6 Mayıs 1956 yılında ise Belçika Dışişleri Bakanı Paul-Henri Spak, AKÇT'ni oluşturan üyelere Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun(AAET-EURATOM) kurulmasına yönelik bir öneri sundu. 25 Mayıs 1957 günü AKÇT'ni oluşturan altı ülkenin imzaladığı "Roma Antlaşması" ile AET ve AAET kurucu antlaşmaları imzalandı. "Roma Antlaşması"nı takiben 22-23 Temmuz 1969 yılındaki konsey toplantısında İngiltere, Danimarka, İrlanda ve Norveç'in topluluğa tam üyelik başvuruları incelenerek üyelik antlaşmaları 22 Ocak 1972 tarihinde, Brüksel'de imzalandı. Tam üyelik antlaşmasını imzalayan İngiltere, İrlanda ve Danimarka üyelik antlaşmasını onaylamalarına karşın Norveç halkı yapılan referandumda %53 oranında "Hayır" oyu vererek üyelik antlaşmasını onaylamadı. Böylece 1 Ocak 1973 yılı itibariyle üye sayısı altı olan AET İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın katılımıyla üye sayısını dokuzaya çıkararak ilk genişleme hamlesini gerçekleştirmiştir. AET'da ikinci genişleme ise topluluğa tam üyelik başvurusunda bulunan Yunanistan'ın 1 Ocak 1981 tarihinde katılımıyla gerçekleşmiş oldu. AET'da üçüncü dönem genişleme süreci de topluluğa üyelikleri 1 Ocak 1985'de yürürlüğe giren İspanya ve Portekiz'in katılımı ile sonuçlandı(Çoşkun 2001:45-54).

Bu süreci izleyen dönemde "Roma Antlaşması" 1 Temmuz 1987 tarihli "Tek Avrupa Senedi" ile önemli değişikliklere uğramış, Ortak Pazar hedefi

yeniden tanımlanmış, üye ülkeler arasında ortak bir dış politika oluşturulması ve uygulanması kararlaştırılmıştır. Bu amaçla da karar alma sürecini hızlandıracak tedbirler belirlenmiş, Avrupa parlamentosunun yetkileri artırılmış, AET, AT'a dönüşmüştür. 7 şubat 1992 de imzalanıp, 1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren ve resmi adı "Avrupa Antlaşması" olan "Maastricht Antlaşması" ile Roma Antlaşması'nda kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Antlaşma, önemli siyasi hedefler çizmiştir. Bu hedefler, "ortak güvenlik ve dış politika ile adalet ve içişleri üzerine bina edilmiştir. Bu kapsamda ekonomik ve parasal birlikten, çevre, tüketici hakları, sağlık, haberleşmeye hemen tüm alanlar bulunmaktadır"(Somuncuoğlu 2002:19-20).

Avrupa Birliği genişleme çerçevesinde 22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi'nde Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin üyelik için sahip olması gereken kriterleri belirlemiştir. Bu kriterler, üyelik için aday ülkenin;

Demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlık haklarına saygı ve korumayı garanti eden kurumların istikrarını sağlamış olması,

İşleyen bir piyasa ekonomisine ve birliğin rekabetçi baskısına piyasa güçlerine dayanma kapasitesine,

Siyasi, ekonomik ve parasal birlik hedeflerine bağlılık dahil üyelik yükümlülüklerini üstlenme yeteneğine sahip olmasını gerektirmektedir(Birden 2002:27).

Yukarıda belirtilen Kopenhag kriterleri Türkiye'nin de Avrupa Birliğine tam üye olarak girmesi için yerine getirmesi gereken kriterlerdir.

1951 yılında altı üye ülke ile kurulan AKÇB, 1957'de AET'na, 1987 yılında AT'na, 1993 yılında ise AB'ne dönüşmüş, bu süreçte dördüncü genişleme ise 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe giren antlaşma doğrultusunda Finlandiya, İsveç ve Avusturya'nın katılımı ile gerçekleşmiştir (Çoşkun 2001:54-55). Böylece başlangıçta altı üye ile başlayan bütünleşme hareketi

genişleyerek on beş üye rakamına ulaşmıştır. Avrupa Birliği'nin son genişleme aşaması ise 16 Nisan 2003 tarihinde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Malta, Macaristan, Polonya, Slovakya, Letonya, Estonya, Litvanya, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'nın 1 Mayıs 2004'ten itibaren AB üyesi olmalarına ilişkin kararın imzalanmasıdır (<http://www.milliyet.com.tr/2003/04/17/siyaset/asiy.html>). Kurulduğu günden beri devamlı olarak genişleyen AB, "her genişlemede yalnız biçimini değil, aynı zamanda öngörülen politikalarını, üye devletler arasında gücün dağılımını ve yetki paylaşımını da gözden geçirmek durumunda kalmıştır"(Birden 2002:25). Bu gelişmeler bağlamında Avrupa Birliğinin genişleme politikası ile ilgili olarak Lester Thurow şu iddiaları ileri sürmektedir:

Sonunda Avrupalılar şu anda ortak Pazar içinde bulunan ülkelerin entegrasyonunu tamamlamak için gerekli olan şeyleri yapacak, Batı Avrupa'nın geri kalan kısmını ona ilave edecek, Orta ve Doğu Avrupa'nın büyük kısmının Avrupa Evi'ne katılması için ihtiyaç duyulan vergileri ödeyeceklerdir. Bütün bunları akıllı ve uzak görüşlü oldukları için değil, başka tercihleri olmadıkları için yapacaklardır. Polonyalıların ve diğer Doğu Avrupalıların Paris, Londra, Roma ve Frankfurt kapılarına üşüşmelerini önlemek için, Batı Avrupalılar stratejik değerlendirmelerin yapmalarını buyurduğu her şeyi yapacaklardır(Thurow 1994a:151).

Thurow, ancak bunları yapabilmesi durumunda Avrupa Birliğinin Amerika ve Japonya gibi başarıyı yakalayabileceğini ileri sürmektedir. Thurow, Avrupa Birliğine üye ülkelerin, üye olmayanlara oranla daha fazla kazanç sağlamaları durumunda Avrupa Birliği içerisinde kalacaklarını, aksi taktirde Avrupa Birliğinden ayrılacaklarını ileri sürmektedir. Avrupa Evi'nin kuruluşunun artık durdurulamaz bir noktaya geldiğine değinen Thurow, bunun nedenlerini olarak şunları görmektedir: 1. Bütünleşmiş bir Avrupa evi kurmak için böyle bir fırsat Roma İmparatorluğunun düşüşünden bu tarafa gelmemiştir. 2. Küresel bir ekonomik yapı içerisinde Amerikalılara ve Japonlara karşı rekabet

etme ihtiyacı Avrupa Evi'nin kurulmasını gerekli kılmıştır. Aksi taktirde Avrupa ülkeleri tek başlarına bu ekonomilerle mücadele edemezler. 3. Avrupa Evi içerisinde yer alan ülkelerden herhangi birisinin birlik içerisinde geri çekilmesinin artık çok zor olacağı kadar bütünleşme sağlanmış bulunuyor. 4. Üye ülkeleri daha ileri adımlar atmaya zorlayan bir iç dinamik kurulmuştur(Thurow 1994b:120).

14-15 Aralık 2001 tarihleri arasında gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Laeken Zirvesi'nde, Avrupa Birliği'nin tek para birimine (EURO) geçişi, genişlemenin geri dönülmez bir sürece girdiği, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, genişleme süreci, terörle mücadele, ekonomik ve sosyal gelişme, adalet ve içişleri ile dış ilişkiler gibi konular tartışılarak bir takım kararlar alınmıştır(Mert 2002:122). Sonuç olarak Avrupa Birliği'nin genişleme süreci devam etmekle birlikte bu süreçte Polatoğlu, AB'nin esas hedefi ve gerçekleştirilecek kurumsal reformlarla AB'nin nasıl bir şekil alacağıyla ilgili olarak Almanya, Fransa ve İngiltere gibi AB içerisinde büyük bir ağırlığa sahip ülkeler arasında farklı görüşlerin olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre:

Almanya'nın öncülük ettiği görüşe göre AB sonuçta federal bir yapıya kavuşturulmalıdır. Komisyon AB Hükümeti'ne, Bakanlar Konseyi Avrupa Parlamentosu bünyesinde yer alacak ikinci bir meclise dönüştürülmeli, AB'nin dış sınırlarının korunmasından sorumlu olacak bir polis teşkilatı ihdâs edilmeli, ortak politika saptanan alanların sayısı azaltılmalı, örneğin ortak tarım politikası ve bölgesel politika alanlarında üye devletlerin yetkileri artırılmalı, Birlik kurumları ile üye devletler arasındaki yetki dağılımı daha sarıh bir biçimde belirlenmelidir. Fransa ise AB'nin sonuçta bir ulus devletler Federasyonu'na dönüşmesi fikrini savunmaktadır...AB için bir anayasa hazırlanması, Avrupa Sosyal Antlaşması imzalanması, AB dış polis teşkilatı kurulması, sağlık, eğitim ve kültür gibi alanların ulus-devletlerin sorumluluğunda kalması, yetki dağılımının daha açık bir biçimde belirlenmesi gibi hususların, Fransa'nın AB'nin geleceği ile ilgili çalışmalarda gözönünde bulunduracağı konular arasında önemli bir yer tutacağı anlaşılmaktadır. İngiltere ise, gerçekleştirilecek reformlar sonucunda AB'nin bir süper devlet değil,

bir süper güç olması gerektiği görüşünü savunmaktadır. Bu görüşe göre, AB'nin siyasi temelleri ulusal farklılıklar ve kimliklere sahip ulus-devletlere dayanmaktadır. Bu durum uyarınca sürekli biçimde değişen AB için bir anayasa hazırlanması yerine, AB ile üye devletler arasındaki yetki dağılımının daha açık bir biçimde belirlenmesi, Avrupa Parlamentosu'nun biri ulusal parlamenterlerden, diğeri Avrupa Parlamenterlerinden oluşacak iki meclisli bir yapıya dönüştürülmesi, Birliğin karar alma mekanizmalarının daha etkin bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir(Polatoğlu 2002:18).

Bu çerçevede Polatoğlu, konvansiyon'un çalışmaları sırasında Birliğin hedefine yönelik tartışmaların "Federal Avrupa" ile "Ulus Devletler Federasyonu" görüşleri etrafında devam edeceğini ileri sürmektedir(Polatoğlu 2002:18).

4.1.3. AVRUPA BİRLİĞİNİN SOSYO-KÜLTÜREL TEMELLERİ

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da yaşanan gelişmeler küreselleşme ve bölgesel bütünleşme süreçleri doğrultusunda atılmış önemli adımlardan birisini oluşturmaktadır. Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı sonrası ekonomik ilişkiler çerçevesinde atılmış olan işbirliği ortaklığının tarihsel olarak siyasi ve sosyo-kültürel temelleride söz konusudur. Tarihsel süreç içerisinde Avrupa bütünleşmesine yönelik gelişmeleri Günoğur (1995:13) şu şekilde açıklar:

Günümüzde aşama aşama yürürlüğe konulmaya çalışılan "Avrupa Bütünleşmesi" hareketinin kökenleri ve bu yolda yapılan düşünsel plandaki çalışmalar XIII. ve XIV. Yüzyıllara kadar inmektedir. Gerçekten bu yıllarda kimi düşünürler, yazarlar, bilim ve siyaset adamları, birbiri ile kıyasıya savaşan krallıkları, siyasi planda biraraya getirecek ve Avrupa kıtası'nda kalıcı bir barışı sağlayacak çabalar içine girmişler ve amatör planda bazı örgüt modelleri geliştirmişlerdir. Pierre Dubois, Dante, Emeric Cruce, Abée de Saint, Jean Jacques Rousseau ve Immanuel Kant bu çerçeve içinde, tarih boyunca

Avrupa Birliği amacına yönelik çalışmalar yürüten düşünür ve yazarların başında gelirler(Günuğur 1995:13).

Bu erevede Manent, Aydınlanmanın- ticaretin, bilimlerin ve sanatın ilerlemesi ve kısa süre sonra uygarlık olarak anılmasının- Avrupa'da bir nc homojenleşme getirdiğini belirtir. Ona göre, *Fransız Devrimi* ve onun askeri ve ideolojik sonuçları, özellikle Napolyon girişimi, hem homojenleşmeye giden harekti srdrdrmş hemde tersi yönde bir özelleşme ve millî ayrılık hareketi doğurmuştur(Manent 2001:60). Bu bağlamda Avrupa'da oluşan kültürel yapı ile ilgili olarak iki yüz yıldan fazla bir zaman önce Rousseau, görüşlerini şu ifadelerle dile getirmiştir:

Ne derseniz deyin, bugünlerde artık Fransızlar, Almanlar, İspanyollar ve hatta İngilizler diye bir şey kalmadı, sadece Avrupalılar var. Hepsinin zevkleri aynı, ihtirasları aynı, gelenekleri aynı ve hemde iyi bir sebepten ötürü. Hiç biri bugüne kadar, ayrı bir mevzuat ile millî bakımdan oluşmamıştır. Aynı şartlara yerleştirin ve bakın, her biri aynı şeyleri yapacaktır(Manent 2001:60).

Rousseau'nu yukarıda ileri sürdüğü görüşler kapsamında Eliot, farklı kültürlere sahip olan toplumların kültürlerdeki ortak vasıfları yaratan hakim gücün din olduğu görüşünü ileri sürer. Ona göre, Avrupa'yı bugünkü haline getiren ortak Hristiyan geleneği ve bunun oluşturduğu ortak kültür unsurlarıdır. Bu bağlamda Eliot'a göre, eğer Asya, gelecekte, Hristiyanlığı kabul etse bile yine Avrupa kültürünün bir parçası olamaz. Çünkü Eliot, sanatlarının geliştiği ve yakın zamana kadar Avrupa kanunlarının kök saldığı ortamın Hristiyanlık olduğunu ileri sürer. O, bütün düşüncelerinin, bu Hristiyanlık erevesi için anlam taşıdığını, herhangi bir Avrupalının, Hristiyanlığın doğru olmadığına inanabileceğini ama yine de "onun söylediği, imal ettiği ve yaptığı şeyler, Hristiyanlık geleneğinden doğar ve anlamını Hristiyan kültüründen alır"(Eliot 1981:135). Bu bağlamda Eliot'a göre:

Hristiyan geleneğini dinlerinden başka pek çok şeye borçludurlar. Onun içinde sanatlarımızın gelişmesini takip edebiliriz; batı dünyasını şekillendiren *Roma Hukuku kavramını ona borçluyuz*; özel ve sosyal ahlak kavramlarımızı onun içinde buluruz.

Eliot'a göre, Yunan ve Roma edebiyatlarında ve yine onun içinde bütün Batının paylaştığı edebiyat standartları yaşamakta, Batı dünyası bu gelenekte birleşmektedir. Eliot, Batı kültürünün ortak unsurlarındaki bu birliğin asırlardır onları bir arada tutan bağ olduğunu ileri sürer. İleri sürdüğü bu görüşleri doğrultusunda Eliot, hiçbir politik ve ekonomik teşkilatın, ne kadar iyi niyetli olursa olsun, bu kültür birliğinin verdiğini sağlayamayacağını ileri sürer(Eliot 1981:136) Ona göre ortak bir zemine dayanan Avrupa kültüründe sanat ve fikir alışverişine ilaveten düşünce tarihi ile sımsıkı örülmüş bir duygu ve davranış dokusu vardır(Eliot 1981:132).

Küreselleşme sürecinde gelecekte bölgesel ekonomik blokların öneminin giderek artacağını ileri süren Huntington'a göre ise bir yandan, başarılı ekonomik bölgelik medeniyet şuuru takviye edecek, diğer taraftan ise ekonomik bölgelik ancak müşterek bir medeniyet içerisinde kök saldıgı zaman başarılı olabilecektir. Bu çerçevede Huntington, Avrupa Birliğinin, Avrupa kültürü ve Batı Hristiyanlığı'nın paylaştığı temele dayandığını belirtmektedir(Huntington 2000:27). Sonuç olarak Huntington'un bakış açısından kültürel açıdan, Avrupa'nın ortak bir medeniyeti paylaşması günümüzde sürdürülen iş birliği ve uluslarüstü yapılanmayı daha kolay hale getirmekte ve daha başarılı kılmaktadır. Avrupa Birliği'nin bu yapısı, bazı akademisyenlerce Türkiye'nin uzun süreden beri Birliğe kabul edilmemesinin nedenlerinden birisi olarakta görülmektedir.

4.2. TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Günümüzde gelişmişlik düzeylerine göre dünya, gelişmemiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler veya I. Dünya, II. Dünya ve III. Dünya ülkeleri gibi çeşitli derecelendirmelere tabi tutulmaktadır. Bu açıdan

yapılan değerlendirmelerden Batı ve onun dışında kalanlar şeklinde bir sonuca varılmasıda mümkündür. Burada Batı olarak adlandırılan gelişmiş lkeler ABD ve büyük çoğunluğu AB içerisinde yer alan ülkeleri kapsamaktadır. Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak Türk toplumu, Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinden başlayarak, özellikle son iki yüz yıl içerisinde kendi içerisinde ki sosyo-ekonomik sorunları çözmek ve ilerlemek için kendisine model olarak Batıyı seçmiştir. Bunun içinde Batı ile ilişkileri geliştirmek, Batının yaşam tarzını, bürokrasisini öğrenmek, siyasi ve teknolojik gelişmeleri izlemek için devamlı surette bu ülkelere öğrenciler, bilim adamları, askerler göndermiş, gelişmeleri yakından takip etmeye çalışmıştır.

Cumhuriyetin kurulmasından sonraki dönemde izlenen modernleşme politikaları çerçevesinde batılılaşma, modernleşme ve çağdaşlaşmanın eş tutulmasından dolayı Türkiye'nin özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa kıtasında veya onun merkez olarak kurulan siyasi ve güvenlik oluşumlarının tümüne katılmaya yöneldiği görülmektedir (Kaplan2002:17). Bu erevede Türkiye, Avrupa Konseyi, OECD ve NATO'ya girmiş, 31 Temmuz 1959 yılında da AET'na ortaklık başvurusunda bulunmuştur. Türkiye'nin bu başvurusuna karşılık AET Türkiye'nin kalkınma düzeyinin tam üyeliğin gereklerini yerine getirmek için gerekli koşulları sağlamadığını bildirmiş ve tam üyelik şartları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanmasını önermiştir. Bu amaç doğrultusunda, Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na tam ye sıfatıyla katılabilmesi için gerekli yolu açan 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanarak 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren "Ankara Anlaşması" ile Türkiye ile AET arasında ortaklık ilişkileri kurulmuştur(Akay 2000:266). "Ankara Anlaşması" bir ereve anlaşmasıydı. "Anlaşmada ortaklığın amacı, hedefleri, temel ilkeleri sürecin evreleri belirlenmiştir. Başka bir deyiş ile Türkiye ile topluluğun bütünleşme programının erevesi çizilmiştir"(oşkun 2001:169). Ankara Anlaşması ortaklığın  aşaması olması yönünde karar almıştı. Bu aşamalar; hazırlık aşaması, geçiş aşaması ve son aşamadır. Bu anlaşmalar ile öngörülen

hazırlıkların tamamlanması sonucunda Türkiye'nin AET'na katılımı gerçekleşecekti.

1959 yılından günümüze dek süren Avrupa ile ilişkiler süreci içerisinde Türkiye 14 Nisan 1987 tarihinde Avrupa Topluluğu'na tam üye olmak için başvuruda bulunmuştur(Karacakurt 2002:71). Türkiye'nin bu başvurusuna AT komisyonun 18 Aralık 1989 günkü ilgili cevabında, "topluluğun 1992 yılında kendi içinde gerçekleştireceği iç pazar hazırlıkları nedeni ile henüz yeni bir üye alamayacağını belirtti. Türkiye'nin AT'na katılmadan önce, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmeye ihtiyacının olduğu ayrıca vurgulandı"(Çoşkun 2001:186). AB komisyonunun 1989 yılında verdiği cevapta Türkiye'nin AB'ne üyeliği konusundaki ehliyeti kabul edilmekte ve Türkiye ile Gümrük Birliği sürecinin tamamlanması önerilmekteydi. Bu öneri doğrultusunda yapılan müzakereler sonunda "AB ile Türkiye arasındaki 6 Mart 1995 Tarihli ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi kararıyla gerçekleştirilen, Gümrük Birliği, 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir"(Çoşkun 2001:183). Böylece Türkiye, Avrupa Birliği üye ülkeleri ve aday ülkeleri içerisinde Avrupa Birliğine tam üye olmadan Avrupa Birliği ile gümrük birliğine geçen ilk ülke olmuştur.

Avrupa Birliği'nin yeni genişleme süreci ile ilgili olarak AB ile Gümrük Birliği anlaşması imzalayan Türkiye'ye adaylık statüsü 1999 Helsinki zirvesinde verilmiştir. Ancak bu adaylık Ege ve Kıbrıs konularında ön şarta bağlanmıştır(Karacakurt 2002:71). Bunun yanında Türkiye'nin AB'ne tam üyeliği için yerine getirmekle yükümlü olduğu Kopenhag Kriterleri Türkiye'de bazı tartışmalarıda gündeme getirmiştir. Bu çerçevede İskenderoğlu, Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesini ön şartı olarak ileri sürülen Kopenhag kriterlerinin, Türkiye'de demokrasi ve insan haklarının genişletilmesi adına ülkenin bölünmesine giden yolun açılmaya çalışıldığını, Türkiye'nin demokrasi adına "dağılmaya" ve insan hakları adına da "parçalanmaya" mahkum edilmek istendiğini ileri sürmektedir(İskenderoğlu 2001:205). Bu noktada Büyükkuslu'ya göre, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik başvurusu,

58. Size göre Türkiye'de şu anda en önemli üç sorun nedir? (Lütfen Önem derecesine göre

1,2,3 şeklinde üç tanesini sıralayınız)

1. () Enflasyon-pahalılık	2. () Nüfus artışı
3. () Yolsuzluk ve rüşvet	4. () Çevre kirliliği
5. () Güneydoğu sorunu	6. () Bölgeler arası dengesizlik
7. () İşsizlik	8. () Adalet mekanizmasındaki aksaklıklar
9. () Adam kayırma (Torpil)	10. () Demokratik sürecin işleyişindeki aksaklıklar
11. () Eğitim-sağlık gibi temel toplumsal kurumlardaki aksaklıklar	12. () İnsan hakları ihlalleri
13. () Toplumsal değerlerdeki bozulmalar	14. () Diğer belirtiniz.....

59. Size göre günümüzde Türkiye'de siyasi olarak en etkili gruplar hangileridir? (Lütfen önem sırasına göre üç tanesini 1,2,3 şeklinde işaretleyiniz)

1 () Üst düzey bürokratlar	7 () Din adamları
2 () Askerler	8 () Sivil toplum örgütleri
3 () Büyük sermaye sahipleri	9 () Dini cemaatler, tarikatlar
4 () İşçiler	10 () Diğer. Belirtiniz.....
5 () Köylüler	
6 () Memurlar	

60. Size göre günümüzde Türkiye'de siyasi olarak yeterince etkili olamayan gruplar hangileridir? (Lütfen önem sırasına göre üç tanesini 1,2,3 şeklinde işaretleyiniz)

1 () Üst düzey bürokratlar	7 () Din adamları
2 () Askerler	8 () Sivil toplum örgütleri
3 () Büyük sermaye sahipleri	9 () Dini cemaatler, tarikatlar
4 () İşçiler	10 () Diğer. Belirtiniz.....
5 () Köylüler	
6 () Memurlar	

61. Sizce Atatürk ilke ve inkılaplarının Türk toplumunda günümüze kadarki benimsenme ölçüsü nedir?

1 () Çok benimsenmiştir	2 () Çok az benimsenmiştir
3 () Biraz benimsenmiştir	4 () Hiç benimsenmemiştir
5 () Fikrim yok	